

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

59. ISTUNGJÄRK

16.–19. detsember 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 59. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG 16. detsember 1991	4
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	4
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 16 muutmise kohta	6
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste ja täienduste tegemise kohta ENSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta"" eelnõu esimene lugemine	25
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 59. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG 17. detsember 1991	40
Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund.....	41
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 59. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG 18. detsember 1991	75
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste ja täienduste tegemise kohta ENSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta"" eelnõu esimese lugemise jätkamine....	77
Eesti Vabariigi ühinemisest 1968. aasta "Tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga"	89
Jüri Saare kinnitamine Saare maavanemaks	100
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses" eelnõu teine lugemine	102
Eesti Vabariigi seaduse ""Eesti NSV Ülemnõukogu valimisseaduse" § 7 muutmise kohta" eelnõu kolmas lugemine.....	112
Eesti Vabariigi riigieelarve 1992. aasta kulude kohta.....	113
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 59. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG 19. detsember 1991	119
NSV Liidu (teiste riikide) kodanike staatusest Eesti Vabariigis	124
Eesti Panga õiguste ja kohustuste järjekestvuse kohta.....	132
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Kantselei struktuuri ja koosseisu osalise muutmise kohta	139
Eesti Vabariigi maareformi seaduse rakendamise kohta.....	141
Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 13 rakendamisest Tallinna vanalinna suhtes.....	147

Riigimajanditeks jäävate vabariikliku tähtsusega põllumajanduslike õppe-, katse- ja teadusasutuste majandite loetelu ja nende maakasutuse suuruse kinnitamise kohta.....	150
Eesti Vabariigi maanteeseaduse eelnõu teine lugemine.....	153
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus Läti Vabariigi omandi ja Leedu Vabariigi omandi kohta	160
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esindajatest Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees	161

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

59. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

16. detsember 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Kohal on 77 rahvasaadikut.

(Tehniline rike, stenogrammi tekst puudub)

Väljavõtte istungjärgu protokollist:

Valitsuse nimel võtab sõna K. Kilvet.

Sõna võtab A. Kiris.

Määratakse juhtivkomisjonid.

Kinnitatakse juhatuse otsused Ülemnõukogule menetlusse saabunud otsuste ja seaduste eelnõude kohta.

Alustatakse päevakorraprojekti arutamist.

Kinnitatakse päevakord.

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja

Selle ettepaneku poolt on 63 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud. Nüüd panen hääletusele päevakorra tervikuna. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada 59. istungjärgu päevakord vastavalt teile esitatud projektile ja muudatusettepanekutele? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 69 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. On kinnitatud järgmine päevakord:

1. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö ja kodukorra § 16 muutmise kohta" projekt. Arutelu jätkamine.
2. EMKE saadikurühma arupärimine Eesti Vabariigi Valitsusele "Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse ja selle rakendusotsuse täitmise tagamisest". Arutelu jätkamine.

3. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avalduse "Läti Vabariigi omandi ja Leedu Vabariigi omandi kohta" eelnõu.
4. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 13 rakendamisest Tallinna vanalinna suhtes" projekt.
5. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Riigimajanditeks jäävate vabariikliku tähtsusega põllumajanduslike õppe-, katse- ja teadusasutuste ja majandite loetelu ja nende maakasutuse suuruse kinnitamise kohta" projekt.
6. Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund.
7. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses" eelnõu. Teine lugemine.
8. Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valimisseaduse § 7 muutmise kohta" eelnõu. Kolmas lugemine.
9. Eesti Vabariigi seaduse "Munitsipaliseerimise ja erastamisega tekkivate vaidluste kohtueelse lahendamise korra kohta" eelnõu.
10. Eesti Vabariigi õlleaktsiisiseaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu. Teine lugemine.
11. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "NSV Liidu (teiste riikide) kodanike staatuses Eesti Vabariigis" projekt. Arutelu jätkamine.
12. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikme A. Gussevi poolt esitatud Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduses" eelnõu. Esimene lugemine.
13. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi maareformi seaduse rakendamise kohta" projekt.
14. Eesti Vabariigi rahvaraamatukogude seaduse ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi rahvaraamatukogude seaduse kehtestamise kohta" eelnõud. Esimene lugemine.
15. Vaba mikrofon.
16. Eesti Vabariigi riigi- ja munitsipaalomanduses olevate elamute ja korterite erastamise seaduse ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi riigi- ja munitsipaalomanduses olevate elamute ja korterite erastamise seaduse kehtestamise kohta" eelnõud. Teise lugemise jätkamine.
17. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu juhatusel arupärimisele "Ülemnõukogu saadikute tööttingimuste kohta Toompea lossis" vastamine. Arutelu jätkamine.
18. Eesti Vabariigi maanteeseaduse eelnõu. Esimene lugemine.

19. Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse rakendamise kohta" projekt. Teine lugemine.

Kolleegid, eelmisel istungjärgul laekus päris palju ettepanekuid täiendada päevakorda kiireloomuliste küsimustega. Mõned nendest on juba päevakorda lülitatud, kuid mõnede kohta ei ole juhtivkomisjon andnud oma selget otsust, kas ta soovib päevakorda täiendada või mitte. Kõigepealt härra Vello Pohla ettepanek päevakorra täiendamise kohta on juhtivkomisjonis veel läbivaatamisel ja arvamus ei ole siia laekunud. Kolleegide Kolossova ja Kõo ettepanek täiendada päevakorda ühe seaduseelnõuga, mis käsitleb muudatuste tegemist Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses, ei ole ka minu andmetel eelarve- majanduskomisjonis lõplikult läbi vaadatud. Härra Priidu Priks on teinud ettepaneku täiendada päevakorda kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb muudatuste tegemist Eesti Vabariigi kriminaalkoodeksis. Arvamus selle kohta on saalis, juhtivkomisjon soovib saata eelnõu ekspertiisi.

Härra Tiit Made on teinud ettepaneku täiendada päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb kolleeg Lebedevi taandamist Ülemnõukogu Presiidiumi koosseisust. Minule ei ole laekunud selle kohta juhtivkomisjoni arvamus. Eesti Vabariigi Valitsuselt on laekunud ettepanek täiendada päevakorda küsimusega, mis käsitleb õiguskorra tugevdamiseks rakendatavaid lisameetmeid. Selle kohta on õiguskomisjoni arvamus saalis ning selles tehakse ettepanek saata see eelnõu ekspertiisi.

Kolleegid, Eesti Vabariigi Valitsus on teinud ettepaneku täiendada päevakorda kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb muudatuste ja täienduste tegemist ENSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta". Seda küsimust arutati õiguskomisjonis. Õiguskomisjon avaldas oma seisukoha, kuid juhatus võttis vastu otsuse, et erinevalt õiguskomisjoni seisukohast täiendada päevakorda. Panen selle ka hääletusele. Vajaduse korral loen ette. Kas proua Aaskivi ei ole minuga nõus? Ei ole nõus. Ei ole probleeme.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 16 muutmise kohta

Juhataja

Kuid, kolleegid, kuna eelmisel istungjärgul jäi ajanappuse tõttu pooleli ühe kiireloomulise küsimuse arutelu, siis oleks õige lõpetada juba käsilolev teema ning siis asuda päevakorda täiendama. Ollakse nõus? Võtke siis ette kinnitatud päevakord. Esimene punkt: Eesti

Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 16 muutmise kohta". Selle kohta on ära kuulatud ettekanne, on esitatud ettekandjale küsimusi, ka kaasettekanne on ära kuulatud, kuid läbirääkimised pole alanudki. Spiiker on fikseerinud kõnesoovijad või kõnepidajad ning me alustame läbirääkimisi. Ma palun kõnetooli kolleeg Jaak Alliku.

J. Allik

Lugupeetud härra spiiker, lugupeetud kolleegid! Härra Kask rääkis meile ettekandes Šveitsi ja teiste riikide eesrindlikust demokraatlikust süsteemist. Me saame kõik aru, et me ei aruta Ülemnõukogu reglemendi paragrahvide demokraatlikuks tegemise küsimust, vaid arutame vabariigi valitsuse ja Ülemnõukogu vahekorra küsimust, seetõttu ma räägin otse ja see jutt tuleb üsna kurb. Ettekandja oleks võinud tõstatada selle küsimuse, kõik saavad ju asjast niikuinii aru, ajakirjandus käsitleb seda juba mitu päeva. Poolteist aastat on Ülemnõukogu töötanud režiimis, kus kokkuleppe ja kooskõla otsimine erinevate seisukohtade vahel, mingile üksmeelele jõudmine on olnud hädavajalik. Et me ühel või teisel juhul üksteist vajame, on atmosfäär meie saalis olnud suhteliselt hea, isegi poliitiline kultuur on suhteliselt kõrge, võrreldes teiste taoliste Ülemnõukogude ja parlamentidega. Seetõttu oleme vastu võtnud mitmeid olulisi seadusi ja otsuseid, mis tervikuna ei rahulda ühtegi parteid ega elanike gruppi, kuid mille peale ei ole keegi üksteise kõrri karanud, sest neis on arvestatud erinevaid huve. See, kuidas me kompromissilt kompromissile minnes edasi liigume, ongi demokraatiline liikumine läänelikus tähenduses, seda on meile rääkinud ka kõik siin käinud Lääne eksperdid. Põhjusi, miks me siin üksteisemõistmises oleme tegutsenud, on kaks: ükski liikumine ja erakond ei ole saanud absoluutset enamust ja teiseks see, et me kehtestasime Ülemnõukogus absoluutse häälteenamuse, 53 hääle nõude. Just see nõue sunnib meid üksteisega arvestama. Mida tähendab üleminek kokkuleppe otsimise töörežiimilt ühe osa parlamendi tahte jõuga pealesurumise režiimile? Esiteks, see osa, kes häälteenamuse saab, võib olla üsna muutuv ja nii hakkame sõltuvalt saadikute kohalolekust omaendi otsuseid muutma ja ümber vaatama, ohtlik pretsedent seoses Ülemnõukogu saadikute ja valitsusega on juba loodud. Sellega teeks Ülemnõukogu end naeruväärseks, aga see on väiksem häda. Tegelik oht, mis sellisest otsusest tuleneb, on aga sisuliseks põhjuseks, miks härra Savisaar ja tema kaks sõpra sellise projektiga lagedale tulid. Nimelt on tänaseks Ülemnõukogus kujunenud üsna stabiilne koalitsioon 40–45 häällega, selle abil kavatseb peaminister Eestimaad edasi valitseda. See koalitsioon koosneb peamiselt rahva-keskfraktsioonist ehk vene saadikutest, vähemusvalitsuse loomisel me võimaluse juba andsime, nüüd nõutakse siis järgmist sammu, et vähemusvalitsus saaks

parlamendivähemuse abil Eestimaad valitsema hakata. Taoline samm oleks minu arvates Ülemnõukogu enesetapp ja ta allutaks end täielikult täitevvõimu organitele. Mind hämmastab see jonnakus ja poliitiline lühinägelikkus, millega taolist reformi tahetakse läbi viia. Korduvalt saadikuid üle lugedes, valides hetke, kui härra Nugist kohal ei ole, ja muudmoodi siin talitades võib ju teatud momendil 52 häält kokku saada, absoluutse enamuse nõude meie töös kaotada, kuid mis edasi saab? Sellise koalitsiooni ja 40 hääle abil võib küll Eestimaad veel paar kuud valitseda, kuid juhtida teda ei saa, juhtida saab teda tunduvalt laiemale koalitsioonile toetudes. Meil seisab ees väga oluliste seaduste, valimisseaduse, kodakondsusseaduse, valitsusreformi vastuvõtt. On ju selge, et kui siin jääb peale Ülemnõukogu vähemuse tahe, kui me ei saavuta kokkulepet, et need seadused võetaks vastu soovitud 42 häälega, siis viib see terava sisepoliitilise kriisini. Pole ju raske ette kujutada, et parlamendiväline võitlus koalitsiooni vastu algab vahendeid valimata. Ma olen hämmastunud rahva-keskerakonna täielikust soovimatusest leida ühist keelt teiste Eesti erakondadega koalitsioonivalitsuse loomiseks, kus rahva-keskerakond oleks oma väerika kohaga esindatud, mispuhul 52 hääle enamus ei omaks parlamendis mingit tähtsust. Selle asemel on leitud liitlasi mujalt. Ka vene saadikute taoline valik on minu arvates poliitiliselt lühinägelik. Olen alati pooldanud vene poliitikute ja spetsialistide laiemat kaasatõmbamist Eesti juhtimisse. Majanduselu korraldamine oleks ilma selleta võimatu. Aasta tagasi, kui rääkisime koalitsioonivalitsusest, pidasime silmas peaministri asetäitja koha pakkumist vene kogukonna autoriteetsele liidrile. Kuid selline kaasatõmbamine saab toimuda vaid Eesti poliitiliste jõudude üksmeelse soovi baasil. Vene saadikute häälte ärakasutamine ühe Eesti erakonna poolt teiste vastu tähendaks ka neile poliitilist enesetappu, sest on ju selge, et kõik teised Eesti erakonnad teevad sel juhul kõik neist sõltuva, et vähendada vene saadikute tegevusvõimalusi ja valijaskonda nii parlamendis kui ka väljaspool seda. Tegelikult viib selline koalitsioon venevastaste meeleolude tõusule Eesti poliitilises elus ning vene saadikud saavutavad loodetavale vastupidise tulemuse. Hääletus kõnealuse otsuseprojekti alusel on hääletus mitte reglemendiparanduse küsimuses, vaid otsus, kas me soovime seadusandliku võimu allutamist valitsuse taatele, kas me soovime, et taoline vähemuskoalitsioon hakkaks Eestimaad juhtima. Loodan, et kõik, kes nupule vajutavad, saavad sellest suurepäraselt aru. Tänan tähelepanu eest!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra peaminister, kallid kolleegid! Pärast nii tormilist sõnavõttu, nagu härra Allik tegi, on mul mure sattuda koos kõikide teistega poliitilises

lühinägelikkuses süüdistatute nimekirja. Kuid midagi pole parata. Elu on karm ja tuleb ka see aeg üle elada. Niisiis, me peame oma elus edasi minema. Olukord täna on teine, kui ta oli enne 20. augustit, kus me täpselt niisuguse mudeli järgi oma Ülemnõukogus tööd tegime, nagu härra Allik väga täpselt paika pani. Nüüd on olukord muutunud. Ma olen mõelnud, mismoodi me saaksime saadikute vastutust oma igapäevase töö ees suurendada ja kohalolekut, mida meilt nii väga nõutakse, garanteerida. Mulle tundub, et ma olen mõelnud selleks välja ühe skeemi. See ettepanek, mille ka kohe teen, peaks olema natukene tuleviku poole suunatud. Kui me neljapäeval seda asja siin arutasime, küsis kolleeg Uluots väga kenasti ja retooriliselt, kus te varem olite. Miks ei tehtud niisugust reglemendimuudatust siis, kui me varem kodukorda arutasime. Hea kolleeg Uluots, et meie probleemid oleksid tulevikus väiksemad, astugem siis kohe pikem samm. Ja nimelt, on niisugune ettepanek: mitte 2/5 kõigist Ülemnõukogu liikmetest, nagu on pandud ette, vaid teha asi lihtsamaks – 50% + 1 saadik antud hetkel küsimuse otsustamisel end kohalolijaks registreerinute arvust, kuid saalis ei tohi olla saadikuid vähem kui pool saadikute üldarvust. Tähendab, igaühel peab olema oma sisemine vastutus, et tulla antud hetkel saali hääletama, kui hääletamine jõuab kätte. Enam ei saa manööverdada hääletamata jätmisega, saalist lahkumisega või ärasõitmisega. Tähendab, iga saadiku kohus on tulla kohale ja vajutada sellele nupule, mida saadik õigeks peab. Minu meelest see distsiplineerib meid, annab võimaluse otsustada küsimusi palju kiiremalt, operatiivsemalt ja paindlikumalt. Kaob ära igasugune vajadus tulla aina reglemendi juurde tagasi.

Seepärast ma palun teid panna alternatiivsena hääletusele järgmine § 16 redaktsioon: Ülemnõukogu võtab oma akte vastu avalikul hääletamisel lihthäälteenamusega, kusjuures akti vastuvõtmise poolt peab olema vähemalt 50% + 1 saadikutest, kes on end enne küsimuse hääletamist registreerinud kohalolijaks. Hääletamist saab läbi viia, kui kohal on vähemalt pooled saadikud.

Kuna on jutt kodukorrast, mille muutmisega me pidevalt tegeleme, siis minu meelest, nii nagu näitas eelmise nädala töö meie parlamendis lugupeetud Marju Lauristini juhtimisel, peaksime arutama ka niisugust sätet ja selle ka vastu võtma, et kui parlamendi tööd juhib lugupeetud Marju Lauristin, siis on ajutine töö- ja kodukord või reglement peatatud. Eelmisel nädalal ei olnud sellest mingit kasu. Ma tänan.

Ü. Uluots

Lugupeetud seaduseandjad! Ma tahtsin tänase päevaprobleemi juurde tulla natuke teist teed pidi, tuues näitena uue väljatöötatud Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu. Seal on kirja pandud,

et Riigikogus on 101 saadikut. Kvoorum on ette nähtud 25%. Kehtestatud on lihthääldenamus. See tähendab, et uue põhiseaduse järgi võivad 14 inimest juhtida Eesti Vabariigi seadusandlust. See asi läheneb sellele, et presidenti, vabandust, riigivanemat võib valida ainult 14 inimest. Te küsite minult, miks see nii on. Väliselt, nagu ütles Allik, on kõik korras. Meile on kogu aeg toodud näiteid Rootsist, Prantsusmaalt, Inglismaalt, Haitilt, Brasiiliast ja teab kust veel, ainus koht, kust ei ole näiteid toodud, on meie oma Eesti. Kogu see projekt on kokku pandud kindla eesmärgiga. Me kõik andsime vande, et me ei too poliitikat Assamblee töösse, kuid need poliitilised jõud, kelle käes on praegu Assamblees võim (see on umbes 2/3), on ära näinud, et ainus võimalus jõuda riigijuhtimise juurde on võita parlamendivalimised, elimineerides sealjuures niisuguse institutsiooni nagu president või riigivanem. Kuna nendele jõududele ei ole garanteeritud presidendikandidaati, on toodud selline kvoorum ja selline hääletussüsteem. Lootes võita valimised, on võimalik vähemusega juhtida vabariiki. Nüüd tahetakse meiega teha täpselt sedasama. Ma kutsun teid üles ühele otsustusele. Põhiseadus läheb rahvahääletusele. Ootame ära, mis ütleb rahvas niisuguste kunstlike põhimõtete kohta, mis on eestlasele harjumatu, ja pärast seda tuleme tagasi oma reglemendi juurde. Ei ole mõtet seda praegu teha, kuna põhiseaduse hääletamiseni on jäänud ainult paar kuud. Misjaoks me peaksime praegu muutma oma tööstiili ja oma töökorda? Ma toetan siin väga kolleeg Allikut, kes ütles, et me oleme saavutanud küllalt kõrge poliitilise kultuuri, me oleme saavutanud oskuse leida kompromisse ja me oleme tõesti võtnud vastu seadused, mis on enamuses kõiki rahuldanud. Me ei ole kellelegi liiga teinud ja selleks ma soovin teile edu. Ootame ära, mida ütleb rahvas. Kordan veel: rahva hää on jumala hää. Ma olen rääkinud.

M. Laar

Austatud härra spiiker, austatud kolleegid! Austatud kolleegil härra Uluotsal läks vist natukene segamini, kus me oleme, kas Assamblees või Ülemnõukogus. Ma räägin natukene konkreetsemalt. Ma arvan, et küsimus selle otsuse langetamise juures on täiesti selge, sest see, kes hääletab valitsuse poolt ja mõnede Ülemnõukogu saadikute esitatud eelnõu poolt, hääletab sisuliselt ametisse keskfraktsiooni ning vene saadikute koalitsiooni. See, mida selle koalitsiooni kaudu on võimalik teha ja milliseks kujunevad meie kodakondsusseaduse rakendusotsused, meie omandireformi otsused ning ka milliseks kujuneb suhtumine Assamblees väljatöötatud põhiseadusesse, peaks olema meile kõigile täiesti selge. Meil on tõesti väga palju räägitud, et mujal maailmas on sellised reeglid täiesti üheselt selged ja seda nad tõesti ka on, kuid antud hetkel ei vasta olukord meie parlamendis nendele reeglitele, mis

valitsevad mujal Euroopa parlamentides, nagu härra Peet Kask tõdes siitsamast kõnetoolist. Me oleme ainulaadses seisundis, ainus võimalus kaitsta eesti rahva huve on säilitada seda joont, millel me küll kõikudes ja vaarudes oleme käinud. Me peame viima oma töö lõpuni selles kogus, praeguse reglemendi põhimõtete kohaselt. Olukord peaks olema kõigile selge, soovin austatud saadikutele head otsustamist. Aitäh!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma ei räägi teile ei maailma riikide ega parlamentide praktikast, ei räägi ka Savisaare valitsuse toetamise või mittetoetamise vajadusest, vaid räägin meist siin saalis, sest see on tegelikult ainus põhjus, miks ma olen selle eelnõu esitajate hulgas. Tavaliselt on meid siin saalis umbes 70, pean seda täiesti normaalseks ja isegi heaks näitajaks, sest tõepoolest ei ole riigi kõrgema kogu liikme töö ainult siin saalis. On täiesti loomulik, et siin käiakse ainult fikseerimas varem ja mujal sõlmitud kokkuleppeid ja otsuseid, usun, et sellele mingeid vastuargumente ei ole. Kas aga absoluutse häälteenamuse nõue vastab sellele, mida ma eespool ütlesin? Meenutagem kas või mõnda hetke siin saalis. Eelmisel nädalal võtsime vastu kaubandusliku meresõidu koodeksi, see oli üks mahukamaid, üks kapitaalsemaid eelnõusid, meie kui mereriigi jaoks kahtlemata üks unikaalsemaid eelnõusid, mis meie laual on olnud. Juhtivkomisjonid olid oma töö teinud, parandusettepanekuid oli minimaalselt, need hääletati läbi ja mingeid probleeme nagu ei olnudki. Ometi püsis viimase hetkeni hääletustablool arv 50, need olid poolt hääletajad, viimasel hetkel ilmus siiski arv 52. Ma ei tea, kui paljud teie hulgast nägi seda pilti, mis oli seal taga hämaras nišis, mina panin seda tähele. Seal istusid need tormi ja tuult näinud merekarud, kes haarasid kätega peast ja olid vapustatud taolisel viisil langetatud otsusest. Me anname iseendile siin niisuguseid etendusi igal nädalal. Kellele neid etendusi vaja on, kes neid naudivad? Need võivad olla teatraalsed ja efektsed, aga peale lavastaja ei peaks nad kellelegi professionaalset huvi pakkuma, rahvale ka ei paku. Absoluutse häälteenamuse nõue on meie endi püstitatud takistus, mida me siin iga päev saame kangelaslikult ületada. Ja mõni võib tõesti ette kujutada, et jätame sellega väga tõise ja tõsise ja efektse mulje. Aga kulla lavastajad siin saalis, see etendus ei huvita tõesti mitte kedagi. Minu hing kipub taolist käitumist küll pigem kriminaalõiguslikult kvalifitseerima, aga ju see tuleneb minu erialast, poliitikas need koodeksid ei kehti.

Härra Allik palus siin korduvalt nimetada mõni otsus, mis meil siin saalis on jäänud vastu võtmata sellepärast, et meil on kehtinud siiani 52 hääle nõue. Õiguskomisjon võib meenutada väga pikki ja nukraid ja samas fraktsioonide esindajate poliitilistest vaadetest sõltumatuid

arutelusid ühe või teise eelnõu läbimineku võimalustest siin saalis. Tuletagem meelde kas või nelja riigiõigusliku projekti saatust. Julgen kindlalt väita, et nende edasine arutelu ja nendega tehtava töö jätkamise võimalus oleksid lubanud meil juba praegu reaalselt olla mitte valimiste ees, vaid reaalsete valimiste sees. Meie riigi poliitiline areng oleks olnud tunduvalt kiirem ja operatiivsem.

Lugupeetud kolleegid, üks neist eelnõudest, mida õiguskomisjon oma istungil eelmisel nädalal üsna üksmeelselt toetas ja samas ka üsna üksmeelselt kahtles selle läbiminekus, on teie ees. Selle eelnõu läbiminek siin saalis oleks vähemalt õiguskomisjonile väga tõsine üllatus. Poolthääletamine näitaks, et mõnigi teie hulgast suudab iseennast ületada ja suudab endale kinnitada, et hääletamisreegel, mida peetakse täiesti normaalseks uues põhiseaduses, võiks küll 2/5 näol pisut karmimana olla lubatav ka meile. Et ometi kaoksid need teatraalsed etendused, et meie arenguvõimalused oleksid kiiremad. Küllap siis kõik, kes tunnevad vastutust, tulevad saali ka hääletama ja puuduv hääl pole enam enesestmõistetav vastuhääl. Aitäh!

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid, austatud spiiker! Ma tahan repliigi korras parandada ainult ühe ebatäpsuse, mis oli härra Laari huvitavas sõnavõtus, kuna ma kardan, et homme tiražeeritakse see sadades tuhandetes eksemplarides. Nimelt eelnõu esitati siiski kolme saadiku poolt, see ei olnud valitsuse eelnõu. Valitsus ei ole selles küsimuses oma seisukohta öelnud, valitsus alles kavatseb seda küsimust arutada.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kuulasin tähelepanelikult kolleeg Mart Laari sõnavõttu ja ausalt öeldes näis mulle, et me oleme ajas tagasi pöördunud. Härra Laar ütles, et siia on kogunenud vene saadikute ja Savisaare poolehoidjate koalitsioon ning on selge, millist poliitikat hakatakse tegema, vihjates sellele, et see poliitika viib Eesti rahva kuristikku, krahhini. Ja üldse jäi selle sõnavõtu tooni järgi mulje, et härra Laar ei austa eriti vene saadikuid. Aga ärge palun unustage, härra Laar, et meie esindame 40% Eestimaa rahvast ja vene saadikute mitte austamine näitab automaatselt, et te ei austa vene elanikkonda. Palun arvestage seda. Teie sõnavõtt tuletab meelde rassismi. Ja ma ei imesta selle üle, kui saabub aeg, mil te tulete rünnakrühmlase pruunis vormis.

Lugupeetud kolleegid, ma ei ole kunagi olnud Savisaare poolehoidja. Mind on ilmselt raske süüdistada selles, et ma toetan härra Savisaare valitsust. Aga kui mul tuleb valida härra

Savisaare tolerantsuse ning härra Laari sallimatuse ja venevastase häälestatuse vahel, siis ma tean, kelle poolt hääletada. Igal juhul ei kavatse ma taluda jõhkrust oma kolleegide ja enda suhtes, mis automaatselt kandub üle meie valijatele, ning arvatavasti ei talu seda ka minu kolleegid.

Meil võib nii kuluaarides kui ka saalis täheldada katseid šantažeerida vene saadikuid. Umbes nii, et kui te toetate Savisaart, siis meie toetame kodakondsuse jäigemat varianti; kui te toetate Savisaare valitsust, siis meie tõstatame sõjaväe küsimuse.

Me ei tea, mida arvavad teised minu kolleegid, aga tahan öelda, et see šantaaž minu tõeliste seltsimeeste vastu ei lähe läbi. Hoiatan juba ette.

Ja pöördun veel kord härra Mart Laari poole. Olge palun väga tähelepanelik selle suhtes, mida te räägite, et meil ei tekiks soovi kujutada teineteist ühes või teises värvitoonis – teid pruunis, mind punases. Tänan!

A. Paju

Lugupeetud juhataja, lugupeetavad kolleegid! Mulle meenus üks vana lugu. Kolm pimedat olid elevandi ees, üks kompas jalga, üks kompas kihva, üks kompas lonti. Keegi ei teadnud, mis loomaga on tegemist. Ja meiegi vaatame pimedalt; me oleme sünnitanud looma, millel on jube võime sünnitada meis hirmu. Ma praegu mõtlesin, missugusel tasemel need hirmud siin on. Meie poolt tehtavad otsused peaksid olema elu reguleerivad. Hirm on võib-olla selles, et me niivõrd ei taha seda eluvaldkonda reguleerida, kuivõrd me mõtleme, kas me suudame saada sellest mingisugust poliitilist kapitali oma erakonnale. Ja teine hirm siin on ka ebakompetentsuse tasemes. Meil on tekkinud üks huvitav fenomen, omamoodi sündroom – ajakirjandus. Ma ei olnud kaua ajakirjanduses, ainult 11 aastat, ja kummalisel kombel elasin ka ise üle väga huvitavaid kõhklusid ja sisevõitlusi, kui kord sattusin "Liivimaa Kroonika" peategelaseks. Hirm ajakirjanduse ees on meid tihti ahendanud siingi – kuidas ennast välja mängida, et ajakirjandus näitaks mind kui ainsat teatud küsimuse otsustamise eest võitlejat. Tuletagem meelde, kuidas me istusime siin saalis mitu päeva koos, mõtlesime, kas jätta surmanuhtlus alles või mitte. Me oleme siin saalis istunud ja püüdnud mitmeidki asju väga tuliselt endale selgeks teha. Oleme läinud nii valjuhäälseks, et ei ole isegi oma häält kuulnud, mõtlemata sellele, kas meid kusagil mujal kuulatakse.

Võtame näiteks tänase arutluse. Ma hindan härra Alliku esinemisloogikat, kuid võtame härrade Alliku ja Uluotsa loogika kokku. Härra Allik ütles meile, et senini me oleme võtnud vastu seaduseelnõusid tänu kompromisside leidmisele. Kuid ta ütleb, et tänu sellele need seadused ei rahulda mitte kedagi. Härra Uluots toonitab aga, et meie vastuvõetud seadused

rahuldavad kõiki. Härra Made ettekandes on sügav sisuline loogika, mis sunnib nüüd juba kujunevaid fraktsioone ise oma poliitika elluviimisel hoidma pisut piitsa, präänikust rääkimata.

Meie ei näe selles hirmus, mida me oleksime pidanud sellel aastal ilmtingimata läbi arutama kas või ühe ringiga. Me pole jõudnud kindlale järeldusele, kuidas alustada 1992. aastat. Meile see ei ole hirm. Meil on hirm, et üks fraktsioon võidab plusspunktid, me justkui mängime pimesikku või matsu või peitust. Aga milline on rahva vastukaja, milline on käesoleval hetkel rahva poliitilisteks fraktsioonideks, erakondadeks, parteideks, kogumiteks jaotumise aste? Ma püüdsin oma maakonnas selgusele jõuda, kui palju tehakse parteidel vahet. Vanad mehed kehitavad õlgu ja sa ei saa aru, kas see on raskest tööst närvinõksatus või on see nende kõhklus, nad ei tea sellest mitte tuhkagi. Ma küsisin eile ühe targa mehe käest: "Mis sa arvad, kus kohal on juba kõik teada, mis meil toimub?" Ta ütles: "Aimata vahest on Tallinnas, Tartus, Pärnus ja ehk Viljandis." Tal oli õigus. Näiteks meil Jõgeva maakonnas küll mitte. Selles suhtes on mul ettepanek toetada Tiit Made ettepanekut, milles ma näen suuremat sisemise distsipliini tõstmise võimalust kui 2/5 päevakorda võtul. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Mida arvatakse, kolleegid, kas me võiksime läbirääkimised lõpetada pärast Marju Lauristini kõnet ja Rein Järliku sõnavõttu? Ollakse nõus? Ma panen selle enne hääletamist ja siis me jätkame läbirääkimisi. Ei ole teisi arvamusi? Ma kardan, me jääme muidu ajahätta, sest meil oli selleks päevakorrapunktiks planeeritud üks tund. Kohaloleku kontroll. Kohal on 77 rahvasaadikut, puudub 26. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised antud päevakorrapunkti teemal pärast Marju Lauristini kõnet ja Rein Järliku sõnavõttu? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 60 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid 4. Läbirääkimised lõpetatakse eespool öeldud tingimustel. Palun kõnetooli Marju Lauristini.

M. Lauristin

Lugupeetud Ülemnõukogu, mind sundis kõnetooli tulema Mart Laari sõnavõtt (muidugi ka härra Uluotsa sõnavõtt), eriti just selletõttu, et Põhiseaduse Assamblees me oleme olnud just nimelt selles toimkonnas, mis tegeleb Riigikogu tööga, täielikul üksmeelel kristlike demokraatide fraktsiooniga, mille esimees on härra Hallaste. Tõepoolest, demokraatliku parlamendi töös on õige just see reegel, mida härra Uluots püüdis küll naeruvääristada, kuid ma arvan, et härra Uluots on siin vähemasti Assamblees vähemusse jääva traditsionaalse ja

nõukogulikust traditsioonist kantud mõtteviisi esitaja, ma usun, ise seda sellisena küll endale teadvustamata. Tõepoolest, nõukogude koosoleku stiil oli selline, et oli vaja absoluutset enamust ja mitte vähem, sest oli vaja demonstreerida ühtsust mis tahes otsuste vastuvõtmisel. See oli nõukogude ühiskonna põhiprintsiip. Meie liigume mitmeparteilise demokraatia suunas, küll halvasti ja vaevaliselt ja läbi suurte kahtluste, kuid ometi liigume. Põhiseaduse Assamblee on ju olnud veendumusel, et see on Eesti demokraatia tulevik. Sellest lähtudes vastab härra Made esitatud variant sellele arusaamale. Kui on tegemist eriarvamustega, siis vähemasti igapäevastes küsimustes on võimalikud ka kõige ootamatamad seisukohtade lahknevused ja me oleme seda ka siin saalis näinud. Iga maa parlament püüab hoida riigiõiguslikku ühtsust, riigiõiguslike otsuste vastuvõtmisel on väga tugevad tõkked. Soome parlamendis on poolthälte nõue koguni 5/6, see on meile täiesti kättesaamatu. Kuid ometi, nagu siin ka proua Aaskivi ütles, on meie igapäevases töös terve rida selliseid küsimusi, milles meie seisukohad ei erine mitte fraktsioonidesse kuuluvuse põhjal, millest siin oli juttu, vaid hoopis oma arusaamade ja veendumuste põhjal ja mille kohta sagedasti on üldse võimatu mõistlikku otsust vastu võtta, sest asi pole poliitilises konsensuses, millest rääkis härra Allik, vaid selles, et on erinevad arusaamad sellest, mismoodi asju mõistlikult korraldada. Ma meenutan kas või omandi küsimust, mida me oleme palju arutanud, või osakute küsimust, kus on väga raske selle 52 või 53 häälega varieerida, võtta vastu neid otsustusi, mille puhul on täiesti selgelt näha, et asjadest on erinevad arusaamad. Parlamendi töös ongi küsimus selles, et ühe või teise poliitika n.-õ. ebaõnnestumise kontrolliks on umbusalduse avaldamise mehhanism; kui valitsus, järgides mingit paradigmat, satub ummikusse, võib parlament teda korrigeerida umbusaldushääletuse kaudu. See on kogu parlamendi ja valitsuse vahekorra alus. Kui me praegu tahame korrigeerida oma reglementi lähemale parlamentaarsele printsiibile, siis seda ei tehta ju mitte nii, nagu siin püüdis seda esitada härra Allik ja mida püüdis toetada ka härra Laar antud juhul puht partei poliitilisest mängust lähtudes, nagu oleks tegemist ainult ühe värava kaitsega või ainult ühte väravasse löödavate pallidega. Kui see on printsiip, siis ta kehtib kõigi kohta, ka seesama palju vaieldud nn. Kassi-Käbini projekt oleks ammu vastu võetud, kui oleks 42 häält vaja olnud, poleks vaja valvata, millal saab kokku korjata 52 häält. Ja täpselt niisamuti on kõikide teiste kust tahes tulnud projektidega. See on just nimelt see põhimõte, mis on igasuguse kõlblise poliitika alus. Me teeme seadusi üldprintsiibina nii, et neid saavad kasutada võrdselt nii poliitika pooldajad kui ka poliitika vastased. Seesama puudutab ka valitsuse tegevust. Nii et ma siiski tahan selle kolli siit saalist minema peletada, mida meile siin püüti maalida. Niisugune kollitamine on minu meelest ka umbusalduse avaldamine, ma ütleksin isegi, süütuse presumptsioonist mittekinnipidamine kolleegide

suhtes, kellest arvatakse, et nad kohe teevad Eesti rahvale kahjulikke otsustusi, kohe sepitsevad vandenõu ja kui me seda ei tõkesta, siis juhtub midagi kohutavat. Ma ei arva, et me peaksime kahtlema oma kolleegide aususes ja tahtes langetada otsuseid, mis on Eesti tuleviku jaoks vajalikud. Ei ühte- ega ka teistpidi mitte. Kui ollakse tõesti nii mures ja valvel, ja me peame olema valvel, siis 42 häält kummutatakse 43 häälega, kuna meie Ülemnõukogus on praegu veel 103 saadikut. Järelikult seda varu lihthäälteenamuse saavutamiseks on nii ühte- kui ka teistpidi võttes. Et me jõuaksime veelgi lähemale demokraatlikule parlamenditöö printsiibile, toetan ka mina härra Made ettepanekut teha suurem samm, see annaks võimaluse lihthäälteenamuse puhul igapäev oma tegevust ka vastutustundlikult kontrollida. Teises punktis aga, ma arvan, oleks vaja siiski täpsustada. Siin on öeldud, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu aktid, mis muudavad Eesti riiklikku staatust, käesolevat töökorda ja Ülemnõukogu reglementi, võetakse vastu absoluutse häälteenamusega. Minu meelest riiklikku staatust me siiski, ma loodan, ei kavatse muutma hakata, küsimus on ikkagi nähtavasti riigi õiguslikus korralduses, nendes küsimustes, mida siin juba nimetati, kodakondsuses jne. Ma arvan, et selle võiks siin tõesti nii panna, et meil oleks selge vahe nende igapäevaste otsuste ja Eesti riiklust puudutavate otsustuste vahel, jätta absoluutse enamuse nõue tõesti riiklusega seotud küsimustes, kõik muu aga viia üle lihthäälteenamusele, nagu härra Made soovitas. Lõpetuseks ma palun härra Madet oma etteheide vormistada ja nimetada ka konkreetseid näiteid. Ma olen härra Madele tänulik, et ta minu salasoovi vabaneda selle paiga vangistusest aitab sellega täide viia. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Kas Rein Järlik loobub? Loobub. Kolleegid, nüüd on läbirääkimised lõppenud. On laekunud ainult üks parandusettepanek, härra Tiit Madelt. Vabandust, ka Marju Lauristinil on parandusettepanek. Me kuulame ära ka juhtivkomisjoni kommentaarid selle kohta. Ette rutates teatan, et enamik Ülemnõukogu fraktsioone nõuab vaheaega. Kuulame enne ära õiguskomisjoni arvamused laekunud parandusettepanekute kohta. Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud spiiker, otsuseprojekti kohta on tehtud kaks parandusettepanekut kolleegide Made ja Lauristini poolt. Oleks hea, kui otsuseprojekti autorid ja parandusettepanekute autorid saaksid õiguskomisjoni istungist osa võtta. Komisjon vajaks kahe ettepaneku läbikaalumiseks 10–15 minutit. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Kas härra Kask esineb meie ees lõppsõnaga pärast vaheaega? Kolleegid, kõik fraktsioonid ja õiguskomisjon paluvad vaheaega, kas lepime kümne minutiga? Vaheaeg kümme minutit, töö jätkub 16.18.

V a h e a e g

Juhataja

Istungjärgu töö jätkub, kontrollime kohalolekut. Kohal on 73 rahvasaadikut, puudub 30. Ma teen uue kohaloleku kontrolli. Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 24. Ma palun lõppsõnaks kõnetooli härra Kase.

P. Kask

Austatud kolleegid, on selge, et lihthäälteenamus ei ole enam ammu asjatundmatuse küsimus. Põhiseaduse Assamblee kasutas lihthäälteenamust ja pani selle eelnõusse vaidlustamata, keegi ei vaidlusta ka seda, et lihthäälteenamus on demokraatlikes riikides norm. Ülo Uluotsale ma lisan, et ka Eesti Vabariigis kasutati lihthäälteenamust, järelkult on küsimus milleski muus. Ma väidan, et eelseisev hääletus on üks neid tundlikke indikaatoreid, mis ütleb, kuivõrd me oleme valmis üles ehitama demokraatlikku õigusriiki. Õigusriigis on normid kõigi jaoks ja keegi ei tee vahet, kas antud normi rakendamine on talle kasulik või mitte. Järgnev hääletus on eelkõige test opositsiooni hääletajatele Ülemnõukogus, kus ollakse valmis tunnustama demokraatlikku normi ja loobuma nõukogulikest mängureegleist ka sel juhul, kui pall on vastasmeeskonna käes. See on kõlbluse küsimus, see on test, kas seadused ja normid kehtivad kõigi jaoks või kehtivad ainult need seadused ja normid, mis on kasulikud. Ühena autoritest teatan ma, et Marju Lauristini ettepanek asendada 2. lõikes väljend "riiklikku staatust" väljendiga "riiklikku korraldust" on aktsepteeritav. Küllap õiguskomisjoni esimees väljendas ka õiguskomisjoni seisukohta härra Tiit Made ettepaneku suhtes, minu arvates on nii originaal kui ka Tiit Made ettepanek, sellisel kujul nagu ta õiguskomisjoni läbis, vastuvõetavad. Ma tunnistan, et Made ettepanek on radikaalsem. Kumb variant läheb lõpphääletusele, otsustab eelhääletus. Ma tänan Tiit Madet, et ta esitas radikaalsema variandi. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Ma palun anda parandusettepanekud mulle. Nii, kolleegid, tegemist on kahe parandusettepanekuga. Nikolai Zahharov, mulle küsimus? Palun, härra Zahharov.

N. Zahharov

Lugupeetud härra spiiker, lugupeetud saadikud! Me peame praegu lahendama üsna keerulise küsimuse. On koostatud dokumendi uus redaktsioon ja alanud diskussioon riikliku korralduse ja riikliku staatuse küsimuses. Seoses sellega on mul küsimus ekspertidele. Millise määratluse, kas korralduse või staatuse alla kuuluvad sellised kategooriad nagu hääleõigus, trükivabadus, liikumisvabadus või muud inimõigused, millel on konstitutsiooniline iseloom? Minu meelest ei kuulu need ei riikliku korralduse ega riikliku staatuse alla. Kuidas parlament peab neid edaspidi vastu võtma? Tänan!

Juhataja

Kuna enne mõlema parandusettepaneku hääletamist kuulame ära õiguskomisjoni seisukoha, on alust öelda, et õiguskomisjon puudutab ka seda külge. Härra Tõnu Anton, palun kõnetooli.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, ma tahan kõigepealt tänada selle eest, et õiguskomisjonil oli jälle võimalus 15 minutit neid küsimusi arutada ja ma saan teile ette kanda õiguskomisjoni seisukoha. Ma toonitan veel kord, et seda suunda, mida otsuseprojekti esimene pool, § 16 lg. 1 meile osutab, õiguskomisjon toetab ja on sellesuunalisi sisulisi ettepanekuid ka varem Ülemnõukogule teinud. Kolleeg Made on esitanud § 16 lg. 1 kohta uue redaktsiooni. Ma loen selle ette, sest nüüd on ta veel pisut muutunud, võrreldes sellega, mida tutvustati enne vaheaega. "Ülemnõukogu võtab oma akte vastu avalikul hääletusel lihthäälteenamusega, kusjuures akti vastuvõtmise poolt peab olema vähemalt 50% + 1 saadikut, kes on end istungi päeva alguseks registreerinud kohalolijaks. Hääletamist saab läbi viia, kui kohal on vähemalt pooled saadikutest." Selle teksti mõtet õiguskomisjon toetab ja peab härra Made redaktsiooni veel radikaalsemaks kui kolme kolleegi poolt esitatud redaktsiooni otsuseprojekti. Projekti teise osa kohta, mis käsitleb § 16 lg. 2, laekus parandusettepanek proua Lauristinilt. Ettepanek on pidada sobimatuks teises reas kasutatavat mõistet "riiklik staatus" selles kontekstis, nagu ta siin on, ja kasutada selle asemel kas mõistet "riigiõiguslikku korraldust" või nii, nagu komisjoni istungil kokku lepiti – "riiklikku korraldust".

Mis puutub riigiõiguslike mõistete väljatöötamise ja nendele kindla sisu andmisel, siis mõisted "riiklik korraldus" ja "riigiõiguslik korraldus" vajaksid edaspidi lahtirääkimist. Õige on kindlasti proua Lauristini kriitika selle kohta, et tõenäoliselt ei ole Ülemnõukogul kavas Eesti riiklikku staatust muuta, ja kui see on tõepoolest nii, siis, lugupeetud kolleegid, ei ole ju mõtet kirjutada ka sellesse otsuseprojekti sisse seda erandkorda, kuidas Ülemnõukogu hakkab Eesti riiklikku staatust muutma.

Nii § 16 lg. 1 kui ka sama paragrahvi lg. 2 osas oli õiguskomisjon üksmeelne, et on vaja toetada mõlemat parandusettepanekut. Üks komisjoniliige selgitas oma kõhklusi ja kahtlusi proua Lauristini ettepaneku suhtes, kui seda parandusettepanekut hääletati, sai see 8 poolthääle kõrval ka 1 vastuhääle. See on kõik. Täna teid!

Juhataja

Suur tänu. Kolleegid, ma mõistsin nii, et mõlemad parandusettepanekud lähevad hääletusele. Marju Lauristini parandusettepanekutega ettekandja nõustus ja komisjon toetas seda. See ei lähe hääletusele. Nii et hääletusele läheb Tiit Made parandusettepanek. Kas nii? (Hää! saalist.) Autorite variant ja Made variant pannakse konkureerima. See tähendab, et me hääletame praegu mõlemat varianti ja arvesse lähevad poolthääled. Ma ise ei olnud õiguskomisjoni istungil, sellepärast ma täpsustan.

Kolleegid rahvasaadikud, kas on mõistetav, mida kavatsetakse hääletusele panna? Kõigepealt hääletame autorite projekti ja fikseerime selle poolt antud hääled, siis hääletame kolleeg Tiit Made varianti ja fikseerime poolthääled. Aluseks võetakse see, mis saab enim poolthääli. Kas kõik on selge, kolleegid? Viime veel läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 81 rahvasaadikut, puudub 22.

Härrad Sovetnikov ja Mets, kas on vaja täpsustada asjaolusid? Teeme seda. Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Palun lugeda veel kord Tiit Made ettepaneku teine osa.

Juhataja

Palun, ma loen tervikuna. Tiit Made teeb ettepaneku sõnastada § 16 järgmiselt: "Ülemnõukogu võtab oma akte vastu avalikul hääletusel lihthäälteenamusega, kusjuures akti vastuvõtmise poolt peab olema vähemalt 50% + 1 saadik, kes on end istungi päeva alguseks

registreerinud kohalolijaks. Hääletamist saab läbi viia, kui kohal on vähemalt pooled saadikutest." Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Täna, lugupeetud spiiker! Lugupeetud saadikud! Tahaksin ühte asja täpsustada. Praegu käib meil kahe ettepaneku konkurss, s.t. läbi läheb see ettepanek, mis kogub rohkem hääli, olenemata sellest, kas selle poolt hääletavad pooled või vähem kui pooled saadikud. Seejärel aga paneme lõplikule hääletusele võitnud ettepaneku.

J. Liim

Ma täna, et te veel kord ette lugesite, minu arusaamise järgi on siin väike eksitus. Kui hääli loetakse 50 + 1, siis kohal peaks olema ka 50 + 1, mitte ainult pool.

Juhataja

Tiit Made on kindlalt oma arvamuse juures, et kohalolijaid peab olema pool. Kas Sergei Sovetnikovil on teine täpsustus? Palun, Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud spiiker! Pole ikkagi selge, millisest arvust see vähemalt pool peab olema, kas istungjärgu alguses registreeritud saadikute arvust või Ülemnõukogu saadikute koguarvust. Täna!

Juhataja

Tiit Made väidab, et akti vastuvõtmise poolt peab olema vähemalt 50% + 1 saadikut, kes on end istungjärgu alguseks registreerinud kohalolijaks. Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud spiiker, lugupeetud saadikud! Ma tahaksin esineda pöördumisega, aga ma ei tea, kas reglement lubab seda.

Juhataja

Pöörduda ei ole lubatud. Mulle võib küsimusi esitada. Palun küsimus, Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Tahaksin esitada küsimuse. Kuidas lahendada vastuolu, mis võib tekkida? Oletagem, et istungi alguseks registreerib end 40 inimest, aga hääletamise hetkeks on neid 70 või vastupidi.

Juhataja

Kolleegid, mulle tundub, et õiguskomisjon on seda teemat arutanud, autoritega on küsimus läbi kaalutud. Mina saan teha ühe ettepaneku: võib-olla härra Anton töö korras selgitab kolleeg Pavel Jermoškinile, kuidas lood on, muidu me peame minema uuesti läbirääkimiste juurde, mida ma ei tohi lubada.

T. Made

Austatud eesistuja, selgituseks niipalju, et komisjonis oli jutuks, mis saab nendest, kes tulevad hiljem. Loomulikult nad hääletavad ja nad pannakse ka kirja. Härra Liimi ettepanek on muidugi õige, 50% all on mõeldud 50% + 1 kõikidest Ülemnõukogu saadikutest. Kui see täpsustus peab olema, siis võib selle sisse viia. Meid on 103, siis on 52 saadikut, nagu ta kogu aeg on olnud, kvoorumi miinimummäär.

Juhataja

Kas Tiit Made soovib oma ettepanekut täiendada või jääb sama redaktsioon?

T. Made

Ma tulen ja kirjutan sinna "+1" juurde.

Juhataja

Me ka praegu täpsustame asjaolusid, me ei anna hinnanguid, on ju nii? Vladimir Malkovski.

V. Malkovski

Lugupeetud spiiiker, lugupeetud kolleegid! Tahaksin täpsustada ja tõstatada küsimuse järgmisel kujul. Minu arvates ei ole põhimõttelist vahet varasema ettepaneku ja Tiit Made ettepaneku vahel. Kui põhimõttelist vahet pole, kas võib siis need kaks ettepanekut konkursshääletusele panna? Kas poleks kergem neid ühendada ja see ühendatud variant hääletusele panna?

Juhataja

See on nüüd arvamus. Ma ei soovi võtta endale üle jõu käivat ülesannet, kuna autorid ja komisjon, kes selle küsimusega tegelevad, on järelikult järele mõelnud. Mina vastuolu ei näe. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tahan täpsustada Pavel Jermoškini küsimust. Oletagem, et kolmapäeval kell 10.00 registreerib end 52 saadikut. Kell 12.00 toimub mingis küsimuses hääletamine ja poolt hääletab 27 inimest, s.t. enam kui pooled kell 10.00 registreeritud saadikuist. Aga saalis on selleks ajaks näiteks 70 saadikut ja vastuhääli tuleb rohkem kui 27. Sellest tekibki vastuolu. Kui lähtuda härra Made pakutud formuleeringust, siis tekib olukord, kus 27 poolthäält kaaluvad üles 43 vastuhäält. Tänan!

Juhataja

Härra Lebedev, meil on kohe valmis selgitusi andma Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud härra spiiker, lugupeetud kolleegid! Me arutame otsuseprojekti, mille on esitanud kolm meie kolleegi ja millele on tehtud mõningaid parandusettepanekuid. Mõistsin härra spiikrit nii, et konkureerivalt lähevad hääletamisele nii see variant, mis on teie ees projektis, kui ka see parandusettepanek, mille esitas kolleeg härra Made. Kui lugupeetud kolleegid kahtlevad härra Made ettepaneku sisukuses, siis on võimalik seda väljendada hääletamise teel, meil on ju kaks varianti. Käe tõstsingi mitte selleks, et jagada selgitusi, vaid selleks, et paluda, et härra spiiker paneks küsimuse hääletamisele, sest mulle tundus, et osa kolleege alustas uuesti diskussiooni. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, härra Anton. Ka minule hakkas niimoodi tunduma, ma tõepoolest panen need variandid hääletusele. Esimesena pannakse hääletusele autorite proua Aaskivi, härrade Kase ja Savisaare variant ning seejärel härra Made variant. Kas ma võin läbi viia hääletusprotseduuri? Kas nõutakse kohaloleku kontrolli? Nõutakse. Kohaloleku kontroll. Kohal on 81 rahvasaadikut, puudub 22. Arvesse lähevad poolthääled. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on kolleegide Aaskivi, Kase ja Savisaare variandi poolt? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 39 rahvasaadikut.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Tiit Made varianti poolt? Selle ettepaneku poolt on 24 rahvasaadikut. Kolleegid, jätkame tööd lugupeetud rahvasaadikute Aaskivi, Kase ja Savisaare variandiga. Rohkem parandusettepanekuid ei ole. Kas ma võin panna otsuse tervikuna hääletusele? Nüüd on ainult küsimused mulle, eks ole? Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Härra spiiker, tahan teile öelda, et te rikute reglementi. Selle päevakorrapunkti arutamiseks oli ette nähtud 60 minutit, te käsitlesite seda juba poolteist tundi. Ma teen teile märkuse, esitan protesti ja palun selle päevakorrapunkti arutelu lõpetada.

Juhataja

See on tõsi, härra Uluots, kuid uus reglement ei nõua nii väga karmilt sellest sättest kinnipidamist. Aga me kindlasti arutame seda. Johannes Kass.

J. Kass

Lugupeetud juhataja, on veel proua Lauristini parandusettepanek. Ma tahaksin kuulata veel kord selle üle.

Juhataja

Proua Lauristinil oli ettepanek asendada eelnõu 2. punkti sõnad "riiklikku staatust" sõnadega "riiklikku korraldust", niimoodi ta ka kooskõlastati, jäi "riiklikku korraldust".

J. Kass

Aitäh!

Juhataja

Kolleeg Uluots, mis me nüüd teeme? Asi on selles, et pärast viimast reglemendiparandust on graafikust kinnipidamisel mõnevõrra vabamad käed. Kui härra Uluots jääb oma ametliku protesti juurde, siis ma pean küsimust arutama ja ilmselt pöörduma täiskogu poole abi saamiseks. Aga kui härra Uluots annab siiski armu, siis ma ei pöördu. Kolleegid, teen ettepaneku kuulutada välja 5-minutiline vaheaeg ja palun juhatus liikmed enda laua juurde. Kolleegid, juhatus peab selles küsimuses nõu.

V a h e a e g

Juhataja

5 minutit on läbi. Kohaloleku kontroll. Kohal on 78 rahvasaadikut, puudub 25. Kas Ülo Uluots on valmis oma protesti muudatusi sisse viima? Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Fraktsiooni nõudel võtan oma ettepaneku tagasi.

Juhataja

Kolleegid, viime veel kord läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 81 rahvasaadikut, puudub 22. Ma panen hääletusele otsuseprojekti tervikuna, võttes arvesse parandusettepanekuid. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 16 muutmise kohta"? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 41 rahvasaadikut, vastu on 32, 1 on erapooletu. See ettepanek ei leidnud toetust. Kolleegid, meil on vaja otsustada, kas täiendada päevakorda veel ühe kiireloomulise küsimusega. Eesti Vabariigi Valitsus esitas eelnõu. Kas on midagi juhtunud, Vladimir Lebedev?

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Täna öösel püüti 14-päevase näljastreigi tagajärjel haigestunud ja arstide otsuse kohaselt mittetransporditavat poliitvangi Igor Šepelevitšit kõiki õigusnorme ja inimõigusi eirates vastu tema tahtmist Eesti Vabariigist välja viia. Seejuures tekitati vangistatud Šepelevitšile trauma. Palun lugupeetud spiikrit kutsuda homme siia vabariigi prokurör, et ta annaks informatsiooni selles küsimuses. Palun vabandust reglemendi rikkumise pärast, aga küsimus on väga keeruline. Palun veel kord tungivalt kutsuda siia homme vabariigi prokurör informatsiooni andmiseks. Suur tänu tähelepanu eest! Palun spiikrilt vabandust, olen valmis karistust kandma. Tänan!

Juhataja

Anname praegu aja kokkuhoiu mõttes Krista Kilveti kätte, tema aitab meil neid asju organiseerida.

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste ja täienduste tegemise kohta ENSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta"" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Eesti Vabariigi Valitsus esitas kiireloomulise küsimuse, mis puudutab muudatuste ja täienduste tegemist Eesti NSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta". Seda küsimust arutati õiguskomisjonis. Õiguskomisjon oli arvamusel mitte toetada Eesti Vabariigi Valitsuse esitatud seaduseelnõu redaktsiooni arutlusele võtmist Ülemnõukogu täiskogu istungil, kuid Ülemnõukogu juhatus võttis vastu otsuse pidada otstarbekaks seaduseelnõu "Muudatuste ja täienduste tegemise kohta Eesti NSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta"" arutamist Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 58. istungjärgul. Praegu on juba 59. istungjärk. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra spiiker, esmakordselt on praegu meie praktikas juhus, kus komisjon on negatiivsel seisukohal ja juhatus otsustab selle päevakorda võtta. Meil on õiguskomisjonis formuleeritud kirjalik põhjendus, miks õiguskomisjon ei toeta selle päevakorda võtmist. Kas oleks õiguspärane küsida ka juhatuselt, miks ta on teisel seisukohal, vastasel juhul me ei oska ju hääletada?

Juhataja

Proua Marju Lauristin on valmis kõnet pidama.

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud, juhatus arutas õiguskomisjoni otsust. Kohal oli ka valitsuse esindaja härra Vare. Väitluses õiguskomisjoni ja härra Vare vahel selgus, et õiguskomisjonil ja härra Varel või valitsusel, ütleme siis niiviisi, olid lahkarvamused selle eelnõu kahes konkreetsetes paragrahvis. Juhatus hääletas ja leidis, et neid sisulisi lahkarvamusi oleks õigem arutada avalikult Ülemnõukogus ja ka nii, et avalikkus saaks sellest osa, sellepärast et küsimus on arutamist väärt ja ka need lahkarvamused on avalikku arutamist väärt. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, kolleegid, asjaolud on meil teada. Õiguskomisjoni arvamus on teil käes, juhatuse

otsuse ma lugesin teile ette, selgitused on antud. Viime läbi kohaloleku kontrolli, nagu näeb ette reglemendi nõue. Kohal on 71 rahvasaadikut, puudub 32. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda vastavalt §-le 16 ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb muudatuste ja täienduste tegemist Eesti NSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta"? Palun hääletada, on vaja lihthäälteenamust. Selle ettepaneku poolt on 41 rahvasaadikut, vastu on 17, erapooletuid 9. Päevakorda täiendatakse.

Kolleegid, tegemist on kiireloomulise protseduuriga vastavalt §-le 16, nagu öeldud, see tähendab, et esimesel lugemisel on põhjalik arutelu. Kuid lepime kokku, et me ei hakka parandusettepanekuid esimesel lugemisel hääletama, vaid ootame parandusettepanekuid 24 tunni jooksul, küll aga paneme hääletusele protseduurilised ettepanekud. Täna esitame küsimusi ettekandjatele, peame läbirääkimisi. Mind on informeeritud, et ettekande selles küsimuses teeb riigiminister. Palun, Raivo Vare.

R. Vare

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra peaminister, lugupeetud Ülemnõukogu! Olen teie ees küsimusega, mida on mõnda aega ette valmistatud ja mis on teie ette jõudnud kiireloomulisena. See on küsimus muudatustest Eesti NSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta". Eile jagati välja seaduseelnõu tekstid, kus on kajastatud kõik need olulisemad aspektid, mida meie arvates peaks arvestama seaduse muudatuste tegemisel. Need muudatused ise on tingitud arusaamast, et meie põhiseaduslikul protsessil toimiv seadusandluse muudatuste sari jääb mõneks ajaks venima. Seetõttu oleks igati otstarbekas küsimus ära lahendada, jäämata ootama lõpptulemust ja viimase instantsi tõde, mis peaks olema formuleeritud uuele põhiseadusele vastavas seaduses valitsuse korraldamise kohta. Seadus valitsuse kohta on vastu võetud 1989. aastal, loomulikult on ta sisu osaliselt vananenud ning ei vasta täiel määral tänapäeva nõudmistele. Seetõttu on meil ettepanek viia sisse mitmeid muudatusi, mis on vajalikud mitte ainult valitsuse organisatsioonilise struktuuri muutmiseks, vaid mis on ka sisulist laadi.

Iseloomustaksin lühidalt neid punkte, kuhu muudatus sisse tuuakse. Esiteks, §-s 2 tuuakse sisse põhimõte, et valitsuse esimehel ehk peaministril on kaks kohakaaslasest asetäitjat, see tähendab, kaks ministrit, kellele võidakse anda ülesanne asendada peaministrit tema äraolekul. Praegu kehtib põhimõte, mille kohaselt valitsuse esimeest asendab minister, kelle määrab Ülemnõukogu Presiidium. Teiseks, kahtlemata tuleb siin silmas pidada ka koalitsiooni põhimõtet, see on ka siia seadusesse programmeeritud. Loomulikult on see seotud ka eelnõus

väljapakutud asendamispõhimõttega. Ma ei peatuks nendel normitehnilistel muudatustel, mis küsimuse läbivaatamisel ei oma erilist tähtsust, vaid mis on tingitud lihtsalt muutuvast loogilisest reast, järjekorrast. Näiteks 2. säte, säilides oma sisu, rändab ühelt kohalt teisele kohale. Sama paragrahvi lg. 3 on formuleeritud nn. laiendatud variandi alusel. Mida me selle all silmas pean? Kui lause on formuleeritud selliselt, nagu ta on esitatud ajutise töö- ja kodukorra parandustes, mis Ülemnõukogu hiljuti vastu võttis, siis järgnevad kaks lõiku on nn. laiendus, see tähendab, seda ei ole sätestatud olemasolevas seaduses. Seda ei ole sätestatud ka ajutise töö- ja kodukorra parandustes. Miks ma seda alla kriipsutan? Sellepärast, et see on üks kolmest võimalikust vastuolust Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra viimaste muudatustega, millele viitas õiguskomisjon. Ma ei peatuks siin sellel, kas peab õiguskomisjon, lähtudes igal juhul mitte õiguslikest kaalutlustest, nägema vastuolusid töö- ja kodukorraga kui põhiseadusliku aktiga seaduseelnõu jaoks, mis peaks olema juriidiliselt jõult pärast eelnõu vastuvõtmist igast otsusest üle. Kuid sisuliselt, ma kriipsutaksin alla, tähendab laiendamine seda, et tegu ei ole mitte vastuoluga, vaid täiendava koosseisuga. Ja antud juhul, kui me räägime § 2 lõikest 3, siis siin on tegu koalitsiooni põhimõtte sissetoomisega seaduse teksti. See on teie asi, lugupeetud Ülemnõukogu, kas te aktsepteerite seda põhimõtet või mitte, kuid kui me oleme loogiliselt järjepidevad, siis see oleks meie arvates otstarbekas. See viiks lõpule koalitsiooni põhimõtete fikseerimise seadusandluses ning annaks aluse edaspidiseks tegevuseks kõikidele valitsustele, olenemata sellest, millised nad ka juhtuksid olema. Sisu on tekstis küllaltki selgelt välja toodud, ma usun, et seda korrata ei ole vaja.

Järgmised lõigud on formuleeritud täpselt nii, nagu nad on esitatud viimastes ajutise töö- ja kodukorra muudatustes, s.t. nende õiguslik staatus tõstetakse seaduse tasemele, mis on loogilise juriidilise mõtlemise seisukohalt loomulik. Seetõttu siin midagi kommenteerida ei ole, sest kõik, mis selle kohta on öeldud, on üsna hiljuti ka selles saalis välja öeldud. Sama kehtib ka lõike 4 kohta, kus on täpselt samamoodi sisuliselt sätestatud kõik see sama, mis oli otsuses ajutise töö- ja kodukorra muutmise kohta, ning normitehniliselt on siia tõstetud ka lõige sellest numeratsioonist, mis oli käesoleva seaduse aluseks. 4. lõike viimane lõik on sisuliselt sama mis kodukorra parandustes, sõnastust on muudetud võrreldes otsusega Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra muudatuste kohta, kus ta oli üles ehitatud mitte valitsuse, vaid Ülemnõukogu kohta käivana.

Põhimõtteline muudatus on lõikes 5 (4. lk.), kus on muudetud valitsuse liikmete piirarvu, mis oli kehtestatud seadusega. Nagu te mäletate, oli see arv mõnevõrra suurem. Nüüd on ettepanek viia piirarv 17-ni. Loomulikult eeldab ka normaalne valitsusorganisatsiooni ülesehitus seda, et oleks võimalik n.-ö. omada rohkem portfelle. See tähendab, ühel valitsuse

liikmel võib olla mitu portfelli, ta võib juhtida mitut ministeeriumi. Aga ühes ministeeriumis võib olla ka mitu ministrit, eriti kui tegu on integreeritud süsteemiga, kus töömaht seda eeldab. Uudne on põhimõte, mis on sätestatud lg. 5 viimases lõigus, mille kohaselt ministrit asendab tema äraolekul valitsuse otsusel mõni teine valitsuse liige, see on täiesti normaalne rahvusvaheline praktika, mis on igal pool kasutusel, välja arvatud NSVL-i vabariikides. Sellega korrespondeerub ka säte, mis sätestab asetäitjate arvu. Järgmises lõikes (lg. 6) on öeldud, et igal ministril võib olla kuni 2 asetäitjat. Seda piirangut kehtivas seaduses ei ole. Ning on ka üheselt öeldud, et üks nendest asetäitjatest, aga kui asetäitjaid ongi üks, siis seesama asetäitja on ministeeriumi kantsler, kes juhib ministeeriumi aparati. Selle sätte mõte on ka selles, et ministri asetäitja oleks professionaal, samal ajal kui minister on eelkõige poliitik. See põhimõte on siin saalis mitu korda kutsunud esile mitmeid aktiivseid või vähemaktiivseid vastuväiteid.

Kõigi nende paranduste ideoloogia on olnud see, et valitsus koosnegu poliitikutest. Selline põhimõte peab olema väga üheselt sätestatud ka otseselt ministeeriumi struktuuri puudutavas sättes. Ma heameelega näeksin, et ministri asetäitja kohta oleks lisatud märge "professionaalne ametnik", aga me ei saa seda teha, sest meil lihtsalt ei ole sellele õiguslikku alust. Aga teile teadmiseks – riigiteenistuja seaduseelnõu on välja töötatud ja kooskõlastamisel. Selles seaduseelnõus on uus põhimõte, et ka riigiametnikud on professionaalid ja neile on sätestatud kindlad mängeeglid. Tähendab, on teatud erinevused võrreldes rahvamajanduse töölepingutega. Ühtlasi oleks siis kantsler, aparati juhtiv asetäitja see, kes kannab n.-õ. vastava struktuuriüksuse järjepidevust ja omab teatud stabiliseerivat mõju ka kaadripoliitikas, mida oleks meil tulevikus vaja. Samasugune põhimõte on ka riikliku ameti ja riikliku inspeksiooni ülesehituses, kus direktoril on ainult üks asetäitja, kes juhib vastavat aparati. Asetäitjate paljusus oli siiani tingitud, nagu teate, töö tasustamise probleemist. Praegu see enam sellist tähtsust ei oma, sellepärast et esiteks makstakse riigiteenistujatele niikuinii tunduvalt vähem, kui ükskõik millises teises sektoris. Ja teiseks, juhul kui on väga vaja maksta konkreetselt, siis täna on seadusandlus siiski piisavalt paindlik, see võimaldab lahendada üksikjuhtumit. Järgnevad lõiked on tegelikult olemasolevate lõigete ümbergrupeeringud vastavalt normitehnilistele nõuetele, seetõttu ma nendel ei peatu ja lähen kohe üle § 2 lõikele 9, kus on toodud sisse uudne põhimõte: tagatised või garantiid valitsuse liikmetele nende ametist lahkumisel. See põhimõte on võetud üldlevinud rahvusvahelisest praktikast ja see muutub äärmiselt aktuaalseks pärast seda, kui fanaatikud on asendunud uut tüüpi inimestega. Võib-olla see ei ole kohe tajutav, kuid see on täiesti paratamatu ja eriti parlamentaarse vabariigi puhul lausa hädavajalik. Millised need tagatised peaksid olema? Kas

sellised, nagu on siin välja pakutud, või teistsugused? See on küsimus, mida me peaksime koos arutama. Meie pakkumised on välja toodud lg. 9 osas.

Samuti osutus õiguskomisjoni jaoks küsitavaks valitsusele umbusalduse avaldamise küsimus, on tulnud arvamus, et on võimalik vastuolu sellesama ajutise töö- ja kodukorra viimaste muudatustega. Kui konkreetne olla, siis siin on sisuliselt laiendatud seda koosseisu, võrreldes ajutise töö- ja kodukorra muudatustega, ühe punkti võrra, mille kohaselt valitsusel endal on ka õigus nõuda umbusalduse hääletust. Seda õigust tal ajutise töö- ja kodukorra alusel ei ole. Nüüd koosseisud. 1/5 liikmeid, 3 saadikurühma, Ülemnõukogu Presiidium – kõik need on olemas ka ajutise töö- ja kodukorra muudatustes. Sellest, et valitsusel tekib selline õigus, tuleneb ka teine nõue, mis on eelmises otsuses ajutise töö- ja kodukorra kohta sätestamata – juhul kui umbusalduse hääletust nõuab kollektiivne riigipea, Ülemnõukogu Presiidium või valitsus ise, hääletatakse umbusaldusküsimust viivitamatult. Ülejäänud juhtudel nii, nagu oli ka ajutise töö- ja kodukorra puhul – järgneval istungil.

Mis puutub hääletamise korraldamisse, siis siin on aluseks võetud täpselt sama protseduur, mis on sätestatud ajutise töö- ja kodukorraga.

On vähendatud ministeeriumide arvu, seda on tehtud klassikalise mudeli järgi. Skeem näeb välja järgmiselt. Ministeeriumid on kolmes suures grupis, need on ministeeriumid, mis tegelevad inimesega ja riikluse tagamisega. Vahetult inimesega tegelevad ministeeriumid on haridus- ja kultuuriministeerium, tööministeerium, keskkonnaministeerium ja sotsiaaltoetuste- ja tervishoiuministeerium, seega kokku neli. Majanduse blokis on neid samuti neli: tööstus- kaubandusministeerium, majandusministeerium, transpordi- ja sideministeerium ja rahandusministeerium; riikluse blokis on välis-, sise- ja justiitsministeerium ning loodav kaitseministeerium, peale selle on kõiki eluvaldkondi läbiv reformide blokk, mida peaks siis vedama reformiministeerium, mille tinglik nimetus on omandireformi ministeerium, kelle funktsioonidena näeme aga omandi-, maa- ja haldusreforme, mis on omavahel väga tihedalt põimunud. Ilmselt on vaja sellist koordineerivat organit, kes peab neid n.-ö. oma kontrolli all. Kui te nüüd kokku loete, saate 13 ministeeriumi, lisaks peaminister. Kui igal ministeeriumil oleks eesotsas üks minister, oleks peaminister neljateistkümnes. Siis jääb veel limiidist (17) 3 üle. Need 3 oleksid siis ministrid, kes omaksid kas teist portfelli mõnes suurema vastutusalaga ministeeriumis või oleksid n.-ö. portfellita ministrid.

Samuti on üks muudatus, võrreldes ajutise töö- ja kodukorraga, 3. lõigus, kus öeldakse, et valitsusel on õigus, teatades eelnevalt kirjalikult jne., siduda tema poolt esitatud eelnõu hääletamine Ülemnõukogus usaldusküsimusega valitsusele. Selles mõttes ei lange see kokku ajutise töö- ja kodukorraga, et seal räägitakse umbusaldusküsimusest, mitte

usaldusküsimusest. Valitsus ise seob seda usaldusega, kõik teised tema suhtes seovad umbusaldusega, siin on selline loogika. § 16 väljajätmise tingis asjaolu, et seal räägiti nn. alatistest esindustest NSV Liidus ja tema liiduvabariikides. Sellest ei ole mõtet enam rääkida, sest meie jaoks määrab välisesinduste töö korralduse põhimõtteliselt ära see, et valitsusel on kohustus korraldada välistegevust vastavalt sellele, teisele ja kolmandale õigusaktile, mis käsitlevad välisesinduste töö korraldust kõikides välisriikides ühtemoodi, olgu siis Rootsis või Kasahstanis. Ei ole mingit põhjust seda eraldi paragrahviaga sätestada. Nüüd § 7, mis muudab § 24, ongi see, mis otseselt annab n.-ö. struktuurse muudatuse üldisloomustuse. On antud vabariigi ministeeriumide loetelu ja sellest võib otseselt välja lugeda, millised ministeeriumid peaksid ühinema ja millised ministeeriumid luuakse. Viimased omandavad teatud funktsioonid, mis praegu kannavad mitmesuguseid inkubaatorstruktuure. Nagu ma olen korduvalt teie ees rõhutanud, tegeleme iseseisvusele vaatamata ikka veel nende struktuuride inkubaatorstruktuurides hoidmisega, mis peaksid olema juba iseseisvunud.

Mul on au ja rõõm teile teatada, et riigiministri ametikoht kaob ära ja riigikantselei muutub peaministri kantseleiks (seda funktsiooni peaks ta juba tänapäeval kandma), olemata enam inkubaatorstruktuuriks jumal teab millisele struktuurile, olgu see siis reformiministeerium või kaitseministeerium või mõni muu. Sellest on tingitud mitmed muutused valitsuse kohta käiva seaduse §-s 28 ja ka § 27 1. lõikes, mis sätestavad muutunud, muutuvat olukorda, kus tegelik vastutus pannakse vastavale ministrile, mitte aga peaministrile ja tema vahetus alluvuses töötavale riigiministrile, kes riigikantseleid juhtides peab nagu superministeeriumi juhina vastutama kõige eest, mis ülejäänud seltskond kokku keerab. Ma arvan, et see ei ole päris õiglane. §-s 28 aga on sätestatud, et valitsusaparaat moodustatakse just nimelt peaministri kantseleis ja valitsusaparaadil säilivad sisuliselt need funktsioonid, mis tal on seni olnud peaministri kantselei poolt vaadates, aga väheneksid märgatavalt need funktsioonid, mis tal on "superministeeriumina" olnud, kui ta on tegelnud korrigeerimise kõigide nende asjadega, millega keegi pole tahtnud mingil põhjusel tegeleda.

Loomulikult eeldab see selle süsteemi või selle seaduse käivitamist, tema vastuvõtmise hetkest. See tooks kaasa mitmeid puhtorganisatsioonilisi küsimusi, mida tuleks lahendada ja mida oleks võimalik lahendada väga kiiresti. Ma arvan, et selles suhtes erilisi raskusi tekkida ei tohiks. Kõik see, millega on ajakirjanduses turmtuld alustades hirmutatud, ei peaks tegelikult paika pidama. Ma tänan teid tähelepanu eest ja olen valmis vastama küsimustele.

Juhataja

Suur tänu! Ettekanne läks vähekene pikemaks.

R. Vare

Ma olen seda nii kaua oodanud.

J. Allik

Lugupeetud härra riigiminister, see huvitav dokument, mida te meile ette lugesite, tekitab väga palju küsimusi. Ma valin nende hulgast kolm.

Esiteks. Kuna rahvas peab oma kangelasi teadma, siis palun öelge, milline on vabariigi haridusministri ja vabariigi kultuuriministri seisukoht haridus- ja kultuuriministeeriumi ühendamise suhtes, ja kui see seisukoht on negatiivne, siis kes tegi ettepaneku ühendada need ministeeriumid?

Arutades küsimust, kui kaua peab lahkunud valitsuse juht palka saama, miks te jäite pidama just poolteise aasta juures, mitte aasta, kahe või mõne teise täärmini juures? Kolmandaks, § 4 lg. 7. Nagu ma ettekandest aru sain, peaks valitsusel olema õigus tõstatada umbusaldusküsimus. Tähendab, valitsus peaks nõudma enda umbusaldamist? Kas siin on mingi väärtus, on siin mingi põhimõtteline seisukoht, kas kuskil mujal maailmas on ka valitsus palunud ennast mitte usaldada?

R. Vare

Esimene küsimus. Tõepoolest, rahvas peab teadma oma kangelasi ja kui kangelaste all peetakse silmas kultuuriministrit ja haridusministrit, siis põhimõtteliselt nad ei vaielnud vastu, kuid kumbki ei leidnud, et seda peaks kohe tegema. Mõlemad mehed arvasid, et sellega on veel aega, loomulikult tingimusel, et toimub teatud funktsioonide ümberjaotamine. See oli teatud määral kõhklevalt esitatud seisukoht. See, et ta sellisel kujul on esitatud teile arutamiseks, on tingitud sellest, et valitsus kui tervik seda aktsepteeris. Nüüd järgmine küsimus. Ma ütlesin, et minu arvates oli see tingitud arusaamast, et peaminister peaks kauem palka saama kui minister, ja ministril on arvestatud aasta. Kolmas oli umbusaldusküsimuse tõstatamine. Jaak Allik vist ei kuulnud hästi või, vabandan, mina esitasin selle äärmiselt halvasti. Ma juhin tähelepanu, et just nimelt Ülemnõukogu otsuses Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra muutmise kohta on § 19 5. lõikes öeldud, et vabariigi valitsus, teatades sellest eelnevalt kirjalikult jne., võib siduda tema poolt Ülemnõukogule esitatud eelnõu umbusaldusküsimusega valitsusele. Minu esitatud loogika oli risti vastu: siduda esitatud eelnõu mitte umbusaldusküsimusega valitsusele, vaid usaldusküsimusega valitsusele. Selles oligi erinevus, millest ma püüdsin ette kanda, võib-olla ma tegin seda segaselt.

J. Kass

Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Kuna seaduseelnõu "Eesti Vabariigi Valitsuse kohta" aluseks on võetud Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi seadus "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta", siis on minul seoses sellega küsimus. Miks valitsus paneb toime Eesti NSV restitutsiooni Eesti Vabariigiks, aga mitte Eesti Vabariigi restitutsiooni, nagu on ette nähtud vastavate Ülemnõukogu otsustega? Kas poleks olnud loogilisem tühistada nõukogulik seadusandlik akt ja loogiliselt sealt siis edasi jätkata. Teine küsimus tuleneb esimesest. Miks eelnõu esitaja ei andnud koos eelnõuga mulle validooli tabletti, mina saan igatahes infarkti? Tänan!

R. Vare

Ma ei saa päris hästi aru, milles seisneb restitutsioon. Kui väga täpne olla, siis kogu tegevus, mis toimub selles saalis, toimub selle loogika järgi samuti restitutsiooni tingimustes. Sellisel juhul on midagi päris tõsiselt viltu. Selle loogika järgi ei oleks mul üldse põhjust siin mingitel teemadel vestelda. Miks on aluseks võetud Eesti NSV seadus? Moodustati valitsuskomisjon, kes juba 29. oktoobril 1990 andis üle oma ettepanekud valitsemise korraldamise seaduseelnõu kohta, mis lähtus Eesti Vabariigi valitsemise korraldamise seadusest, kuid mille vastuvõtmine ei ole reaalne niikaua, kuni ei ole põhiseadus vastu võetud. Selles mõttes on täna teie ees oleva akti puhul tegemist ajutise lahendusega. Sellepärast ei ole mingit mõtet viivitada valitsemise korraldamise seadusega, elu ise nõuab, et midagi peab tegema. Kuhugi seda edasi lükata ja loota, et on võimalik midagi ära oodata, ei ole ka minu arvates põhjust. Me võime muidugi sellel teemal vestelda, aga ma arvati, et see langeb tänase arutelu teemast välja. Ma olen valmis seda argumenteerima kuluaarides. Mis puutub validooli, siis ausalt öeldes, nii naljakas kui see ka ei ole, tundub endale uskumatu, aga mul on õnnestunud säilitada küll veel nii palju tervist, et mul veel validooli vaja ei ole. Seetõttu ma ei teagi, kas seda on võimalik saada või mitte, mõnda teist rohtu tahaks juba küll.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra riigiminister! Ma väljendan muidugi oma suurt kurbust selle üle, et teie ametikoht kaotatakse, aga sellest pole midagi, elu läheb edasi. Kõigepealt ma palun kommenteerida § 2 p. 2. Ma tahaksin lihtsalt kuulata, kuidas te seda kommenteerite, ilma et ma konkreetset küsimust esitaksin (tähendab, seda, mis käib valitsuse volituste mahapanemise kohta).

Teine küsimus. Olete päris täpselt ära määranud, et tuleb 17 ministrit. (R. Vare: Kuni.) On 13 ministeeriumi, vähemalt neljale ministeeriumile te planeerite kuni kaks ministrit. Kas te võite ka meile öelda, missugustel ministeeriumidel võiks olla kaks ministrit?

Kolmas küsimus. Mina ei teeks mingit probleemi kultuuri- ja haridusministeeriumi ühendamisest, kuna kultuur ja haridus käivad ikka käsikäes, kuigi see muidugi ei ole absoluutne olnud ei inimühiskonnas ega ka meie ühiskonnas. Hoopis murelikumaks teeb majandusministeeriumi kui niisuguse kaotamine ja selle asemele mingi kitsapiirilise omandireformi ministeeriumi loomine. Võiks siis teha ju ka privatiseerimise ministeeriumi ja bensiiniga kindlustamise ministeeriumi jne. Kas te kommenteeriksite vajadust kaotada ära n.-ö. totaalselt üldiste makroökonomiliste küsimustega tegelev institutsioon ning jätta alles ainult selle üks osa.

Neljas küsimus. Ministeeriumide arv on täpselt paika pandud, kas ei peaks täpselt paika panema ka ametite arvu? Aitäh!

R. Vare

Esiteks lubage selles teiega siiski mitte nõustuda, et peaks kurb olema ametikoha kaotamise tõttu. Mina tunnen sellest ainult heameelt, ma ütlen seda täiesti siiralt. Aga sellegipoolest tänan teid kaastundeavalduse eest.

Mis puutub § 2 lg. 2 kommentaari, siis ma ütlen veel kord, et osa lõikeid on siin tegelikult normitehnilistel põhjustel. Olen täiesti nõus, et see võib siin ka üldse mitte olla, aga me oleme võtnud siin aluseks, kuidas nüüd öelda, režiimi ja selletõttu oleme tõstnud ümber ka neid lõikeid, mida võib-olla ei pruugiks üldse olla. Kui see juhuslikult välja kukub, ei ole mul midagi selle vastu, seda enam, et nii saab veelgi vähendada seda hirmu, mis väljendus eelmises küsimuses.

Mis puutub nelja n.-ö. ministeeriumita ministrisse, siis see pole päris täpne. Kui võtta aluseks põhimõte, et igal ministeeriumil on eesotsas üks minister, siis sellisel juhul oleks ministreid 13 pluss peaminister, järelkult 14. Seega oleks ministeeriumita ministreid kuni 3. Aga ma juhin tähelepanu, et see muudatus eeldab ka seda, et üks minister võib juhtida mitut ministeeriumi, ja vastupidi, ühes ministeeriumis võib olla mitu ministrit. Tähendab, siin on võimalik ka see variant, kus n.-ö. väiksema portfelliga, mitte ministeeriumi juhtivaid portfelliga ministreid võib olla mitte isegi kolm, vaid viis, kuus, seitse, kui mõni minister juhib mitut ministeeriumi. See on tegelikult hästi paindlik konstruktsioon. Isiklikult arvan, et teine portfell võiks olla haridus-kultuuriministeeriumil, tervishoiu-sotsiaalhooldusministeeriumil, sest seal on väga palju inimestega tegemist, ja tööstus-

kaubandusministeeriumil.

Mis puutub majandusministeeriumi kaotamise, siis ma väga vabandan, aga selle kohta pidi ettekande esitama majandusminister, kes nüüd ettekandja olla ei saa, kuivõrd selle küsimuse arutamine on mitut puhku edasi nihkunud. Seetõttu ma ei peatunud kõigil nendel põhjendustel, mis on otseselt temaga seotud ja mis on tema poolt ette valmistatud. Majandusminister tegeles otseselt reformiga. Majandusministeeriumi kaotamise kohta võiksin väita järgmist. Seaduseelnõu ei välista, et seda ministeeriumi ei võiks kunagi selle nime all uuesti luua. Tegelikult tema funktsioonid ei kao, nad esinevad teisel kujul. Täna on majandusministri arvates majandusministeerium jagatud kolme blokki. Esiteks majandusliku prognoosi, ökonomikablokk, mis on ühe asetäitja kureerida, mida nimetatakse ka Opmanni blokiks. See läheks kokku rahandusministeeriumiga. Kui me vaatame hoolega ringi, siis me avastame, et enamikus maades ongi täpselt nii, kas seda nimetatakse majandusministeeriumiks või rahandusministeeriumiks, sisuliselt täidab see ikka samu funktsioone. Ökonoomilise prognoosi ja programmilise kavandamise funktsioonid on alati sealpool olnud. Teine blokk on seotud ettevõtluse erinevate vormidega ja muu taolisega ehk tinglikult asetäitja Tergi blokk (et oleks lihtsam aru saada, millest on jutt). See oleks loodava reformiministeeriumi üks osa. Ma kriipsutan alla, ta ei ole nii kitsas, nagu kõlas küsimuses, see on reformide ministeerium. Selle ministeeriumi valdkonda kuuluvad omandireform, haldusreform, kõik need reformid on praegu meile olulised, ei ole lihtsalt enam võimalik edasi minna muude asjade kõrvalt, seda peab spetsiaalselt kontsentreerima, see on niivõrd laiade volitustega ministeerium. Ja kolmas blokk on täna majandusministeeriumis, see on säilinud vanast plaanikomiteest. See on selline otseselt arvestusliku tootmise korraldamise blokk, kus on tegu tööstusministeeriumile oponentide ministeeriumiga. Ma ei tea, kas seda on mõtet säilitada eraldi struktuurina. Tegelikult ta läheb kolmeks, tema funktsioonid ei kao kuhugi, ta kaob kui selline struktuur, nagu ta ajutisena tekkis üleminekul plaanimajandusest turumajandusse. Ametite arvu piiramise vastu ei ole mul isiklikult midagi.

M. Lauristin

Härra riigiminister, mul on teile kolm küsimust. Meil on praegu Ülemnõukogu viimane töönaeral sellel aastal, me jätkame jaanuaris. Kõige optimistlikuma prognoosi järgi ei saa seda seadust vastu võtta enne jaanuari keskpaika. Me valmistame ette põhiseadust ja me loodame, et me saame 30. jaanuaril vastu võtta otsuse selle rahvahääletusele paneku kohta. Veebruaris peaks olema olema põhiseadus, mis sätestab paljud nendest asjadest, mis teil siin on teisiti. Kui pikaks te olete plaaninud selle seaduse toime? Teine küsimus seostub eelmisega. Kas te

olete täiesti teadlikult astunud poleemikasse valminud põhiseaduse projektiga, mis on käinud läbi kolm lugemist ja mis sätestab mõnevõrra teistsuguse valitsuse kinnitamise korra? Mitmeski detailis on see lähtunud teistelt alustelt. Te olete sellega ju väga hästi kursis.

§ 2 punktis 3 te näete ette korra, mille järgi peab valitsuse määramisel olema valitsuse taga enamuskooalitsioon. Kas te olete arutanud, mis saab valitsusest juhul, kui seadus sellisel kujul vastu võetakse? On selge, et praeguse valitsuse puhul ei ole selline reeglistik mängus olnud ja vaevalt on ka rakendatav. Kas sel juhul, kui Ülemnõukogu võtab sellise punkti vastu, on praegune valitsus valmis tagasi astuma, et moodustada valitsus sellisel alusel, nagu siin on ette nähtud?

R. Vare

Ma juhin tähelepanu, et eelnõu valmis tunduvalt varem ja see ka esitati tunduvalt varem, kui ta teie ette jõudis. Seetõttu on ajalimiit vähenenud. Mis puutub sellesse, kas jaanuari algul jõustuv põhiseadus panna arutelule, siis annaks jumal, et see juhtuks, midagi katki siin ei ole. Põhiseaduse rakendamise otsus, mis kaasneb põhiseadusega, toob kaasa mitmeid seadusandluse muudatusi, et kui tekivad teatud lahkuminekid detailides, kohendatakse need ära. Detailide üle mina eriti ei muretsegi. Minu põhimure siin teie ees seistes on selles, et koos pesuveega ei visataks ka last välja. Siia on programmeeritud uudsed valitsuse formeerimise põhimõtted, mis põhiseadusega täielikult korrespondeeruvad. Seepärast on väga ohtlik see eelnõu tagasi lükata, jätta see ootama uut valitsemise korraldamise seadust, mis tuleb põhiseaduse alusel vastu võtta, millal me aga selleni jõuame? See saab toimuda alles pärast põhiseaduse jõustumist teatud aja möödudes. Nii et siin tekib ajaliselt küllaltki pikk perspektiiv. Ma ei arva, et siin on põhjust selle üle muretseda, et selle seaduse rakendamiseks jääb ainult paar nädalat. Teiseks poleemika põhiseadusega. Ei, poleemikat ei ole siia programmeeritud, kuigi tõepoolest need seisukohad teatud määral detailides erinevad praegusest põhiseaduse variandist, mis aga minu meelest ei ole veel vastu võetud ega juriidiliselt aktsepteeritud. Ja seetõttu vastus sellele küsimusele on ka eelmises küsimuses. Ta on lihtsalt nägemus, milline peaks asi olema. Ja lõppude lõpuks ajendas seda Ülemnõukogu ette tooma ka teadmine, et me saame selle küsimuse siin läbi vaieldes võib-olla paremini formuleerida ja võib-olla ka detaile kohendada, kui see niisuguseks tõsiseks probleemiks peaks osutama. Mis puutub aga valitsuse saatusesse selle vastuvõtmise valguses ja sellesse, kas me oleme kaalunud valitsuse tagasiastumist, siis minu arvates tasuks sellele küll päris tõsiselt mõelda. Loomulikult tuleks siis ka seda valitsust reformida. Aga see oleneb ju ka sellest, milline on õiguslik alus. Kui poliitiliste jõudude esindajad saaksid üks kord ometi lahti

tondi nägemisest ja vaataksid hetkeks üle selle puuderägastiku natukenegi kaugemale, siis võib-olla näeksid nad sedasama, mida mina siin teie ees seistes näen. Aga selleks oleks vaja natukene abstraheeruda päevapoliitikast ja vaadata asjadele rahulikult ja analüüsivalt.

A. Zõbin

Lugupeetud härra Vare! Mul on järgmised küsimused. Võib-olla ma olen harimatu, palun vabandust. Ma saan veel aru, et kahe ministeeriumi peale võib olla üks minister, aga kuidas saavad kaks ministrit ühte ministeeriumi juhtida, see on arusaamatu. On olemas selline vanasõna, et kaks karu ei mahu ühte koopasse.

Teine küsimus on seotud hääletamisega. Kui ministrite kabineti koosseisu hääletamine tuleb avalik, siis – me oleme seda mõnel juhul juba näinud – leiab, jämedalt öeldes, aset teatud almuseandmine saadikutele, ja selletõttu ei taga avalik hääletamine mitte alati saadikute objektiivset tahteavaldust. Kas ei oleks tulnud siiski kehtestada valitsuse koosseisu salajast hääletamist, s.t. konkreetsete peaministri kandidaatide valikul. Üks punkt ütleb, et kõik ministrid kinnitatakse ühekorraga, aga § 28 kohaselt määrab riigiministri millegipärast ainult peaminister. Väga suuri kahtlusi tekitab ka see, et minister peab olema spetsialist, mitte poliitik. Sellisest kahestumisest on antud juhul ka raske aru saada, sest minister peab olema nii poliitik kui ka spetsialist. Tänan vastuste eest, kui need antakse.

R. Vare

Aitäh! Ma ei tahaks, lugupeetud härra Zõbin, nõustuda teie arvamusega, et kaks ministrit ühes ministeeriumis on sama mis kaks karu ühes koopas. Kui me vaatame enda ümber, siis me näeme, et kahe ministriga ministeerium saab päris edukalt funktsioneerida ja ei too kaasa probleeme. Loomulikult tähendab see organisatsiooni korralikku paikapanekut. Me tuleme sellest vanast planeerimise süsteemist, mis valitses ühtses ja jagamatus. On loomulikult täiesti paratamatu ka see, et on kandunud üle teatud meeolud, kui soovite, stiilid, mis veel täna löövad välja, kui kedagi jälle ametisse pannakse ja ametist vabastatakse jne. Tähendab, see vähendaks märgatavalt kõiki neid kollisioone ja probleeme, muidugi vaesustaks ka märgatavalt meie ajakirjanduse pilti, kuid vähemalt annaks töökindlama lahendusvariandi. See väide, et ühel ministeeriumil saab olla mitu ministrit, põhineb sellel samal koalitsiooni põhimõttel. Nii me aktsepteerime ideed, et valitsust saab moodustada seadustatud koalitsiooni põhimõttel. Kui me seda ei aktsepteeri, siis loomulikult tundub see kõik imelik võrreldes sellega, mis on praegu, kuigi see, mis on praegu, mind küll ei rahulda.

Mis puutub valitsuse koosseisu avalikku hääletamisele, siis ma ütlen niipalju, et see on täpselt niimoodi sätestatud ka ajutise töö- ja kodukorra muudatustega ja see on põhimõte, mis on sealt sisuliselt laenatud. Juhin tähelepanu sellele, et seaduseelnõus ei ole mitte riigiminister, vaid riigisekretär, kes ei ole tegelikult valitsuse liige. Ta on teatud määral valitsuse liikme õigustes, aga ta ei ole valitsuse liige. Seetõttu ta ei vaja aprobeerimist parlamendis, sest tema tegelik funktsioon on peaministri aparaadi juhtimine, aga mitte ministeeriumide juhtimine nagu teistel valitsuse liikmetel. Mis puutub 2/5 hääletamisel, siis see põhimõte on jällegi ajutisest töö- ja kodukorrast. Kas minister peab olema poliitik või spetsialist? Sellel teemal on hästi palju avalikult arutlenud härra Allik, võib-olla leiab ta aega refereerida teile oma põhimõtteid. Ta tõestab, et täna oleks vaja spetsialiste, kuid samal ajal oleks vaja laia koalitsiooni, mis minu arust seostub poliitikutega jne. Kui me lähtume samast koalitsiooni põhimõttest, ei ole teisiti mõeldav, valitsuse liikmed on sel juhul automaatselt eelkõige poliitikud, nad võivad olla spetsialistid, aga peavad olema poliitikud. Muuseas, hea poliitik tähendab seda, et ta suudab spetsialistide töö vilja mitte rikkuda, halb poliitik rikub ükskõik kui heade spetsialistide töö vilja ära. Vabandage, kuid kui me räägime parlamentaarsest riigist ja parlamentaarsest korraldusest, siis samal ajal ignoreerida koalitsiooni põhimõtet valitsuse formeerimisel on vähemalt naljakas.

Juhataja

Härra Vare, ma palun vabandust, ma pean nõu Ülemnõukoguga. Kolleegid, kell on 18.02, meil on veel küsimuste esitajaid, meil on veel vaja ära kuulata õiguskomisjoni kaasettekanne, läbirääkimised on ees. Kolleegid, minule on laekunud juba mitu ettepanekut katkestada see küsimus teatud motiividel, mida ma loen ette siis, kui küsimus pannakse hääletusele. Kas pikendame tööpäeva või piirdume täna ainult ettekande kuulamise ja küsimuste esitamisega? Ei pikenda täna. Esitame siis küsimusi härra Varele. Andrus Ristkok.

A. Ristkok

Aitäh! Lugupeetud ettekandja, kas te võiksite hästi lühidalt ja kõigile arusaadavalt öelda, mis vahe on riigi juhtimisstruktuuris riiklikul ametil ja ministeeriumil? Kuivõrd ma vastust ette ei tea, siis mu teine küsimus on just nimelt seotud sellega. Miks on selles projektis 14 ministeeriumi, aga mitte näiteks 10 või 30, ja miks ei ole siin loetletud rahareformi ministeeriumi, haridusreformi ministeeriumi, masinakirjamineeriumi, ministeeriumide remondi ministeeriumi jne., samal ajal omandireformi ministeerium meil on. Kolmas küsimus on kantud samast mis härra Madegi küsimus, meie riigijuhtimise struktuurist. Kas vastutab

Eesti riigi kodanike majandusolukorra eest? Paistab, et uus loetelu seda ei sisalda, mis saab Eesti riigist pärast selle otsuse vastuvõtmist. Aitäh!

R. Vare

Amet ei võta vastu poliitilisi otsuseid ja peaaegu ei tegele normatiivse reguleerimisega, see ütleb ära, millega peaks tegelema ministeerium. Osa meie ameteid on siiski omandanud sellise poolministeeriumi kuju, mistõttu vahet teha on raske. See puudutab mõningaid ameteid, mitte kõiki. See on esiteks. Teiseks on vahe juhtimishierarhias. Amet on tegelikult tööorgan, mis asub vastava ministri valitsemisalas küll iseseisvana, kuid ainult suhteliselt, nii et minister kui poliitik peab kujundama vastava ameti poliitikat. Kui me loobume ministeeriumide arvu piirangust ja kui me neid ei vahenda ega integreeri, siis me säilitame senise olukorra. Tuletan meelde ENSV valitsust, aga me paraku tuleme ENSV-st, ükskõik kuidas me sellesse ka ei suhtuks. ENSV-s oli 48 valitsuse liiget, kaasa arvatud mitmed siin saalis istujad, kes on ka kirjutanud sellest, kuidas see kõik mõjub. Ma ütleksin niimoodi, et rahareformi ministeerium ei kõlba sel lihtsal põhjusel, et rahareformi olulisemat poolt kannab pank, aga võib-olla see teine pool peaks tõepoolest ka selle ministeeriumi oma olema.

Olete lasknud ennast väga palju segada tinglikust nimetusest "omandireform". Masinakirja ja muude teiste selliste detailidega tegelevate ministeeriumide järgi aga puudub vajadus. Kui me ikka tahame turumajandust, siis ei tohi säilitada olemasolevat suurt aparaati ja väga detailselt spetsialiseeritud ministeeriume. Mis puutub ministeeriumi, kes vastutaks elanike majandusliku olukorra eest, siis minu meelest me kõik koos vastutame selle eest, et see riik põhja ei läheks. Spetsiaalset ministeeriumi, kes vastutaks ainult selle eest, ma ei kujuta hästi ette. Küll aga kujutan ma päris selgelt ette, et riik ja tema organid, alates parlamendist ja lõpetades ministeeriumiga, peavad tagama, et rahvas ise enda majanduslikke tingimusi peab võimalikult heaks. See on tema põhiülesanne. See ei ole mitte ministeeriumi probleem, vastupidi, selle ministeeriumi loomine eeldab ühe küsimuse ekstraheerimist ja äärmiselt keeruliseks tegemist. Igas valdkonnas peavad kõik sellest lähtuma ja reformi raames integreerib võib-olla mingil määral seda ka omandireformi ministeerium. Kindlasti teeb seda valitsus kui tervik, samuti peaks seda tegema parlament kui tervik.

A. Paju

Mul on lõpuks väga lihtne küsimus. Ma ei saa loogikast aru, sellepärast ma küsin § 2 p. 6 kohta. Igal ministril võib olla kuni kaks asetäitjat, sama paragrahvi lg. 1 aga annab keerulise ja umbmäärase selgituse, et valitsusjuhil on kuni kaks ministri ametis oleva ühendatud

valitsuse esimehe asetäitjat. Mis siis, kui teda ei ole, kui on mõeldud sama loogikat – kaks juhti, siis võiks see lause olla niimoodi, et ülesannetega nad juhivad valitsust peaministri äraolekul. Või on siin mingi muu keerulisem asi, millele ma pihta ei saa?

R. Vare

See idee, mille te välja pakkusite, oli selle eelnõu algtekstis, ministrid muutsid formuleeringu niisuguseks, nagu te näete enda ees. Me võime seda asja edasi arutada juba redaktsioonikomisjonis. Minule on mõlemad variandid vastuvõetavad.

Juhataja

Suur tänu! Loodetavasti viimane küsija Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul ei avane täna vist võimalust sõna võtta, seepärast tahan lihtsalt küsimuse esitada. Kas teile ei näi, et see seaduseelnõu on piisavalt halb ja mitteõigeaegne, nii et oleks targem see lihtsalt tagasi võtta enne seda, kui see siin hääletusel läbi kukub?

R. Vare

Antud juhul ma esindan siin siiski valitsust kui selle projekti esitajat ja seetõttu teie väga armsale soovitusel ei oska mitte midagi vastata. Kui ta formeerub ametlikuks seisukohaks, siis loomulikult peab valitsus seda arutama. Aga tänase päeva seisuga mul sellist volitust küll ei ole, ja ma ei pea seda ka õigeks. Kui me lähtume terminitest "vilets" või "õige", siis ma tahaksin teiega siiski sellele teemal diskuteerida, küll mitte tribüünilt, et parlamendi äärmiselt kallist tööaega mitte raisata. Ma jätkaksin selle diskussiooni teiseks korraks, aga ütlen ühte. Minu arvates on see just õigeaegne ja õige. Kui muidugi näha väikese puuderea taga seda päris metsa.

Juhataja

Suur tänu, härra Vare. Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Ma kirjutasin üles kõnesoovijad ja me jätkame homme esimesel võimalusel pärast vabariigi valitsuse ja Eesti Panga infotundi, lootuses, et see võimalus tuleb. Täna jääb see küsimus lihtsalt pooleli.

Suur tänu! Täna head nägemist. Homme kell 10.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

59. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

17. detsember 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Asugem töökohtadele! Kolleegid, kontrollime kohalolekut! Kohal on 60 rahvasaadikut, puudub 43. Lugupeetud Ülemnõukogu! Vastavalt meie reglemendile ja kinnitatud päevakorrale toimub täna Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund. Rahvasaadikud on esitanud hulgaliselt järelepärimisi, vastamas on valitsuse liikmed, kohal on ka vabariigi prokuröri asetäitja. Enne kui me asume ära kuulama vastuseid järelepärimistele, võtame vastu mõned seadusandlike aktide eelnõud. Kõigepealt palun kõnetooli proua Krista Kilveti.

K. Kilvet

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, Eesti Vabariigi Valitsus esitas Ülemnõukogu otsuse projekti Eesti Vabariigi ühinemise kohta 1968. aasta "Tuumarelvade leviku tõkestamise lepinguga" 9. detsembril käesoleval aastal. Vastavalt teie 16. detsembri otsusele määrati projekti arutamine 61. istungjärgule. Tingituna poliitilisest olukorrast palume teil see otsus ümber vaadata ja kaaluda võimalust võtta see projekt kiireloomulise küsimusena käesolevale istungjärgule. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, lähtudes selle probleemi iseloomust, tundub mulle, et juhtivkomisjon peaks olema väliskomisjon. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, väliskomisjon arutas seda küsimust, välisminister oli meil komisjonis, me võtsime vastu otsuse soovitada see võtta kiireloomulisena päevakorda. Kohe anname ka vastava paberi. Aitäh!

Juhataja

Palun kiiresti komisjoni otsust! Vastavalt eelnevale kokkuleppele ja ka meie reglemendile

palun kõnetooli härra Ülo Uluotsa, kes Eesti Panga Nõukogu nimel annab üle ühe seadusandliku akti eelnõu.

Ü. Uluots

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Te teate, et rahareform Eestis on tulekul, aga Eesti kroon on paljajalu, tal ei ole garantiid. Selleks, et saada garantiid, jutt on meie kullast ja muudest Eesti Vabariigi varadest, on meil kõige kiiremas korras tarvis tunnistada praegune Eesti Pank 1919. aastal loodud Eesti Panga õigusjärglaseks. Väga lühikene otsus, ja ma loodan, et me võtame selle kiireloomulisena päevakorda veel sellel istungjärgul. Majanduskomisjon võib-olla vaatab selle täna läbi. Ma usun, et see ei tekita saalis probleeme. Ma tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Siin ei ole kahtlust, juhtivkomisjoniks määrان eelarve-majanduskomisjoni. Kohe kui laekub komisjoni kirjalik otsus, asume kaaluma, millal lülitame selle teema päevakorda.

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja

Kolleegid, kas me võime asuda infotunni juurde? Rahvasaadik Küllo Arjakas on tõstatanud küsimuse Eesti Rahvusraamatukogu ehituse kohta. Selgitust annab meile ehitusminister härra Gennadi Golubkov. Palun kõnetooli.

G. Golubkov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud saadikud! Lubage mul vastata kolmele küsimusele, mis on esitatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadiku Kalju Arjakase järelepärimises mulle kui ministrile.

Enne, kui nendele küsimustele vastata, tahaksin öelda, kahjuks väljendavad need kõik nostalgiat meie mineviku järele. Selgitan seda hiljem igale küsimusele vastates. Siiski pean ma oma kohuseks vastata nendele küsimustele, sest raamatukogu saatus teeb praegu muret arvatavasti igale Eesti elanikule ja muidugi ka Ülemnõukogu saadikutele.

Esimene küsimus. Millal antakse käiku Eesti Rahvusraamatukogu ja selle konverentsisaal ning mida on ehitusministeerium selleks ette võtnud? Ehitusministeerium ei ole täna volitatud sellele küsimusele vastama ja see on seotud sellega, et praegu kehtib seadusandlus, mille kohaselt on olemas leping töövõtja ja tellija vahel ning see määrab kindlaks ühe või teise objekti käikuandmise tähtajad. Nendest tähtaegadest võib rääkida ainult seoses sellega, kuidas valmistatakse praegu ette lepinguid töövõtuorganisatsiooniga 1992. aastaks. Peakorpus peab valmis saama 1. märtsiks 1992 ja konverentsisaal 1. maiks 1992, fassaadi viimistlemine ja heakorrastustööd peavad lõppema 1. aprilliks 1992, lekkimiskohad tuleb likvideerida hiljemalt 1. maiks 1992 ja kõik tööd otselepingute alusel on vaja lõpule viia 1. juuniks 1992. Riiklik komisjon peab hoone vastu võtma 1992. aastal. Aga ma ei välista, et need tähtajad võivad muutuda, sest ehitamise käigus muudetakse kogu aeg projekti. See on ilmselt vajalik, sest muudatused vastavad nüüdisaja nõuetele. Toon ühe näite. Saali pimendamine läheb praegustes hindades maksma 800 000 rubla, mõne aja pärast aga ilmselt juba 4-5 miljonit. Tahaksin mainida veel mõnda arvu, mis annaksid ettekujutuse raamatukogu ehitamiseks ettenähtud finantskulutustest ja muudest sellega seotud protsessidest. 1986. aastal eraldati raamatukogu ehitamiseks 12,6 miljonit rubla 1984. aasta hindade alusel. 1990. aastal moodustasid kulutused juba 22,5 miljonit rubla ja käesoleva aasta lõpuks ulatuvad 28,3 miljonini. Selleks, et kõik tööd lõpule viia, kulub raamatukogule veel 11,3 miljonit rubla. Nagu te aru saate, ei ole see enam selle väärtusega raha ja mitte need koefitsiendid, mis olid 1989., 1990. ja 1991. aastal. Kui 1990. aastal oli koefitsient 2, võrreldes 1984. aastaga, siis 1991. aastal oli see 4 ja 1992. aastal ulatub juba 8–10. Seda on tabanud meie majanduses toimuv inflatsioon. Tahan rõhutada ka seda, et raamatukogu ehituselt on ära läinud väga kvalifitseeritud spetsialistid, kuid siiski juhivad seal praegu töid noored, energilised, oma tööle pühendunud inimesed, kel on rahvuslikku väärikust ja kes soovivad selle objekti valmis ehitada. Minu arvates lahendavad nad paljud küsimused ise ära, aga on üks probleem, millest täna oleks siin vaja rääkida. Asi on selles, et raamatukogu katus laseb läbi ja seda viga ei ole suudetud parandada. Sama häda on Pirita purjespordikeskuse ja mõnede teiste samalaadse konstruktsiooniga objektidega. Te olete arvatavasti asjaga kursis ja teate, et meie ehitusmaterjalid ei võimalda meil kvaliteetselt teha sellise konstruktsiooniga katuseid. Aga ma loodan, et see küsimus laheneb. Asi on selles, et me saime pisut valuutat ja leidsime ühe Kiievi organisatsiooni, kes on restaureerinud unikaalseid objekte ja on teinud selliseid töid, millest isegi välisfirmad on loobunud. Näiteks pöördusid itaallased selle organisatsiooni poole palvega koostada Veneetsia säilitamise projekt. Ka meil on peale raamatukogu mitmeid objekte, mille juures see organisatsioon saaks meid aidata. Näiteks Narva silla

stabiliseerimine. Kõik need tööd on sellele organisatsioonile jõukohased. Selle esindajad asuvad oma eksperimentaaltöid tegema jaanuaris ja ma arvan, et nendega sõlmitakse leping, mida võib edukalt kasutada selle väga keerulise probleemi lahendamiseks.

Teiseks esitati mulle küsimus, kas võin anda tagatise. Ministeerium ei saa anda mitte mingisuguseid tagatise. Tagatise võib anda antud objekti ehitav firma. See vastab vabariigi seadustele.

Kolmandaks küsiti, kas on ette näha ehituse juhtkonna väljavahetamist, et tagada objekti käikulaskmine määratud ajal.

Ministeerium võib vaid katkestada lepingu Ehitustrustiga, s.t. organisatsiooniga, kes ehitab, ja siis läheb normaalse tööprotsessi taastamiseks sellel objektil ilmselt palju rohkem aega, kui raamatukogu valmishitamiseks.

Tahan öelda ka seda, et kõik, kes on ehitusega seotud olnud, teavad, et kõige keerulisem ja töömahukam ning kõige vähem finantseeritud on ehitustööde lõppjärg. Seepärast vaevalt küll leidub mõnda muud organisatsiooni, kes selle käsile võtaks. Muidugi võivad oma osa etendada dollarid, kuid tööde lõpetamiseks on neid väga palju vaja. Tahaksin nimetada ka selle arvu, mida valitsuses juba ükskord mainiti. Sellise objekti maksumus on välismaal umbes 100 miljonit dollarit. Sellega lõpetaksin küsimustele vastamise. Kui on veel küsimusi, siis olen valmis vastama.

Juhataja

Kõigepealt tahab asjaolusid täpsustada Küllo Arjakas.

K. Arjakas

Härra minister, te käisite eelmisel nädalal ka ise ehitusega tutvumas. Kas teil on teada, et seoses pooleliolevate ruumide puuduliku valvega on Rahvusraamatukogus aset leidnud tõsiseid seadmete rüüstamisi ning ka vargusi? Kas teil on teada, et seoses vajalikul tasemel valve puudumisega on rüüstatud paberilõikusseadet, tsentrifuug-desinfektsioonikambrit ja mitmeid teisi seadmeid mitme tuhande rubla väärtuses? Ja mulle teadaolevalt on need seotud ehitusepoolse valve puudumisega. Kes kannab kahjud?

G. Golubkov

Ma tean, et raamatukogus on esinenud vargusi. Aga omaette küsimus on see, kes peab selle eest vastutama. Osa pooleli olevaid ruume ja osa juba üleantud ruume ei ole ehitajate valve all ja nemad ei saa nende ruumide eest vastutust kanda. Praegu on tekkinud tõesti selline olukord,

et peale ehitajate on seal ka juba sees maja tulevased kasutajad. See ei ole hea olukord, aga nii see on praegu välja kujunenud. Ma ei saa öelda, et kõige selle eest peavad vastutama ehitajad.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra minister! Mind lausa hämmastab teie suhtumine ja asja käsitlemine. Eestimaal on osatud katuseid teha aastasadu ja nüüd ühtäkki teile alluvad ehitusorganisatsioonid ei ole võimelised tegema korralikku katust. Te kannate selle küsimuse siin ette nagu iseenesestmõistetava, nagu kõige suurema vabanduse. Kas teile ei tundu, et kirvetöö tegemise ajajärk on nüüd läbi ja tuleks hakata uuesti nõudma teile alluvatelt ettevõtetelt, ehitusorganisatsioonidelt korralikku tööd, aga mitte püüda seletada seda dollarite puudumisega, sest raamatukogu ei ole ehitatud üks ega kaks aastat, varsti arvatavasti hakkame 10-aastast juubelit pidama. Kas te ei tahaks meie ees tunnistada, et teile alluvate ehitusettevõtete töö organiseerimine ja töö kvaliteet on viletsam, kui oli kiviajal? Aitäh!

G. Golubkov

Tahan seltsimees Madele veel kord öelda, et ta lihtsalt ei tunne neid dokumente, mis valitsus 1989. aastal vastu võttis ja mille alusel me praegu töötame. Kõik need küsimused, mis te esitasite, härra Made, kuuluvad sotsialismi valdkonda. Mis puutub sellesse, kas meie ehitajad oskavad selliseid katuseid teha, siis pean teile ütlema, et ei oska. Selliste konstruktsioonide näol on praegu tegemist omalaadsete katustega. Teil on seda lihtne kontrollida. Mina näiteks Pirital ehitanud pole. Minge vaadake, mismoodi need ruumid seal vihma ajal välja näevad. Sama lugu on linnahalliga. Ma arvan, et praegu võib-olla võibki nii ehitada, aga siis peavad olema ka sellised materjalid. Praegu Eestis selliseid ehitusmaterjale pole. See materjal, millest mina rääkisin, on ukrainlastel olemas. Aga ma ei saa anda täielikku garantiid, et see lahendab kõik probleemid nendel objektidel. Tahan öelda veel mõne sõna raamatukogu kohta. Seal on kasutatud väga palju uusi sõlmi, mida ei kasutatud ei Pirital ega linnahallis. Probleem on seotud just nimelt nende ühendussõlmedega, mitte katusega, härra Made. Läbi sajab just nende katuse ja seinte ühendussõlmede kaudu. Vigu on tehtud palju. Neid on teinud arhitektid, meie projekteerijad, jne.

K. Arjakas

Aitäh! Ma veel kord täpsustan. Minu poolt mainitud rüüstamised toimusid ehitajate käes olevates ruumides, need ruumid on nende valduses ka praegu. Kuid ma tahan veel kord täpsustada ehituse valmimise ja üleandmise tähtaegu. Mida teie isiklikult teete, mida teile

alluv ministeerium saab teha, et siin saalis väljaöeldud tähtaegadest ka kinni peetaks, et me ei peaks selle küsimuse juurde 1992. aasta juunis või septembris tagasi tulema?

G. Golubkov

Ministeerium tegeleb valitsuse korraldusel järelevalvega, osaleb tegevuse koordineerimises, sekkub tehnoloogiaprotsessidesse ning lahendab otseselt või kaudselt materiaal-tehnilise varustuse probleeme, mis muidugi mõjutab ka tähtaegu. Kas te palusite tähtaegu korrata? Ei palunud? Ma ütlen teile avameelselt, et mul on väga keeruline teile vastata, sest need tähtajad on määratud nii, nagu nende tööde teostaja praegu planeeris ja neist peetakse kinni, kui midagi erakorralist ei juhtu ja ei esitata uusi ideesid. Projektis polnud pimendamist ette nähtud, see kavandati hiljem. Ma arvan, et tehti õige otsus. Aga see tähendab, et on vaja suur hulk detaile ja elektroonikaseadmeid, mida meil praegu ei toodeta. Jälle tuleb hakata neid kusagilt otsima ja aega kulutama. Aga tagatise ma anda ei saa. Neid saab anda ainult ehitusorganisatsioon. Need peavad olema kirjas sõlmitud lepingus.

L. Annus

Lugupeetud spiiker, lugupeetud minister! Teie, minister, ütlesite, et kõiges selles, mis toimub riigiraamatukogu ehitusel, on süüdi sotsialism. Aga mina sain selgeks ka midagi muud. Selles, et teie siin täna meie ees seisate, on ka süüdi sotsialism, sest meil on selline minister. Esmakordselt tegi minister Ülemnõukogus sellise vea ja näitas, et ta ei tea isegi saadiku nime, öeldes Küllo asemel Kalju.

Ja teiseks. Minister teatas meile, et ta ei pea sellele küsimusele vastama, aga siiski vastas.

Nüüd minu küsimused. Vabandage palun, te räägite siin kogu aeg, et te ei saa teha. Õelge palun, mida teie kui minister teha saate. See on minu esimene küsimus.

Ja teine küsimus. Mida te tegite, et likvideerida need puudused, mis objektile ilmsiks tulid? Millal need konkreetselt kõrvaldatakse? Täna!

G. Golubkov

Alustan võib-olla viimasest. Need puudused likvideeriti juba ükskord eelmisel suvel ja nüüd need korduvad seni, kuni ei lahendata seda probleemi, millest ma teile rääkisin. Selle probleemiga tegeleb konkreetselt ministeerium ja püüab selle lõplikult lahendada. Nende kinnituse kohaselt, kes praegu seda projekti teostavad, on neil ainult üks probleem. See, et sajab läbi. Kui ministeerium aitab seda probleemi lahendada, siis peetakse ka kinni tähtaegadest, millest ma siin rääkisin.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, ma juhin teie tähelepanu sellele, et meil on päris head tõlgid, saadik ei pea ilmtingimata küsimuse esitama ettekandja emakeeles. Kalju Koha.

K. Koha

Austatud juhatus, lugupeetud minister! Seesama probleem oli meil arutusel ka 26. juunil 1990. aastal, kui Tartust ja Tartumaalt valitud saadikud esitasid järelepärimise rahvusraamatukogu ehitamise kohta. Siis teie asetäitja härra Kabin kinnitas Eesti Vabariigi Ülemnõukogule, et ehitus lõpetatakse 1990. aasta lõpus. Kuidas te arvate, kas kehtiv kapitaalehituse finantseerimise kord vastab tänapäeva nõuetele? Kui me jätkame sama korraga turumajandusse üleminekul, kas on üleüldse võimalik igasuguseid ehitusi kunagi tähtajaks lõpetada?

G. Golubkov

Ma võin teile öelda, et oli ka teine otsus, et raamatukogu ehitus lõpetatakse 1989. aastal. Kabin kinnitas, et lõpetatakse 1990. aastal, aga mina arvan, et raamatukogu saab valmis 1992. aastal. Kuid ma ei taha, et jälle öeldaks, et minister Golubkov lubas, aga tähtaeg läks mööda. Ministeeriumil on võimalik osutada tõhusat kaasabi selleks, et ehitamine kulgeks edukamalt. Aga pean ütlema, et paljud hoovad enam ei toimi, administratiivsetest rääkimata. Kui me tahame loobuda turumajandusest, siis pöördugem tagasi administratiiv-käsumajanduse juurde, aga teie arutate vist täna hoopis teist küsimust – seda, kuidas täielikult likvideerida ehitusministeerium. Siis ma küll ei tea, kellelt te edaspidi hakkate vastust nõudma.

Mina ei ole näiteks kindel, et tuleb nende administratiivmeetodite juurde tagasi pöörduda. Ent 1992. aastal muutub ehitustegevus väga keeruliseks. Võin seda teile otse öelda. Veelgi keerulisemaks muutub see aga 1995. aastal, võrreldes sellega, kuidas ehitamine praegu kulgeb. Ja te arvatavasti mõistate minust paremini neid probleeme. Ent sellele vaatamata peab ministeerium selliste tähtsate objektide puhul ilmselt ikkagi võtma enda peale teatud funktsioonid. Kuid mitte kupja või korrapidaja funktsiooni.

Juhataja

Suur tänu, härra Golubkov. Kas Kalju Kohal on täpsustus? Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud minister, ma küsisin teilt üsnagi konkreetselt: kas täna kehtiv kapitaalehituse finantseerimise kord vastab praegusaja nõuetele? Palun vastata sellele küsimusele! Aitäh!

G. Golubkov

Otsekohele ei vasta. Nimetasin summad, mis raamatukogule eraldatakse. Te peate otsustama, kas eraldada järgmiseks aastaks ehitusele 11 miljonit. Kui aga inflatsiooni tempo kiireneb, siis ilmselt muutub ka maksumus. Praegu finantseeritakse raamatukogu riigieelarvest ja te näete, kuidas need arvud aastatega muutuvad.

V. Kois

Lugupeetud härra minister! Täpsustan härra Koha küsimust. Ta ei küsi, kas sellest finantseerimisest piisab. Ta küsib, kas kapitaalehituse finantseerimise kord vastab nüüdisaja nõuetele. Tänan!

G. Golubkov

Ma ütlesin teile, et ei vasta. Praegu eraldatakse meile jälle mingeid summasid, kuid need on minimaalsed. Te teate, et elamuehitust ei finantseerita praegu eelarvest. Finantseeritakse ainult üksikuid objekte, aga sellise inflatsiooniga on võimatu objekte nii finantseerida. Ma ütlen teile, et finantseerimise kord ei vasta praegustele tingimustele.

Juhataja

Suur tänu, härra Golubkov, rahvasaadikutele rohkem küsimusi ei ole, ma tänan vastuste eest. Kolleegid, niipalju selgituseks, et mul on täna seitse järelepärimist ja oleks hea, kui me planeeritud ajaga toime tuleksime. Palun ettekandjat võimalikult lühidalt ette kanda. Rahvasaadik Jüri Liim tõstas küsimuse Tallinna Pedagoogilise Instituudi teenekate spordipedagoogide vallandamise kohta, me alustasime selle teema arendamist juba eelmises infotunnis ja nüüd annab meile selgitusi haridusminister Rein Loik.

R. Loik

Austatud juhataja, austatud saadikud! Ma vastan sellele küsimusele, mille esitas härra Liim, kolmest aspektist. Kõigepealt põhimõtetest üldse, teiseks juriidilisest küljest ja kolmandaks isiklikust seisukohast.

Jutt on ülikoolide ja haridusministeeriumi vahelistest suhetest, nendest suundadest, kuhu me liigume. Meil on ette valmistatud ülikooliseadus, ta küll kahjuks on alles eelnõu staadiumis. Samal ajal me oleme paljudes valdkondades olukorras, kus vana seadus on vastuvõetamatu ja uus on alles projekti tasemel. Uus seadus näeb ette meie kõrgkoolidele olulist autonoomiat, selles seaduseelnõus on päris selgelt kirjas, milliste küsimustega tegeleb ülikool ja milliste kõrghariduse juhtimisküsimustega tegeleb Eesti Vabariigi Haridusministeerium. Me oleme need põhimõtted juba võtnud oma töö aluseks. See seisukoht, et ülikoolid on oma olemuselt autonoomsed ja nad otsustavad küsimusi ise, on ainuõige, seetõttu ma ei tahaks väga detailselt sellesse konkreetse küsimusse tungida.

Nüüd probleemi juriidilisest küljest. Pedagoogilise Instituudi nõukogu võttis 29. aprillil 1991. aastal vastu otsuse instituudi töö reorganiseerimise kohta. Ma pean seda väga õigeks, ülivajalikuks otsuseks, isegi arvan, et see reorganiseerimine on liialt leebe ja seda oleks võinud teha varem. Pedagoogiline Instituut vajab reorganiseerimist, nii nagu seda vajavad kõik Eesti ülikoolid ja kõrgkoolid. See reorganiseerimine nägi ette üleminekut uutele tööpõhimõtetele, likvideeriti väga paljud senised kateedrid, mindi üle skeemile "instituut, osakond, õppetool". Teiste kateedrite kõrval likvideeriti ka kehalise kasvatuse üldkateeder ja sportmängude õppetool. Ma tahan öelda, et sellesamas instituudi nõukogu otsuses on ka väga õige punkt, mis näeb ette, et kõik õppejõud komplekteeritakse konkursi korras, ja seda asuti ka ellu viima. See on sätestatud ka seaduseelnõus ülikoolide kohta. Oma tänastes põhikirjades on ülikoolid ja instituudid selle juba sätestanud. Seetõttu võib öelda, et õppejõudude vallandamine kateedri likvideerimise tõttu ja samuti konkursi läbiviimine on ja ka oli asutusesisene asi. Kui seda tehakse ebaseaduslikult, siis nende küsimuste lahendamine kuulub eranditult kohtu pädevusse. Ma arvan, et see on õige, me peame jõudma arusaamiseni, et selles ei ole midagi ebanormaalset, kui neid küsimusi lahendavad riigivõimuorganid. Selletõttu ma pean nõuet, et haridusminister annaks korralduse ükskõik millisel kujul tühistada Pedagoogilise Instituudi vastavad käskkirjad ja ennistada tööle väga austatud Heino Lipp ja härra Žulin, ülikooli autonoomia rikkumiseks ja vahelesegamiseks ning seepärast me ei ole seda sammu astunud. Tõepoolest on pretsedenditu, et seda küsimust lahendab kohus, kuid puhtjuriidiliselt on see siiski ainuõige. Kui on käitunud ebaseaduslikult, siis loomulikult tuleb ebaseaduslikud otsused sellel organil, kes nad on andnud, tühistada, just nimelt sellel organil, mitte kõrgemalseisval organil.

Kuid hoopis teine küsimus kogu selles keerulises loos on muidugi asja eetiline külg. Arvestades Eestis üldtuntud ja austatud härra Heino Lipu teeneid Eesti Vabariigi spordis, oleks muidugi tema äraminekut tulnud pehmemalt, ma isegi ei oska öelda, kuidas seda

viisakalt väljendada, organiseerida, igatahes mitte teha seda nii, nagu see on juriidiliselt korrektne ja õige. Heino Lipp on 69-aastane ja selletõttu ma arvan, et iseenesest on ju väga loomulik, et kateedritesse tulevad noored õppejõud. Meie ülikoolid on lootusetult vanad, on vaja noort ja energilist kaadrit, kuid teenekate õppejõudude ärasaatmine peaks olema organiseeritud rahulikult, korrektset, viisakalt. Mul on küll heameel, et härra Lipule on pakutud võimalust teha edasi tööd, olla edasi tööl poole kohaga vanemõpetaja-treener, millest ta on loobunud. Pedagoogiline Instituut on pöördunud spordiameti poole ettepanekuga pakkuda talle tema teeneid arvestades spordisüsteemis vääriline koht. Ma arvan, et on ka minu kui ametiisiku kohus nii palju kui võimalik seda protsessi leevendada. Juhin ka meie rektorite tähelepanu sellele, et need küsimused tuleb lahendada lihtsalt väga rahulikult ja eetiliselt. Niipalju kommentaariks sellele suhteliselt keerulisele loole.

Kohtuistung peaks olema 23. detsembril, seal arutatakse, kas see otsus oli juriidiliselt õige või mitte. See on kõik.

Juhataja

Suur tänu, härra Loik. Jüri Liim soovib täpsustada asjaolusid. Palun.

J. Liim

Täna selle vastuse eest, härra minister. Ma mõistan nende treeneritest pedagoogide vanusega tekkivaid probleeme, kuigi minu arusaamise järgi ei tohiks määravaks olla vanus, vaid võimed. Kuid arvestades nende suuri teeneid, nagu te ütlesite, oleks siiski pidanud neid mehi vähemalt austusavaldustega saatma teenitud puhkusele ja mitte mingil juhul toimima selliselt, nagu tehti. Ma tahan siiski loota, et te ajakirjanduse kaudu olite aegsasti teadlik olukorrast. Minu jaoks on siiski üllatav, et te midagi ette ei võtnud selle ülekohtu lahendamiseks, enne kui härrased Lipp ja Žulin oma õiguste kaitseks pöördusid kohtu poole. Minu arvates oleks pidanud siiski mingil moel püüdma seda lahendada väljaspool kohut. Mida te sellest arvate? Kolmandaks. Minu teada ei ole vallandatud ainult härrased Lipp ja Žulin. Kui nende suhtes võib tuua põhjuseks vanust, siis mõnede teiste puhul paraku mitte, ka seal on palju ebaseaduslikke nüansse. Lähtudes, nagu te ütlesite, taoliste õppeasutuste autonoomiast, on neil õigus valida õppejõude ja see on nende siseasi. Ma olen sellega nõus. Minu arusaamist mööda moodustatakse mainitud instituudis siiski meeskonda, lähtudes sotsialistlikest vaadetest, minu arvates võib nii moodustada uuesti näiteks marksismi-leninismi instituudi, kas see on ka autonoomia? Kas te ei arva, et peaks vaatama ka õppejõudude ideoloogilist külge ja nende sobivust Eesti Vabariigi vajadustest lähtudes? Täna!

R. Loik

On täiesti normaalne, meile küll täna harjumatu, et nii raskes ametis nagu ülikooli õppejõud saab edasi töötada konkursi korras, see paneb õppejõud väga raskesse olukorda. See on täiesti normaalne, et õppejõud võib osutada mõne aja pärast mittevalituks. Antud juhul viidi Pedagoogilises Instituudis tõepoolest konkurss läbi mitte ainult selles kateedris, vaid teisteski kateedrites. Neid õppejõude, kes osutusid mittevalituks, oli palju ja seda ma pean normaalseks, see on meile küll uus ja raske, kuid see on normaalne. Õppejõude valisid instituudi nõukogu ja konkreetsetel juhtudel osakondade nõukogud. On tõsi, et Tallinna Pedagoogilisse Instituuti on vaja juurde nooremaid inimesi, teistsuguse ettevalmistusega inimesi, kuid samal ajal ma ei arva, et meie riigivalitsemisorganites on inimesed kompetentsemad ja et oleks õige, kui nad sekkuvad nendesse protsessidesse. Ma arvan, et me peame teadma, kes on need nõukogud, ma arvan, et on vaja rohkem avalikkust nendes küsimustes, mis printsiipidel see läbi viidi.

Arvan, et meie kõrgkoolidest on Pedagoogiline Instituut üks selline kool, mis vajab kõige põhjalikumaid muudatusi, ja usun, et õppejõudude kaader nimetamisväärselt vahetub, kuid ma rõhutan, et kindlasti konkursi korras ja valijateks on siiski instituudi enda nõukogud, mitte keegi kõrvalt. Me peame lootma siiski nende inimeste tarkusele ja mõistusele.

A. Paju

Austatud juhataja ja lugupeetud minister! Ärge pahandage minu peale, aga teid kuulates tuli mulle meelde, kui Kristjan Palusalu maine teekond lõppes, me püüdsime selgeks teha, et Kristjani peaks ära saatma "Estonia" teatrist. Tollased ideoloogid tegid selgeks, et Kristjan on küllalt suur, et teda ära saata Piritalt. Te selgitasite väga hästi kogu seda skeemi. Minu arvates selles skeemis puudus tuum – teie enda hoiak. Ma küsin teilt mitte kui ministrilt, vaid kui inimeselt, öelge, kuidas teie suhtute sellesse fakti. Te takerdusite, öeldes, et oleks pidanud kuidagi pehmemalt toimima.

R. Loik

Ma võin seda veel kord üle öelda. Ma arvan, et nendesse inimestesse, kellel on olnud suuri teeneid, me peame suhtuma eriliselt ja kõige paremini näitab suhtumist ju rahvas ise. Rahvas on sellised asjad pannud alati ise paika ja ma arvan, et meie ametnike kohus on seda lihtsalt teada ja püüda vastavalt käituda. Mul on olnud sellel teemal juttu ka lugupeetud härra rektoriga, ma palusin, et ka rektor oleks täna siin, kuid ta ei tahtnud sellel vastamisel osaleda. Ma olen avameelselt öelnud ka härra rektorile, et tuleks suhtuda eriliselt ja leebelt.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Liim täpsustab veel kord asjaolusid.

J. Liim

Aitäh! Ma tahaksin lihtsalt asjale punkti panna, öelge täpselt, kas kogu selle olukorra lahendab nüüd kohus? Kohus lähtub teatud määral ainult kuivadest faktidest, kuid kuhu jääb asja inimlik külg, kes selle lahendab? Ma palun täpset vastust. Tänan!

R. Loik

Juriidiliselt lahendab selle küsimuse kohus. Ma arvan, et see on õige, et seda lahendab kohus. Kohus ütleb, kas ja millises punktis on eksitud. Aga loomulikult ei lahenda kohus kunagi asju eetilisest küljest, inimlikust küljest. Ja ma leian, et on ametnike (ma arvan ennast nende hulka) kohus leida sellele asjale igal juhul eetiline, inimlik lahendus.

Juhataja

Suur tänu, härra Loik. Ma tänan teid ettekande eest. Rohkem küsimusi ei ole. Suur tänu!

Lugupeetud kolleegid, rahvasaadik Villu Jürjo tõstatab küsimuse riikliku tuletõrjeameti moodustamise kohta. Sellele küsimusele on valmis meile vastama kaks ministrit. Kõigepealt ma palun kõnetooli siseminister härra Olev Laanjärve.

O. Laanjärv

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud rahvasaadikud! Kahjuks olen ainult mina täna vastamas, ma arvan, et võib-olla suudame sellele küsimusele leida ammendava vastuse ilma riigiminister härra Vareta. Selleks, et meile kõigile oleks arusaadav küsimuse sisu, loen ette härra Jürjo küsimuse: miks ei ole täidetud Eesti Vabariigi Valitsuse korraldust 5. veebruarist 1991 nr. 30-k riikliku tuletõrjeameti moodustamise kohta? Täpsemalt, miks lõpetati siseministeeriumi tuletõrje reorganiseerimine, kui olid vastu võtmata, lõplikult üle andmata hooned, põhivahendid; puudub vormiriietus ja tööriietus, puudub sotsiaalne kindlustatus, palga- ja pensionikorraldus? Eesti Vabariigi tuletõrje seaduse eelnõu ettevalmistuses ei ole osalenud tuletõrje töötajad. Puuduvad andmed teenistumäärustiku projekti kohta, puudub distsiplinaarmäärustik. Kaduma on läinud siseministeeriumist lahkunute kompensatsioonirahad, riiklik tuletõrjeamet on saanud toetustasu kätte täielikult, teised ametid ainult osaliselt. Alternatiivteenistujaid mitte võtta üle teistesse teenistustesse. Kas on võimalik tuletõrjes töötavatelt alternatiivteenistujatelt alternatiivmaksu mitte kinni pidada?

Vastavalt Eesti Vabariigi Valitsuse korraldusele 5. veebruarist 1991. aastast on Eesti Vabariigi Riiklik Tuletõrjemeet seisuga 1. november 1991 üle andnud Tallinna Linnavalitsuse valdusse 2., 3., 4. ja 6. tuletõrjemeet koos kõikide põhivahenditega. 1. tuletõrjemeetsele Raua t. 2 on üle antud põhivahendid ilma hooneta, sellel aadressil asub Eesti Vabariigi Tuletõrjemeet koos vabariiklike allasutustega (vabariiklik sidekeskus, vabariiklik tuletõrje laboratoorium, vabariiklik kustutustööde juhtimise keskus, vabariikliku ameti arvutuskeskus, vabariiklik sidetöökoda ja Eesti Riiklik Päästemeet).

1. tuletõrjemeetsele ja Tallinna Tuletõrjemeetile eraldatud ametiruumide kohta on sõlmitud rendileping, mis kirjutatakse alla Tallinna Tuletõrjemeeti valmisolekul. Spetsialiseeritud tuletõrje- ja päästemeetus, varemalt tuletõrjetehniline malev, loodi kogu vabariigi tuletõrjemeetse teenindamiseks ja hooned ehitati tsentraliseeritud kapitaalmahutustest.

Käesoleval ajal on otstarbekas jätta spetsialiseeritud tuletõrje- ja päästemeetus koos hoonetekompleksiga Eesti Vabariigi Riikliku Tuletõrjemeeti alluvusse, kus ta täidaks oma funktsioone kogu vabariigi ulatuses, sealhulgas ka Tallinnas. Riiklik tuletõrjemeet on valmis Tallinna Tuletõrjemeeti nõusolekul üle andma 4. üksuse hoone osa ja andma rendile 3 vabariikliku õppekeskuse garaaži. Vabariikliku õppekeskuse ruumid ja 6. üksuse juurdeehitus jäävad kuni Eesti Vabariigi Sisekaitseakadeemia loomiseni Eesti Vabariigi Riikliku Tuletõrjemeeti bilanssi kui ettevalmistuskeskus.

Kooskõlas Eesti Vabariigi Riikliku Tuletõrjemeeti tellimusega on k.a. II kvartalis Tallinna Moemajas Eesti tuletõrjele välja töötatud ja samas ka ette valmistatud igapäevase ja nn. paraadvormi näidised. Vormiriidetuse joonised, lekaalid on koos vastavate tellimustega üle antud tootmiskoondisele "Baltika", tootmiskoondises "Kooperaator" on valmistatud suve- ja talvemütside näidised ja on vastu võetud tellimus nende tootmiseks. Tuletõrjemeet vormijoped on tellitud tootmiskoondisest "Walko", kingad tootmiskoondisest "Kommunaar" ja vormipluusid tootmiskoondisest "Sangar". Vormiriidetust on mitmel korral demonstreeritud vabariigi tuletõrjemeetite juhtkondadele ja nad on selle heaks kiitnud. Kuna vormiriidetust valmistatakse riikliku tellimuse alusel, saab Eesti Vabariigi Riiklik Tuletõrjemeet esimesed vormiriidetuse partiid kätte pärast vabariigi politsei tellimuse täitmist. Täitmaks Eesti Vabariigi Valitsuse korraldust 5. veebruarist, on välja töötatud vabariigi tuletõrjemeetajate töötasustamise tingimused kooskõlastatult Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumiga ja on saadetud juhendumiseks riikliku tuletõrjemeeti kirjaga linnadesse ja maakondadesse 16. aprillil 1991. aastal. Koostöös Eesti Vabariigi Siseministeeriumi vastava komisjoniga on välja töötatud ettepanekud vabariigi tuletõrjemeetajate pensioniga kindlustamise kohta ja on esitatud läbivaatamiseks 18. juulil 1991. aastal. Pensioniseaduse eelnõu oli valitsuses esimesel

lugemisel, ma arvan, et pärast teist lugemist arutab seda parlament. Teenistusmäärustiku ja distsiplinaarmäärustiku projekt on välja töötatud ja kooskõlastatud. Neid võib vastu võtta alles pärast Eesti Vabariigi tuletõrjeseaduse vastuvõtmist. Kuni nimetatud seaduse vastuvõtmiseni juhinduvad Eesti Vabariigi tuletõrjeorganid ja allüksused Eesti Vabariigis kehtivast tööseadusandlusest. Eesti Vabariigi tuletõrjeseaduse väljatöötamiseks moodustati 1991. aasta veebruaris tuletõrjeameti peadirektori härra Muna juhtimisel vastav komisjon, selle koosseisu kuulusid peadirektori asetäitja Krasnopjorov, tuletõrje järelevalveosakonna ülem Pedosk, ka tehnilise osakonna ülem Soolmann, sama osakonna vaneminsener Randmaa, Mererajooni tuletõrjemaleva ülem Ambach, Rapla maakonna tuletõrje jaoskonnaülem, Võru maakonna tuletõrje jaoskonnaülem, Järvamaa maakonna tuletõrje järelevalve ülem, Eesti Tuletõrjeühingu esimees, Valga rajooni tuletõrjeühingu esimees. Küsimuses viidati sellele, et tuletõrje pole selle seaduse väljatöötamises osalenud. Komisjon vaatas läbi tuletõrjeseaduse eelnõu kaks varianti ja töötas välja kolmanda variandi, mis 1. aprillil 1991. aastal saadeti tuletõrjeameti kirjaga kõikidele linnade ja maakondade valitsustele ja samuti vastavatele ministriumidele läbivaatamiseks. Järgnenud aja jooksul eelnõu muudeti, võttes aluseks omavalitsusorganite, ministriumide ja ametkondade arvamused. Tuletõrje isikkoosseisule maksti toetustasu välja linnade ja maakondade volikogude poolt kinnitatud eelarve piirides töötasufondi kokkuhoiu arvel. Täiendavaid vahendeid toetussummade väljamaksmiseks ei siseministriumile ega tuletõrjeametile ei eraldatud, kusjuures Eesti Vabariigi Rahandusministriumi arvates ei ole Liidu seadusandlus aluseks sellele, et välja maksta toetustasu ja täiendavaid vahendeid vabariiklikust eelarvest. Ja lõpetuseks ma ütlen: siseministrium avaldab siirast kahetsust, et arupärija ei pöördunud selgituse saamiseks otse riikliku tuletõrjeameti poole, ja loodab, et see arupärimine avaldab positiivset mõju vabariigi tuletõrje edasisele arengule. Tänan!

K. Raud

Lugupeetud juhataja, austatud siseminister! Minu küsimus ei puuduta otseselt seda teemat, mida te praegu käsitlesite. Tahan esitada kaks eraldiseisvat küsimust. Ma ei tea, kas lugupeetud juhataja lubab mul teha seda siis, kui antud teema käsitlemine on lõpetatud, või kohe.

Juhataja

Teeme siiski siis, kui teema käsitlemine on lõppenud. Nii on korrektsem. Ma eeldan, et Heldur Peterson esitab küsimuse teema kohta. Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja siseminister! Muidugi on mul siseministrile mitu küsimust, mis puudutavad tuletõrjet. Milline on Eesti vabatahtliku tuletõrje koht selles tuletõrjesüsteemis? On ju tuletõrjujate, pritsimeeste liikumine Eestis üks vanemaid kultuuriajaloolise tähtsusega liikumisi. Kas selle kõrvalejätmine või selle tähtsuse vähendamine ei anna hiljem tagasilööki, nagu näiteks lastetubade kaotamine tekitab nüüd politseile suurt peavalu. Kas vabatahtlikust tuletõrjest ei oleks abi kutselisele, riiklikule tuletõrjele?

O. Laanjärv

Ma ühinen teie arvamusega, aga kuna tuletõrje kui päästeteenistuse organiseerimine on tõesti antud täielikult omavalitsuse pädevusse, siis Tartu näite baasil, kus on moodustatud tuletõrje päästeamet, ma arvan niimoodi, et omavalitsus leiab ka kindlasti vabatahtliku tuletõrje kasutamise võimalused. Seda käskkirjadega või seadustega siit Toompealt arvatavasti organiseerida ei ole võimalik. Tuletõrje elab praegu üle reorganiseerimist. Teatud tsentraliseerimise vajadus on säilinud. Paljud maaomavalitsused on koondanud tuletõrje profülaktika inspektoreid. Sellega minu arvates suureneb tulekahjude tekkimise oht. Keegi peab vastutama selle töö eest, see peaks jääma riiklikule tuletõrjeametile, kuid pääste- ja tuletõrjetööd jäävad siiski omavalitsuse lahendada.

K. Raud

Austatud juhataja, lugupeetud siseminister! Mul on teile kaks küsimust. Kui lubate, esitan need eraldi ja teise küsimuse pärast esimesele küsimusele vastuse saamist.

Öelge, palun, kuidas Eesti Vabariigi politsei on varustatud transpordivahendite ja tööruumidega? Aitäh.

O. Laanjärv

Palun täpsustada, kas kõik politseiprefektuurid kogu vabariigis või politseiamet?

K. Raud

Kogu vabariigis.

Juhataja

Härra minister, hästi lühidalt ja erandkorras, sest me käsitleme praegu siiski tuletõrjeameti tööd.

O. Laanjärv

Ma olen täiesti nõus, et kõikide olukord vajaks väga pikka selgitust. Politsei varustatus nii ruumide kui ka transpordiga on halb, välja arvatud üksikutes maakondades.

K. Raud

Ma tänan. Arvan, et ma sain vastusest aru. Nüüd teine küsimus, millele peab eelnema informatsioon, et küsimust paremini mõista.

Ajavahemikus septembrist kuni detsembrini 1990 on Kohtla-Järve politseiprefektuuri endine prefekt Romantšenko müünud prefektuurile kuulunud sõidu- ja eriotstarbelisi autosid, kokku 6 tükki. Sõidua autod müüdi endistele ja ka praegustele prefektuuri töötajatele. Kaks autot, mis kuulusid varem kainestusmajale, müüs Romantšenko firmale "Lotos". VAZ 4-52 müüdi endisele prefektuuri töötajale, kes on organiseerinud ühingu "Bojevoje obštšestvo", mis pidavat tagama ühiskondliku korra kaitse Kohtla-Järvel. Samale ühingule on müüdnud ka Kohtla-Järve prefektuuri alaealiste asjade inspektsioonile kuulunud hoone. Firmale "Lotos" on müüdnud kõik Kohtla-Järve ümbruskonnas asuvad liikluspolitsei stantsioonid. Autod müüdi keskmise hinnaga 1000 rbl., liikluspolitsei postid aga 2000 rbl. Romantšenko alustas prefektuuri varade müüki septembris, kui oli teada, et ta lahkub prefekti ametikohalt. Kohtla-Järve prefektuuri töötajad on nende tehingute suhtes pöördunud Eesti Vabariigi Siseministeeriumi ja politseiameti poole, aga need pöördumised on jäänud tähelepanuta. Käesolevaks hetkeks on Kohtla-Järve prefektuuris lahkumisavalduse kirjutanud 36 inimest ja Romantšenko on lubanud neil kõigil lahkuda. Ja nüüd küsimus: miks siseministeerium kõike seda toimuvat mahedalt naeratades pealt vaatab? Aitäh.

O. Laanjärv

Küsimus on lühike ja konkreetne. Siseministeerium ei vaata mahedalt naeratades pealt, on moodustatud vastav komisjon, kes selle küsimusega tegeleb. Pärast selle komisjoni ettekannet ma olen nõus tulemustest informeerima.

Juhataja

Tundub, et see teema väärrib eraldi käsitlemist, Koit Raud võiks esitada järelepärimise. Suur tänu, härra Laanjärv, rohkem meil küsimusi ei ole. Aga võib-olla me kuulame vahepeal ära härra riigiministri seisukoha tuletõrjemeetri kohta ja siis tuleme vanglate juurde?

O. Laanjärv

Riigiministrit ei ole ja ma ei tea, mida ta peaks siin täiendama.

Juhataja

Veel vähem tean seda mina. Peaminister on andnud mulle sellise plaani, kus ta väidab, et tuletõrjeameti küsimustes vastab kaks ministrit. Kui riigiministrit kohal ei ole, siis me teda ootama ei hakka. Kas Aleksandr Gussevi küsimus on tuletõrjeameti kohta? Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Täna, lugupeetud spiiker. Lugupeetud minister! Ma saan aru, et meil on väga vähe aega, seepärast ei hakka ma küsimusi esitama, aga te saate mu mõttest aru. Tahaksin, et minister mõistaks asja olemust. Miks peab nn. Lasnamäe teel, kus mõlemas sõidusuunas on kolm rada, sõitma kiirusega 50 kilomeetrit tunnis? Tahaksin, et te istuksite ise autosse ja sõidaksite sellel laial alleel kiirusega 50 kilomeetrit tunnis need 5 kilomeetrit. Seal on kõik märgid maha võetud ja kiirus on nüüd nagu linnas 50 km tunnis. Ajapuuduse tõttu pole vaja mulle vastata, aga vaadake ise, mis on tehtud, sel ajal kui bussid on puupüsti täis ja bensiini ei ole.

O. Laanjärv

Ma püüan siiski lühidalt vastata. Asulates ja linnades on kehtestatud kiirus 50 km tunnis, omavalitsusel on õigus seda kiirust muuta mõnedel teelõikudel. Avaldus tuleb adresseerida Tallinna linnavalitsuse liiklusametile, siseministeerium kiirust ei piira, tähendab, märke üles ei sea.

Juhataja

Suur tänu, härra Laanjärv. Kolleegid, on juhtunud väikene tehniline viga, riigiminister Raivo Vare ei pea sellele küsimusele vastama. Mul on ettepanek, kuna kõnetoolis on praegu siseminister, asuda käsitlema järgmist teemat. Rahvasaadik Villu Jürjo on esitanud ka küsimuse olukorra kohta vanglates ja ka sellele küsimusele on nõus lahkelt selgitusi andma siseminister härra Laanjärv. Palun.

O. Laanjärv

Arupärimise tekst: 3. detsembril käesoleval aastal toimusid eeluurimisvangla erirežiimi osakonnas hoiatusena vangide enesevigastamised, on teada 19 veenide läbilõikamise juhust. Järgmine enesevigastamine on kavandatud 13. detsembriks ja massiline enesevigastamine

23. detsembriks, vahetult jõulude eel. Vangid nõuavad, et neile selgitataks seadusloomes toimuvat ametlikul tasemel, eriti kriminaal- ja protsessikoodeksite vastuvõtmise põhimõtteid ja tähtaegu, nõutakse režiimirikkumiste pärast vanglarežiimile üleviidute toimikute läbivaatamist ja uusi sisekorraeeskirju. Nad paluvad valitsusel vastata, mida on ette võetud vangide olukorra parandamiseks. Palun ka valitsusel astuda samme, et vaimulik pääseks igal ajal vangide juurde.

Kõigile on ajakirjanduse kaudu teada, et viimasel ajal on kinnipidamiskohtades möllanud rahulolematus, nõutakse kinnipidamistingimuste parandamist, seadusandluse muutmist, amnestiaseaduse vastuvõtmist. Selles ei ole erandiks ka uurimisisolaator, kus kinnipeetavad on korduvalt välja kuulutanud näljastreike, käesoleval ajal aga ähvardavad enesevigastustega. Paluti vaimulikku härra Üprust, Ülemnõukogu saadikut härra Põldu, ka saadikut härra Liimi, kuid tal ei olnud võimalik minna. Vaatamata kasutuselevõetud abinõudele, panid 19 kinnipeetavat (kõik nad olid kuritahtliku režiimirikkumise eest üle viidud vanglarežiimile) toime erineva raskusastmega enesevigastusi. Nendest 3 tuli paigutada süüdimõistetute haiglasse, ülejäänutele osutati meditsiinilist abi kohapeal, kuna enamik neist vaid imiteeris enda vigastamist. Järjekordsed enesevigastamised pidid toimuma 13. detsembril, kuid administratsioonil õnnestus need ära hoida. Süüdimõistetute nõudmised on endised: kriminaalasjade läbivaatamine, uute Eesti Vabariigi seaduste vastuvõtmine. Kinnipidamiskohtade amet on välja töötanud Eesti Vabariigi kriminaalkaristuste täidesaatva süsteemi kontseptsiooni, millega nõustus Eesti Vabariigi Valitsus 30. juulil 1991. aastal. On ettevalmistamisel kriminaalkaristuste täitmise seaduse eelnõu, milles nähakse ette humansemad ja tsiviliseeritumad kinnipidamisasutustes rakendatavad sisekorraeeskirjad. Nende vastuvõtmine ja rakendamine oleks normaalne pärast uue kriminaalseadustiku vastuvõtmist Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt. Ettepanekud on esitatud justiitsministeeriumile. Kriminaalkoodeksi esimene lugemine on vabariigi valitsuses tehtud. Pärast teist lugemist, ma loodan, tuleb see Ülemnõukogusse. Ülemnõukogu teab ka meie juristide koolkondade erinevaid seisukohti. Sellega seoses me ei saa muidugi jääda ootama olukorra lahendamist seadusandlikul teel. Praegu kehtestatakse võib-olla vastuolus seadusandlusega need režiimistingimused vabariigi siseministri käskkirjaga, muud võimalust ma ei näe. 12. detsembril k.a. sõlmiti kinnipidamiskohtade ameti ja Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku kriminaaltöökeskuse vaheline koostööleping, millega tagatakse vangla vaimulike alaline sissepääs kinnipidamiskohtadesse, tööruumide eraldamine vangla vaimulikele ja kriminaaltöökeskusele. Ja ausalt öeldes me loodame väga nende inimeste mõistvale tegevusele, mis aitaks leevendada pingeid meie kinnipidamiskohtades. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, ma pöördun teie poole palvega. Oleme siiski natukene kitsimad küsimuste esitamisega, meil on vaja täna ära kuulata veel vabariigi prokuröri asetäitja selgitus ja Eesti Panga presidendi selgitused. Sellise hulga küsimuste juures me lihtsalt seda ei jõua. Ma väga palun, mõelge, kas need küsimused, mida te esitate, on hädavajalikud. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra minister, mul on kaks küsimust, mis puudutavad vanglaid, vangide elutingimusi ja neile arstiabi andmist. Kuidas te kavatsesite viia poliitvangi Šepelevitši Venemaale, andmata talle arstiabi pärast seda, kui ta kahenädalase näljastreigi tagajärjel ei saa ise süüa. Kuhu te konkreetselt pidite Šepelevitši tapi korras saatma? Tänan!

O. Laanjärv

Härra juhataja, need küsimused ei puuduta täna päevakorras olevat küsimustikku, ma ei vasta nendele ja soovitan rahvasaadikul esitada need küsimused prokuratuuri esindajale.

Juhataja

Nii me ka teeme. Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud minister! See, mis vanglates toimub, on tagajärg. Küsimuse, mille ma teile esitan, esitasin vaba mikrofoni tunnil ka Krista Kilvetile. Millised järeldused tehti nende kutsealuste õppustelt lahkumisest, kes pidid hakkama õppima vangivalvuriteks? Teine küsimus. Kaotati ära näiteks Tartu laste kinnipidamiskoht, turvateenistused. Nüüd ongi Tartu politseil kõige suurem mure kuni 18-aastaste kinnipeetud inimestega, keda peab laskma vabaks, kelle suhtes ei saa kohaldada seadusi ja eeskirju.

O. Laanjärv

Juhataja, need küsimused vajavad täiesti eraldi käsitlust, küsimus on kaitseteenistuses ja samuti eraldi politseiseadusega sätestatud asjaoludes. Ma leian, et praegu ei ole vajadust vastata neile küsimustele.

J. Liim

Täna! Härra minister, mul oli just telefonikõne härra Aavo Üprusega. Ta teatas, et kui ei tule mingisugust ametlikku vastust vanglarežiimil olijate suhtes, teevad 40 vangi homme sama tembu ära. Minu arvates on seal toimuvasse küllaltki külmalt suhtutud, ei pöörata vajalikku tähelepanu. Vähemalt olmetingimusi saab küll muuta, võtta kas või akendelt eest ära plekid, et jumala valgus sisse tuleks jne., jne. Mida te konkreetselt saate kiiresti ette võtta, et homme selline aktsioon ei toimuks? Täna!

O. Laanjärv

Härra Üpruse andmeid on mul väga raske kontrollida. On teatatud nii vangidele kui ka vangla administratsioonile, et reedel kell 10 toimub kohtumine Eesti Vabariigi justiitsministri esimese asetäitja ja möödunud aastal valitud komisjoni esimehe härra Raskiga, kus selgitatakse seadusandlusega seotud olukorda. Ma mõtlen, et siin, Ülemnõukogu saalis, ei ole mõtet nendest akendest rääkida, püüame tõesti teha kõik olme korraldamiseks. Ma tahan rõhutada, et praegu lõhutakse massiliselt aknaid, me otsime klaasi, et aknaid uuesti klaasida, rebitakse katki tekke, me otsime uusi tekke. See on kahe otsaga mäng, mida me praegu mängime.

A. Zõbin

Härra minister! Tooge vähemalt paar näidet. Milles need enesevigastused seisnevad? Kas ei ole nende põhjuseks lõppkokkuvõttes teenindava personali käitumine nende vangide suhtes?

O. Laanjärv

Kahjuks ei ole mul siin arstide koostatud akte, sellepärast ei saa ma hakata kommenteerima, kolmel inimesel olid vigastused, mis nõudsid haiglasse paigutamist, teistel olid väga mitmesugused vigastused kuni kriimustusteni.

Juhataja

Suur tänu, härra siseminister, rohkem meil küsimusi ei ole. Ma täna ettekande eest. Lugupeetud kolleegid, me ootame istungite saali ka majandusministrit. Seni kuni ta saabub, asume järgmise probleemi juurde. Rahvasaadik Indrek Toome on tõstatanud küsimuse Tallinna diagnostikakeskuse ehitamise kohta. See probleem on jätkuvalt üleval, kolleeg Toome pöördus oma küsimusega härra peaministri poole. Tema küsimus kõlab järgmiselt: "Härra Savisaar, miks valitsuse esimees ei nõua Ülemnõukogu 15. märtsi 1990. aasta otsuse

täitmist ja oma resolutsiooni täitmist tervishoiuminister Ellamaalt ning Tallinna linnapealt Aasmäelt?"

Kuna peaminister ei ole täna saalis vastamas, siis härra Toome saatis mulle järgmise sisuga kirja: "Minu järelepärimine on adresseeritud otseselt härra Savisaarele ja puudutab härra Ellamaa kui ministri tegevusetust valitsusjuhi suuniste täitmisel. Nendele küsimustele ei saa vastata härra Ellamaa, ma ootan vastust oma järelepärimisele härra Savisaarelt."

Seoses sellega ei jää mul muud üle kui vabandada, kolleegid, teie ees ja lükata antud küsimuse arutelu edasi niikauaks, kui vastama tuleb härra peaminister. Majandusminister ei ole veel saabunud. Kolleegid, sellisel juhul läheme päevakorraga edasi, me kuulame ära veel Eesti Vabariigi Prokuratuuri ja Eesti Panga vastused rahvasaadikute küsimustele. Rahvasaadik Lebedev on tõstatanud küsimuse, mis käsitleb informatsiooni nõudmist eeluurimisvanglas viibiva härra Šepelevitši kohta. Me palume selles küsimuses selgitust Eesti Vabariigi prokuröri asetäitjalt härra Kasesalult. Palun kõnetooli!

J. Kasesalu

Lugupeetud saadikud, kuna eelnevalt kirjalikku informatsiooni prokuratuuri laekunud ei ole, siis võib-olla, lähtudes otse küsimusest, ma võin vastata.

Juhataja

Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Täna lugupeetud härra ministrit, et ta tõepoolest aja kokkuhoiu mõttes otsustas sellise protseduuri kasuks. Esimene küsimus.

Teatavasti on juurdlus lõppenud. Miks on vaja nii kiirustada Šepelevitši Vene NFSV-sse toimetamisega? Venemaa ei ole ju tema üleandmist nõudnud.

Teine küsimus. Miks ei ole prokuratuur vastanud avaldusele, mis koostati vastavuses Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeksiga?

Kolmas küsimus. Miks leidis aset katse rikkuda arreteeritu üleandmise protseduuri? Arreteeritud Šepelevitš nälgis kaks nädalat, ta ei saanud iseseisvalt süüa ja ta taheti ära viia ilma arstita, ilma juurdluseta, tegemata teatavaks täpset kohta, kuhu teda toimetatakse. Minu arvates on see ka protseduuri rikkumine. Tahaks saada vastust ka sellele küsimusele.

Ja neljas küsimus. Miks Ülemnõukogu Presiidiumi liikmele saadik Lebedevile, Ülemnõukogu asespiikrile Viktor Andrejevile ja parlamendifraktsiooni esimehele Pavel Panfilovile ei antud üle kinnipeetud Šepelevitši avaldust, mille ta neile saatis 20. novembril? Tänan!

Juhataja

Niipalju minu poolt selgituseks, et järelepärimisele vastab vabariigi prokuröri asetäitja, mitte minister.

J. Kasesalu

Miks kiirustatakse Šepelevitši kriminaalasja üleandmisega Vene Föderatsiooni Prokuratuurile, kuigi Vene Föderatsiooni Prokuratuur seda ei ole palunud. Küsijal on vale informatsioon. Üleandmine toimub just nimelt Vene Föderatsiooni Prokuratuuri nõudmisel. Juba eeluurimise algul, kontakteerudes Vene Föderatsiooni peaprokuröri ja uurimisgrupi juhiga, oli olemas kokkulepe, et vastavalt meie Ülemnõukogu otsusele alustab uurimist vabariigi prokuratuur, kuid sõltuvalt eeluurimise käigust, sõltuvalt laekuvast informatsioonist andsime juba algul nõusoleku, et kui eeluurimist on vaja jätkata Vene Föderatsiooni Prokuratuuris, me sellega ka nõustume. Miks see nõudmine tuli pärast kahe ja poole kuust vaheaega, sellest ei ole ma informeeritud ja sellele saab vastata Vene Föderatsiooni Prokuratuur. Mis puutub sellesse, kas kiirustatakse või mitte, siis eeluurimisel on kombeks teha kõik uurimistoimingud kellegi huve kahjustamata, kuid ka aega venitamata. Ebaõige eelinformatsioon on tinginud ka küsimuse, miks Šepelevitšit püüti kuskile toimetada ilma arstide konsultatsioonita, ilma arstliku läbivaatusega. Tema edasitoimetamise planeerimisel oli ette nähtud mitte ainult arstlik konsultatsioon, vaid arsti kaasamine tema üleviimisse, arvestades tema tervislikku seisukorda. Seni ei ole seda täide viidud just seetõttu, et arstid arvasid, et ta ei ole pärast nälgimist kas siis vabatahtlikult või vastavalt arsti näidustustele sunniviisiliselt transporditav. Ja arstid on ka need, kes meile ütlevad, millal see võib teoks saada.

V. Lebedev

Miks ei ole vastust saadikute avaldusele? Miks ei antud Ülemnõukogu saadikutele üle Šepelevitši avaldust, mille ta neile saatis 20. novembril? Tänan!

J. Kasesalu

Kuna Šepelevitši kriminaalasja uurimise ajal on lahendatud umbes 30 avaldust nii temalt endalt, kaitsjalt, talle kaasatundjatelt kui ka endiselt töökollektiivilt, siis ma muidugi ei ole

võimeline analüüsima, miks just sellele või teisele avaldusele ei vastatud. Vastus peab tulema ettenähtud aja jooksul. Mis puutub sellesse, et Šepelevitši avaldus, mis oli adresseeritud rahvasaadikutele, laekus prokuratuuri, siis seda te peate küsima kinnipidamiskoha administratsioonilt, mis aadressil nad selle edasi saatsid. See avaldus tema kaitsevõimalusi mingil juhul ei kahjusta, nii Šepelevitš kui ka tema kaitsja on tutvunud kõikide materjalidega, mis on lisatud toimikusse.

E. Leisson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud vabariigi prokuröri asetäitja! Mulle ja tõenäoliselt ka teistele saadikutele on teada Šepelevitši taotlus tema vahistamise hetkel: anda tema asja arutamine tema kodumaa (selle all mõtles ta NSVL-i) pädevusse. Nõukogude Liitu kui poliitilist reaalsust ei eksisteeri, selle õigusjärglaseks on Vene Föderatsioon. Ma ei näe selles midagi imelikku, et niisugune aktsioon on ette võetud ja see on tervitatav, aga miks sellega nii pikalt venitati, teda oleks võinud ju kohe välja anda.

J. Kasesalu

Tema väljaandmine Vene Föderatsiooni Prokuratuurile saab toimuda riikidevahelisel kokkuleppel (teatavasti meil õigusakti ja lepinguid Vene Föderatsiooniga ei ole), selle puudumisel vastavate uurimisorganite vahelisel kokkuleppel. Nagu ma enne ütlesin, oli kokkulepe, et uurimine toimub nii kaua, kuni üks pooltest leiab vajaliku olevat Šepelevitš üle anda. Nüüd leidis Vene Föderatsioon vajaliku olevat Šepelevitš üle anda, meie seda vajadust seni ei näinud. Meie viisime uurimise läbi nende aktide suhtes, mis pandi toime meie vabariigis. Šepelevitši üleandmine toimub vastavalt Vene Föderatsiooni Prokuratuuri soovile seetõttu alles nii hilja.

P. Panfilov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on teile kolm küsimust. Esiteks. Öelge, palun, kas te võite praegu siin – ma arvan, et te ei tulnud üksi siia – teha oma abilistele korralduse, et nad kiiresti võtaksid ühenduse prokuratuuriga ja teeksid meile teatavaks selle dokumendi nimetuse, väljaandmise kuupäeva ja numbrini ning nende nimed, kes kirjutasid alla sellele kokkuleppele Venemaaga. Te ütlesite, et seda tehti juba kaks kuud tagasi. Palun teid järele küsida, kelle poolt ja millal tehti järelepärimine Vene prokuratuurist Šepelevitši üleandmise kohta. Teine küsimus.

J. Kasesalu

Palun küsimused ühekaupa, sest mul ei jää nad meelde. Esialgne kokkulepe Vene Föderatsiooni Prokuratuuriga on olemas kriminaaltoimikus, see on teletaipogrammi näol, nagu ka praegune, käesolev pöördumine meie poole toimiku väljanõudmiseks. Kahepoolset allakirjutatud kokkulepet ei olnud. Nüüd sellest, et üleandmise moment selles teletaibis ei kajastu. Sellest rääkisime kohtumisel Vene Föderatsiooni peaprokuröriga ja pärast seda juba uurimisgrupi ülemaga.

Juhataja

Teine küsimus.

P. Panfilov

Siis ma täpsustan. Massiteabevahendites on välja öeldud, et programmi viimane eesmärk oli paluda Venemaad, et see nõustuks Šepelevitši välja nõudma. Tekib küsimus, kas te palusite seda. Kas meie pool palus Venemaad ta minema viia?

J. Kasesalu

Mingit meiepoolset pöördumist enne seda teletaipogrammi Vene Föderatsiooni Prokuratuuri poole ei olnud.

Juhataja

Kolmas.

P. Panfilov

Teine küsimus. Nimetage palun selle uurija perekonna-, ees- ja isanimi, kes pidi eile Šepelevitši tapi korras ära viima.

J. Kasesalu

See on uurimissaladus. Kõik, mis puudutab uurijate ja uurijatega kaastööd tegevate politseiametnike nimesid, on minu teada uurimissaladus. Nende avalikustamine on prokuröri suva. Ma ei soovi seda teha.

P. Panfilov

Kas tegelikult see uurija tuli eile Venemaalt?

J. Kasesalu

Venemaal on väga palju füüsiliselt eksisteerivaid uurijaid.

Juhataja

Kolleegid!

P. Panfilov

Viimane küsimus. Igor Šepelevitši tervislik seisund on raske. Kes on teie arvates süüdi, kui juhtub midagi väga kohutavat? Kas teie isiklikult kui kriminaalasja alustanud ja arreteerimiseks sanktsiooni andnud isik, riigi juht, kes asjast teadis ja tagasihoidlikult, häbelikult vaikis, või vabariigi peaminister? Kes teist kolmest?

J. Kasesalu

Ei vastuta ükski teie poolt nimetatud isik, ei vastuta ka keegi teine. Šepelevitši tervise halvenemise on meile teadaolevatel andmetel põhjustanud (ja see on ka arstide poolt kinnitust leidnud) nälginine, ta ei võta toitu vastu ja selles ma ei oska süüdistada kedagi teist peale tema enda.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, täpsustame asjaolusid, vaadake, kui palju on küsijaid. Infotunnis võib korruga esitada vaid ühe küsimuse. Juhan Telgmaa, üks küsimus.

J. Telgmaa

Ma olin küll ette valmistanud kaks, aga väga lühikest küsimust. Kas Šepelevitš on poliitiline vang, vabadusvõitluse eest trellide taha sattunud, nagu siin teatud grupp pidevalt väidab, või on ta kriminaalkurjategija? Ja teine asi: millest on tingitud nii tohutu ärevus seal vasakul tiival suhtumises Šepelevitši Venemaale väljaandmisse? Kas Vene uurijad hakkavad Šepelevitšisse tõsisemalt suhtuma ja hoopis paremas Gulagi stiilis, kui Eestis tehakse?

J. Kasesalu

Minule teadaolevatel andmetel ei ole olemas ühtegi rahvusvahelist õigusakti, mis määrab ära poliitvangi staatuse. Ma uurisin rahvusvahelise õiguse spetsialistide käest, on olemas kahesugune poliitvangi tõlgendus. Poliitvangiks saab alati pidada isikut, kes on süüdi mõistetud või tahetakse süüdi mõista riikliku kuriteo toimepanemise eest, tähendab, iga riigi

kriminaalseadusandluses on eraldi olemas riiklikud kuriteod, see on selline laiendatud tõlgendus ja üldjuhul see ei kutsu esile, nagu mulle selgitati, mingit rahvusvahelist eksimust. Meelsusvangid on totalitaarse režiimiga maades isikud, kes on vangid lihtsalt oma mõtete väljendamise eest. Ma viitan veel lühidalt sellele, et Šepelevitši kaitsjad ja toetajad riigi vastu midagi konkreetset ei teinud, ainult väljendasid oma arvamust. See on kohtus lahendatav küsimus, seetõttu viidigi läbi eeluurimine.

Ma võin täpsustuseks öelda niipalju, et "Pravda" andmetel on Igor Šepelevitš koos kolme või nelja kaasvõitlejaga avaldanud arvamust, et tema üle on pädev kohut mõistma tema kodumaa kohus, millegipärast ta väga ei taha minna Vene Föderatsiooni uurijate käsutusse ja seda on ta otse välja öelnud.

J. Allik

Lugupeetud härra prokurör, milline on teie arvamus, kas Eesti Vabariigi tingimustes ja eriti meelsusvangide suhtes ei tuleks absoluutse täpsusega järgida kõiki protsessuaalseid norme ning tagada need õigused, mis on süüalusel neis normides ette nähtud. Kas te võite öelda, et Eesti Vabariigi Prokuratuur on antud juhul seda kõike nii teinud? Et advokaadi esitatud süüdistused on valed? Te vihjasite, et Šepelevitšit võidakse sundkorras toitma hakata. Kas Eesti Vabariigis kavatakse jätkata seda nõukogude traditsiooni?

J. Kasesalu

Ma hakkan peale küsimuse lõpust. Sundkorras toime on tõesti ette nähtud kahe ministri, tervishoiu- ja siseministri aktiga, et nälgijat elus hoida. Kas see on humanne või mitte? Ma leian, et inimese elushoidmine on humanne tegevus. Miks see akt ei peaks kehtima? Kas Eesti Vabariigi Prokuratuur on rikkunud protsessuaalseid norme Igor Šepelevitši suhtes? Kui nimetasite seda valeks, siis see täpselt nii ongi, on vale. Protsessiseadus ei näe ette kõikide uurimismaterjalide kirjalikku tõlget, kuid arvestades perspektiivset võimalust, et seda võib vene kolleegidel vaja minna, on Šepelevitši ja tema kaitsja nõudmisel kõik uurimismaterjalid tõlgitud vene keelde.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud ettekandja! Teie sõnavõtu järgi otsustades võib tulla järeldusele, et selleks ajaks, kui Šepelevitši süüdistusasi on tegelikult lõpule jõudmas, ei ole te suutnudki leida mingit tõsist alust tema hoidmiseks trellide taga.

Veelgi enam, meile on väga hästi teada, et te ei suuda isegi leida inimest, kes juhiks seda kohtuprotsessi Ülemkohtus. See tähendab, et te olete sattunud väga raskesse olukorda. Öelge, palun, kas poleks aeg lahendada küsimus lõplikult ja pöördumatult ning anda Šepelevitš vastavalt seadusele, igasugusele seadusele, sealhulgas ka meie vabariigi seadusele, lõppude lõpuks elukohajärgselt saadikute käendusele. Mis takistab teid seda tegemast? Millised seadused takistavad teid usaldamast inimesi, kes on võimuorganites kõrgetel ametikohtadel, inimesi, keda usaldab suur hulk Eesti elanikke? Mis takistab teid seda tegemast? Palun vastake ja andke Šepelevitš käendusele täna.

J. Kasesalu

Muuta Šepelevitši suhtes tõkendit ei ole võimalik. Peale käendusele andmise on ka teisi võimalusi, mis ei ole seotud vabadusekaotusega. Käesoleval momendil on Šepelevitšit süüdistatud praegu kehtiva Eesti NSV kriminaalkoodeksi § 62 lg. 1 järgi ja nagu vene kolleegide elavdatud huvi tema vastu näitab, ei ole veel kindlad kõik tema sidemed riigipöörjate grupiga, võib-olla neil on rohkem andmeid otsesidemete kohta. Ma ei näe mingit võimalust ja vajadust tema suhtes tõkendit muuta. Kuigi härra Petinov sai aru, et ma arvan nii või teisiti, mina oma kõnest niisuguseid järeldusi ei tee ja nendele väidetele vastu vaidlema ei hakka.

V. Malkovski

Lugupeetud prokurör, mul on teile küsimus, mis mõnes mõttes langeb kokku selle küsimusega, millest rääkis Sergei Petinov. Kas poleks õigem muuta tõkendit ja mõelda Šepelevitši tervise taastamise peale, lähtudes Šepelevitši tervislikust seisundist ja sellest, et minu arvates on meie prokuratuur küllaltki humanne. Mida te selles suhtes teete?

J. Kasesalu

Šepelevitši tervise taastamine on arstide andmete kohaselt täielikult tema enda kätes, sellesse ei pea sekkuma ei prokuratuur ega ükski teine organ. Mitte mingisuguseid tervisehäireid temal seniajani täheldatud ei ole. Ja seetõttu muidugi ainus, mida meie saame teha, on see, et peame teda tõesti kunstlikult toitma hakkama, kui ta ise ei soostu sööma hakkama. Sellele küsimusele, miks me tõkendi muutmist ei pea vajalikuks, ma juba vastasin.

G. Israeljan

Tänan, lugupeetud juhataja! Lugupeetud Eesti Vabariigi aseprokurör! Te juba ütlesite siin mitu korda, et uurimisalune Šepelevitš keeldub kategooriliselt Eestist lahkumast ja uurimisalune olemast teises riigis, oma kodumaal, nagu te ütlete. Ma esitan teile nüüd küsimuse ja vastus sellele teebki kõik selgeks. Kas teile ei näi, et uurimisaluse üleandmise protseduur on mõnevõrra teistsugune kui see, mille valis prokuratuur? Tahan seoses sellega esitada küsimuse. Miks seda protseduuri ei teostata juriidiliste normide alusel? Kas meie vabariiki tuli uurija Venemaalt, kes peab asjaga tegelema hakkama? Tänan vastuse eest!

J. Kasesalu

Nii Vene Föderatsiooni kui ka meil seni veel kehtiva protsessikoodeksiga on kriminaalasja üleandmise seaduslik vorm (isegi ei ole nähtud ette) kirjalik või suuline kokkulepe. Kuid selleks ainsaks vormistavaks aktiks on uurija määrus, kelle menetluses on kriminaalasi. Ülejäänud protseduurireedlid, kes kelle kätte annab kriminaalasja ja kuidas või millal see toimub, kummagi riigi kriminaalprotsessi seadusandlus ette ei näe.

A. Gussev

Lugupeetud spiiiker, lugupeetud saadikud, lugupeetud aseprokurör! Esiteks tahan ma ametlikult paluda protokolliosakonnalt stenogrammi, millel on jäädvustatud lugupeetud aseprokuröri sõnad selle kohta, et Šepelevitš ei teinud tõepoolest mitte midagi ja on praegu uurimisalane ainult oma arvamusalvuste pärast. Või oli tegemist ebaõige tõlkega? Seepärast palun protokolliosakonnal mulle see stenogramm anda.

Teiseks. Kui Šepelevitš on arstide otsuse põhjal tõepoolest nii tõsiselt haige, miks te ei anna korraldust, et ta viidaks vangla haiglasse? Tänan.

J. Kasesalu

Selle küsimuse, kas Šepelevitš viiakse üle kambrist vangla haiglasse või mitte, otsustab haigla administratsioon koos arstidega. Uurimisorganid tegid neile selle ettepaneku kohe pärast seda, kui öeldi, et Šepelevitši tervislik seisund vajab parandamist. Aga mis puutub sellesse, kas ma väitsin, et Šepelevitš vastutab ainult oma sõnade eest, siis ma selgitasin siin poliitvangide mõistet, puudutamata seda, mille eest vastutab Šepelevitš. Ma ütlesin nii, et ta väidab, et ta võetakse vastutusele ainult oma sõnade eest. Aga kui need sõnad olid suunatud Moskvas tegutseva ebaseadusliku võimuorgani käskude täitmisele, siis see ongi küsimus, mida peab kohus otsustama. Mina leian, et need sõnad olid "käsk" ja "aktiivne tegevus". Kaitse leiab

tõesti, et need olid ainult sõnad. Selle jaoks on välja mõeldud kohus, kes ütleb, kas (või mille eest) ta võetakse vastutusele.

A. Gussev

Härra prokurör, äsja te ütlesite, ma ei vastuta muidugi tõlke tõepärasuse eest, et vene saadikute eriline huvi näitab, et Šepelevitšil on mingid väljaselgitamata sidemed REOK-iga, s.t., et ta võib olla sooritanud kuritegusid. See näitab üldse süütõendite taset ja teiselt poolt on see teatud kaudne süüdistus vene saadikutele. Pole arusaadav teie kinnitus, et meie huvi Šepelevitši vastu annab tunnistust mingitest tema väljaselgitamata kuritegudest. Kas ma sain teist õigesti aru?

J. Kasesalu

Küsimusele, mis võib põhjustada vene deputaatide ja mõnede elanikkonna rühmade erilise huvi, vastasin, et seda teavad nad ise. Küsimuse muu tekstiga ma seda ei seostanud, see võib olla tõlke või mingi muu viga.

L. Annus

Lugupeetud spiiker, lugupeetud aseprokurör! Aseprokurör väitis, et I. Šepelevitš on süüdistatav § 62 lg. 1 järgi. Teatavasti selle paragrahvi järgi süüdistatakse riiklikke kurjategijaid. Kas see on süüdistus riiklikus kuriteos või mitte? Tänan.

J. Kasesalu

Kuna paragrahv on kriminaalkodeksi peatükis, mis kannab nime "Eriti ohtlikud riiklikud kuriteod", ja on seal veel ka esimese paragrahvina, siis loomulikult on see riiklik kuritegu.

A. Novohatski

Lugupeetud härra ettekandja! Igal inimesel on reeglina mingid oma veendumused. Kui ta neid veendumusi kaitseb vastavuses põhiseadusega ja teda selle eest karistatakse, siis kogu maailmas peetakse sellist inimest poliitvangiks. Kui ta kaitseb oma seisukohta lubamatute meetoditega, näiteks Kalašnikovi automaat käes, siis on see karistatav kriminaalkuritegu. Mul on teile küsimus. Kas te olete sellise kvalifikatsiooniga nõus või ei ole?

J. Kasesalu

Nii seadusandja kui ka minu arvamus ei lange teie arvamusega kokku. Mitte ainult riigi vastu suunatud relvastatud rünnak ei ole riiklik kuritegu, kui see oli teie küsimuse mõte. Ma olen sellele ajalehes ka varem vastanud, et veendumus või idee, mis paneb inimese tegutsema, ei tee seda tegu olematuks ega anna sellele lubatavust. Lubatavuse või mittelubatavuse annavad kriminaalkoodeksi paragrahvides ettenähtud piirid.

N. Zahharov

Härra prokurör, vabandage, ma ei ole mõnede teie järeldustega nõus. Mulle imponeerivad rohkem Šepelevitši advokaadi järeldused, kes teatas mitte ainult liidu, vaid kogu maailma ajakirjanduses Eesti protsessikoodeksi rikkumistest, mis on aset leidnud. Seepärast ei vasta minu arvates täielikult tegelikkusele teie järeldused, et Šepelevitš kuulutas välja näljastreigi lihtsalt sellepärast, et ta ei tahtnud süüa. Mul on konkreetne küsimus. Eile sai ajakirjandusest teatavaks, et katsel tõsta Šepelevitšit narilt maha tekitati talle vigastus. Seoses sellega on mul küsimus. Kas vabariigi prokuratuur on läbi viinud vastava teenistusalase juurdluse ja kas on algatatud kriminaalasi vangile kambris trauma tekitamise kohta? Tänan!

J. Kasesalu

See fakt, et Šepelevitšile olevat narilt mahavõtmisel vigastus tekitatud, sai ka eile teatavaks. Mulle helistas "Izvestija" korrespondent. Mingit ametlikku informatsiooni ei administratsioonilt, ei arstidelt ega prokuratuuri töötajalt, kes vanglas sel ajal viibis, mul ei ole. Kuid täna kell 11 läks vanglasse arstlik komisjon tutvuma Šepelevitši tervisliku seisukorraga. Kui Šepelevitšil tuvastatakse füüsiliste vigastuste olemasolu, viiakse läbi juurdlus.

V. Kuznetsov

Lugupeetud aseprokurör! Ma kuulasin tähelepanelikult kõiki teie vastuseid, kõiki teie sõnavõtte ja võib olla on mul tekkinud sügavalt isiklik arvamus, aga mulle tundub, et te suhtute väga erapoolikult Igor Šepelevitšisse ja sellesse asja. Kas te ei arva, et oleks õige, kui te paluksite Igor Šepelevitši asjas end välja vahetada? See on esimene küsimus. Teiseks ...

Juhataja

Üks küsimus, ja sellele me vastame.

J. Kasesalu

Minu praegune tegevus on suunatudki sellele, et Šepelevitši asjaga hakkaks tegelema ja selle asja üle valvama mitte mina, vaid minu kolleegid Vene Föderatsioonist, aga see ei tulene mitte mingil juhul sellest, nagu oleksid olemas seadused, seaduses kirja pandud alused, miks ma peaks ennast taandama. Seda ei ole senini väitnud ei kaitsja pool ega ka paljud Šepelevitšile kaasatundjad.

V. Jermolajev

Lugupeetud ettekandja! Avameelselt öeldes ei veennud te mind eriti ja mul on palju küsimusi. Ma ei kadesta teid. On näha, et paljud küsimused ei ole ka teile selged. Mul on küsimus. Kas Šepelevitš on praegu sooritanud rohkem õigusvastaseid aktsioone kui Velliste ja Parek omal ajal, totalitarismi ajal, mida te praegu hukka mõistate? Ma arvan, et vaevalt on ta midagi rohkem teinud kui need inimesed, keda ma praegu nimetasin. Mille poolest erineb siis tegelikult uus Eesti Vabariik, arvestades seda poliitikat, mida teile on praegu ülesandeks tehtud ellu viia, sellest totalitaarsest režiimist, mida me hukka mõistame? Mul on sellega seoses avaldus. Lugupeetud kolleegid saadikud, me loome ohtliku pretsedendi. Täna Šepelevitš, homme võib-olla keegi teine. Tänan!

J. Kasesalu

Võrdlused Eestis varem vangistatud poliitvangidega on minu arvates momendil kohatud. Ma olen seda selgitanud, kuid ei ole püütnud aru saada. Šepelevitšit ei süüdistata nendes suulistes ja kirjalikes, paljudel miitingutel kõlanud vabariigi taastamise vastastes arvamused, mis öeldi välja enne augustiputši Moskvast, ka pärast seda on ta miitingutel ja ka kirjalikult teatanud, mis ta sellest vabariigist arvab. Teda süüdistatakse ainult konkreetsetes tegudes, mis seisnesid riigipöördekatsele kaasaaitamises. Pareki ja teiste endiste poliitvangide ajal nende arvamused ja pöördumised jäidki arvamusteks ja pöördumisteks. Ma püüdsin rõhutada, et need on minu silmis konkreetsete teod, milles Šepelevitšit süüdistatakse, mitte tema arvamused ühest või teisest asjast.

Juhataja

Suur tänu! Infotunni ametliku lõpuni on jäänud 3 minutit. Nüüd esitavad rahvasaadikud juba teise küsimuse. Infotunni reglement näeb ette, et teine küsimus esitatakse siis, kui kõik soovijad on esimese küsimuse esitanud, kuid eelisõigus küsimuse esitamiseks on Vladimir Lebedevil ja pärast seda me peame nõu.

V. Lebedev

Lugupeetud esimees, lugupeetud härra spiiker, lugupeetud minister! Mul on teile küsimus, millele võite mitte vastata, kui te seda ei soovi. Härra aseprokurör, mul on teile järgmine küsimus. Kas teil, kõrge kvalifikatsiooniga professionaalil, pole häbi kogu selle tsirkuse pärast, mis Šepelevitši asja ümber toimub? Ma kordan, et te võite minu küsimusele mitte vastata. Tänan!

J. Kasesalu

Ma siiski soovin vastata, et mul ei ole oma ametikohuste täitmise pärast mitte mingil juhul häbi.

Juhataja

Suur tänu! Ma pöördun, täiskogu poole, kell on 12, minu käsutuses on veel veerand tundi, kas jätkame või ei? Lugu on selline, et valitsusel on vastamata ühele järelepärimisele ja Eesti Panga president on saalis oodanud kaks tundi. Lepime siis praegu niimoodi kokku, et esitame lühikesed küsimused. Viimane küsimuse esitaja on Pavel Jermoškin ja rohkem küsimusi ei esitata. Vladimir Kuznetsov.

V. Kuznetsov

Lugupeetud aseprokurör! Kas te ei arva, et Igor Šepelevitši asi leiab ka rahvusvahelist vastukaja? Ja seoses sellega võib noore Eesti Vabariigi prestiiž rahvusvahelisel areenil kannatada. Ja õigem oleks ilmutada seoses lähenevate jõulupühadega humaansust ning muuta tõkendit Igor Šepelevitši suhtes. Aga kui puudub kuriteo koosseis, siis vabastada ta vahi alt. Tänan!

J. Kasesalu

Poliitilisi otsuseid enamikus riikides, sealhulgas ka Eesti Vabariigis, ei tee ja ei tohi mingil juhul teha ei uurimis-, kohtu- ega ka prokuratuuriorganid. Poliitiliste otsuste tegemine on teiste organite asi.

A. Zõbin

Härra prokurör! Kas te panete oma kohustused maha kui võimetu prokurör, kui Šepelevitš tänu jumalale ellu jääb ja Vene Föderatsiooni kohus ta süütuks tunnistab?

J. Kasesalu

Kuivõrd minu hinnangul ma ei ole seaduse piire ületanud, siis ma leian, et mul ei ole põhjust ennast ametist tagandada.

Juhataja

Suur tänu! Ja viimane küsimus on Pavel Jermoškinilt.

P. Jermoškin

(Stenogrammi tekst puudub.)

J. Kasesalu

Ei, esitatud süüdistus ei põhine asjaolul, nagu oleks tal olnud kellegagi otsene kokkulepe, vaid sellel, et ta asus Eesti Vabariigis aktiivselt täitma erakorralise komitee määrusega nr. 1 antud ülesandeid.

Juhataja

Suur tänu, härra Kasesalu! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole ja kokkulepitud aeg on ammendatud. Ma tänan! Kolleegid, mul on selline ettepanek. Peame veel vastu 10 minutit või natukene rohkem ja kuulame ära ka majandusministri ja Eesti Panga presidendi selgitused. Ollakse nõus? Rahvasaadikud Allik, Koha ja Arro on tõstatanud küsimuse omandiõiguse taastamise lõpptähtaja 27. detsembri kohta. Ma palun kõnetooli selgitusi andma majandusminister härra Leimanni.

J. Leimann

Lugupeetud saadikud! On kaks küsimust. Esimene kõlab nii. Kas täitevvõim on teie arvates teinud kõik vajaliku selleks, et Ülemnõukogu poolt määratud tähtjaks avalduste vastuvõtmine lõpetada, ilma et see põhjustaks elanikkonnas suurt pahameelt? Ma vastan. Vastavalt valitsuse poolt kehtestatud korrale, nagu on teada, võetakse avaldusi vastu maakonnaavalitsustes, on jäetud võimalus delegeerida vastuvõtmine ka valdadele. Seda on ka aktiivselt tehtud. Meie andmetel on kindlasti pooled maavalitsused suutelised lõpetama avalduste vastuvõtmise kehtestatud tähtaja piires ilma mingisuguste probleemideta. Näiteks uurisime eile ja täna situatsiooni. Tartus võttis eile avaldusi vastu 4 inimest ja eile kella poole kuueks õhtul olid kõik soovijad saanud avaldusi esitada. Täna hommikul sõitsime Tallinnas ringi. Tallinnas olid kahes kohas väiksed järjekorrad, töö kulges edukalt. Harju maakonnas oli

järjekord suur. Vesteldes järjekorras seisvate inimestega selgus, et on probleeme. Kuid siiski arvame, et on täiesti reaalne lõpetada ka teistes maakondades avalduste vastuvõtmine, sest jäänud on veel kõva töönaal. Me arvame, et kohalikud volikogud hoiavad asjal silma peal. On vaja inimesi juurde võtta.

Nagu te kõik teate, oli jutt ainult avaldusest, nii et ei ole vaja asja keeruliseks ajada. Ma arvan, et teatud pahameel tuleb ikka, nagu alati on olnud. Keegi jääb hiljaks, keegi leiab mingi vabandava põhjuse. Teine küsimus: kas valitsus ei kavatse esineda Ülemnõukogu ees ettepanekuga nimetatud tähtaega pikendada, seda jõuaks teha veel sellel istungjärgul. Niinimetatud avalduste vastuvõtmise keskkomisjon tegi valitsusele ettepaneku tähtaega pikendada. Valitsus arutas seda küsimust 9. detsembril. Leiti, et avalduste vastuvõttu ei ole otstarbekas pikendada. Sellest rääkis möödunud nädalal siin ka peaminister härra Savisaar. Põhjusi, miks ei ole vaja pikendada, on meie arvates palju. Me arvame, et on vaja hoida tempot, me kogu aeg räägime, et meil ei ole vajalikku tempot. Me tahame saada siiski selgust, kuidas seis on, kui palju inimesi tahab omandit tagasi. Kõigil on võimalik otsustada, informatsiooni on piisavalt. Me ei pea õigeks ettepanekut, et on vaja teha erandeid näiteks neile, kes mingitel objektiivsetel põhjustel kuskil maailmanurgas ei oma piisavalt informatsiooni, või nendele, kes on haiglas või kellel on muud põhjused.

Juhataja

Suur tänu, härra Leimann! Lugupeetud Ülemnõukogu, kolleeg Tõnis Mets tõstatab küsimuse, millest selgub, et viimasel ajal järjest kiirenev inflatsioon on loonud olukorra, kus kasutatakse ära spekulatiivset rubla vahetorda teiste konverteeritavate valuutade suhtes. Seda on kasutanud eriti agaralt ka suurel hulgal Soomest ja teistest lääneriikidest tulevad juhuturistid. Probleem on laiem ja palume selles küsimuses selgitust Eesti Panga presidendilt härra Kallaselt.

S. Kallas

Härra juhataja, lugupeetud rahvasaadikud! Selline olukord, mida kirjeldas härra Tõnis Mets, on tõepoolest olemas. Tõepoolest, välisvaluuta omanikud on valuutakursi tõttu sellises olukorras, et nad saavad väga palju rublasid, mille eest ostavad igasuguseid kaupu. Kuid see olukord on tingitud reaalsest majandusest, mitte otseselt Eesti Panga tegevusest. Eesti Pank noteerib rubla, lähtudes nõudmise ja pakkumise vahekorras, põhimõtteliselt kujuneb kurss nii, et müük ja ost peaksid olema tasakaalus. Kui me hakkame kurssi administreerima, see tähendab määrame kindlaks kunstlikult madala kursi, ei müü keegi meile valuutat ja me

pöördume tagasi samasse aega, kus dollar oli 60 kop. Härra Mets pakub välja revalveerida ainult Soome mark rubla suhtes, sellisel juhul saab aga soomlane vahetada mingit muud valuutat. Probleem on muidugi üsna keeruline ja on eelkõige seotud rubla olukorraga. Asi läheneb mingisugusele punktile, kas see on katastroof või veel mitte, aga olukord on tõesti äärmiselt terav. Välisvaluuta kõrge kurss on tingitud sellest, et igasugune huvi rubla vastu kaob ja üritatakse maksu mis maksab vahetada rublat mingite muude valuutade vastu. Mis puutub konkreetselt kurssi ja sellesse nähtusesse, mida siin rahvasaadiku kirjas on mainitud, siis Eesti Pangal on kavas muuta kursside kujundamise mehhanismi. Me töötame praegu selle kallal, et see oleks võimalikult lähedal reaalsele majandussituatsioonile, kuid mis puutub hindadesse, siis ei ole otseselt Eesti Panga pädevuses neid asju otsustada, kuid ikkagi tekib küsimus, miks välismaalastele müüakse neid kaupu nii madala hinnaga.

Kujutagem ette maailmaturu hindade struktuuri ja üleminekut maailmaturu hindadele. Kursi muutus tähendab inflatsiooni, see on selge. Vastavalt sellele reageerib ka kogu hindade mehhanism ja palkade mehhanism. Meil aga ei reageeri. Seetõttu on kujunenud niisugune ebanormaalne olukord, et palgad on võrreldes hindadega väga madalad, kuigi nad võiksid hindadega kaasa sammuda.

On muidugi võimalik püstitada igasuguseid piiranguid. Miks ikkagi müüakse antikvaarseid esemeid, miks ei ole selles vastavat korda ja miks toll ei kontrolli nende väljaviimist?

Meie raharingluse probleemid on väga keerulised ja nad kõik haakuvad omavahel. See vajaks ilmselt pikemat selgitust. Mul on täna õhtul planeeritud esinemine televisioonis, kus tuleb ka nähtavasti mitmesugustele küsimustele vastata. Ülehomme on pressikonverents ajakirjanikele. Ma olen meeleldi valmis neid küsimusi ja kõike seda, mis on seotud rahareformi ettevalmistamisega mis tahes ajal põhjalikult seletama ka Ülemnõukogu saadikutele, kui saadikud seda vajalikuks peavad.

Juhataja

Suur tänu! Minu käsutuses on veel 3 minutit. Rahvasaadik Tõnis Mets esitab lisaküsimuse. Kui siis probleem üles jääb, me esitame küsimuse härra Kallasele kirjalikult ja ta vastab kas või televisiooni kaudu. Tõnis Mets.

T. Mets

Lugupeetud ettekandja, praegust spekulatiivset kurssi järgides ja jätkates toimub meie rahva üldine vaesumine. Minu ettepanek oli see, et mitte viia see reaalkursini, vaid me võiksime viia

selle jumala rahu kas või 1 : 15-le, võime viia ta 1 : 14-le, 13-le, vähendada kurssi selle piirini, kus vahetamisel ei hakka veel tegutsema must turg.

S. Kallas

Must turg tegutseb ka praegu. Kui me hakkame kurssi administreerima, läheb must turg hoopis suuremaks. See ei ole selliste vahenditega piiratud.

Juhataja

Suur tänu, härra Kallas! Me loodame ka õhtul kuulata sisukat selgitust sellel teemal. Täna peaks head nägemist! Homme on algus kell 10.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

59. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

18. detsember 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikut, kolleegid! Asugem töökohtadele. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 70 rahvasaadikut, puudub 33.

Lugupeetud kolleegid, vastavalt reglemendile ja eelnevale kokkuleppele annab ühe seadusandliku akti eelnõu meile üle härra Pavel Panfilov.

P. Panfilov

Lugupeetud kolleegid! Saadikurühma "Koostöö ja võrdõiguslikkus" ettepanek võtta meie päevakorda kiireloomuline küsimus on seotud sündmustega, mis arenevad Igor Šepelevitši kohtuasja ümber. Eile kuulasime vabariigi aseprokuröri sõnavõttu ja esitasime talle küsimusi. Kui keegi teist on lugenud tänasest "Päevalehest" intervjuud Venemaa aseprokuröri Aleksei Sevastjanoviga, siis on tal selge, et aseprokurör pettis meid eile, kinnitades, et oli olemas kokkulepe. Tegelikult seda ei olnud, nagu ilmneb tänasest "Päevalehest". See ei ole peamine. Selliste asjade eest korralikus ühiskonnas arvatavasti vallandatakse töölt, aga see on teine asi. Ma ei räägi sellest. Ent me teame, et Šepelevitšiga seotud olukord on terav ja seepärast teeb meie saadikurühm ettepaneku võtta vastu otsus, mille me aseprokuröri esitatud informatsiooni

ja I. Šepelevitši tervislikku seisundit arvestades esitame Eesti Vabariigi Prokuratuurile – soovitusena muuta tõkendit ja vabastada Igor Šepelevitš vahi alt. See ei tähenda kohtu või juurdluse alt vabastamist. Vahi alt vabastamiseks on olemas õiguslik alus ja meie saadikute taotlus anda ta nende käendusele. Teeme prokuratuurile ettepaneku muuta tõkendit, vabastada ta vahi alt ja anda saadikute käendusele. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, tegemist on kiireloomulise küsimusega. Millise komisjoni me määrame juhtivaks? Härra Anton, jääb juhtivkomisjon? Jääb juhtivkomisjon. Kolleegid, rahvasaadik Ahti Kõo soovib enda ja oma kolleegi Mai Kolossova poolt esitatud seadusandliku akti eelnõu tagasi võtta ja ma palun ta kõnetooli.

A. Kõo

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! 11. detsembril 1991. aastal me esitasime koos Mai Kolossovaga seaduseelnõu, et muuta Eesti Vabariigi omandireformi seaduse § 8 3. lõiget ja võrdsustada pärijad maareformi seaduse järgi pärijatega. Täna on mul teada, et juhtivkomisjon on selle vastu ja ma arvan, et viita aega ja hakata siin probleemi üle vaidlema meil ei ole õigust, meil on tähtsamatki teha. Sellepärast, nii kurb kui see ka ei ole, olen ma sunnitud meie seaduseelnõu tagasi võtma.

Juhataja

Suur tänu, selline õigus on. Lugupeetud kolleegid, meil on nüüd tekkimas kiireloomuliste küsimuste vaheline konkurents, samas on meil pooleli ühe kiireloomulise küsimuse arutelu. Ma oletan, et see on nüanssides reguleerimata protseduur ja tuginedes loogikale arvan, et pooleliolev kiireloomuline küsimus tuleb viia lõpuni ja siis hakata vastavalt komisjonide soovitudele otsustama, mida täiskogu soovil täienduseks lülitada päevakorda.

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste ja täienduste tegemise kohta ENSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta"" eelnõu esimese lugemise jätkamine

Juhataja

Ajapuuduse tõttu jäi meil pooleli küsimus, mis käsitleb muudatuste ja täienduste tegemist ENSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta". Me kuulasime ära ettekande, esitasime ettekandjale küsimused. Me ei ole ära kuulanud juhtivkomisjoni ettekannet, samas ma teatan teile, et on juba laekunud päris mitmed rahvasaadikute ettepanekud, mis enamuses kannavad üht mõtet – arutelu katkestada. On ka ettepanekuid läbirääkimisi mitte avada, kuid iga asi omal ajal. Ma palun kõnetooli õiguskomisjoni kaasettekande esitamiseks härra Tõnu Antoni.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Teile on teada õiguskomisjoni eitav seisukoht vabariigi valitsuse esitatud seaduseelnõu kohta, mis käsitleb muudatuste ja täienduste tegemist Eesti NSV seaduses "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsuse kohta". Mispärast on siis õiguskomisjoni seisukoht eitav? Eeskätt põhjusel, et valitsus on esitanud eelnõu, mille vastuvõtmise järel muutub tühiseks üks osa sellest tööst, mida me alles mõni nädal tagasi siinsamas saalis tegime. Nimelt leidsid erinevad poliitilised rühmitused, arvan, et üsna raskelt, ühise keele küsimustes, mis puudutavad valitsuse moodustamist, valitsusele umbusalduse avaldamist ja teistes küsimustes, mis on seotud valitsusega. Paraku on vähemalt kahes eelnõu osas antud nendes küsimustes uued lahendid. Tuletan veel kord meelde, millised on need kaks küsimust, mis valitsuse esitatud seaduseelnõus on pandud ette reguleerida teisiti, kui me otsustasime paar nädalat tagasi, arutades ajutist töö- ja kodukorda. Eelnõu § 2 lg. 3 teises ja kolmandas lõigus on sätestatud kord, kuidas vabariigi Ülemnõukogu Presiidium nimetab valitsuse esimehe kandidaadi ja kuidas toimitakse siis, kui ühelgi Ülemnõukogu fraktsioonil või koalitsioonil pole võimalik sellist avaldust, nagu siin vajalikuks peetakse, esitada. Niisugust korda, nagu on sätestatud 2. ja 3. lõigus, meie ajutine töö- ja kodukord ette ei näe. Teine oluline erinevus on eelnõu §-s 4. Selles paragrahvis on laiendatud meie poolt kokkulepitud korda. Nimelt saab vabariigi valitsusele umbusaldust avaldada ka sel teel, et valitsus ise tõstatab usaldusküsimuse. Niisugust valitsuse volituste lõppemise alust aga meie poolt kokkulepitud ja vastuvõetud ajutine töö- ja kodukord ette ei näinud.

Lõpetuseks soovin kõigile kolleegidele selgitada õiguskomisjonis toimunud arutelu põhisisu, soovides toetada valitsuse poolt kavandatavat ENSV seaduse muutmist, samuti soovin selgitada valitsuse esindajaile, et pole lihtsalt mõtet hakata muutma seda, mida Ülemnõukogu paar nädalat tagasi väga vaevarikalt otsustas. Valitsuse esindajad, kes eelnõu kaitsesid ka meie ees, ilmselt ei soovinud õiguskomisjoni soovitusi arvestada. Õiguskomisjon oli seisukohal, et kui valitsus seda soovitusi ei arvesta, ei ole tõenäoline selle eelnõu vastuvõtmine esitatud kujul. Täna teid!

Juhataja

Suur tänu, härra Anton, ma tänan, meil ei ole küsimusi. Kolleegid, selle istungjärgu esimesel istungil jõudsid rahvasaadikud ennast registreerida ka kõnepidajateks, esimene oli Ivar Raig. Ma palun kõnetooli!

I. Raig

Austatud juhataja, austatud rahvasaadikud! Arvestades asjaolu, et valitsuse reformimise küsimus ei ole veel piisavalt küps, vajab ilmselt ümbertegemist ka vastav seaduseelnõu. Samal ajal on meil ees teised, veel kiiremat lahendamist vajavad kiireloomulised küsimused. Ühte neist arutas täna väliskomisjon, nimelt Eesti Vabariigi ühinemist tuumarelvastuse leviku piiramise konventsiooniga. Ma teen ettepaneku lõpetada täna valitsuse reformimise eelnõu arutamine, arutelu tuleb katkestada, eelnõu on vaja edasi arutada järgnevatel päevadel või istungitel, ning võtta kiireloomulise küsimusena päevakorda küsimus, mille esitab väliskomisjon ja mis puudutab ühinemist tuumadesarmeerimise konventsioonidega, sest täna startis Brüsselisse meie välisminister härra Meri. Ta ootab meie vastavasisulist otsust juba täna, et kanda sellest otsusest ette Brüsselis, kus tuleb kokku Põhja-Atlandi Assamblee, kes hakkab arutama ka olukorda Ida-Euroopas. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, kolleegid, peame hetke nõu. Kas oleks praegu otstarbekas panna laekunud protseduurilised ettepanekud hääletamisele ning mitte katkestada, mitte lõpetada läbirääkimisi, või lõpetada läbirääkimised esimesel lugemisel, nii nagu näeb ette reglement, ja siis alles katkestada? Ühesõnaga, kas läbirääkimised lõpetada ja siis katkestada, või katkestada kohe? Ma värskendan teie mälu, tegemist on kiireloomulise küsimusega, käsil on seaduse esimene lugemine. Kohaloleku kontroll. Kohal on 73 rahvasaadikut, puudub 30. Kolleegid, selles küsimuses on vaja suurt täpsust, kõigepealt ma värskendan teie mälu ja

tutvustan õiguskomisjoni otsust, see on teile kätte jagatud. Õiguskomisjoni seisukoht on seda küsimust mitte arutada ja see tagasi lükata. Päevakorda hääletati see juhatause taotluse põhjal. On mitme rahvasaadiku kui ka fraktsiooni ettepanekud katkestada. Mulle tundub, et on loogiline kõigepealt panna hääletusele õiguskomisjoni ettepanek. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Rahva-keskfraktsiooni nimel palun enne hääletamisele asumist 10 minutit vaheaega. Fraktsioon koguneb ruumis 111.

Juhataja

Vaheaeg, töö jätkub kell 10.32.

V a h e a e g

Juhataja

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 80 rahvasaadikut, puudub 23. Kolleegid, istungisaali on saabunud ka valitsuse esindaja ja soovitakse esitada ettekannet, milleks on ka õigus, ja ma palun kõnetooli härra Leimanni.

J. Leimann

Austatud juhataja, lugupeetud saadikud! Mul ei ole vaja pikalt selgitada, et üheaegselt on käimas väga mitmesugused reformid. See on paratamatu, see on aja märk ja nii me peame töötama veel kuid ja nähtavasti ka aastaid. Üks nendest on valitsusreform. Nagu mu kolleeg Raivo Vare tõenäoliselt juba rääkis, on siingi oma eelajalugu, on omad põhjused ja omad probleemid. Valitsus saab aru nii, et nagu kõik süsteemid, peab ka valitsuse organisatsioon pidevalt muutuma. Teatud muudatusi me oleme teinud kuust kuusse, nii-öelda jooksvalt. Uus majandusaasta on ees, aga eelmised süsteemid enam ei tööta ja nüüd on vaja teha rohkem muudatusi, kui seda on võimalik teha kehtiva valitsusseaduse raames. Valitsus on esitanud teile kehtiva valitsemisseaduse muudatused. Tõsi, nii mõnigi paragrahv võib olla vaieldav. Ma tahaksin rõhutada, et need muudatused on siiski järjekordne etapp, pärast põhiseaduse vastuvõtmist me teeme ka korrektse valitsemisseaduse. Selleks kulub veel kuid, aga vahepeal on vaja elada. See on põhjendus. Valitsuse nimel sooviksin väga, et valitsusreformi käsitlemist ei lükataks kaugete nädalate taha.

Siin on mitut laadi muudatusi. Kõige rohkem hakkavad silma organisatsioonilised muudatused: ministeeriumide arvu vähendamine, mitmete ministeeriumide ühendamine ja mõne likvideerimine. Need on valulised ja vaieldavad küsimused. Olen tutvunud saadik Jaak Alliku vastuväidetega, mõistan neid, kuid ütlen, et kunagi ei tule kergemat aega, ka poole aasta või aasta pärast pole kergem teha organisatsioonilisi muudatusi. Meenutan aega kaks aastat tagasi, kus oli sama situatsioon, valimised lähenesid ja tolleaegne Indrek Toome valitsus, saades 6. detsembril uue valitsemisseaduse, hakkas siiski muudatusi tegema. Need jõudsid teatud staadiumisse aprilli alguseks, kui tuli uus valitsus, kes võis alustada juba enam-vähem toimiva organisatsiooniga. Ma julgen seda väita, olles olnud valitsuses nüüd juba üle poolteise aasta. Sama situatsioon on praegu. Ma mõistan õiguskomisjoni väidet, et paar esitatud muudatusettepanekut ei vasta täielikult praegu kehtivale Ülemnõukogu töö- ja kodukorrale. Need on eeskätt küsimused, mis on seotud valitsuskoalitsiooni moodustamise protseduuriga. Kuid saagem aru, elu on väga dünaamiline, ja nii nagu teie muudate protseduure üpris sageli, nii me peame ka nüüd, aastavahetusel, läbi vaatama, kuidas moodustada selline valitsuskoalitsioon, millest paljud unistavad ja paljud kirjutavad. Me oleme valmis muutma seda paragrahvi, kui Ülemnõukogu nii arvab, aga võib-olla on Ülemnõukogu valmis muutma oma töö- ja kodukorra mõnda formuleeringut. Nii et vaadagem koos läbi, lõppkokkuvõttes tahame saada toimivat valitsust ja head koostööd toimiva Ülemnõukoguga. Me peame võimalikult tulemusrikkalt koostööd tegema kuni uute valimisteni, ükskõik kes siis valitsusest on teie ees, lugupeetud Ülemnõukogu. Ja lõpuks ma tahaksin öelda, et lõppkokkuvõttes võib ka valitsemisseadust, mida me pakume korrigeeritud kujul, realiseerida etapiviisiliselt, kui ei ole mõne ministeeriumi ühendamine täna mingitel põhjustel küps. Me võime protokollilise otsusega anda võimaluse teha seda teatud aja möödudes, siduda mingite tähtaegadega, tehtud töödega. Ja päris viimane – vaadates silma Andrus Ristkokile, kellega oleme palju diskuteerinud nende asjade üle, kuivõrd see haakub haldusreformiga, nii-öelda laiema reformiga, kui seda on valitsusreform, kuivõrd valitsusreform, valitsuse kujundatav organisatsioon, valitsemise süsteem on orienteeritud inimesele, kelle jaoks me oleme siin ametis –, tahaksin öelda, et siin mingisuguseid põhimõttelisi vastuolusid ei ole. Neid võib leida, tõlgendada ühte või teist mõtet või formuleeringut, kuid meil on ka päris hea koostöö olnud näiteks Tartu maakonnaga, kes nüüd reformib maakonnavalitsust. Võib vaielda, kas nii radikaalselt tohib ja võib teha. Aga mina ja paljud meist on radikaalsuse poolt, oleme olnud vähe radikaalsed. Meil aeg enam ei luba olla vähe radikaalne, me peame vea tegema pigem radikaalsuse kui ootamise ja venitamise suunas. Inimene ei jää mitte kuidagi selle valitsus reformiga rataste vahele, julgen seda kinnitada.

Muidugi võib ekspertiise teha, aga meil ei ole selliseid sajaleheküljelisi projekte, kus igale eksperdile on kõik asjad piisavalt ära seletatud, meie arusaam on selline, et me peamegi praegu reforme tegema teatud viimistlusastmes projektidega. Elu ise, nii-öelda igapäevased protsessid korrigeerivad, kui meil on midagi valesti. Ma kutsun üles jätma valitsusreformi käsitlemine Ülemnõukogu päevakorda. Kutsun üles loominguisele koostööle. Oleme valmis igat laadi komisjonides piisavat informatsiooni andma ja lisaküsimustele vastama. Kutsun üles otsustama seda küsimust võimalikult kiiresti, et edasi liikuda. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, härra Leimann, meil on mõned küsimused rahvasaadikutelt.

Kolleegid, ma väga palun teid, lepime niimoodi kokku, et viimane küsimuse esitaja on Jaak Jõerüüt. Mulle tundub, et saalis valitsevad erimeelsused ja arvamuste kokkulangemised on fikseeritud. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja, mul on teile selline küsimus. Majanduskriis meil üha süveneb. Kuidas on mõjutanud majandusministeeriumi töövõimet see, et käesoleva eelnõu § 7 järgi ei ole ministeeriumide loetelu hulgas majandusministeeriumi? Kas see ei ole sundinud teie alluvuses olevaid ametnikke hakkama kohvreid pakkima? Aitäh!

J. Leimann

Minu teada on ainult üksikud äraminekuavatsused, mis on ka loomulik. Ma tahaksin öelda, et majandusministeerium on siiski endise võimsa plaanikomitee nii-öelda orgaaniline jätk. Pidades väga lugu oma paljudest kolleegidest, julgen siiski öelda, et nende aeg on ümber. Majandusministeerium on oma funktsioonid täitnud. See ei tähenda, et paljud majandusministeeriumi inimesed kaotavad töö. Vastupidi, nende töö muutub tähtsamaks, sihikindlamaks, täpsemaks, olles integratsioonis vastavalt rahandusministeeriumi, tööstuskaubandusministeeriumi ja omandireformi ministeeriumiga. Täpsemalt öeldes, nendest inimestest saavad tõenäoliselt nende ministeeriumide töötajad. Võimalik, et mõne aja pärast, kui majandus stabiliseerub ja tähtsamaks saavad majandusstrateegia küsimused, seda rõhutas ka Raivo Vare, tuleb majandusministeerium taas luua. Praegu on ta mingil määral viies ratas vankri all. Võin teile tuua palju näiteid, kuidas me konkureerime, oponentime kas või bensiinikriisis, olles nii-öelda vana rasva peal ka sellega tegelnud. Peame dubleerima tööstus-

ja energeetikaministeeriumi või materiaalsete ressursside ministeeriumi. Seda ei ole praegu vaja.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, küsijad ja vastajad, püüame hakkama saada 2 minutiga. Kahepeale. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra minister! Teie sõnavõtt läks sügavalt südamesse ja tekitas meeleliigutuse. Ma tahaksin küsida, mis juhtub siis, kui Ülemnõukogu lükkab edasi või tagasi, ükskõik kuhu valitsuse ettepaneku reformida valitsust. Ülemnõukogu on poolteise aasta jooksul kogu aeg nõudnud valitsuse reformimist ja nüüd, kui valitsus on nii kaugele jõudnud, siis ta ei taha seda aktsepteerida. Mida siis valitsus teeb (kui see ei ole valitsusesisene saladus)? Ja teine küsimus. Iga reformimine, muutmine peab tooma kaasa kvalitatiivseid muudatusi. Üks kvalitatiivne muudatus on see, et väheneb ministeeriumide arv, suureneb ametite arv, seda selgitas meile härra Vare. Kuid meie siin oleme ka natukene mures meie rahakoti pärast. Kahtlemata teie reformimine toob kaasa ka valitsusaparaadi ja sellele tehtavate kulutuste vähenemise. Kui palju vähenevad kulutused? Aitäh!

J. Leimann

Mis saab siis, kui ettepanek lükatakse tagasi või edasi? Mul on raske öelda, kas valitsus siis suudab tööd jätkata, sest teatud ettevalmistusi on tehtud. Ma võin spetsialistina, lihtsalt kodanikuna, Jaak Leimannina ainult öelda, kui te lubate mul nii karmilt öelda, et ju siis on aeg hakata Ülemnõukogu reorganiseerima. Kuskil on ikkagi piir. Me ei saa Eesti rahva ees nii kaua näidata oma võimeid. Meil kõigil on neid parasjagu, aga rahvas kannatab.

Ma ei julge täpset arvu välja öelda, kui palju kulutused vähenevad. Ma julgen öelda, et me saame piiri panna kõigepealt kulutuste suurenemisele või seni toimunud suurenemisele. Meil on siiski selle viimase reformiga iseseisva riigi valitsusorganisatsioon enam-vähem olemas. Ma arvan, et me saavutame ka teatud kokkuhoiu, kui me hakkame eelarvet arutama. Ma arvan, et need kaks asja võiks lausa kokku viia ja siis seda täpsemalt öelda. Kontseptuaalselt on nii-öelda visand olemas. See võimaldab kokku hoida, aga kui palju, selle üle võiks lausa vaielda eelarve käsitlemise käigus.

Ü. Uluots

Härra Leimann, me teame minevikust, et igasugused struktuurimuutused juhtimise kõrgemas hierarhias on toonud alati kaasa suure segaduse ja kahe-kolmekuulise juhtimisvaakumi. Kas praegu on õige aeg hakata reformima valitsust, kui ees on raske talv ja külm ning nälg vaatavad aknast sisse? Võib-olla oodata niikaua, kuni päike hakkab kõrgelt käima ja võib päikese käes ennast soojendada? Ma tänan.

J. Leimann

Võiks ju oodata kevadet, aga nagu ma juba siin mõni aeg tagasi rääkisin, meil kõigil on selge, et nähtavasti kevadeks on meil käes Eesti kroon ja see toob kaasa mitte ainult palju lahendusi, vaid ka väga palju uusi probleeme. Ma julgen öelda, et poole aasta pärast on aeg sama raske või raskem kui täna, ainult et raskuste struktuur on teistsugune. Ja jälle ütleme, et ärme praegu muudame, ootame veel. Organisatsioonilisi muudatusi tehakse ikka raskel ajal; kui on hea aeg, siis tavaliselt ei tehta. Teisest küljest, meie praegune valitsusorganisatsioon ei tööta. Ma tulin nõupidamiselt, kus me ülitõsiselt arutasime kütuse olukorda. Tegelikult on olukord niisugune, et tööstus- ja energeetikaministrit ei ole, teda asendab üks ministri asetäitjatest. Juba kaks kuud tagasi moodustas valitsus kütuse- ja energeetikaprobleemide lahendamiseks viiest ministrist spetsiaalse komisjoni, mida juhtis Jaak Tamm ja kus oli selle loogika järgi kauplev minister Sikkal. Kõige rohkem kasutavad kütust ministrid Õunapuu, Vähi ja Golubkov. Täna on tulemused tagasihoidlikud. Ma tahan öelda, et ministreid on üksjagu ja tööjaotus on hajutatud, meil on ülim aeg teha ära see tööstus-kaubandusministeerium.

Kujutame ette, et vanas rahvamajandusnõukogu majas on tõepoolest üks staap, kes ostab, toodab ja müüb, mingit varustamist enam ju ei ole. Kujutagem ette, et enamik ministreid ei tegele kauplemisega nagu praegu, sellega tegeleb üks või kaks ministrit. Ikkagi parem ja selgem ja vastutus on ka. Aga nüüd me siin veeretame üks ühe peale, teine teise peale. Ma saan aru, et on raske, aga ega see asi nii hull ka ei ole. Laisk ametnik leiab ka mujal põhjusi mitte teha, mitte ainult reformi käigus.

Juhataja

Suur tänu, ja nagu kokku lepitud, mõni küsimus Jaak Jõerüüdilt.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja, härra ettekandja, mul on väga sisuline küsimus. Ma muide ütlen ette, et ma jagan seda mõtet, et valitsuse struktuure tuleb reformida praegu ja pidevalt, nii et

põhimõttelist vastuoksust selles ei ole. Reformi praeguses kavas on ette nähtud kahe meie komisjoni puudutava ministeeriumi, haridus- ja kultuuriministeeriumi ühendamine. Miks valitsuse reformijad ei ole teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoniga enne nendest kavadest rääkinud? Kas see poleks olnud ratsionaalsem, aega kokku hoidvam ja põhimõtteliselt õigem? Selles sfääris on reformimine küll vajalik, kuid meie arvates on nende ühendamiseks kaks või kolm põhimõttelt erinevat lahendust.

J. Leimann

Jah, ma olen teiega nõus, meie koostöö võiks olla n korda tihedam, aga ju siis on süü mõlemapoolne, ma tunnistan valitsuse süüd – tohutu suur töökoormus, aega vähe, palju teha, kus sa seda komisjoni kätte saad, jne., jne. Sedagi reformi kavandas väike grupp inimesi. See ei ole vabandus, see on süüdistus, kuid seda viga saab praegu parandada. Siin on kõik võimalused olemas jätta need ministeeriumid ühendamata. Minu arvates ei ole asi veel täielikult kadunud.

Lõpuks ma ütlen, et kui me suvel arutasime valitsusreformi, siis mina olin see, kes ütles, et kultuur on meil praegu ainus, mis on originaalne ja omanäoline ja tänu sellele peab kultuuriministeerium olema meil kindlalt ja veel kaua, kuid praegu on pakutud radikaalne variant, see ei tähenda, et see on kõige parem variant. Kuid ma siiski ütlen, et 70- või 80-liikmelist ministeeriumi nagu täna meil küll vaja ei ole.

Juhataja

Suur tänu, härra Leimann, rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Ma tänan ettekande eest! Kolleegid, nüüd on aeg asuda otsustama. Peep Kask.

P. Kask

Ma arvasin, et avatakse sõnavõttud.

Juhataja

Formaalselt on asjad nii, kuid suusõnaliselt leppis täiskogu kokku, et läbirääkimisi pärast Ivar Raigi kõnet ei jätkata. Kui täiskogu soovib läbirääkimisi pidada, siis see õigus on. Mulle on laekunud ettepanekud läbirääkimiste lõpetamise kohta, enne ma panen selle hääletusele. Kolleegid, ma käitun täiesti kiretult. Ma tutvustan teile asjaolusid. On kirjalikult vormistatud õiguskomisjoni seisukoht ja lühidalt kõlab see nii: seaduseelnõu tagasi lükata. On kolm ettepanekut selle teema arutelu katkestada, erinevatel motiividel ja erinevatel tähtaegadel

jätkata, on ettepanek läbirääkimiste lõpetamise kohta. Millises järjekorras me hääletamisele paneme? Enne vaheaega me konsulteerisime omavahel ja mulle tundus, et täiskogu enamuse arvamus oli läbirääkimisi mitte lõpetada ja panna teised protseduurilised ettepanekud hääletusele. Kas on teisi arvamusi, sest praegu on lugu nii, et rahvasaadik Kask nõuab sõna, tal on see õigus, kuid samas on ettepanek läbirääkimiste lõpetamise kohta. Ma panen selle hääletamisele või kui Ülemnõukogu seda ei soovi, jätkame läbirääkimisi. Teeme nii, Peet Kask.

P. Kask

Mul on väga konkreetne ettepanek jätta välja §-st 4, mis käib seaduse § 5 lg. 7 kohta, sõnad, mis tekitavad vastuolu meie kehtiva töö- ja kodukorraga. Need kaks sõna on "valitsuse enda", nii et usaldusküsimus tuleb arutusele, aga ainult ülejäänute nõudmisel, need on: viiendik Ülemnõukogu liikmeid, vähemalt 3 saadikurühma või Ülemnõukogu Presiidium. Jätame sellest loetelust välja valitsuse enda. See ettepanek ei ole minu arvates loogiline ja kui asi läheb parandusettepanekuteni, siis palun seda arvestada kui ettepanekut ja hääletusele panna, kui valitsus vastu ei võta. See tähendab ühe sisulise lahkarvamuse äramuutmist, mis põhjustas tegelikult õiguskomisjoni sellise otsuse. Teine laiendus ei ole tegelikult ajutise töö- ja kodukorraga vastuolus, vaid ta täiendab seda, detailiseerib protseduuri, kuidas peaministri kandidaati otsitakse.

Juhataja

Ma saan aru, et need on parandusettepanekud. Palun mulle esitada! Aitäh! Kas me jätkame läbirääkimisi? Ei. Kas me lõpetame läbirääkimised? Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Ma arvan, et valitsusreform tuleb muidugi läbi viia, ehkki kolleeg härra Ülo Uluots ütleb, et praegu pole selleks aeg, et ootame paremaid päevi. Oleme juba küllalt oodanud, palju aastaid on möödunud ja tuleb ilmselt asjaga alustada. Mul on märkus ja täiendus, parandus § 24 kohta. Asi on selles, et pärast meie rahvussuhete ministri Artur Kuznetsovi lahkumist on meie komisjoni töö maht tunduvalt suurenenud. Meie Ülemnõukogu iga alatise komisjoni seljataga on ikkagi ministeeriumid, kellega nad koostööd teevad. Me tegime tihedat koostööd Artur Kuznetsoviga ja seepärast on mul selline ettepanek, et oleks otstarbekohane täiendada § 24. Selle Kirde-Eesti küsimustega tegeleva portfelli ministri asemel, kes aimub valitsusreformi projektis, loome inimõiguste ja rahvussuhete komitee. Ehkki olen Narva linna ja Kirde-Eesti

patrioot, arvan, et Kirde-Eestiga nii nagu ka teiste vabariigi regioonidega peavad tegelema kõik ministriumid, eelkõige tööstus-, kaubandus-, haridus-, kultuuri-, sotsiaalhooldusministeerium jt. Ei või kujutada Kirde-Eestit eriregioonina. Siis võib ju jõuda nii kaugemale, et meile on vaja portfelli ministrit Peipsi-äärse ala, Läänemaa jne. probleemide lahendamiseks.

Niisiis, ma teen ettepaneku, et portfelli ministri koha asemel oleks projektis kirjas, et tuleb luua inimõiguste ja rahvussuhete komitee. Seejuures arvan ma, et selle komitee staatus peab olema pisut kõrgem kui ministriumil, et see saaks koordineerida neid küsimusi vabariigis. Asi on selles, et 1989. aasta rahvaloenduse andmeil – ma uurisin neid tähelepanelikult ja tegin väljakirjutisi – elab ju ainult üks kolmandik mitte-eesti elanikkonnast Kirde-Eestis. Kaks kolmandikku elab meie vabariigi teistes regioonides, teistes maakondades ja linnades. Arvatavasti oleks otstarbekas luua inimõiguste ja rahvussuhete komitee ning mulle isegi näib, et selle komitee eesotsas võiks olla Enn Leisson, väga asjatundlik spetsialist inimõiguste alal. Selline on minu ettepanek. Täna tähelepanu eest! Esitan selle ettepaneku arutelule.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ära kuulnud härra Leimanni sõnavõtu ja arvamused ning kolleeg Peet Kase sõnavõtu, tundub mulle, et me ei tohi olla mingil juhul kiuslikud valitsuse vastu, kui valitsus tahab end reformida ja oma töökorraldust kaasaegsemaks muuta. Meil ei ole ausalt öeldes mingit õigust takistada valitsust seda tegemast. Kui midagi peaks juhtuma valitsusega selles koosseisus, nagu ta praegu on, siis tuleb süüdistuste laine meie aadressil. Niisiis, mitte olla kiuslikud, vaid anda valitsusele võimalus teha nii, nagu ta tahab.

Õiguskomisjoni seisukoht on ka mõneti omapärane. Kui õiguskomisjoni liige Peet Kask teeb asjaliku ettepaneku, kuidas seda vastuolu oleks saanud likvideerida, siis miks, jumal hoidku, ei teinud õiguskomisjon seda omavahel selgeks ja ei tulnud selle ettepanekuga juba siia saali, vaid hoopiski asus küsimuse arutamise takistamisele? Ma arvan, et see on ka üks nendest paljudest õppetundidest, mida Ülemnõukogu pidevalt ja aina saab. Ma küll kutsuksin teid üles andma valitsusele see võimalus, see oleks üks targematest tegudest detsembrikuu teisel poolel, mida me saame teha. Ma tänan teid! Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, läbirääkimised esimesel lugemisel on lõppenud. Ma värskendan meie mälu. Protseduur on järgmine. Me ka esmaspäeval seda juba täpsustasime, et

parandusettepanekud laekuvad veel pärast esimese lugemise lõppemist 24 tunni jooksul ja sisulisi parandusettepanekuid asume läbi hääletama teisel lugemisel, kui sinna jõutakse. Küll aga panen ma protseduurilised ettepanekud esimesel lugemisel hääletusele. Sisulised parandusettepanekud on laekunud rahvasaadikutelt Peet Kaselt ja Sergei Sovetnikovilt.

Kõigepealt õiguskomisjoni ettepanek. Õiguskomisjoni seisukoht on teil kirjalikult olemas. Lühidalt kõlab see nii: seaduseelnõu tagasi lükata. Kas kõik mõistavad õiguskomisjoni seisukohta? Mõistavad. Kohaloleku kontroll on läbi viidud. Kolleeg Ahven saatis veel teise sisulise täiendusettepaneku, mille me paneme hääletusele teisel lugemisel. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, mul on protseduuriline ettepanek, nimelt tundub õige olevat panna kõigepealt hääletamisele katkestamine ja kui katkestamine saab kunagi läbi ja töö jätkub, siis oleme silmitsi olukorraga, et peaksime esimese lugemise lõpetama. Alles siis oleks õige panna hääletamisele õiguskomisjoni ettepanek.

Juhataja

Minul isiklikult ei oleks kõige vähematki selle järjekorra vastu, ma ainult lähtun sellest, et tegemist on juhtivkomisjoniga ja juhtivkomisjoni ettepanek läheb kõigepealt hääletusele, siis tulevad rahvasaadikute arvamused. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja! Kui me nüüd katkestame, mis siis meie reglemendi järgi veel esimesel lugemisel juhtuma peaks? Ma saaks aru, kui me oleksime läbirääkimised lõpetanud, siis saab veel esimest lugemist kunagi pidada, aga praegu mul jääb asi selgusetuks.

Juhataja

Ma tõepoolest nõustun Jaak Jõerüüdiga, kuid ma oletan, et pärast katkestamist me määrame kindlaks ka jätkamise kuupäeva või istungjärgu ja sellel istungjärgul, kus me jätkame, me otsustame, kas me soovime lõpetada esimese lugemise või mitte. Muud loogikat mina ei oska ette kujutada, ainult seda. Kui näiteks Ülemnõukogu soovib katkestada ja jätkata kas sellel või järgmisel istungjärgul, siis me saame ainult tõstatada täiskogu ees küsimuse, kas ollakse valmis lõpetama esimest lugemist ja ilma hääletamata, kui seda ei nõua mõni alatine komisjon või fraktsioon. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja, ma tahaksin praegu ühineda Ignar Fjuki loogikaga, mida Tõnu Anton ei vaidlustanud, ja vastuseks Jaak Allikule ütlen, et ma olen ühe kirjaliku katkestusettepaneku tegija ja loogika on tegelikult väga lihtne. Meie komisjon soovib kujundada oma seisukohta, esimese lugemise lõpul on vähemalt komisjonide seisukohti võimalik ära kuulata ka ilma läbirääkimisteta. Tänan!

Juhataja

Tiit Madel on protseduuriline ettepanek? Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, mul on ettepanek täna esimene lugemine lõpetada. Aitäh!

Juhataja

Esimest lugemist saan ma lõpetada ainult sellisel juhul, kui selle kohta on juhtivkomisjoni toetav seisukoht. Mul seda ei ole. Ma nõustun teatud ettepanekutega ja panen hääletusele protseduurilise ettepaneku katkestada. Mul on ettepanekuid päris palju, alates sellest, et jätkata sellel istungjärgul ja jätkata mõnel järgneval istungjärgul. Mida arvatakse sellest, kui me jätkame siiski järgneval istungjärgul, sest te teate, kui palju seda istungjärku on, füüsiliselt ei pruugi see üldse arutusele jõuda. Kas ettepaneku esitajad, kes on teinud protseduurilise ettepaneku katkestamise kohta, nõustuvad sellega, kui me jätkame 60. istungjärgul? Jaak Jõerüüt, Jaak Allik, Mart Laar? Nõustuvad? Vladimir Lebedev? Mul Vladimir Lebedevi ettepanekut ei ole.

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker! Asi on selles, et enne kui otsustada selle küsimuse edasilükkamist mõnele järgmisele istungjärgule, on arvatavasti vaja ka valitsuse arvamust küsida, sest kaks nädalat on pikk aeg ja millal me siis ükskord hakkame seda küsimust arutama. Mina igatahes tahaksin kuulda valitsuse arvamust selle kohta.

Juhataja

Reglement mind selleks ei kohusta ja praegu mul selleks aega ei ole. Mul on selline palve, et juhtivkomisjoni esindaja oleks kena, tuleks minu juurde ja võtaks laekunud parandusettepanekud, nendega on vaja tööd teha. Kolleegid, praegu on tekkinud selline

olukord, nagu ma ka istungi alguses teile meenutasin, et hakkab tekkima kiireloomuliste küsimuste konkurents. Mõningate laekunud taotluste kohta on olemas ka juhtivkomisjonide mittesoosivad otsused, kuid mõned on meil juba arutelul, see tähendab, et esimesed lugemised on lõppenud, teised lugemised on täna plaanis.

Eesti Vabariigi ühinemisest 1968. aasta "Tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga"

Juhataja

On ka laekunud juhtivkomisjonide ettepanekud päevakorra täiendamise kohta. Ma tutvustan teile esimest. Kolleegid, vabariigi valitsus esitab taotluse täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Eesti Vabariigi ühinemist 1968. aasta "Tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga". Seda küsimust on arutatud juhtivkomisjonis – väliskomisjonis. Väliskomisjon on oma otsuse vastu võtnud ja ta soovib täiendada selle küsimusega käesolevat päevakorda. Ma panen selle ettepaneku hääletusele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 29. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Eesti Vabariigi ühinemist "Tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga"? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 57 rahvasaadikut, vastu on 2, erapooletuid on 2. Päevakorda täiendatakse. Kolleegid, ma oletan, et ettekande teeb härra Müllerson. Palun kõnetooli!

R. Müllerson

Austatud esimees, lugupeetud saadikud! 1968. aastal avati Moskvas, Washingtonis ja Londonis allakirjutamiseks "Tuumarelva leviku tõkestamise leping", 1970. aastal see leping jõustus. See tähendab, et kõik kolm riiki, kelle pealinnas toimus allakirjutamine – NSVL, Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa –, ja veel nelikümmend riiki ratifitseerisid selle lepingu. Praegu on see leping üks populaarsemaid, selles osaleb juba üle 120 riigi, need andmed on mul aastased, praegu on juba võib-olla rohkem riike ühinenud. Sellest lepingust tulenevad erinevad kohustused tuumariikidele ja tuumarelva mitteomavatele riikidele, lepinguosaline tuumarelva omav riik kohustub mitte kellelegi edasi andma tuumarelvi või muid tuumaplahvatusseadeldisi ja samuti mitte üle andma kontrolli tuumarelvade üle. Nad on kohustatud mitte abistama tuumarelvi mitteomavaid riike tuumarelva tootmisel. Tuumarelva

mitteomav riik kohustub mitte kellelki vastu võtma mis tahes tuumarelvi, mis tahes tehnoloogiat jne. ja mitte tootma neid või mingisugusel muul teel soetama tuumarelvi või tuumaplahvatusseadeldisi. Veel on väga tähtis see, et tuumarelvi mitteomav riik kohustub vastu võtma Rahvusvahelise Aatomienergiaagentuuri garantiid ja sõlmima selle agentuuriga vastavad lepingud. See tähendab, et ta paneb kõik oma tuumareaktorid, kõik seadeldised, mis on seotud aatomiga, selle agentuuri kontrolli alla. See on minu arvates meile väga tähtis just praegusel momendil. Eesti Vabariigi Välisministeerium hakkas selle küsimusega tegelema juba ammu, oktoobrikuus. Valitsus saatis parlamenti vastava otsuse ja parlamendi otsuse projekti ka juba tükk aega tagasi, aga siis ei tehtud seda kiireloomulise küsimusena. Miks siis nüüd läks nii kiireks? Üks põhjus on NSVL-i kiire ja järsk lagunemine, mis tõi kaasa niisuguse võimaluse, et tuumarelvastus võib tõesti levida laiemalt, see oleks 1968. aasta konventsiooni rikkumine. Austatud saadikud teavad ise väga hästi, kui mures on peaaegu kõik riigid just selle probleemi pärast. Eesti Vabariik ei kavatse omada tuumarelvi, ja et hajutada tekkivaid kahtlusi ning saavutada kontroll rahuotstarbelise tuumakasutuse üle, tuleks Eesti Vabariigi territoorium allutada Rahvusvahelise Aatomienergiaagentuuri garantiide süsteemile, see tähendab, et ka need reaktorid, mis on Paldiskis, allutatakse sellele kontrolli garantiide süsteemile. See ongi põhjus, miks valitsus palub seda küsimust läbi vaadata kiireloomulisena, ja valitsus palub, et Ülemnõukogu võtaks vastu otsuse Eesti Vabariigi ühinemisest selle lepinguga. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, härra Müllerson! Rahvasaadikutel on mõned küsimused.

J. Liim

Aitäh, kahtlemata ma oleksin võinud ka sõna võtta, aga ma piirdun küsimustega. Kas siia kuuluvad ka esialgu meile teada olevad militaarreaktorid Paldiskis, mida siiski ei saa nimetada rahuotstarbelisteks? Teiseks, asi ei tohiks piirduda ainult tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga, vaid me peaksime siia kutsuma rahvusvahelise komisjoni, kes kontrolliks üle kõik kahtlust äratavad militaarobjektid, et asjas oleks selgus.

R. Müllerson

Aitäh! Ma alustan, kui te lubate, teisest küsimusest. Niisugune kiri Ants Pliksile Viini on valmis, isegi alla kirjutatud härra ministri poolt, kuid seda kirja me ei saada ära enne, kui me oleme võtnud vastu otsuse. Kutsume kohale vastavad komisjonid, kes selgitavad välja, kas

need on rahuotstarbelised reaktorid või mitte, sest meie seda tõesti ei oska öelda. Ma juba vastasin, meie seda ei tea, kas nad on rahuotstarbelised või mitte.

Juhataja

Nüüd on meil sõnasoovijad ja küsimuste esitajad segamini. Selge, Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud ettekandja! Kes luges eile "Postimeest", see sai teada, et meie lugupeetud kindralstaabi ülemjuhataja härra Laaneots on ametisse määranud Eesti sõja- ja õhujõudude ülemjuhataja, kes kutsub kõiki lendureid teenima õhujõududesse, et osta Läänest kalleid sõjalennukeid. Minu meelest nii väikesel riigil kui Eesti on õhujõudude omamine ilma aatomipommita mõttetu. Mulle tundub, et üks valitsusasutus ei kooskõlasta oma tegevust teisega, muide, olukorras, kus me ei ole kopikatki eraldanud õhujõudude ja muude taoliste struktuuride moodustamiseks, kusjuures nende moodustamine aktiivselt käib. Ilmselt käivad ka läbirääkimised lennukite omandamiseks. Kas te olete polkovnik Laaneotsaga siiski kooskõlastanud, et me aatomipommi ei taha?

R. Müllerson

See küsimus on läbi arutatud valitsuse istungil. Kas seal oli härra Laaneots või mitte, seda ma küll ei tea. Mina olen täiesti nõus, et meil ei ole vaja nii suuri õhujõudusid ja ka teisi vägesid.

P. Grigorjev

Lugupeetud spiiker, lugupeetud ettekandja! Seoses selle otsusega huvitab mind küsimus, kas raske finantsolukorra tõttu ei või tekkida võimalus, et meie valitsus nõustub tuumajäätmete hoidmisega Eesti territooriumil. See ei ole muidugi tuumarelv, aga järsku me avame kusagil stollid ja hakkame seal neid jäätmeid hoidma. Kas mitte dubleerida seda otsust nõudega kategooriliselt keelustada tuumajäätmete ladustamine Eesti territooriumil? Tänan!

R. Müllerson

Mina ei näe, kuidas meie ühinemine selle lepinguga võib kaasa tuua tuumajäätmete toomist Eesti territooriumile või nende siin hoidmist. Kui on vaja võtta vastu otsus selle kohta, kui on niisugused kahtlused, et keegi võib seda teha, siis see on juba teine asi, aga ma ei ole kuulnud sellest, et Eesti territooriumil oleks ja hoitaks mingisuguseid tuumajäätmeid.

E. Leisson

Lugupeetud härra juhataja, lubage ettekandjale härra aseministrile esitada üksainukene küsimus. Teatavasti avastas rahvasaadik Jüri Liim Tartu lennuväljal tuumarelvva. Kas meil ei oleks võimalik see tuumarelv natsionaliseerida ja siis anda sellega kabelimats näiteks mõne eriti tähtsa objekti pihta?

R. Müllerson

Lepinguga võtame endale kohustuse olla tuumarelvavabad. See keelab meil tuumarelvva kusagilt vastu võtmast, sh. ka endise NSVL relvajõududelt.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Liimi teine küsimus.

J. Liim

Aitäh, ma püüan meelde jätta, ma täpsustan veel ühte asja. Kas sellel rahvusvahelisel komisjonil, mille siia kutsumiseks on esitatud taotlus, on ligipääs kõikidele objektidele, mis meile huvi pakuvad ja kas enne seda ei saaks võtta NSVL-ilt kinnitust, et Eestis ei ole radioaktiivseid jäätmeid? Mul on selle kohta kahjuks teised andmed.

R. Müllerson

Mis puutub radioaktiivsetesse jäätmetesse, siis seda ei saa ma öelda, kas neid on või ei ole, aga NSVL on ju selle lepingu liige, osaline selles lepingus ja tema pidi ka koostööd tegema Viinis asuva Aatomienergiaagentuuriga. NSVL on riik, kes omab tuumarelvva, ja sellele riigile ei laiene kohustus oma rahuotstarbelised reaktorid allutada Viini agentuuri kontrollile, niisugune kohustus on ainult tuumarelvi mitteomavatel riikidel, nagu meie oleme ja tahame olla. See tähendab, et kõik seadmed, reaktorid Eesti territooriumil allutatakse sellele kontrollile. Selles kirjas, millele härra Meri alla kirjutas, me palume just härra Pliksi saata vastav komisjon. Mina kinnitan, et meie ei tea, missugune on faktiline seisukord, sellepärast me palume Aatomienergiaagentuuri abi.

E. Tupp

Härra juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin seda teravmeelsuste paraadi lõpetada, aga küsimus on samalaadne kui Jüri Liimi viimane küsimus. Asi on selles, et me ise ilmselt ei suuda kontrolli praegu kindlustada. Kas on õige ühineda enne, kui see kontroll on

rahvusvahelise abiga teostatud ja me oleme saanud täiesti kindlad andmed, et me oleme praegu siin ka taktikalisest tuumarelvast puhtad, või peate õigeks ühineda lepinguga hiljem? Täna!

R. Müllerson

See on väga hea küsimus ja kahjuks ma seda oma ettekandes ei puudutanud. Valitsus ja välisministeerium arvavad, et see aitaks meil siin saavutada kontrolli kõikide tuumareaktorite või seadeldiste üle ja saavutada ka tuumarelvade väljaviimist, kui nad on praegu Eesti territooriumil. Vastavate lepingute sõlmimine agentuuriga tähendab seda, et me paneme oma territooriumi agentuuri kontrolli alla, see aitab meil jõuda selgusele, kas me oleme tuumavabad või mitte.

Juhataja

Suur tänu, härra Müllerson, rahvasaadikutele rohkem küsimusi ei ole, ma tänan teid ettekande eest. Kaasettekande juhtivkomisjoni, tähendab, väliskomisjoni nimel teeb Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, kallid kolleegid! Väliskomisjon on seda küsimust arutanud oma kahel istungil ja jõudnud otsusele, et tuleb toetada Eesti Vabariigi Valitsuse ettepanekut võtta see otsus vastu Ülemnõukogus. Tuleb ühineda tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga. Väliskomisjon on seisukohal, et tuleb teha Eesti Vabariigi Valitsusele ülesandeks vormistada vastavad dokumendid. Kuid siia juurde oleks hädasti tarvis teatud välispoliitilist kommentaari, mida härra Müllerson ei andnud (ja seda ta ei pidanudki tegema), et Ülemnõukogu saadikud mõistaksid, millises situatsioonis me oleme ja miks nimelt just seda otsuseprojekti on tarvis täna arutada ja see otsus vastu võtta. Nimelt käib Eesti välispoliitika kontseptsiooni selgitamine laias maailmas. Me peame andma maailma riikidele teada, missugust välispoliitikat on meilt tulevikus oodata. Selles suunas tegutsevad nii meie valitsus, välisminister kui ka Ülemnõukogu esimees. Nagu öeldud, see on üks põhilistest rahvusvahelistest dokumentidest, mis määrab ühe või teise riigi kuuluvuse.

Kuid jah, tõesti, nii nagu küsimustest ka välja koorus, kui me ka selle otsuse täna teeme, kui me tuumarelva tõkestamise lepinguga ühineme, siis täna ei suuda me anda oma lepingupartneritele saajaprotsendilist garantiid selle kohta, et meie territooriumil tuumarelva mingil kujul ei ole. Me saame anda garantii, et siia enam tuumarelva tulevikus ei tule. Me ei kontrolli oma territooriumi saajaprotsendiliselt. Me ei tea õieti, mis on tegelikult Nõukogude

vägede valduses olevates baasides. Me peame ainult uskuma, mida nad meile ütlevad. Kuid me oleme ka kogemuste võrra rikkamad. Teame, et ei saa alati uskuda, mida Nõukogude kindralid meile ütlevad. Seda näitas kas või eilne intsident piirivalvurite sissetoomisega Eestisse jne.

Selle lepinguga ühinemine annab meile võimaluse rahvusvaheliste ekspertide abil ja kaudu oma lepingupartnerile Venemaale või Nõukogude Liidule esitada vastavaid pretensioone ja kontrollida iga sõjaväebaasi üksikult ning vaadata, mis seal tegelikult on. See on selle lepinguga ühinemise üks peamistest, hädavajalikest aspektidest.

Ja teine asi, mis täna välja koorus, on seotud kolleeg Jaak Alliku väga elegantse küsimusega. Vaadake, me nimelt teame, et meie naabrid Soome ja Rootsi on selle lepinguga ühinenud. Teame, et neil on ka võimsad või väga head õhujõud. Lähtudes härra Alliku sügavast analüüsist, et kui on olemas õhujõud, peab olema ka tuumapomm, siis edaspidi, kui me oleme selle lepinguga ühinenud, on meil kõik õigused minna ja kontrollida, kas Soomel ja Rootsil ikka tõesti ei ole tuumapommi, sest härra Alliku väide on väga kaalukas.

Kutsun teid üles hääletama selle otsuseprojekti poolt, sest see on üks tähtsamatest Eesti praegustest välispoliitilistest sammudest, mida ta üleüldse astuda saab. Redaktsioonilises mõttes on väliskomisjoni poolt ainult üksainukene nii-öelda küsimuse laadis ettepanek. Kas me otsuse teises punktis ei peaks tänast situatsiooni arvestades asendama sõnad "Nõukogude Liit" sõnaga "Venemaa"? Tähendab, avaldus antakse üle Venemaale, Ameerika Ühendriikidele ja Suurbritanniale, ka tuumariike Prantsusmaad ja Hiinat, s.t. kõiki Julgeolekunõukogu viit alalist liiget tuleb meie otsusest informeerida. Ma tänan teid!

Juhataja

Suur tänu, Tiit Made! Rahvasaadik Enn Leisson esitab oma teise küsimuse.

E. Leisson

Kallis kolleeg, kas ka Parlamentidevahelise Liidu Eesti-poolses juhatuses oli see küsimus arutusel ja millisele seisukohale te selles grupis asusite? Ma pean silmas seda, et meie Parlamentidevahelise Liidu Eesti osapoole juht Mart Laar ei soostunud selle küsimuse päevakorda võtmisega. Tänan!

T. Made

Aitäh küsimuse eest! Tähendab, mulle teadaolevatel andmetel ei olnud see Parlamentidevahelise Liidu Eesti grupis arutusel. Aga et härra Laar sellega ei nõustunud, seda ma ei tea, väliskomisjoni istungil oli ta igal juhul väga nõus.

Juhataja

Suur tänu, Tiit Made, rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Ma soovitan juhtivkomisjoni esimehel ja autoril omavahel kooskõlastada härra Made kaasettekandes öeldut ja kui lepite kokku, siis ei panda seda hääletusele. Ma avan läbirääkimised. (Hää! saalist.) Ei soovita läbi rääkida. Loeme, et täiskogu on valmis otsust vastu võtma. Kuidas nüüd jääb selle uue redaktsiooniga, mida juhtivkomisjon pakkus? Palume hetke kannatust, kohe selguvad asjaolud. Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja ja kolleegid, ma toon teieni väliskomisjoni seisukoha. Ka 2. punkti kohta meil ei olnud parandusi ega täiendusi, see oli nüüd Tiit Made ettepanek ja ma palun seda kaaluda.

Tiit Made just praegu ütles, et Rein Müllerson on nõus Tiit Made ettepanekuga asendada sõnad "Nõukogude Liit" sõnaga "Venemaa". Nii et siin vastuolu ei ole.

Juhataja

Nüüd on vaja teada valitsuse seisukohta, sel ajal kui Tiit Made oli kõnetoolis, oli tema väliskomisjoni esindaja. Kas valitsuse esindaja härra Müllerson nõustub sellega, et sõnade "Nõukogude Liit" asemel oleks sõna "Venemaa" ja et pöördutaks ka Hiina Rahvavabariigi ja Prantsuse Vabariigi poole? Härra Müllerson.

R. Müllerson

Mis puutub kahte viimasena mainitud riiki, siis neid ei saa siin olla, sellepärast et kolm riiki on depositaarid ja sellepärast on siia kirjutatud, et edasiandmine korraldada NSVL-i, Ameerika Ühendriikide ja Suurbritannia valitsustele. Nii et seda teha ei tohiks. Mis puudutab NSVL-i või Venemaad, siis see on väga poliitiline otsus, sellega parlament otsustaks, kas Nõukogude Liit eksisteerib veel või mitte ja kas NSVL-i õigusjärglane on Venemaa või mitte. Selle küsimusele on väga raske vastata, isiklikult ma arvasin juba varem, et niisugune on tendents. Selle muutusega muidugi Eesti Vabariigi Ülemnõukogu teeb poliitilise avalduse.

Juhataja

Härra Müllerson, valitsus ei nõustu tingimusteta, vaid arvab, et see on omaette diskussiooni teema.

R. Müllerson

Sellepärast, et nüüd juba hakkas pihta vaidlus, ma arvan, et on parem jääda Nõukogude Liidu juurde. See selgub juba lähematel päevadel, kas otsus antakse edasi Moskvast Liidu välisministeeriumile või Vene välisministeeriumile.

Juhataja

Kolleegid, lepime kokku, et praegu härra Müllerson ei pea mitte ettekannet, vaid me täpsustame asjaolusid. Küll on aga härra Müllersonil lõppsõna. Kõik, kes praegu esinevad, on sõnavõtjad, mitte küsimuste esitajad. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, kallid kolleegid! Tõesti on see poliitiline otsustamine, meile on ju teada viimaste nädalate sündmused, et Venemaa võtab tuumarelva ja selle juhtimise ja koordineerimise oma kontrolli alla. Meil on teada Venemaa läbirääkimised Ameerika Ühendriikide riigisekretäriaga selles küsimuses. Asi on nüüd muidugi otsustatud, kuid ma saan ka väga hästi aru, et diskussioon selles küsimuses võiks meie tänast otsustamist edasi lükata ja seetõttu loomulikult ma soostun sellega, et me ei aktsepteeri praegu veel oma otsusega Venemaad kui iseseisvat tuumariiki, kui ÜRO Julgeolekunõukogu ühte alalist liiget, mida võiksime kaudselt selle asendamisega siin küll tõesti teha ja selles mõttes pioneerid olla. Ma tänan!

Juhataja

Me saame sellest aru nii, et väliskomisjon oma ametlikus kaasettekandes ikkagi aktsepteerib valitsuse projekti esialgset sõnastust ja rahvasaadik Tiit Made ka isiklikult ei soovi muuta.

T. Made

Rahvasaadik Made isiklikult soovib, sooviks väga muuta, kuid rahvasaadik Made ei taha praegu pidurdada selle otsuse vastuvõtmise protsessi, saades aru, et see oleks meile kui just mitte kahjulik, siis vähemalt ebasoovitav.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Kas sõnade "Nõukogude Liit" asendamine sõnaga "Venemaa" on nii kaalukas muutus? Kui me kirjutame sinna sisse "Nõukogude Liit", siis me jääme nagu sündmustest juba maha, arvestades seda, kui palju võtab veel aega, enne kui see otsus maailmas levib. Kahe viimase päeva sündmuste järgi võib praegu prognoosida eksimatult, et "Venemaa" on õige sõna sellesse avaldusse. Nii et mina jätaaksin küll selle paranduse jõusse. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Härra Müllerson seni küll veel ei ole seda valitsuse nimel aktsepteerinud, ta saab täna veel lõppsõna. Mul ei ole õigust sisulisteks märkusteks oma kohalt, seda võib teha minu eest keegi teine, kuid järjekorras. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja, seekord olen ma ise mõneti kimbatuses. Valitsus esitas selle eelnõu 9. detsembril. Meil ei pruugi siin kellelgi üksteise ees häbeneda, tarkust näidata praegusel hetkel. Kes oleks see lõppspetsialist, kes ütleks, mis toimub praegu endise NSVL-i territooriumil? Meie ees on tegelikult väga keeruline küsimus, ei maksa häbeneda oma nõutust. Probleem ei ole minu meelest väga ühene. Ma soovin, et härra Müllerson siiski kommenteeriks võimalikke lahendusvariante. Me kuulsime eile õhtul viimaseid uudiseid. Ma usun, et sõbrad 80 km kaugusel andestavad mulle, kui ütlen, et isegi Soome sai eile õhtul aru, et NSVL-i enam ei ole. NSVL-i siia sisse kirjutamine võib tekitada komplikatsioone.

Juhataja

Suur tänu! Kohaloleku kontroll. Kohal on 75 rahvasaadikut, puudub 28. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised käesolevas päevakorrapunktis pärast Anatoli Novohatski sõnavõttu? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 55 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 4 on erapooletud. Läbirääkimised lõpetatakse pärast Anatoli Novohatski sõnavõttu. Härra Enn Leissonile ma ei saa sõna anda, kuna ta on juba esitanud kaks küsimust, ühe härra Müllersonile, teise härra Madele, ja oma limiidi ära kulutanud. Marju Lauristin.

M. Lauristin

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, lugupeetud härra Müllerson! Kas ma sain õigesti aru, et need kolm maad on siin märgitud selletõttu, et nad on nimetatud lepingu depositaarid? Tähendab, me oleme kohustatud neid maid, kes seda lepingut nii-öelda haldavad, informeerima? Ilmselt otsus selle kohta, et üks neist riikidest ei ole Nõukogude Liit, vaid Venemaa, peab olema mitte meie otsus, vaid peab olema rahvusvahelise kogu otsus, ilmselt siis ÜRO või Julgeolekunõukogu otsus. Nähtavasti ei saa siin ette rutata. Selletõttu ma teeksin ettepaneku seda viimast lauset võib-olla korrigeerida sedapidi, et mitte panna sõnad "Nõukogude Liit" esimesele kohale. See on nagu meie harjumus, et Nõukogude Liit on esimesel kohal. Palun panna siia siis "Ameerika Ühendriigid, Suurbritannia ja Nõukogude Liidu (või tema õigusjärglase) valitsustele". Selguse mõttes võib panna isegi ette, et "antud lepingu depositaaridele", sest siis oleks täiesti selge, miks me oleme need riigid pannud. Aitäh!

V. Väljas

Härra esimees, kolleegid! Vabandan, et sekkun nii tarka diskussiooni, kuid ma tuletan meelde, et me ajame lootusetult segamini jumala armu ja munapudru, nagu öeldakse ühes vanasõnas. Ma ei peagi enam kordama, sest proua Marju Lauristin ütles mu mõtte üsna selgesõnaliselt välja. Ma tahtsin öelda sedasama. Ärgem mõelgem nüüd enam välja uusi asju. Tegelikult nõندانimetatud lepinguhoidjad on rahvusvaheliselt kindlaks määratud ja kõikvõimas Eesti parlament võib teha ükskõik millist poliitikat, poliitilist ekvilibristikat, peale iseenda, ma tahaksin öelda – lolluse ei näita see maailmale mitte midagi.

Vahekorda Venemaaga kui NSV Liidu õigusjärglasega saame ju arutada parlamentlikus korras. Ma väga paluksin, et me ei raiskaks enam ilmaasjata aega. See on raudselt rahvusvahelise õigusega kindlaks määratud, mida me siin ei saa vaatamata kõigile oma tahtmiste muuta. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Sellega on läbirääkimised lõppenud. Kas te olete nõus ära kuulama härra Müllersoni lõppsõna enne lõunavaheaega? Vastavalt sellele pikeneb siis töö. Ma tutvustan veel enne laekunud parandusettepanekuid ja härra Müllerson kommenteerib neid. Tõenäoliselt saame probleemist jagu.

Rahvasaadik Priidu Priks teeb ettepaneku asendada sõnad "NSV Liidu, Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia valitsustele" sõnadega "depositaarriikide valitsustele" ning sama

ettepanek on ka rahvasaadik Indrek Toomelt, mis on ka kooskõlastatud härra Müllersoniga. Kui keegi teine ei nõua arutusele panekut, on küsimus lahendatav, kuid ma palun lõppsõnaks kõnetooli härra Müllersoni. Annan üle ka parandusettepaneku. 3 minutit.

R. Müllerson

Aitäh! Ma arvan, et pikka lõppsõna ei ole üldse vaja. Minu kõne puudutab ainult seda formuleeringut. Kõige parem on kõige lühem: pärast sõna "üleandmise" lisada "antud lepingu depositaaridele". See on kõige lühem, kõige parem ja selgem.

Juhataja

Suur tänu, härra Müllerson, suur tänu! Kas Tiit Made soovib lõppsõna? Palun!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid, nüüd on tõesti otsuseprojekt täpsem, mis oligi minu ülesanne ja eesmärk, sest alati tuleb lugeda nii, nagu on kirja pandud. Siin seisis: selle avalduse üleandmine Liidule, Ameerika Ühendriikidele ja Suurbritannia valitsustele – jääb avamata põhjus, miks nimelt. Edasi, kui te võtate lahti avalduse või lepingu 11. art. eelviimase lause, siis seal on öeldud, et NSV Liidu ratifitseerimiskirjad on deponeeritud Moskvas, Washingtonis ja Londonis, mitte Nõukogude Liidus, Ameerika Ühendriikides ja Inglismaal. Aga see parandusettepanek on täpne, mistõttu me nüüd ei pea oma lollust maailmale näitama. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Mulle tundub, et kõik protseduurinõuded on enne otsuse hääletamisele panekut täidetud. Kas keegi nõuab parandusettepanekute hääletusele panekut? Ei nõua. Kas härra Tähiste on meil saalis? Saal on hõredavõitu. Ma palun kolleege, abistage mind, et me saaksime rahvasaadikud saali kutsutud! Kohaloleku kontroll. Küll see tulemine on raske. Kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 31.

Kui ma panen hääletusele, siis ma juba täiendavaid omadussõnu juurde ei ütle. Ma ütlen, et panen hääletusele, ja selle all mõtlen kooskõlastatud teksti.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi ühinemisest 1968. aasta "Tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga"? Palun hääletada! On vaja 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 72 rahvasaadikut. Vastu ja erapooletuid saadikuid ei ole. Otsus on vastu võetud. Vaheaeg, töö jätkub kell 12.24.

Jüri Saare kinnitamine Saare maavanemaks

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 59 saadikut, puudub 44. Kolleegid, me oleme uppunud kiireloomuliste küsimuste sohu, päevakorra kinnitamisel tundub olevat väga vähe mõtet. Ma ei heida siin ette mitte reglemendi koostajatele, vaid kõikidele saadikutele eraldi. Katsume määratleda prioriteedid, mis on kiire, mis mitte. Lugupeetud Ülemnõukogu, ma pöördun teie poole sellise küsimusega: kas täiskogu on valmis kinnitama Saaremaale uue maavanema ilma kandidaadi kohalolekuta või tuleb ta kohale kutsuda? Teeme ära. Mul ei ole Saaremaa maavanema kinnitamise projekti.

Teeme uue kohaloleku kontrolli. Kohal on 65 rahvasaadikut, puudub 38. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada selle istungjärgu päevakorda kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Saaremaa maavanema kinnitamist? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 53 rahvasaadikut, vastu on 5, erapooletuid on 2. Päevakorda täiendatakse. Kolleegid, praegu jagatakse teile välja otsuseprojekt. Jutt on selge ja lihtne, kõik eelnevad protseduurid on nõuetekohaselt täidetud. Kas täiskogu on valmis kinnitama Saaremaa maavanemaks härra Saare? Kas nõutakse ettekannet? Läbirääkimisi ei pea. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja, ma arvan, et ettekanne oleks siiski vajalik. Ma tahaksin teada mingeidki biograafilisi andmeid selle inimese kohta, keda ma kinnitan. Kus ta enne töötas? Me ei ole sellest inimesest vähimatki kuulnud, äkki on mõni kompetentne isik, kes võiks küsimustele vastata?

Juhataja

Minul ettekandjat praegu pakkuda ei ole. Sellisel juhul praegu arutama ei hakka. Enn Tupp.

E. Tupp

Härra juhataja ja kolleegid, ma arvan, et küsimus on praegu selles, kas me usaldame Saare volikogu, kes on maavanema valinud, või mitte.

Juhataja

Kolleegid, mina oma sisulist arvamust avaldada ei saa. Ma lähtusin sellest, et otsuseprojekt anti üle, lähtusin sellest, et juhtivkomisjon on asja läbi arutanud ja toetab päevakorda lülitamist. Need protseduurid ma olen teinud. Kui täiskogu usaldab, arutame, paneme hääletusele, kui ei, jääb päevakorda ja ootame, millal saavad ettekandjad või kutsutakse kandidaat kohale. Liia Hänni.

L. Hänni

Lugupeetud kolleegid, endise saarlasena julgen teile küll soovitada kinnitada Saare volikogu otsus härra Saare kinnitamise kohta. Tegemist on igapidi tubli mehega, ta töötas varem Saare abimaavanemana, nii et ta peaks olema Saaremaa probleemidega kursis. Aitäh!

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid, ma juhin teie tähelepanu sellele, et Ülemnõukogu Presiidium vaatas selle asja läbi personaalselt ja soovib teil nõustuda presiidiumi otsusega kinnitada see mees maavanema kohale, vastasel juhul tekib võimuvaakum terveks kuuks.

Juhataja

Jaak Allik, kas jääte oma arvamuse juurde?

J. Allik

Kui me nüüd käsitleme härra Uluotsa ettekannet kui Ülemnõukogu Presiidiumi poolset ettekannet, siis on kõik korras, aga seda ma tahtsingi, et keegi enne ütleks.

Juhataja

Võib-olla on see tõesti praegu pretsedent, kuid argumendid on ju tõesti olemas, me peame täna eelviimast istungit ja Saaremaa ilma maavanemata jääda ei tohi. Kauge on sealt tulek, ja bensiini on ka vähe. Kui keegi vastu ei vaidle, julgen otsuseprojekti hääletusele panna. Mitte keegi ei vaidle vastu. Lugupeetud Ülemnõukogu, see on salajane hääletamine ja enne seda viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 82 rahvasaadikut, puudub 21. Ja nüüd salajane hääletus. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Jüri Saare kinnitamise kohta Saaremaa maavanemaks? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 72 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 6 on erapooletud. Jüri Saar on kinnitatud Saaremaa maavanemaks.

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Kolleegid, me oleme igatepidi kimpus. Ma pakun sellise järjekorra, et me nüüd jätkaksime ühe kiireloomulise küsimusega. Tegemist on seadusega, esimene lugemine on lõppenud, ja viiksime täna läbi teise lugemise. Siis tahaks jõuda ka ühe teise kiireloomulise küsimuse juurde, mis käsitleb ühe seaduse kolmandat lugemist. Siis peame nõu, mis me teeme järgnevate kiireloomuliste küsimustega, või jõuame normaalprotseduuri küsimuste juurde, sest laekuvad ka komisjonide otsused, mis toetavad päevakorra täiendamist. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et praegu on töös juba kiireloomulised küsimused. Ja nimelt Eesti Vabariigi seadus "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduses". Selle esimene lugemine on lõppenud, sisuline arutelu toimus ja nüüd me läheme teise lugemise juurde. Ma palun kõnetooli ettekandeks härra Rein Järliku, palun kaasa võtta kõik laekunud parandusettepanekud, kui neid on.

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kõigepealt ma tutvustan teile olukorda, mis on selleks nädalaks välja kujunenud meie maakondades, kus võetakse vastu omandi tagastamise või kompenseerimise avaldusi. Nimelt helistati 16. detsembril, see on siis esmaspäeval peaaegu kõigisse maakondadesse, üksikuid ei saadud kätte. Ma loen teile ette nende maakondade arvamused selle kohta, kas avalduste laekumise tähtaega, mis teatavasti on 27. detsember, tahetakse pikendada või mitte. Harju maakonnast öeldi niimoodi, et tegemist on palju, võiks edasi lükata, kuid mitte kauemaks kui 17. jaanuarini 1992. Hiiu maakond palub pikendada 17. jaanuarini, laekunud on üle 2000 avalduse. Ida-Viru maakond töötab pingeliselt, nad loodavad jõuda 27. detsembriks, Järva maakond on tänulik, kui lükatakse edasi, Lääne maakond palub pikendada 17. jaanuarini, laekunud on 70-73% avaldustest, Pärnu maakond ütles, et pole eriti vaja pikendada, laekunud on üle 10 000 avalduse. 27. detsember on pühapäev, avalduste vastuvõtmine kandub edasi 29. detsembrini, aga seaduses on 27. detsember. Ma ei tea, kas see vastuvõtt on juba ebaseaduslik või ei. Põlva maakond ei jõua, oleks tarvis edasi lükata. Rapla maakond: edasi lükata pole vaja. Saare maakond: oleks vaja edasi lükata 17. jaanuarini 1992. Väliseestlased ei jõua, Viljandi maakond ei jõua, võtavad täiendavalt vastu kuni 10. jaanuarini 1992, tähendab, seda on nad juba ise omal

initsiatiivil otsustanud. Valga maakond peaks hakkama saama, siiski oleks parem, kui tähtaega pikendataks. Võru maakond taotleb pikendada 31. jaanuarini 1992. Probleeme on Petserimaaga. Ülejäänud maakondadega ühendust võtta ei õnnestunud, kuid nendest 12-st küsitatud maakonnast on soovi edasi lükata avaldanud kaheksa, üks arwab, et jõuab, ülejäänud edasilükkamist ei vaja. Loomulikult on kõik need arvamused siiski olulised, täpselt ei oska keegi öelda, kui palju avaldusi laekub ja kui palju võib neid laekuda just nimelt viimastel päevadel enne meie poolt kehtestatud tähtaega. Asi on veel ka selles, et seal käivad vanemad inimesed ja nad ei oska avalduse blanketti täita. Ma ei ole ise kohal käinud, kuid kohal käis meie komisjoni liige härra Linnamägi, ta nägi seda õige mitmes maakonnas. Vanad inimesed ei oska blankette täita, nad küsivad, neile seletatakse, lähevad siis ja täidavad ära, täidavad valesti, neile tuleb siis uus blankett anda, seletatakse uuesti, nad võivad ikka teha vea. Mitmes maakonnas on blanketid juba otsas, seal on ise neid paljundatud, tähendab, selle taha asi seisma ei jää, kuid on selge, et pikkade järjekordade puhul on kogu protseduur kaunis tüütav ja raske. Võiks nüüd küsida, kas siis omandireformi algus lükkub tõesti edasi, kui me seda tähtaega pikendame. Vello Linnamägi nägi ka paksude kirjade pakki, mida komisjon ei olnud jõudnud veel üldse avada. Loomulikult ei jõua seda teha, kui kohal käivad inimesed, kes tulevad avaldust esitama või konsulteerima. Seda suudetakse teha alles siis, kui kohalkäimine lakkab, see tähendab siis, kui esitamise tähtaeg on läbi. Nüüd tekib küsimus, millal suudetakse avada ja läbi vaadata need avaldused, mis on laekunud kirja teel, kuivõrd praegu on tegemist just nendega, mida on isiklikult üle antud. Ja veel, avaldused küll laekuvad, need vaadatakse läbi, kuid seni, kui ei ole olemas tõendusmaterjale arhiividest, need avaldused praktiliselt veel käiku ei lähe. Küsimus on selles, kas me tuleme vastu väga paljude inimeste soovile, kes tegelevad vastuvõtmisega, või ei. Selle eelnõu juurde on laekunud päris mitmed parandusettepanekud, näiteks Aldo Tammelt on parandusettepanek täiendada seaduseelnõu "Muudatuste tegemise kohta omandireformi aluste seaduses" punkt 1 alapunkti 1 järgnevalt: "17. jaanuarini" järel viia sisse tekst "vara tagastamise osas ja tähtajatult vara kompenseerimise osas". Aldo Tamme parandus peab silmas seda, et kompenseerimise korda ei ole valitsus veel kehtestanud, ja inimesed ei tea, kui palju nad selle vara eest saavad, kui nad ei nõua mitte selle tagastamist, vaid kompenseerimist, millal see hüvitus makstakse jne. Kuid mina eelnõu autorina ja ka need komisjonid, kes eelnõuga tutvusid ja on oma arvamuse avaldanud, seda ettepanekut siiski ei toeta. Kui Aldo Tamm nõuab, paneme hääletusele. Ivar Raigilt on ettepanek katkestada küsimuse arutamine kuni omandi- ja maareformi komisjoni arvamuse ärakuulamiseni, aga see on vana ettepanek, seda on juba aktsepteeritud. Siis on veel Ivar Raig teinud ettepaneku eelnõu esimesel lugemisel tagasi lükata ja anda omanike

avaldustega tekkivate küsimuste lahendamine vastavate komisjonide kompetentsi. Mina eelnõu autorina seda ettepanekut ei aktsepteeri, kui Ivar Raig nõuab, võib ta selle panna hääletusele. On ettepanek Kaido Kamalt seaduseelnõu punkt 1 alapunkti 2 muutmise kohta, kuid Kaido Kama teeb selle koos ajutise omandi- ja maareformi komisjoni arvamuse avaldamisega ise teatavaks. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, Rein Järlik! Kui palju meil jäi neid ettepanekuid, mis lähevad saali ette? Kaks ettepanekut.

R. Järlik

Kaks ettepanekut, härra Tamme ja härra Raigi ettepanekud läheksid hääletusele, kui nad ise seda nõuavad, kui ei nõua, siis loomulikult ei lähe.

Juhataja

Me täpsustame seda siis, kui läbirääkimised on lõppenud.

R. Järlik

Kaido Kama ettepanekut ma aktsepteerin.

Juhataja

Ma küsin nüüd üle, kolleegid, kas need on sõnavõtusoovid või küsimuste esitajad? Te kõik tunnete hästi reglementi, tegemist on kiireloomulise küsimusega vastavalt §-le 16, mis ei eelda ilmtingimata teisel lugemisel väga laialdasi läbirääkimisi, loomulikult ta seda ka ei keela. Ma pean silmas seda, et praegu, teisel lugemisel, annab Ülemnõukogu hinnangu laekunud parandusettepanekute kohta, ei midagi rohkemat. Nii mõistan mina asja loogikat ja mul jääb siis väga imelik tunne, kui praegu tahetakse veel teisel lugemisel avada laialdasi läbirääkimisi. Lepime nüüd nii kokku, et kõik on küsimuste esitajad. Jüri Liim.

J. Liim

Tänan! Mul on küsimus, see puudutab avalduste esitamise tähtaja edasilükkamist. Nõukogude sõjaväe valduses on Eestimaal otseselt 89 000 ha, tegelikke maid "hiina külade" ja kapsamaade näol aga üle 100 000 ha. Minu teada just punaarmee hõivatud maade kohta ei tea

inimesed avaldusi kirjutada. Võib-olla just sel põhjusel oleks vaja tähtaega edasi lükata ja probleem selgeks teha. Kas te oskate öelda midagi täpsemalt selle küsimuse kohta?

R. Järlik

Ei oska täpsemalt öelda, ei ole sellega tegelnud.

I. Fjuk

Lugupeetud ettekandja, mul on kolm küsimust. Kuidas suhtub ettekandja sellesse, et rakendada seda otsust ainult maal, mitte linnas, ja et vara tagastamise avalduste esitamise lõppkuupäev oleks ikkagi 27. detsember 1991, aga 17. jaanuar oleks tähtajaks neile, kes on nõus kompenseerimisega? Oma ettekandes ütlesite, et tõenäoliselt saab kirja teel saabunud avaldusi hakata läbi vaatama alles pärast seda, kui kohalkäimine lõpeb. Kui me pikendame kohalkäimist 17. jaanuarini, kas te oskate öelda, kunas siis lõpeb kirja teel saabunud avalduste läbivaatamine?

R. Järlik

Alustan viimasest. Kui me pikendame tähtaega 17. jaanuarini, jääb inimestele, kes veel pole avaldust esitanud, olgu neid üle Eesti 1000, teatud aeg. Nad peavad selle aja jooksul kõik need avaldused saama rahuldada. Kui kohalkäimine ei ole niivõrd intensiivne, saavad komisjonid avada ka kirja teel tulnud avaldusi. Nii et sellega oluliselt midagi ei nihku. Ma ei pea siiski otstarbekaks pikendada ainult vara kompenseerimisavalduste esitamise tähtaega, vara tagastamise avalduste esitamise tähtaeg aga jätta samaks. Samuti ei poolda ma ka seda, et niimoodi eraldada maa ja linn. Ma ei usu, et avalduste laekumises maal ja linnas oleks olulisi erinevusi.

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud kolleeg! Põhjendades oma parandusettepanekut seaduseelnõu § 1 kohta (pikendada tähtaega 17. jaanuarini), tõite veenva argumendi 12 maakonna hetkeseisundiga. Öelge, palun, kas teile on ka teada, milliseid ettevõtmisi on maakonniti rakendatud, et 17. jaanuar oleks selle ülesande täitmiseks reaalne?

R. Järlik

Ma tean neid abinõusid, mida on juba rakendatud. Inimesi võetakse vastu ka koridorides, on rakendatud lisatööjõudu. Ma usun, et seda oleks vaja rakendada vähem, kui see tähtaeg oleks

pikem. Päris mitmed maakonnad loodavad toime tulla, ainult mõned nõuavad kategooriliselt pikendamist. Tähtaja pikendamisega me looksime rahuliku töömeeleolu, vähemalt rahulikuma töömeeleolu ka neis komisjonides, kes avaldusi vastu võtavad. Mingeid erilisi abinõusid ei oleks vaja rakendada.

Juhataja

Suur tänu, härra Järlik, rohkem küsimusi ei ole. Kolleegid, meil on veel ära kuulata õiguskomisjoni kaasettekanne, ettepanek kaasettekandeks tehakse ka ajutisele omandi- ja maareformi komisjonile, n.-õ. Kaido Kama komisjonile, lootuses, et nad seda soovivad. Ma palun kaasettekandeks kõnetooli õiguskomisjoni esindaja härra Hillar Elleri. Kaido Kama esindab õiguskomisjoni? Nii me saamegi aru. Palun õiguskomisjoni nimel esinema Kaido Kama.

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Kõigepealt tahan juhtida tähelepanu ühele asjale: avalduste vastuvõtmisega töö nendes maakondades ja nendes komisjonides mitte ei lõpe, vaid alles algab. Tihti jääb küsimustest siin niisugune mulje, et kui lõpetame avalduste vastuvõtmise, siis on töö tehtud. Ei ole. Vara omandiõiguse tõendamise ja registrite koostamine alles algab. See on väga mahukas ja palju aega nõudev töö. Kui me praegu pikendame seda tähtaega, kui tõepoolest enam seal inimesi ukse taga järjekorras ei ole, siis saavad needsamad komisjonid hakata tegelema selle tööga, mis neil ees seisab. Aga nüüd siis täpsemalt asja juurde. Eile hommikul arutas härra Järliku esitatud seaduseelnõu ajutine omandi- ja maareformi komisjon härra Koha juhtimisel, kuna mind ei olnud siis veel kohal. Komisjon toetas härra Järliku ettepanekut pikendada tähtaega. Mis puutub lõikesse 2 (selle kuue kuu ärajätmisest või teisisõnu 13. detsembri kuupäeva ärajätmisest), siis komisjon on seisukohal, et kuupäev tuleb siiski fikseerida. Kolmandaks. Komisjon ei toetanud Aldo Tamme ettepanekut võimaldada kompensatsioonivalduste vastuvõtmist pärast tagastamisavalduste vastuvõtu lõpetamist. Sedasama küsimust arutas õiguskomisjon oma eilsel koosolekul. Samuti ei olnud vaidlusi 1. punkti osas, komisjon toetab üksmeelselt seisukohta, et avalduste vastuvõtmist tuleb pikendada kuni 17. jaanuarini.

Teises punktis tekkis kuue kuu ärajätmisest mitmeid probleeme. Kui selles punktis üldse mingit tähtaega mitte fikseerida, siis võib selle taha takerduda vararegistri koostamine. Samal ajal me ei oska panna paika kindlat kuupäeva, kuna see, kas vara võõrandamise õigusvastasust on vaja hakata kohtulikult tõendama või mitte, võib selguda alles pärast seda, kui on kätte

saadud arhiivimaterjalid. Ja keegi ei oska praegu öelda, kui palju see täpselt aega võtab. Näiteks seal ei ole ju tegemist ainult rehabiliteerimiste ja reaalse repressioonihuga, vaid seal on jutt ametiisiku omavolist, ebaseaduslikust otsusest ja muudest asjadest, mida inimene praegu ei pruugi üldse teada, enne kui need asjad arhiivis ükskord selguvad. Me pakume välja asendada 2. punktis viimane lause uue sõnastusega, ma loen teile selle sõnastuse ette: "Nimetatud isikud peavad pöörduma kohtusse või vastavasse riigiorganisse kohtuotsuse või rehabiliteerimistunnistuse saamiseks 1 kuu jooksul pärast seda, kui kohaliku omavalitsuse täitevorgan on esitanud isikule seadusest tuleneva nõude tõendada vara võõrandamist käesolevas lõikes nimetatud viisil." Põhimõte on selles, et pärast seda, kui kohalik omavalitsus esitab isikule nõude, et ta peab pöörduma kohtu poole, siis ta peab pöörduma kuu aja jooksul. See paneb asjale ikkagi mingid kindlad ajalised piirid. See redaktsioon on täna töö käigus kooskõlastatud ekspert härra Varuliga, samuti õiguskomisjoni liikmetega, seda sõnastust aktsepteeris ka seaduseelnõu esitaja härra Järlik. Nii et õiguskomisjon, ja loodan, et omandi- ja maareformi komisjon, on valmis seda seaduseelnõu sellisel kujul praegu vastu võtma. Enne lõpetamist tahaksin veel öelda härra Aldo Tamme ettepaneku kohta, mis käsitleb kompensatsioonivalduste vastuvõtmist, et see on küsimus, mida tuleb arutada tõenäoliselt koos ekspertidega. Aga seda ei saa praegu lahendada ühe käeliigutusega, sest selle taga peitub terve probleemide kompleks. Ma soovitan praegu Aldo Tamme ettepanekut mitte arvestada ja töötada selle ettepanekuga edasi. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, härra Kama! Meil on mõned küsimused. Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Seoses Aldo Tamme paranduse ärajätmisega on mul selline küsimus. Praegu antakse avaldused põhiliselt maa tagastamise kohta, kuna ei teata kompensatsiooni mehhanismi, maa hinda jne. Aga kas ja millise seaduse või otsuse alusel on võimalik pärast maa tagastamise avalduse esitamist see ümber vormistada kompensatsiooni saamiseks, kui need mehhanismid on juba teada? Aitäh!

K. Kama

Praegu kehtivas valitsuse määruses 28. augustist, mis paneb paika avalduste ja tõendite esitamise korra, on öeldud, et ka otsust muuta saab ainult 27. detsembrini. Loomulikult tuleks teha niimoodi, nagu härra Arro meile praegu ette pani – lubada ka hiljem asendada

tagastamistaotlus kompenseerimistaotlusega, aga mitte mingil juhul vastupidi. Aga seda saab teha valitsuse määrusega, selleks ei pea praegu Ülemnõukogu hakkama ühtegi seadust muutma.

M. Lauristin

Lugupeetud härra Kama, kas õiguskomisjon arutas ka seda, et meil praegu menetluses 15. punktina olev eelnõu "Kohtuväliselt represseeritud ja alusetult süüdistatud isikute rehabiliteerimise lihtsustatud korrast" on ka seotud sellesama tähtajaga? Praegu on meil esimene lugemine lõpetatud ja just õiguskomisjonis peaks olema otsustus selle jätkamise kohta. Kui me tähtaega ei pikenda, siis ei ole sellel eelnõul enam suurt praktilist mõtet.

K. Kama

Nad on natukene ikkagi erinevad küsimused. Üks on tähtaja asi ja teine on rehabiliteerimise asi. Rehabiliteerimise seaduse eelnõu hakkab õiguskomisjon arutama täna pärastlõunal. Kui asi on niikaugel, siis võib-olla esitab õiguskomisjon taotluse selle küsimuse päevakorda võtmiseks homme. Aga seda, mis tähtaegadesse puutub, mida õiguskomisjon arvas, seda ma juba ütlesin.

V. Jermolajev

Tänan! Mul on lugupeetud ettekandjale järgmine küsimus. Kas Narva-taguste piirkondade elanikel on ikka õigus saada kompensatsiooni selle maa eest, mida nad varem kasutasid, ja kelle poole peaksid nad pöörduma? Tänan!

K. Kama

Jaa, härra Jermolajev, juba omandireformi aluste seaduses oli see asi kirjas, et ka nendel isikutel, nii Petsrimaa selle osa, mis praegu jääb Pihkva oblastisse, kui ka Narva-taguste valdade tollaegsetel elanikel, kelle vara võõrandati, on õigus taotleda nii tagastamist kui ka kompensatsiooni. Selleks peavad nad pöörduma vastavalt kas Ida-Viru maavalitsusse või Võru maavalitsusse.

Juhataja

Suur tänu! Rohkem küsimusi ei ole. Ainukene on minu poolt. Kas omandi- ja maareformi komisjon teeb veel täiendava kaasettekande või ei tee? Ei tee. Suur tänu. Tundub, et soovitakse läbi rääkida. Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetavad kolleegid, lubage mul teha teatavaks maaelukomisjoni seisukoht selles küsimuses. Maaelukomisjon käsitles seda küsimust Ülemnõukogu Presiidiumi taotlusel ja ka ise siin enda sisetunde ajal. Arutelu materjalidega on tuttav ka härra Järlik. Me muidugi arvame, et igasugune reformiga viivimine on kurjast. On hulgaliselt näiteid selle kohta, et asja hea korraldamise juures on need tööd ära tehtud ja ei ole mingit vajadust tähtaega pikendada. See tundub olevat rohkem linnarahva mure ja see on ka rohkem vanade inimeste mure, kellel on kõige raskem paberitega sehkendada. Ja siiski peame tõdema, et mitte igal pool ei ole töö korraldatud nii, et inimesed saaksid närvi- ja vaevakuluta asju ajada. Seetõttu rohkem küll emotsioonidele kui ratsionaalsele asja arutamisele või käsitlemisele tuginedes ühineb maaelukomisjon selle ettepanekuga, mis on meil seaduseelnõus, pikendada siiski tähtaega 17. jaanuarini. Mis puutub Aldo Tamme ettepanekusse, siis see on tähelepanu vääri, kuid seda tuleb käsitleda eraldi ja mitte siduda seda praegu selle eelnõuga. Ma kordan lõpetuseks veel kord, et sellel seaduseelnõul on maaelukomisjoni toetus.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, kas loeme läbirääkimised lõppenuks teisel lugemisel? Jüri Rätsep.

J. Rätsep

Lugupeetud juhataja ja austatud kolleegid! Ma tahaksin teatava kokkuleppe kohaselt toetada härra Järliku ettepanekut tähtaja pikendamise kohta. Nimelt 18. novembril 1991. aastal toimus Eesti Advokaatide Kolleegiumi presiidiumi istung, kus arutati seda küsimust eraldi päevakorrapunktina. Selle arutelu tulemusena leiti, et väga mitmesugustel põhjustel, mida on käsitletud neljalehelises märgukirjas Eesti Vabariigi Valitsusele ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogule, tekitab sätestatud tähtaeg probleeme ka inimesi õiguslalal teenindavas advokatuuris. Eriti märkimisväärse asjaoluna käsitletakse siin seda, et lõplik õigustatud subjektide, endiste omanike ning nende pärijate ring selgus alles novembrikuus 1991. See subjektide ring on maareformi ja omandireformi seaduste puhul erinev. Niisugust nüanssi ei ole siin veel rõhutatud. Kokkuvõttes ma lubasin oma põhikutseala kolleegidele, et toetan nende nimel tähtaja pikendamist ja nüüd olen seda teie ees teinud. Täna väga!

Juhataja

Suur tänu! Kas me võime läbirääkimised lugeda lõppenuks? Hääletame läbi, muidu võib juhtuda niimoodi, et vahepeal tulevad teist liiki protseduurid vahele ja keegi nõuab uuesti

läbirääkimiste jätkamist. Ma värskendan, kolleegid, teie mälu. Tegemist on kiireloomulise küsimusega, käsil on seaduseelnõu teine lugemine. Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 29.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised käesoleva päevakorrapunkti probleemide üle? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 70 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Läbirääkimised lõpetatakse.

Ma palun lõppsõnaks kõnetooli härra Rein Järliku ja vajaduse korral viime koos läbi parandusettepanekute hääletuse, kusjuures enne seda kommenteerib neid juhtivkomisjon.

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Antud juhul võiks öelda, et meil ei ole tegemist poliitilise otsusega, see on juba langetatud. Täna me peame langetama, kuidas öelda, inimliku otsuse, kas me anname neile inimestele, kes on mures oma kunagi võõrandatud vara pärast ja tahavad seda tagasi saada, tahavad selle eest kompensatsiooni või tahavad seda vara kusagil asendada, rahuliku jõululaupäeva või me ei tee seda. Ei tee seda, lihtsalt tuginedes ühele kinnisideele, et tähtaega 20 päeva võrra nihutades läheb kõik kraavi ja kui mitte nihutada, läheb kõik hästi. Tegelikult (ma usun, et olen siin küllalt veenvalt tõestanud) selle tähtaja nihutamine oluliselt ei muuda midagi peale selle, et inimesed ei pruugi jõululaupäeval ja ka 23. kuupäeval seista seal järjekorras ja nad võivad selle asemel toas kuuse püsti panna. Rohkem pole mul siia midagi lisada.

Juhataja

Millised parandusettepanekud jäävad nüüd saalile? Ma saan aru, et Aldo Tamme oma.

R. Järlik

Kuna härra Tamm ei ole siin, siis meie nähtavasti ei saa otsustada tema eest. Järelikult tuleb see ettepanek panna hääletusele.

Juhataja

Teeme nüüd nii, et Kaido Kama on hea inimene ja ütleb veel kord enne hääletusele panekut õiguskomisjoni kommentaari Aldo Tamme parandusettepaneku kohta.

K. Kama

Lugupeetud Ülemnõukogu, õiguskomisjoni kommentaar on selline. See küsimus, mille tõstatas härra Tamm, vajab kahtlemata läbiarutamist ja lahendamist, aga seda ei saa praegu teha selle tähtaja pikendamise raames, kuna see küsimus hõlmab palju suuremat probleemidekompleksi, kui see esialgu välja paistab. Ettepanek on praegu pikendada tähtaega ja pärast tegelda edasi küsimusega, kas kompensatsiooniavaldusi võib esitada veel kauem.

Juhataja

Õiguskomisjon ei toeta sisuliselt Aldo Tamme parandusettepanekut. Ka autor ei toeta. Kas on rahvasaadikuid, kes nõuavad veelkordset ettelugemist, või on kõik aru saanud? Kõik on aru saanud. Kas ma tohin hääletusele panna sellises redaktsioonis? Kes on Aldo Tamme parandusettepaneku poolt? Rein Järlik, kas meil on veel teisi ettepanekuid, mis lähevad saali?

R. Järlik

Kuna siin ei ole härra Raigi ja härra Raig ei ole ka oma ettepanekut tagasi võtnud, siis tuleb hääletusele panna ka härra Raigi ettepanek. Tema ettepanek on eelnõu esimesel lugemisel tagasi lükata ja anda omanike avaldustega tekkivate küsimuste lahendamine vastava komisjoni kompetentsi. Nähtavasti oleme selle hääletamisega hiljaks jäänud.

Juhataja

Sellega on hiljaks jäädud, kui te esimesel lugemisel tagasi ei lükanud, siis teisel lugemisel ei ole sellega midagi teha. Ivar Raigi ennast ei ole.

R. Järlik

Me ei saa ka ennast süüdistada, kuna ettepaneku autorit ennast ei ole.

Juhataja

Kõik on tunnistajad, praegu me Ivar Raigi ettepanekuga midagi teha ei saa. Aitäh, Rein Järlik! Meil on üks parandusettepanek, see on Aldo Tamme oma. Me oleme selles päevakorrapunkti kohaloleku kontrolli juba teinud. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Aldo Tamme parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 6, vastu on 46, erapooletuid on 14. Ettepanek ei leidnud toetust. Kolleegid, ega ei ole unustatud kellegi parandusettepanekut? Ei ole. Ma teen ettepaneku võtta see seadus vastu teisel lugemisel. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus

"Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi omandireformi seaduses"? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 62 rahvasaadikut, 2 on vastu, 8 on erapooletut. Seadus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti NSV Ülemnõukogu valimisseaduse" § 7 muutmise kohta" eelnõu kolmas lugemine

Juhataja

Kolleegid, meil on veel pooleli üks kiireloomuline küsimus ja sellele järgnevad veel kiireloomulised küsimused. Jutt on seaduse eelnõust "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu valimisseaduse" § 7 muutmise kohta" Praegu tuleb meil läbi viia kolmas lugemine, te kõik teate, mida kolmandal lugemisel tehakse. Ma palun uuesti kõnetooli Peet Kase. Minu meelest on täna esimene kord, kui me seadust kolmandal lugemisel arutame.

P. Kask

Austatud kolleegid, ma tuletan lühidalt meelde, mida see § 7 puudutab. Paragrahv 7 kehtestab keelu, mille kohaselt Ülemnõukogu liikmed ei saa olla samaaegselt valitsuse liikmed, välja arvatud valitsuse esimees. Ettepanek on see keeld kõrvaldada, sest ta ei vasta parlamentaarsüsteemi üldkehtivatele reeglitele. Eesmärk on parandada valitsuse ja parlamendi vahekorda ja koostööd, selle tagajärjel muutub kahtlemata nende ministrite tööstiil, kes kuuluvad nii valitsusse kui ka parlamenti. Printsipi järgi peaksid nad osa võtma mõlemast istungist, suurem koormus langeb selliste ministrite asetäitjatele. Ministrid vastutavad põhiliselt ministeeriumi poliitilise suuna eest. Parlamentaarriikides on väga sagedane, et üks minister käib oma elu jooksul läbi mitu ministeeriumi, nii et tegemist ei ole asjatundjatest koosneva kabinetiga, vaid poliitikutest koosneva kabinetiga. See on kogu selle probleemi põhiküsimus. Me olime väga lähedal hääletusele, ettepanek oli hääletus edasi lükata kolmandale lugemisele, nüüd on siis aeg kätte jõudnud. Täname!

Juhataja

Suur tänu, Peet Kask! Katsume nüüd hoolt kanda selle eest, et me kõik saadikud kokku saaksime, ma uurisin eile seda reglemendi lõiku väga põhjalikult ja praegu värskendasin oma mälu. Ma lihtsalt ütlen niimoodi, et mulle ei ole lisanõudmisi laekunud ja sellest lähtuvalt ma

panen seaduseelnõu tervikuna hääletusele. Nüüd ma jälgin teraselt kella ja helistan täpselt kaks minutit. Kell kompuutri peal on 13.23, kui tuleb ette 25, siis panen hääletusele.

Kas kõik saadikud on saalis, kas härra Tähiste on meil olemas? Kas võin panna hääletusele? Teeme läbi kohalolekut kontrolli. Kohal on 79 rahvasaadikut, puudub 24. Kolleegid, tegemist on kolmanda lugemisega. Kiireloomuline protseduur, kõik menetlused on täidetud, me oleme finaalis. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus ""ENSV Ülemnõukogu valimisseaduse" § 7 muutmise kohta"? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 39 rahvasaadikut, vastu on 33, erapooletuid on 5. See ettepanek ei leidnud toetust, seadus jääb vastu võtmata.

Eesti Vabariigi riigieelarve 1992. aasta kulude kohta

Juhataja

Kolleegid, meil on vaja otsustada järjekordse kiireloomulise taotluse küsimus. On laekunud eelarve-majanduskomisjoni otsus toetada valitsuse taotlust päevakorra täiendamise kohta. Eelarve-majanduskomisjoni otsus on teil käes, see puudutab vabariigi eelarve kulutuste finantseerimist. Viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 66 rahvasaadikut, puudub 37.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Eesti Vabariigi riigieelarve kulutuste finantseerimist? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 53 rahvasaadikut, vastu on 2, erapooletuid on 2. Päevakorda täiendatakse.

Lugupeetud kolleegid, praegu jaotatakse teile välja selle päevakorrapunkti otsuseprojekt ja ma palun ettekandeks kõnetooli rahandusminister härra Milleri.

R. Miller

Austatud Ülemnõukogu! Vabariigi riigieelarve 1992. aasta I poolaasta plaani läbivaatamine on mitmesugustel põhjustel viibinud, ja mitte selletõttu, et Ülemnõukogu ei oleks tahtnud seda ette võtta, vaid küsimus on selles, et paratamatult tuli läbi vaadata terve rida seaduseelnõusid üksikute maksude muutmise kohta. Ma tahan märkida ära ka seda, et mõnede osas peaks töö uue aasta alguses veel jätkuma, ma pean silmas ravikindlustusmaksu ning sotsiaalmaksu. Seoses sellega on meil vaja vastu võtta otsus, kuidas finantseerida kulutusi uue aasta alguses. Kindel on see, et kui ei võeta vastu riigieelarve I poolaasta plaani, elu seisma

jääda ei tohi, kulutusi tuleb hakata tegema. Tulude osas on meil põhiliselt seadused olemas, tulud laekuvad. Küsimus on, kuidas finantseerida kulutusi uue aasta alguses. Valitsus on esitanud Ülemnõukogule otsuseprojekti, mille kohaselt nähakse ette finantseerida I poolaasta plaani mahust iga kuu 1/6. See tähendab, et kui jaanuarikuu ei võeta vastu riigieelarve I poolaasta plaani projekti, siis jätkub see vastavates proportsioonides kuni eelarveseaduse kinnitamiseni Ülemnõukogus.

Majanduskomisjon vaatas läbi selle Ülemnõukogu otsuse projekti ja esitas arutelule oma projekti, mis näeb ette anda valitsusele luba finantseerida esialgu ainult jaanuarikuu osas ja kindlas summas. Põhimõttelist vastuolu ma kummagi projekti vahel ei näe. Ma tahan öelda, et ma võtan tagasi valitsuse esitatud projekti ning nõustun Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni pakutud variandiga. Küsimus on ainult summa suuruses. Kuna riigieelarve I poolaasta finantseerimise plaanis on ette nähtud finantseerida tervishoidu ainult jaanuari- ja veebruarikuu jooksul vastavalt ravikindlustuse seadusele, siis need proportsioonid, kui automaatselt jagada kogu I poolaasta eelarve kuueks, ei anna õiget pilti, kuna tervishoius on tegemist väga suure summaga. Kahjuks ma ei ole jõudnud uut arvestust teha, kuna tulin otse lennukilt Ülemnõukogusse, minu arvates põhimõtteliselt võiks nõustuda, ainult summa tuleb täpsustada. Ma tänan teid tähelepanu eest.

Juhataja

Mõned küsimused. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra rahandusminister, võib eeldada, et nii mitmegei ettepanud kulutuse osas teeb Ülemnõukogu omad üsna olulised korrektiivid. Konkreetselt ma pean silmas 100 milj. rbl. eraldamist kaitseministeeriumile, mida, ma julgen arvata, Ülemnõukogu sellisel kujul küll ei aktsepteeri. Millised garantiid te võite anda, et näiteks valitsus esimese kuu jooksul vastavalt sellele seadusele 16 miljonit juba ära ei kuluta, mida veel kinnitatud ei olegi?

R. Miller

Mingisugust garantiid, härra Allik, ma selle kohta ei julge teile anda. Ma põhimõtteliselt olen nõus, et kaitsekulud on tõesti liiga suured, kuid kui näiteks jaanuaris tuleb osta relvastust, siis see summa võib tõesti tõusta 16 miljoni rublani. Kaitseministeeriumile ei saa jaotada kulutusi proportsionaalselt. Kõik sõltub relvastuse ja sõjatehnika varustuse hangete ajast.

Juhataja

Suur tänu, härra Miller! Rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole. Kas eelarve-majanduskomisjoni esimees teeb isiklikult kaasettekande? Palun, Kalju Koha.

K. Koha

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eelarve-majanduskomisjon arutas teile esitatud projekti, mis käsitleb Eesti Vabariigi riigieelarve kulutuste finantseerimist, püüan lühidalt valgustada komisjoni arutelul tekkinud probleeme. Valitsuse esitatud projekti lugemisel saime aru, et kui me võtaksime otsuse sellises redaktsioonis vastu, siis põhimõtteliselt anname juba välja vekslid, et Ülemnõukogu aktsepteerib 1992. aasta I poolaasta riigieelarve projekti kogu mahtu ja projekteeritud kululiike. Eelarve kulutuste üle me ei ole veel arutelu avanud. Ja seetõttu vekslid välja anda ei ole võimalik, kui puudub parlamendi kokkulepe. Eelarve-majanduskomisjon juhtis valitsuse esindajate tähelepanu sellele, et otsuse p. 1 on kodeeritud võimalik vastuolu eelarveseadusega, nimelt selle §-ga 30. Teatavasti eelarveseadus piiritleb nii riigieelarve tulud ja kulud kui ka kohalike omavalitsuste eelarvete tulud ja kulud. Ja üheski sättes ei ole määratletud, et kohalikud eelarved osalevad kohustuslikus korras riigieelarve kulude katmisel. Sellest lähtuvalt seadis eelarve-majanduskomisjon oma arvamusel tingimuseks otsuse redaktsiooni muutmise.

Nüüd eelarve-majanduskomisjoni ettepanekud. Esiteks: muuta pealkirja sõnastust. Teiseks: sõnastada 1. punkt ümber. Kolmandaks: jätta 2. punkt otsuseprojektist välja. Eelarve-majanduskomisjon pakub välja omapoolse otsuseprojekti.

Siinjuures tuleks kohe teha parandus. Täna hommikul konsulteerisime koos rahandusministeeriumi esindajatega summa suhtes. Meil on kirjutatud sinna 315 miljonit. Kuid me täpsustasime ja saime 366 miljonit. Selle summa ulatuses oleks võimalik garanteerida tervishoiu jaanuarikuu kulud, sest ravikindlustusseadus alles rakendub ja nad ei saa praegu oma tulusid vastava allika kaudu kohe kätte. Tervishoiuasutusi peame finantseerima praegu riigieelarvest. Me oleme püüdnud ka selles tekstis vältida võimalikku vastuolu eelarveseaduse §-ga 30. Riigieelarve võib anda toetusi kohalikele eelarvetele, see on eelarveseadusega täiesti kooskõlas. Kuid me ei saa kohustada kohalike eelarvete osalemist riigieelarve kuludes. Kuid me lubame valitsusel korraldada seda küsimust. Kui valitsus jõuab kohalike omavalitsustega kokkuleppele, see on kokkuleppe küsimus, siis nad osalevad riigieelarve kulude katmisel. Seetõttu me pakume välja oma projekti sellisel kujul, tehes siia paranduse: 315 miljoni asemel 366 miljonit. Ühe redaktsioonilise paranduse võiks veel keele huvides teha: sõnade "ning" järel kirjutada "sealhulgas". Siis peaks see mõte välja tulema, et

366 miljoni sees on ka need rahalised toetused maakondade ja vabariiklike linnade eelarvetele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et on vähemasti üks küsimus. Koit Raud.

K. Raud

Täna, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja, mul ei ole küll küsimus, aga mul on samamoodi redaktsiooniline täpsustus, et see tekst saaks veelgi selgem. Ma teen ettepaneku viia sõnad "kuni 366 miljoni rubla ulatuses" sõnade "ja vabariiklike linnade eelarvetele" järele. Sel kombel saab tekst niisuguse näo: "Lubada Eesti Vabariigi Valitsusel finantseerida 1992. aasta jaanuaris Eesti Vabariigi 1992. aasta riigieelarve kuludena asutusi ja üritusi ning anda rahalisi toetusi maakondade ja vabariiklike linnade eelarvetele kuni 366 miljoni rubla ulatuses, korraldades ühtlasi nende eelarvete osalemise riigieelarve kulude katmisel." Ma arvan, et niimoodi oleks kõige täpsem ja kõige selgem. Aitäh!

K. Koha

Kui härra Koit Raud lubab, me pisut konsulteerime siin ka valitsuse esindajatega selles küsimuses.

Juhataja

Läbirääkimised kindlasti tulevad. Praegu esitame küsimusi. Jüri Reinson, küsimus.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas peate võimalikuks, et viimane lõige selles tekstis kõlaks nii: "korraldades ühtlasi nende eelarvete võimaliku koosolemise riigieelarvetega"?

K. Koha

Põhimõtteliselt küll. Ei vaidlusta.

J. Lippmaa

Härra spiiker, hea kolleeg! Kui te rehkendasite selle numbri välja 366 miljonit, kui palju te selles nägite ette olematule kaitseministeeriumile? Ja kui, siis mille jaoks ja kes seda peaks

hakkama siia kasutama või valdama? Me selle struktuuriga tõepoolest nõus ei ole. Kui te rehkendasite raha ka veeteede ameti rannavalvele, siis meie arvutuste järgi on sedasi, et samal ajal peaks tekkima mitu laevastikku, kes tegelevad rannavalvega, piirikaitsega jne. Kas rannavalve kulutusi veeteede ametile on ka sinna sisse planeeritud?

K. Koha

Ma vastaksin selliselt. Põhimõtteliselt on see arv leitud järgmiselt. Eelarveprojektist, mis on teil olemas, võtsime 1/6, lahutades enne tervishoiule planeeritava summa, ja leidsime sealt 1/6 ja eelarve rahadest poole. Me rehkendasime sellega. Kuid käesolev otsus on Ülemnõukogu poolt otsustatuna antud avansina valitsusele, kuid valitsus vastutab kogu kulude struktuuri eest ise. Tähendab, ta peab arvestama sellega, milliseid seisukohti võib Ülemnõukogu tegelikult eelarve kulude osas vastu võtta. Me ei ole täpsustanud, kui palju ja kuhu. Valitsus on selles küsimuses täiesti vaba. Kuid ta peab arvestama sellega, et võib tekkida konflikt parlamendiga, kui ta on kulutanud rohkem ühele või teisele struktuurile. See otsus annab täieliku vastutuse valitsusele.

Juhataja

Suur tänu, härra Koha, rahvasaadikutele rohkem küsimusi ei ole.

K. Koha

Aitäh!

Juhataja

Ma avan läbirääkimised. Mulle tundub, et ei ole sõnasoovijaid ja kõnepidajaid. On? Enn Tupp.

E. Tupp

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Kahju, et praegu on saalis vähe saadikuid. Ma tahaksin vastata sellele küsimusele, mille tõstatas Jaak Allik. Küsimus on selles, et see osa, mille kulutamine algab, ei ole ju määratud. Asi on selles, et kui tuleb eelarve arutamine, on kindlasti võimalik kogusummat kärpida. See on ka täiesti loomulik, et eelarves on praegu nii-öelda üle pakutud. Meie stardiplatvormiks on kindlustada kõiki neid jõude ja nende varustust, mis meil territooriumi kontrolliks on vajalikud. Ma pean silmas, et see, mis praegu kulutatakse, kulutatakse kergerelevastuse ostmiseks, on hädavajalik, samuti ka remondiks ja peastaabi

töölerakendamiseks. Ma ei arva, et oleks millegagi kurjalt ringi käidud, see on täiesti loomulik. Ma arvan, et praegu vähemalt riigikaitsekomisjoni poolt vastuseisu sellele ei ole. Küll aga siis, kui me hakkame uuesti arutama riigikaitsele eelarves ette nähtud kulutusi, kerkib probleem uuesti üles. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel sõnasoovijaid? Kas loeme läbirääkimised lõppenuks? Kohaloleku kontroll. Kohal on 64 rahvasaadikut, puudub 39. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised antud päevakorrapunkti üle? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 44 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, 2 on erapooletut, läbirääkimised lõpetatakse. Minule kirjalikke parandusettepanekuid esitatud ei ole. Kas härra Miller soovib lõppsõna?

R. Miller

Lugupeetud rahvasaadikud! Minu arvates on selle 366 miljoni ületõstmise teise kohta päris õige. Samuti võiks toetada ka selle võimalikku sisselülitamist otsuseprojekti. Meie spetsialistid vaatasid tõepoolest koos majanduskomisjoniga läbi selle summa täpsustamise ja nagu mulle ette kanti, moodustaks see summa tõepoolest 366 milj. rubla. Ma tänan.

Juhataja

Kas Kalju Koha soovib lõppsõna?

K. Koha

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eelarve-majanduskomisjon nõustub kõikide nende ettepanekutega, mille tegid härra Raud ja härra Reinson. Kas on vaja enne hääletamist redaktsioon selgelt ette lugeda?

Juhataja

Ma mõtlen, et kõik oleksid sellega rahul.

K. Koha

See tekst kõlaks pärast neid parandusi järgnevalt: "Lubada Eesti Vabariigi Valitsusel finantseerida 1992. aasta jaanuaris Eesti Vabariigi 1992. aasta riigieelarve kuludena asutusi ja üritusi ning anda rahalisi toetusi maakondade ja vabariiklike linnade eelarvetele kuni

366 miljoni rubla ulatuses, korraldades ühtlasi nende eelarvete võimaliku osalemise riigieelarve kulude katmisel."

Juhataja

Suur tänu! Autorid ja juhtivkomisjon on omavahel kokku leppinud. Kas kellelgi on eriarvamusi? Ei ole. Kas võin panna otsuseprojekti tervikuna hääletusele? Me viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 73 rahvasaadikut, puudub 30. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi riigieelarve 1992. aasta kulude kohta? Palun hääletada! On vaja 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 65 rahvasaadikut, vastu on 3, erapooletuid on 1. Otsus on vastu võetud.

Kolleegid, kell on 13.58. Rahvasaadikud Johannes Kass ja Tiit Käbin teevad ettepaneku pikendada tänase istungi tööaega, et arutada nende otsuseprojekti. Küsimus on põhimõtteline ja selle edasilükkamine järgmisele aastale ei tee Ülemnõukogule au. Ma panen hääletusele, see on kvalifitseeritud häälteenus, vaja on kaks korda rohkem kui vastu.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada täna istungi ametlikku tööaega kuni Johannes Kassi ja Tiit Käbini projekti arutelu lõpetamiseni? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 35 rahvasaadikut, vastu on 20, erapooletuid on 3. See ettepanek ei leidnud toetust. Täna head nägemist! Homme nagu ikka algus kell 10.00.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

59. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

19. detsember 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikut, kallid kolleegid! Kas me võime alustada selle aasta viimase istungiga? Kohaloleku kontroll. Kohal on 69 rahvasaadikut, puudub 34. Kolleegid, enne kui me läheme päevakorra juurde, mõned meiepoolsed palved. Täna on viimane istungipäev. Kui produktiivselt me oleme töötanud, teame mõlemal pool seda lauda samaväärselt. Mõned kiireloomulised küsimused on veel päevakorda tulemas. Täna on juba 7 kolleegi, seaduseelnõude autorit või kaasautorit esitanud mulle oma ranged nõudmised. Ma püüan teha, mida ma suudan, kuid ma palun teie kaasabi: ärge palun esitage tarbetuid ja kunstlikke

küsimusi. Katsume täna oma hoiakuid, arvamusi, ka poliitilist sümpaatiat väljendada hääletuste kaudu. Kolleegid, vastavalt meie reglemendile on täna n.-ö. vaba mikrofon. Palun juhinduge eelöeldust! Rein Järlik.

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Teen ettepaneku täna vaba mikrofoni mitte kasutada ja asuda päevakorra juurde.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Rein Järlik tegi ettepaneku, teie asi on otsustada.

Mind on hoiatatud, et täna antakse meile üle ka seaduseelnõud ja ma palun kõnetooli härra Hillar Elleri.

H. Eller

Lugupeetud juhatus, lugupeetud kolleegid! Lubage mul juhatusesele üle anda Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuse kohta Eesti Vabariigi politiseaduses" eelnõu ja otsuseprojekt "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu julgeolekupolitsei Eesti Vabariigi eriteenistuse moodustamise kohta". Ma palun seda arutada kiireloomuliselt.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, mulle tundub, et juhtivkomisjon on õiguskomisjon. Kas härra Anton on saalis? Jäeb õiguskomisjon. Ma palun kõnetooli väliskomisjonipoolse seaduseelnõu üleandmiseks härra Indrek Toome.

I. Toome

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma ei anna väliskomisjoni poolt täna otsuseprojekti, vaid teen Ülemnõukogu juhatusese nimel ettepaneku võtta kiireloomulisena päevakorda Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Kantselei struktuuri ja koosseisu osalise muutmise kohta". Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et juhtivkomisjon on väliskomisjon. Ka vabariigi valitsus annab üle mõned seadusandlike aktide eelnõud. Palun, proua Krista Kilvet!

K. Kilvet

Austatud juhatus, austatud Ülemnõukogu liikmed! Mul on rõõm teile edasi anda vabariigi valitsuse poolt kiireloomulise küsimusena Ülemnõukogu otsuse "Omandireformi jätkamisest ja kiirendamisest" projekti koos seletuskirjaga. Selles küsimuses võtab sõna härra Edgar Savisaar. Vabariigi valitsus esitab kiireloomulise küsimusena Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti "Ettevõtete ja organisatsioonide vara ja nende kasutuses oleva maaga sooritatavate tehingute ja vastavate lepingute üle kontrolli teostavate komisjonide moodustamise kohta". Selles küsimuses esineb teile põllumajandusminister härra Õunapuu. Vabariigi valitsus esitab teile Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti Eesti Vabariigi ühinemise kohta Rahvusvahelise Mereorganisatsiooni 1948. aasta Genfi konventsiooni ja Rahvusvahelise Tsiiviillennunduse Organisatsiooni 1944. aasta Chicago konventsiooniga. Ma tänan!

Juhataja

Otsuseprojekt omandireformi jätkamisest ja kiirendamisest – siin ei ole kahtlust, et see on eelarve-majanduskomisjoni pädevusse kuuluv küsimus, on nii, Kalju Koha? On. Samuti kuulub eelarve-majanduskomisjoni kompetentsi otsuseprojekt ettevõtete ja organisatsioonide vara ja nende kasutuses oleva maaga sooritatavate tehingute ning vastavate lepingute üle kontrolli teostavate komisjonide moodustamise kohta.

Kolleegid, on laekunud rahvasaadik Rein Järliku ettepanek, mida nõutakse hääletusele panna ja seda ma ka teen, kuid otsus selles küsimuses, mida Rein Järlik pakub, tuleb vastu võtta kvalifitseeritud häälteenamusega. Rein Järlik teeb ettepaneku täna vaba mikrofoni mitte kasutada, vaid asuda päevakorra juurde. Ma panen selle hääletusele ja selle ettepaneku läbimineks nõuab kvalifitseeritud häälteenamust. Kohaloleku kontroll. Kohal on 69, puudub 34. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et tänasel istungil mitte kasutada n.-ö. vaba mikrofoni pooltundi? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 46 rahvasaadikut, vastu on 7. Otsus on vastu võetud. Kolleegid, kui kellelgi on üle anda täiskogule mingisugused seadusandlikud aktid, siis sellest tuleb eelnevalt hoiatada, praegu juba käib istung.

Milles küsimus, Vladimir Lebedev?

V. Lebedev

Lugupeetud spiiker! Asi on selles, et mina ja võib-olla ka mõned kolleegid ei saa aru terminist "häälteenamus". Milline on absoluutne, milline liht- ja milline kvalifitseeritud häälteenamus?

Kas te ei võiks seda veel kord selgitada? Ja võtke arvesse, et see tähendab ju reglemendi muutmist. Siis peab olema 52 häält.

Juhataja

Ma ei väsi oma heale kolleegile Vladimir Lebedevile ikka selgitamast reglementi, ja teatan, et lihthäälteenamus tähendab seda, et kui saalis viibivatest saadikutest rohkem kui pooled hääletavad poolt, on otsus vastu võetud lihthäälteenamusega. Rohkem on poolt kui vastu – see on lihthäälteenamus. Absoluutne häälteenamus tähendab seda, et poolt on rohkem kui pooled nimekirjalistest saadikutest. Meil on praegu nimekirjas 103 rahvasaadikut, see tähendab, et 52 peavad olema poolt, see on absoluutne häälteenamus. Kvalifitseeritud häälteenamus tähendab seda, et kohalolijatest peab kaks korda rohkem olema poolt kui vastu. See käib reglemendi muudatuste kohta. Viimane teema, mida me käsitlesime, oli ajutine reglemendi muudatus.

Ma ei tea nüüd, kolleegid, mida me teeme, Ivar Raig tahab üle anda veel ühe seadusandliku akti, ta lihtsalt on õige aja maha maganud. Pole mõtet jonnida, võib-olla võtame teda siiski kuulda. Ivar Raig.

I. Raig

Ma tänan, austatud spiiker! Austatud rahvasaadikud! Meil on praegu menetluses ja päevakorras põllumajanduse omandireformi seaduse eelnõu ja maareformi seaduse rakendusotsuse projekt, kuid eile toimus agraarpoliitika koja laiendatud istung, millest võttis osa üle 300 põllumajandustöötaja ja spetsialisti. Seal võeti vastu koosoleku otsus, milles nõutakse Ülemnõukogult ja Eesti valitsuselt põllumajanduse omandireformi seaduse eelnõu ja maareformi rakendusotsuse käsitlemist kiireloomuliste küsimustena, sest on vaja valmistuda järgmise aasta kevadeks. Kui neid seadusi ja otsuseid ei võeta vastu lähemal ajal (anti isegi tähtaeg, millest ma informeerin teid täiendavalt), loobuvad põllumehed suhtlemast valitsuse ja Ülemnõukoguga. See otsus oli ultimatiivne, kuid tõsine küsimus on siiski püstitatud. Teen ettepaneku käsitleda põllumajanduse omandireformi seaduse eelnõu ja maareformi seaduse rakendusotsust kiireloomulistena, üks päev oleks täna ja ka teine päev tuleks teha kiireloomuliseks. Tänan!

Juhataja

Ivar Raig, mina praegu kätt ei suru, seda küsimust niimoodi ei tehta. See oli nüüd küll puht nn. vaba mikrofoni küsimus, siit antakse üle seaduste eelnõud ja otsusteprojektid, mitte nõudmisi ega juhtnõore.

Kolleegid, täna on päevakorda tulemas, loomulikult kui täiskogu seda aktsepteerib, mõned kiireloomulised küsimused, kuid mõnede küsimustega on asjad veel lahtised. Mulle on avaldatud survet mõningate kiireloomuliste küsimuste pärast ja ma informeerin täiskogu. Väliskomisjoni ja riigikaitsekomisjoni ettepanek (Tiit Made initsiatiivil) arutada kolleeg Vladimir Lebedevi küsimust on läbi arutatud eetikakomisjonis. Eetikakomisjon on oma seisukoha välja öelnud, kuid eetikakomisjonil on eritingimus: et oma seisukoha selles küsimuses ütleks ka õiguskomisjon. Nii kaua kui minul ei ole õiguskomisjoni toetavat otsust, mina seda päevakorda hääletama ei hakka.

Järgmised ettepanekud kiireloomuliste küsimuste kohta tulevad hiljem vastavalt juhtivkomisjonide toetusavaldustele. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, minu ees on reglemendi § 15 – kiireloomulised küsimused. Siin on öeldud niimoodi: küsimuse lülitamine päevakorda võetakse otsustamisele kohe, kui esitatud eelnõu ja juhtivkomisjoni seisukoht on kirjalikult esitatud Ülemnõukogu liikmetele, kuid mitte hiljem kui ettepaneku esitamisele järgneval istungjärgul. Niisiis juhtivkomisjoniks määrati eetikakomisjon ja tema seisukoht on olemas. Olenemata sellest, missugune see seisukoht on, eitav või jaatav, tuleb see panna hääletusele. Reglemendis ei ole öeldud, et pannakse hääletusele ainult siis, kui juhtivkomisjon on öelnud oma jaa-sõna. Seda siin sees ei ole. Ma tänan!

Juhataja

Ma loen teile ette, kolleegid, eetikakomisjoni otsuse ja panen pärast seda ettepaneku hääletusele.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu eetikakomisjon arutas oma erakorralisel koosolekul 4. detsembril 1991 Tiit Made üleantud väliskomisjoni ja riigikaitsekomisjoni ettepanekut arvata kolleeg Vladimir Lebedev välja Ülemnõukogu Presiidiumi koosseisust ja võtta selleks küsimus kiireloomulisena päevakorda. Komisjon leidis, et tegemist ei ole eetilise, vaid poliitilise küsimusega. Häältega 4 poolt, 2 vastu, 1 erapooletu nõustus komisjon küsimuse arutusele võtmisega (täpselt nii on kirjutatud) kiireloomulise küsimusena. Samas pidas komisjon tingimata vajalikuks, et ettepaneku sõnastuse vaatab eelnevalt läbi õiguskomisjon ja selleks annab komisjon Ülemnõukogu juhatuse koosolekul teksti üle õiguskomisjonile.

Niisugune on eetikakomisjoni otsus. Meil ei ole teksti, Ülemnõukogu juhatus tuleb kokku järgmisel nädalal. Kui Tiit Made leiab, et reglemendi sõnastus on nii universaalne, ma panen selle küsimuse hääletusele.

(Puudub E. Leissoni, T. Made ja T. Käbini sõnavõtu tekst.)

NSV Liidu (teiste riikide) kodanike staatusest Eesti Vabariigis

Juhataja

Otsuse "NSV Liidu (teiste riikide) kodanike" staatust Eesti Vabariigis" eelnõu.

(Stenogrammi tekst puudub.)

Juhataja

Kas soovitakse veel lõppsõna? Ei ole keeldu anda lõppsõna igal istungil. Tiit Käbin, palun 3 minutit.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ma ei hakka pikalt teie aega kulutama, ma tahan tänada kõiki Ülemnõukogu liikmeid ja neid komisjone, kes on esitanud oma ettepanekud käesoleva eelnõu kohta. Neid on maksimaalselt püütud ka arvestada. Tahan rõhutada, et eelnõu viimases punktis märgitud komisjoni koosseis erineb väliskomisjoni pakutust. Komisjoni koosseisus on ka (ma arvan, et see on tähtis) eelkõige spetsialistid nendest ministeeriumidest ja ametkondadest, mis hakkavad neid seadusi ellu viima, mida tuleb asuda välja töötama. Nii et ma palun aktsepteerida neid põhimõtteid, mis eelnõus on fikseeritud. Ma tänan veel kord!

Juhataja

Suur tänu! Kas kellelgi, kellel on õigus, ma mõtlen selle all fraktsioone või komisjone, on soovi veel lõppsõna pidada? Ei ole. Kutsume kõik saadikud saali. Kohaloleku kontroll, kohal on 72 rahvasaadikut, puudub 31. Mis on juhtunud, Enn Leisson?

E. Leisson

Lugupeetud härra juhataja, on juhtunud mingisugune arusaamatus. Kolmandas lõigus on "NSVL Rahvasaadikute Kongressi 1989. aasta 24. detsembri otsus ajaloolis-õigusliku hinnangu kohta 1939. aastal sõlmitud Nõukogude-Saksa lepingutele" – niisugust otsust ei ole.

Juhataja

Härra Leisson, nüüd on läbirääkimised tõesti läbi, isegi kui on tegemist vigadega, mul ei ole enam õigust anda võimalust läbi rääkida, küll võivad seda teha komisjonide esimehed lõppsõnana kolme minuti jooksul. Sellisel juhul ma palun siis ette kolmeks minutiks komisjoni aseesimehena, nii võib. Loomulikult see on komisjonide nimel.

E. Leisson

Volitused on, nii et selles mõttes ei maksa kahelda.

Lugupeetud kolleegid, Ülemnõukogu liikmed! Juhtunud on tõepoolest kahetsusväärne näpukas. Kolmandas lõigus on otsus ajaloolis-õigusliku hinnangu kohta 1939. aastal sõlmitud Nõukogude-Saksa lepingule. Niisugust otsust ma ei ole Rahvasaadikute Kongressi dokumentides leidnud. Tõenäoliselt mõeldi selle all otsust poliitilise ja õigusliku hinnangu kohta Nõukogude-Saksa 1939. aasta mittekallaletungi lepingule. Ma arvan, et see võis olla.

Neljas lõik. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 20. augusti otsus Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisest. 20. augustil ma osalesin istungjärgul, aga niisugust otsust seal ei arutatud. Oli küll otsus Eesti riiklikust iseseisvusest, aga see on hoopis teine asi. Ja kolmandaks ma tahan veel kord juhtida teie tähelepanu sellele, et möödunud neljapäeval teatas endise NSV Liidu president Mihhail Gorbatšov teleintervjuus, et kuna NSV Liidu asutajariigid – Venemaa, Ukraina ja Valgevene – denonsseerisid 1922. aasta liidulepingu õiguslike subjektide kadumisega, NSV Liidu kodakondsus ei eksisteeri. Neljas lepingu sõlminud riik, Taga-Kaukaasia Föderatsioon, ei eksisteeri 1927. aastast. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Õiguskomisjoni nimel, ma mõistan vahest õieti, Tõnu Anton. Palun ka kõnetooli.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, ma soovin teid informeerida sellest, et õiguskomisjonil puudub võimalus lõppsõnaks ja puudub põhjusel, et variant, mille baasil me täna otsustust langetame, pärineb 12. detsembrist. Õiguskomisjoni rehnuti järgi on see 6. variant ja õiguskomisjon pole

jõudnud seda läbi arutada. Kui peetakse vajalikuks, et õiguskomisjon ka seda 6. varianti uurib, siis suudab õiguskomisjon seda kiiresti teha, näiteks 10-minutilise vaheaja jooksul. Milles on siis need küsimused, mis pärast võib-olla tasuks ka kuuendat varianti uurida. Võrreldes 5. variandiga on punkti 3 tulnud uuesti sisse ÜRO Peaassamblee 1985. aasta 13. detsembri deklaratsioon. Teiseks, punkt 1 on saanud uuesti redaktsiooni, mille järgi taastatud Eesti Vabariik on üksnes 1940. aastani püsinud Eesti Vabariigi õigusjärglane. Kui nii, siis ilmselt tekib väga huvitav riigiõiguslik probleem: mida Ülemnõukogu siin saalis üldse teeb? Minu kolm minutit on läbi. Kui peetakse võimalikuks, et 6. varianti uurib ka õiguskomisjon, siis me suudame seda 10 minuti jooksul teha. Sel juhul ma palun spiiker härra Nugiselt ja kolleegidelt luba õiguskomisjonil 10 minutit selle probleemiga tegelda. Tänan!

Juhataja

See õigus on. Kuulame veel ära, ma oletan, väliskomisjoni lõppsõna (3 minutit) ja siis tuleb vaheaeg 10 minutit. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, luugupeetud kolleegid! Väliskomisjon avaldab kõigepealt heameelt, et meil on antud võimalus elada härra Kassiga ühel ajal, see on suur asi. Variandid tulevad üksteise järel, väliskomisjon ei suuda enam järke pidada. Meil oli härra Kassiga kokkulepe, et 5. variant on nii nagu on, vastastikune kokkulepe oli olemas. Õigus- ja väliskomisjon arutasid omavahel ja pärast kolleegide Junti ja Aaskivi väga asjalikke ettepanekuid jõudsimme põhimõtteliselt niisuguse tulemuseni, et alles jäid pealkiri ja härra Rüütli allkiri. Ilmselt see teid ei rahulda ja seetõttu otsustasid õigus- ja väliskomisjon oma ühisistungil panna teie ette 5. variandi hääletamine, kusjuures 1. punkt tuleb eraldi läbi hääletada, samuti 4. punkt (selle komisjoni kohta, kas seda on vaja või mitte). Pärast neid hääletamisi tuleb 5. variant panna tervikuna hääletamisele ja saada ometi ükskord asjaga ühele poole. See on välis- ja õiguskomisjoni ühisistungil mõttevahetuse tulemus, kuid nüüd on olukord muutunud, on 6. variant. Õiguskomisjon esitab selle kohta oma arvamuse, tuleb 7. ja 8. ja 9. variant jne. On ettepanek tõesti nüüd hääletamisprotseduur läbi viia, nii nagu õigus- ja väliskomisjon omavahel kokkuleppele jõudsid. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma kuulutan välja 10-minutilise vaheaja ja palun õiguskomisjonil koos autoritega tööd teha.

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 70 rahvasaadikut, puudub 33. Reglement ei väida, et ühel istungil võib pidada ainult ühe lõppsõna, ja ma arvan, et lõppsõna vormis kuni 3 minuti jooksul tuleb meil ära kuulata vähemasti õiguskomisjoni arvamus, ka kindlasti autorite arvamus. Tõnu Anton, palun siia.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, palun teie tähelepanu ainult 3 minutiks. Kõigepealt mõned redaktsioonilised küsimused, kuid nendes me jõudsimme kokkuleppele härra Kassi ja härra Käbiniga. Olen veendunud, et nad kannavad need küsimused teile ette. Õiguskomisjon hääletas otsuseprojekti kolme punkti, hääletamise tulemused kannan teile ette.

Otsustati, et õiguskomisjon ei toeta otsuseprojekti 1. punkt. Põhjuseks on asjaolu, et 1. punktis käsitletud teema ei vasta otsuse pealkirjale, ja teiseks, pakutud redaktsioon võimaldab ka sellist tõlgendust, mis on ehk liig kitsas ja võib kaasa tuua nii õiguslikke kui ka poliitilisi tagajärgi, mis on täiesti soovimatud. Hääletati läbi ka otsuseprojekti 2. punkt. Tulemus – 3 poolt, 3 vastu, 2 erapooletut. Hääletamisel oli ka otsuseprojekti 3. punkt, mida toetati häältega 6 : 3. Lõpetuseks soovib õiguskomisjon veel kord rõhutada, et pole mitte mingisugust kahtlust, välismaalaste staatust Eesti Vabariigis tuleb reguleerida, õiguskomisjonil ei ole ka mingeid kahtlusi nende sihtide suhtes, mida käesolev otsuseprojekt väljendab. Paraku on need poliitilised-õiguslikud sihid väljendatud endiselt halvasti. Tänan!

T. Käbin

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tänan Enn Leissonit, kes märkas, mis vahepeal siin on muutunud. Algselt olid pealkirjad täiesti täpsed, aga tõepoolest on 4. lõigus otsus riiklikust iseseisvusest. 3. lõigus on juttu Rahvasaadikute Kongressi otsusest. Me tegime ta nimetuse lühemaks, et teksti kokku hoida, kuid siin on kindlasti otstarbekam tuua täistekst, see on siis otsus poliitilisest ja õiguslikust hinnangust Nõukogude ja Saksa 1939. aasta mittekallaletungi lepingule. Palun need täpsustused sisse viia!

Mis puutub 4. punkti ja arutelluse õiguskomisjonis, siis me koos härra Kassiga jääme oma seisukohtade juurde, et kõik nad on vajalikud. 3. punkti juurde lühike selgitus. Viide ÜRO deklaratsioonile on selleks, et vastavat otsust vastu võttes me loeme seda deklaratsiooni oma

õigussüsteemi osaks ja loeme seda aluseks, millest me lähtume nende seaduseelnõude väljatöötamisel, mis käsitlevad teiste riikide kodanike ja kodakondsuseta isikute õiguslikku seisundit Eestis. Tänan!

Juhataja

Minul, härra Käbin, on vist õigus küsimusi esitada. Kas 4. punkt tähendab seda, et selle komisjoni moodustamine, kus on juba autorid sisse pandud, võib veel jätkuda?

T. Käbin

Jaa. Need punktid me tõmbame maha. Vastavate ametkondade esindajate ja juhtide põhimõttelised nõusolekud on olemas. Tegelikult on ka teatud osas töö käinud justiitsminister härra Jüri Raidla juures toimunud nõupidamistel.

Juhataja

Suur tänu! Kas reglemendis sätestatud korras soovib veel keegi lõppsõna pidada? Ei soovi. Ma panen otsuse hääletusele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 35. Mis on, Toomas Kork? Palun maha võtta! Nüüd ei ole enam parandusettepanekute esitamise aeg, reglemendi § 9 järgi kõik parandusettepanekud, mis on esitatud, on autorite poolt arvesse võetud ja parandusettepanekuid teevad rahvasaadikud, mitte komisjonid, komisjonid avaldavad oma seisukohad otsuse kaudu.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus välismaalaste staatusest Eesti Vabariigis? Võtan maha. Mis juhtus, Johannes Kass?

J. Kass

Kuna õiguskomisjoni seisukoht läheb 1. punktis lahku, siis me peame enne saalis hääletama, kas saal toetab seda. Sama käib ka 2. punkti kohta. Ülejäänud punktides seisukohad ei läinud lahku. Nii et kõigepealt peab eraldi läbi hääletama 1. punkti, samuti 3. punkti.

Juhataja

Siis kui autorid seda nõuavad.

J. Kass

Autorid oma ettekandes seda nõudsidki.

Juhataja

Nii, paneme hääletusele. Ma ütlen veel kord, õiguskomisjon avaldab oma seisukoha, ettepanekuid teevad rahvasaadikud. Rahvasaadik tegi ettepaneku, panen hääletusele. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, nagu ma sain aru, võttis Tiit Käbin 4. punktist 3. punkti maha ja nüüd on seal meie lugupeetud liikmed Johannes Kass ja Tiit Käbin, tähendab, sel juhul ma teen ettepaneku ka 4. punkt eraldi hääletamisele panna. Meie Ülemnõukogu tööaeg on ju piiratud.

Juhataja

Niimoodi pannaksegi.

Kolleegid, kas kõik mõistavad, kuidas pannakse hääletusele? 1. punkt eraldi, 2. punkt eraldi, 3. punkt eraldi, 4. punkt eraldi. Niimoodi nõutakse. Ma kooskõlastan ka autoritega. (Häälsaalist.) Härra Fjuk nõuab ka neljandat. Palun kirjalikult, et asi oleks korrektne. Ja 3. punkti ei panda? (Hääled.) Punktide eraldi hääletamised otsustatakse lihthäälteenamusega, nagu te aru saate. Esimene, teine ja neljas, on selge? Kes on selle otsuse punkti vastuvõtmise poolt? Lihthäälteenamus, nii ma ütlen. Kas kõik mõistsid? Ei mõistnud. Aleksei Zöbin.

A. Zöbin

Lugupeetud spiiker! Õiguskomisjon millegipärast ei vastanud küsimusele kogu dokumendi kohta ja sellepärast pole päris selge, kas see otsus võetakse lõppkokkuvõttes vastu nudituna, kui näiteks esimene punkt tagasi lükatakse. Ülemnõukogu peab ju tegema otsuse kogu dokumendi kohta, kui esimest punkti vastu ei võeta, siis tuleb ju jälle kõike otsast alata.

Juhataja

Ma selgitan, härra Zöbin. Praegu nõutakse rahvasaadikute poolt panna hääletusele otsustavas osas kolm punkti. Esimene, teine ja neljas. Need otsustatakse lihthäälteenamusega. Peale seda läheb otsus tervikuna hääletamisele, selle vastuvõtmiseks on vaja absoluutset häälteenamust. Õiguskomisjoni seisukoht võib olla praegu absoluutselt mittetoetav. See ei ole seadus, see on otsus. Seda otsustab täiskogu. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tahan pöörduda projekti autorite ja eriti Tiit Kääbini poole, kes on ikkagi politoloog ja jurist ning peab arvatavasti aru saama, et kõik need seaduse punktid on omavahel seotud. Seadus on lihvitud, seepärast hävitab selle mõnede paragrahvide muutmine ilmselt kogu seaduse.

Juhataja

Härra Lebedev, see on sõnavõtt, seda ei tohi praegu lausuda. Ainult mulle võib esitada küsimusi, kui keegi ei saa aru, mida pannakse hääletamisele. Minu meelest on täiskogu saanud aru, mida pannakse hääletamisele. Otsustava osa 1., 2. ja 4. punkt lähevad eraldi hääletamisele. Lihthäälteenamusega. Pärast seda läheb hääletusele otsuseprojekt tervikuna. Selle vastuvõtmiseks on vaja absoluutset häälteenamust. Ma ei vii läbi uut kohalolekut kontrolli, keegi saalist lahkunud ei ole. Kui hääletamisel küsin, kes on 1. punkti vastuvõtmise poolt, siis seda tuleb mõista just niimoodi, et ei hääletata mitte otsust tervikuna, hääletatakse ainult seda punkti.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle otsuse 1. punkti vastuvõtmise poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 24 rahvasaadikut, vastu on 33, erapooletuid on 9, 1. punkt ei leidnud toetust.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on 2. punkti vastuvõtmise poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 37 rahvasaadikut, vastu on 21, erapooletuid on 9. See otsusepunkt leidis Ülemnõukogu toetuse.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on 4. punkti vastuvõtmise poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on ... rahvasaadikut, vastu on 18, erapooletuid on 11. See punkt leidis täiskogu toetuse, nii et, kolleegid, selles otsuseprojektis on kõik vanaviisi, arvesse võttes neid parandusi, välja arvatud see, et 1. punkti ei ole, 1. punkt ei leidnud toetust. Vastavalt peaks muutuma ka numeratsioon. See on minu repliik. Nüüd hääletame otsuseprojekti tervikuna. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Rahva-keskfraktsioon palub viis minutit vaheaega, sest siin on kõige olulisem punkt välja jäänud. Peaks arutama, mis teha.

Juhataja

See õigus on. Vaheaeg viis minutit, töö jätkub 11.13.

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 71 rahvasaadikut, puudub 32. Kas ma võin panna otsuseprojekti tervikuna hääletusele? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus välismaalaste staatusest Eesti Vabariigis? Palun hääletada! On vaja 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 39 rahvasaadikut, vastu on 16 ja erapooletuid on 9. Otsus jääb vastu võtmata.

Kolleegid, meil on järjekordselt aeg otsustada, mida teha järgmiste kiireloomuliste küsimustega. Ma annan teile lühiülevaate, millised on komisjonide seisukohad. On laekunud õiguskomisjoni seisukoht saadikurühma "Koostöö ja võrdõiguslikkus" poolt esitatud kiireloomulise küsimuse taotluse kohta, mis käsitleb Igor Šepelevitši probleemi. Õiguskomisjon arutas otsuseprojekti 18. detsembril ja otsustas teha Ülemnõukogule ettepaneku see projekt Igor Šepelevitši kohta tagasi lükata kui õiguslikult sobimatu. Me lähtume sellest samast pretsedendist, mis oli seoses ka Vladimir Lebedevi probleemiga. Ma panen selle hääletusele. Kuulame enne Tõnu Antonit.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, õiguskomisjon otsustas nimetatud otsuseprojekti tagasi lükata, soovitada teil mitte võtta seda arutusele järgnevatel põhjustel.

Esiteks. Õiguskomisjonile tundub, et otsuse vastuvõtmine sellises redaktsioonis, nagu see on teie ees, tähendaks võimude lahususe põhimõtte rikkumist, sest parlament suruks õigusemõistmisele oma tahet peale. Ja teiseks. Kriminaalprotsessi koodeksis on normid, mis reguleerivad korda, kuidas vabastatakse isikuid aresti alt. Õiguskomisjon on seisukohal, et kriminaalprotsessi koodeksit tuleb järgida ka antud juhul ja kui see taotlus härra Šepelevitši suhtes on põhjendatud, siis on palve, et need saadikud, kes on asjast huvitatud, järgiksid ka seekord protsessikoodeksi norme. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, ma panen saadikurühma "Koostöö ja võrdõiguslikkus" pakutud taotluse hääletusele. Teistel ei ole midagi öelda, mina panen hääletusele.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 68 rahvasaadikut, puudub 35. Kogu see protseduur toimub ilma läbirääkimisteta, on ainult komisjonide seisukohad. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on

selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Igor Šepelevitši küsimust? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 15 rahvasaadikut, vastu on 44, erapooletuid on 3. See ettepanek ei leidnud toetust.

Eesti Panga õiguste ja kohustuste järjekestvuse kohta

Juhataja

Järgmine teema käsitleb Eesti Panga õiguste ja kohustuste järjekestvust. Sellise otsuse andis üle Eesti Panga juhatus. Eelarve-majanduskomisjon arutas seda probleemi oma istungil ning teeb ettepaneku võtta see kiireloomulisena Ülemnõukogu käesoleva istungjärgu päevakorda. Ma panen hääletusele. Üks kohaloleku kontroll on tehtud, see käib kõikide voorude kohta. Päevakorra täiendamine. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Eesti Panga õigusi ja kohustusi järjekestvuse seisukohalt? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 49 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuid on 2. Päevakorda täiendatakse.

Kolleegid, jätkame kinnitatud päevakorraga. Eesti Panga õiguste ja kohustuste järjekestvuse küsimuses, ma oletan, teeb ettekande härra Uluots. Palun kõnetooli!

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid, ma püüan teha ruttu ja lühidalt. Teile on otsuseprojekt välja jagatud, kuid see, mis on teie käes, oli kirja pandud väga raskes finantsistide keeles, me veel eile Eesti Pangas redigeerisime, pärast loen teile selle teksti ette. Siis ta muutub mõistetavaks ja arusaadavaks, ma usun, et te sellega lepite.

Ma avan selle probleemi sisu ainult ühe näite põhjal. Kui Siim Kallas oli Inglismaal meie kulda tagasi kauplemas, siis esitati talle küsimus, kes ta on. Ta vastas, et ta on Eesti Pank. Siis küsiti tema käest, millega ta tõestab, et tal on õigus nõuda tagasi Eesti Panga vara, tähendab, antud juhul kulda. Küsiti ka kohe, kas teie uus Eesti Pank on vastutav endise Eesti riigi kohustuste ees, tähendab, Eesti kunagise välisvõla ees. Sellist dokumenti tal muidugi ei olnud. Sellepärast ma palun teid väga mitte kaotada aega ja võtta see otsus täna vastu, et me saaksime alustada läbirääkimisi kunagise Eesti Panga aktive ja muude varade tagastamise üle. Muuseas, siin on üks probleem ka kunagiste meie panga hoiustega ja konfiskeeritud rahvusliku valuutaga, tähendab, Eesti krooniga 1940. aastal pluss natsionaliseeritud ja

rekvireeritud pangahoiustega. Mul on väga kahju, et me tegime suure vea, kui me võtsime vastu omandireformi aluste seaduse ja me ei pannud seal neid asju kirja, see loob meile kindlasti väga suured raskused, aga need, kes seda tegid, võib-olla tunnevad ennast rahandusküsimustes paremini kursis olevat ja teavad paremini, kuidas seda teha. Igatahes suur osa Eesti Panga aktiveest läheb selle otsuse põhjal kaduma.

Nüüd teksti juurde. Ma loen väga pikkamööda, et te saaksite aru.

Eesti Panga õiguste ja kohustuste järjekestvuse kohta. Lähtudes Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 20. augusti otsusest riiklikust iseseisvusest, otsustab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu:

1. Tunnistada 1919. aastal Eesti Vabariigi keskpangana asutatud Eesti Panga õiguste ja kohustuste järjekestvust ning panna need 1990. aasta 1. jaanuarist taasasutatud Eesti Pangale. Kas oli mõisteta? Nüüd on tekst lihtsustunud, igapäevase mõisteta. Enne oli tekst väga raske. Teine punkt tuleb maha tõmmata, see käib meie reglemendi vastu. Ma olen valmis vastama küsimustele.

E. Tupp

Härra spiiker, austatud ettekandja! Ma kasutan spiikri sõnu, ma olen kimbatuses. Õiguskomisjon hääletas maha hääletega 6 : 2 niinimetatud Kassi-Käbini otsuseprojekti 1. punkti, mis käsitles just õigusjärglust Eesti Vabariigi suhtes. Õiguskomisjon on otsustanud, et praegune Eesti Vabariik ei ole õigusjärglane. Täna näiteks toimub Paides ETKVL-i kongress, kes püüab ka jõuda otsusele, kas ta on ETK õigusjärglane, saada omandusse 200 000 kuldkrooni, mis on rahvusvahelise kooperasiiooni liikmemaks. Olge kena, seletage nüüd, kuidas see asi tegelikult on.

Ü. Uluots

Oleks võinud selle otsuse kirjutada ääretult pika ja toetuda omandireformi aluste seadusele, kirjutada siia terve rea paragrahve, sellepärast et Eesti Pank on täpselt samuti juriidiline isik, kellel on õigus oma omandile vastavalt omandireformi aluste seadusele. Aga nagu ma teile ütlesin, et kuna sinna ei lähe sisse deposiidid, see meie rahvuslik valuuta, kaotab Eesti Pank suure hulga oma aktiveest. Ühesõnaga, see seadus on vigaselt vastu võetud. Ma ei tea, kas see teid rahuldab või mitte. Me oleme selle asja ju ammu ära otsustanud, ainult ta on otsusena praegu suunatud ainult Eesti Pangale. Tegelikult on ta volikirj, mille Eesti Vabariigi Ülemnõukogu on andnud Eesti Pangale.

P. Grigorjev

Lugupeetud spiiker, lugupeetud härra Uluots! Kas pärast meie otsuse vastuvõtmist on Eesti Panga endistel hoiustajatel (kes olid seda enne 1940. aastat) õigus esitada hagi oma endiste hoiuste hüvitamiseks?

Ü. Uluots

Arvatavasti ka teie hääletasite omandireformi aluste seaduse poolt, milles panga arved ei tunnustatud omandiks.

E. Leisson

Lugupeetud juhataja, kallid kolleeg Ülo Uluots! Palun korda veel kord viis viimast sõna otsuses, ma kuulsin seal keelevääratust, võib-olla ma eksin.

Ü. Uluots

"Tunnistada 1919. aasta Eesti Vabariigi keskpangana asutatud Eesti Panga õiguste ja kohustuste järjekestvust ning panna need 1990. aasta 1. jaanuarist taasasutatud Eesti Pangale." Siin tuleb mõista, et Eesti Pank võtab endale kohustused kunagise Eesti Panga välisvõlgade ja nende kohustuste ees. Inglased esitasid tingimuse, et see välisvõlg, mis meil on, arvata kullast maha. Tuleb pidada väga tõsiseid läbirääkimisi, et seda mitte kullast maha arvata, vaid lugeda see Eesti Vabariigi välisvõlaks ning meie töö ja vaevaga püüda see kinni maksta käibivas valuutas, et mitte kaotada krooni alustugesid.

Juhataja

Suur tänu, härra Uluots, rahvasaadikutel rohkem küsimusi ei ole.

Ü. Uluots

Ma palun, toetage Eesti Panka!

Juhataja

Kas eelarve-majanduskomisjon soovib kaasettekannet? Ei soovi. Ma avan läbirääkimised. Kas võtame otsuse vastu ilma läbirääkimisteta? Paistab, et on sõnasoovijaid. Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Ma tänan spiikrit. Ma ei hakka aega kuritarvitama, vaid tahan ainult avaldada sügavat kahtlust selle üle, mille kohta esitati küsimus sõnavõtjale. Nimelt selle üle, et pangaarved ei ole materiaalne väärtus või umbes selles vaimus, ning seepärast ei saa neid võrdsustada kinnisvaraga – näiteks tehase või töökohaga. Ausalt öeldes ei veennud see vastus mind sugugi. Palun väga, et finantsistid, kes on nende küsimustega tuttavad, teeksid selle asja selgeks. Vastasel juhul võib ju põhimõtteliselt annulleerida mis tahes hoiuse, pangaarve ja öelda, et see ei ole omand, sularaha, vaid ainult mingid arvud mingil paberil. Mulle näib, et siin on midagi viltu. Võib-olla ma eksin. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kui keegi kolleegidest-rahvasaadikutest soovib aidata lahendada härra Novohatski probleemi, siis palun sõna võtta. Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja, kallid kolleegid! Minu kõne on väga lühike. Hiljaaegu viibis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsioon Londonis. Lisaks väga paljudele kohtumistele parlamendis ja ministeeriumides, ametkondades toimus meil ka kohtumine selle tuntud inglise advokaadiga, kes aitas Eesti Panga presidendil härra Siim Kallasel lahendada Londonis asuva Eesti kulla küsimust. Me vestlesime sellel teemal mitme delegatsiooniliikmega ja tema palus, et me kindlasti oma parlamendis võtaksime vastu vastavasisulise otsuse, kuna nähtavasti ei ole küsimus mitte ainult meil siin Eesti Panga järjekestvuse mõistmises, vaid rahvusvahelises Eesti Panga järjekestvuse mõistmises, mis vajab meiepoolset kinnitust. Seetõttu, lugupeetud kolleegid, on mul ettepanek, et me seda pikalt-laialt ei arutaks, vaid lubaksime lugupeetud spiikril panna see otsus hääletamisele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas lõpetame läbirääkimised? Kohaloleku kontroll, kohal on 60 rahvasaadikut, puudub 43. Meil on olulisi kaotusi. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised käesolevas päevakorraküsimuses? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 59 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Läbirääkimised lõpetatakse.

Kolleegid, nüüd ma panen otsuseprojekti, mille teksti luges ette Ülo Uluots, tervikuna hääletusele. Kuid otsuse 2. punkt on siiski järgmine: käesolev otsus jõustub vastuvõtmise päevast. Tehke need parandused oma teksti.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Panga õiguste ja kohustuste järjekesvuse kohta? Palun hääletada! On vaja 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 64 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, kaks jäid erapooletuks, otsus on vastu võetud.

Jätkame järgmiste taotluste läbiarutamisega. Valitsus taotleb täiendada päevakorda ühe otsuseprojektiga, mis käsitleb õiguskorra tugevdamiseks rakendatavaid lisameetmeid. Minu andmetel on õiguskomisjon oma arvamuse juures, Tõnu Anton kommenteerib seda ja ma panen hääletusele.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, valitsuse esitatud otsuse projekti arutas õiguskomisjon veel kord koos siseministri, politseiameti juhtkonna ja mitmete prefektidega. Selle arutelu tulemusel jõudis õiguskomisjon veel kord samale tulemusele, millest me oleme teile kirjalikult teatanud, ja nimelt: otsuse projekt on juriidilises mõttes kõlbmatu. Küsimus on selles, ei otsusega soovitakse reguleerida neid küsimusi, mida õiguskomisjoni arvates on võimalik reguleerida ainult seadusega. Mis puutub otsuseprojekti sisulisse külge, siis õiguskomisjonile tundub, et paljud väga keerulised küsimused on läbi mõeldud pinnapealselt ja selle otsuseprojekti arutusele võtmine siin saalis oleks lihtsalt ajakaotus. Õiguskomisjonil on siseministri ja politseiametiga kokkulepe, et nad töötavad esitatud otsuseprojekti läbi ja esitavad selle kujul, mis võimaldaks küsimuse arutamist saalis.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, õiguskomisjon on oma seisukoha öelnud, vaatame, mida ütleb täiskogu. Ma ei kontrolli uuesti kohalolekut, sest see on üks osa protseduurist, päevakorra täiendamine. Saadikud peavad praegu olema saalis. Käib hääletamine.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb õiguskorra tugevdamiseks rakendatavaid täiendavaid meetmeid ja mida õiguskomisjon ei toeta? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 4 rahvasaadikut, vastu on 44, erapooletuid on 4. See ettepanek ei leidnud toetust. Päevakorda ei täiendata.

Kolleegid, rahvasaadik Vello Pohla taotleb käesoleva istungjärgu päevakorra täiendamist ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb kohalike omavalitsusorganite õiguste suurendamist administratiivõigusrikkumiste vastu võitlemisel. Õiguskomisjon arutas seda küsimust, ta ei

toeta selle küsimuse arutelu kiireloomulisena, kuid kuulame ära õiguskomisjoni põhjalikuma kommentaari. Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, õiguskomisjonile on laekunud administratiivüleastumiste koodeksi eelnõu tööprojekt. Justiitsministeerium on selgitanud, et nad suudavad esitada selle materjali valitsusele ja valitsuse kaudu omakorda Ülemnõukogule 1992. aasta jaanuaris. Härra Pohla esitatud eelnõu reguleerib neidsamu küsimusi, mis on antud koodeksi eelnõus. Härra Pohlaga oli õiguskomisjonil kokkulepe, et härra Pohla ei nõua oma eelnõu arutamist täiskogus enne, kui on selge, kas meil on võimalik jaanuarikuus asuda administratiivüleastumiste koodeksi arutamisele või mitte. Sellises olukorras teebki õiguskomisjon ettepaneku mitte võtta arutusele härra Pohla ettepanekut ja kordan, et õiguskomisjoni istungil nõustus asja sellise käsitlemisega ka härra Pohla. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Minule kui bürokraadile on vaja siiski lõplikku selgust, muidu jääb see küsimus maa ja taeva vahele. Ma panen ta täiskogu ette. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda härra Vello Pohla esitatud otsuseprojektiga, mis käsitleb kohalike omavalitsusorganite õiguste suurendamist administratiivõigusrikkumiste vastu võitlemisel ja mida õiguskomisjon ei toeta? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt ei ole keegi, vastu on 49 rahvasaadikut, erapooletuid on 5. Päevakorda ei täiendata.

Rahvasaadik Priidu Priks taotleb päevakorra täiendamist ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb täienduste tegemist Eesti NSV kriminaalkoodeksis. Ülemnõukogu õiguskomisjon teeb autorile ettepaneku esitada see eelnõu õiguslikku ekspertiisi ning lülitada see küsimus päevakorda pärast ekspertarvamuse saamist ja kaitseseaduse arutusele võtmist Ülemnõukogu täiskogu istungil. Kas õiguskomisjon on oma arvamuse juures? Tõnu Anton.

T. Anton

Õiguskomisjon on oma arvamuse juures. Vahepeal on laekunud ekspertide seisukoht, härra Raska on andnud oma arvamuse selle eelnõu kohta. Eile õiguskomisjonis koos härra Priksiga seda küsimust arutades sõlmiti kokkulepe, et täna ei ole võimalik seda küsimust arutada.

Juhataja

Minule on tähtis täiskogu otsus, ma panen selle hääletusele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb täienduste tegemist Eesti NSV kriminaalkoodeksis? Taotleb rahvasaadik Priidu Priks. Palun hääletada! Õiguskomisjon ei toeta. See on kiireloomuline küsimus, see ei saa vedelema jääda. Sellega võidakse siis uuesti tulla, kui toetatakse. See on asjaosaliste küsimus. Selle ettepaneku poolt ei ole ükski rahvasaadik, vastu on 37, erapooletuid on 11. Päevakorda ei täiendata.

Ainult nii palju selgituseks, kolleegid, mis on kiireloomuline, sellel on ka kiireloomuline iseloom ja see ei saa jääda kuskile menetlusse, mis ei tähenda sugugi, et sellelaadilise küsimusega ei või uuesti täiskogu ette tulla või teha seda, lähtudes normaalprotseduurist.

Lugupeetud kolleegid, rahvasaadik Enn Tupp taotleb käesoleva istungjärgu päevakorra täiendamist ja teeb ettepaneku arutada kiireloomulisena Eesti NSV Ülemnõukogu valimisseaduse § 8 kehtetuks tunnistamist. Õiguskomisjon arutas seda küsimust ja ei toeta selle arutamist kiireloomulisena. Kas õiguskomisjon on oma arvamuse juures? Tõnu Anton.

T. Anton

Õiguskomisjoni istungist võttis osa ka härra Tupp. Õiguskomisjon mõistis, et selle eelnõuga pole võimalik saavutada seda eesmärki, mida härra Tupp tegelikult soovib saavutada. Sellel põhjusel ei toeta eelnõu kiireloomulist arutamist enamus komisjoni koosseisust. Üks komisjoniliige on seisukohal, et seda küsimust ei tohiks üldse arutada. Härra Tupp asus komisjoni istungil seisukohale, et ta ei protesti komisjoni otsust, mis seisneb selles, et kiireloomulisena antud küsimust arutada pole vaja. Seda otsust ei ole võimalik tõlgendada nii, et antud küsimust üldse ei peaks arutama, kuid siis tuleks ta esitada menetlusse tavalises korras.

Juhataja

Mis on ka võimalik, kuid praegu tuleb langetada otsus, kas täiendada kiireloomulisena või mitte. Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mille on esitanud kolleeg Tupp ja mis käsitleb ENSV Ülemnõukogu valimisseaduse § 8 kehtetuks tunnistamist? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 6 rahvasaadikut, vastu on 39, erapooletuid on 7. Päevakorda ei täiendata.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Kantselei struktuuri ja koosseisu osalise muutmise kohta

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, juhatus teeb ettepaneku täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega. Juhatus esindas selles küsimuses väliskomisjoni esimees härra Toome. Väliskomisjon, kes on juhtivkomisjon, arutas seda küsimust ning toetab juhatuse taotlust täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe küsimusega, mis käsitleb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Kantselei struktuuri ja koosseisu osalist muutmist. Härra Toome, kas väliskomisjon on oma arvamuse juures?

I. Toome

Väliskomisjon arutas seda küsimust oma istungil ja toetas üksmeelselt selle küsimuse arutamist kiireloomulisena. Me arvame, et kõik siin saalis viibijad on tunnetanud oma välissuhetealases tegevuses, et sellest osakonnast on neil suur puudus. Kui me nüüd läheme jõulupuhkusele, siis me lükkame selle asja otsustamise (ma usun, et selle saab väga kiiresti ära otsustada) veel mõne nädala võrra edasi. Ma palun toetada kolleege ja võtta see kiireloomulisena päevakorda ning pühendada sellele mõne minuti. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Kantselei struktuuri ja koosseisu osalist muutmist? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 44 rahvasaadikut, vastu 3, erapooletuid on 6. Päevakorda täiendatakse. Praegu jagatakse teile välja otsuseprojekt. Minul on ettepanek, et ettekande juhatuse nimel teeks härra Toome. Palun kõnetooli härra Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariigi huvide kindlustamiseks, Ülemnõukogu välissuhete arendamiseks ja koordineerimiseks, selle töö organisatsiooniliseks tagamiseks rahvusvaheliste parlamentidevaheliste ühenduste ning eri riikide parlamentidega ja teiste vajalike välisasutuste ning ametiisikutega tuleks juhatuse arvates luua Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Kantselei koosseisus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu välissuhete osakond. Selle osakonna põhiülesannete hulka kuuluksid suhtlemise korraldus eelnimetatud asutuste ja

ametiisikutega, abi osutamine niisuguste rahvusvaheliste ürituste plaani koostamisel, mis on seotud Ülemnõukogu ja teiste maade parlamentide vaheliste suhetega ning võib-olla ka võimaluste väljaselgitamine nende üritustes osalemiseks, samuti Eesti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsioonide ja Ülemnõukogu liikmete välissõitude ettevalmistuse korraldamisele kaasaaitamine. Aga samuti, mis meil hoopis puudub – välisdelegatsioonide ja ametiisikute vastuvõtu korraldamine. Protokolli küsimustes on vaja teha sellel osakonnal tihedat koostööd Eesti Vabariigi Välisministeeriumiga. Me arvame, et see osakond võiks ka korraldada teatud teabeteenistust, luua andmepanga, selleks et kõikidest meie välissõitudest kas siis delegatsioonide või üksikisikute tasemel jääks Eesti Vabariigi Ülemnõukogule ja tema liikmetele kasutamiseks andmepank, mida nad saaksid kasutada oma töös ja oma välissõitude ettevalmistamiseks. Teile on jagatud välja kahepunktiline otsus, kui mulle on küsimusi, püüan neile vastata, kui ei, palun teid kõiki toetada selle otsuse vastuvõtmist. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, ma saan aru, et Ülemnõukogu peab alati täitma reglementi isegi siis, kui reglemendi töögrupile või tema juhile see ei meeldi. Ma ei saa aru, miks pole jagatud laiali juhtivkomisjoni kirjalikku seisukohta, ma olen nõus sellega leppima, et seda ei ole, aga siis palun selgitust härra Allikult, miks ta nii vähe valvas on olnud.

J. Allik

Lugupeetud härra Fjuk, ma oskan seda põhjendada ainult sellega, et meile jagatud projekti alla on kirjutatud, et esitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu juhatus. Kui esitajaks on juhatus, siis me juhtivkomisjoni ei määra.

Juhataja

Minu kommentaar on selline: kuna praegu tõepoolest ollakse ülekoormatud ja käes on selle aasta viimased vastutusrikkad hetked, siis oleme vaikival kokkuleppel juhatuse liikmetega sellega piirdunud, reglemendikomisjoniga on ka suusõnaliselt kooskõlastatud, et otsus loetakse ette. Ma loen ette.

Väliskomisjon otsustab toetada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu juhatuse poolt esitatud Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Kantselei struktuuri ja koosseisu osalise

muutmise kohta" vastuvõtmist Ülemnõukogus. Teha ülesandeks härra Toomele esitada Ülemnõukogule väliskomisjoni seisukoht antud küsimuses, teha ettepanek Eesti Vabariigi Ülemnõukogu juhatusel kooskõlastada moodustatava välissuhete osakonna põhimäärus väliskomisjoni. Tundub niimoodi, et rohkem küsimusi ei ole.

Kolleegid, kas me läheme vaheajale? Hääletame ära. Läbirääkimisi ei soovita? Ei soovita. Ma tänan teid. Kohaloleku kontroll. Kohal on 75 rahvasaadikut, puudub 28. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Kantselei struktuuri ja koosseisu osalise muutmise kohta? Palun hääletada! On vaja 52 häält. Selle ettepaneku poolt on 70 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid saadikuid ei ole. Otsus on vastu võetud.

Kolleegid, me oleme ammendanud kõik kiireloomulised küsimused ja rohkem me päevakorra täiendamist arutama ei hakka. Nüüd me läheme kinnitatud päevakorra juurde. Me peame ilmtingimata täna võtma seisukoha kaitseseaduse ja omandireformiga seonduva kohta. Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid, õiguskomisjon soovib arvatavasti eeloleval vaheajal teha komisjoni koosseisu. Palun õiguskomisjoni liikmetel koguneda.

Juhataja

Vaheaeg, töö jätkub kell 12.25.

V a h e a e g

Eesti Vabariigi maareformi seaduse rakendamise kohta

Juhataja

Kolleegid, istungjärgu töö jätkub. Kohaloleku kontroll. Kohal on 65 rahvasaadikut, puudub 38. Niipalju teile informatsiooniks, et täna võib veel laekuda komisjonide taotlusi päevakorra täiendamise kohta, kuid hetkel minul kiireloomulisi küsimusi ees ei ole. Asume nüüd kinnitatud päevakorra juurde. Kolleegid, me asume arutama Eesti Vabariigi maareformi

seaduse rakendusotsuse projekti ja ettekande teeb Eesti Vabariigi Maa-ameti peadirektor härra Raivo Vallner, palun.

R. Vallner

Lugupeetud rahvasaadikud, lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Eesti Vabariigi maareformi seaduse rakendusotsuse struktuuri puhul oleme lähtunud järgmistest põhimõtetest. Punktid 1 ja 2 reguleerivad maareformi seaduse rakendamise üksikprobleeme, punktides 3 ja 4 on toodud nende normatiivaktide loetelu, mille väljatöötamine ja vastuvõtmine on vajalik maareformi tegelikuks läbiviimiseks. Projektis on ära toodud ka normatiivaktide projektide esitamise tähtsajad. Järgnevalt nendest küsimustest, mis vajaksid lähemat kommenteerimist. Esiteks otsuseprojekti punkt 2.1 eeldab, et nende maaomanike ja nende õigusjärglaste maa kompenseerimisega seotud küsimused, kelle maaomand riigistati 1939. ja 1940. aastal kuni 16. juunini ning anti NSVL sõjaväebaasidele, lahendatakse eraldi seadusega. Selline lahendus on projektis välja pakutud põhjusel, et see küsimus väljub omandireformi aluste seadusega kehtestatud ajapiirist, mille jooksul toimub õigusvastaselt võõrandatud vara hüvitamine. Seega eeldab nimetatud isikute ringi lülitamine õigustatud subjektide loetellu eraldi poliitilist otsust. Ilmselt tuleks kaaluda ka seda, milline peaks sellistel juhtudel olema tõendamise kord. Meie arvates tuleks siin tõendamise kohustus jätta vara taotlejale. Punkt 2.2 seondub Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 17. oktoobri 1991. aasta maareformi seaduse kehtestamise otsusega ja näitab ära maareformi seadusega vastuolus olevate otsuste tähistamise korra. Sama punkti 2. lõik sätestab, et hoonete ja rajatiste seaduspärasel võõrandamisel toimub uuele omanikule maakasutamiseõiguse vormistamine kuni uue korra kehtestamiseni senise korra kohaselt. Punkti 2.6 lülitamine rakendusotsuse projekti oli vajalik seetõttu, et kui reeglina on maa faktiline kasutamise alustamine lubatud peale maa loodusest eraldamist, siis taludele on tehtud erand ning talupidajad võivad alustada maa kasutamist juba maa andmise otsuse tegemise päevast alates. Punkt 2.7 on lülitatud otsuseprojekti, et anda veenev garantii tänastele maakasutajatele, kes tegelevad põllumajandusliku tootmisega. Punkt 3 toob ära nende normatiivaktide loetelu, mille vastuvõtmine on vajalik maareformi seaduse tegelikuks rakendamiseks. Alapunktid 2.4, 2.8, 2.10 on projekti lülitatud otsuseprojekti arutamisel Ülemnõukogu kahes komisjonis – maaelu- ja ajutises maareformi komisjonis. Näiteks rahvasaadik Tamme poolt on projekti lülitatud täiendus, mille kohaselt Eesti Vabariigi Valitsusel tuleb esitada täiendav seaduseelnõu, mis sätestaks maareformi seaduse § 5 lõik 1 punkt 2 kohaselt maa pärimisõiguse kohaldamisel ja hoonete pärimisõiguse endise omaniku õdedele ja vendadele ning sugulastele. Lisaettepanek punkt 3 alapunkt 5 kohta: taotlused riigi

omandusse mineva maa kohta peavad olema kooskõlastatud maa asukoha järgse kohaliku omavalitsusega. Enne oli välja pakutud "ilma kooskõlastamiseta kohaliku omavalitsusega". Pakun välja täiendada punkt 2 alapunkti 4 sõnadega "kuni 0,5 ha". Reformiseaduse § 6 lõik 2 punkt 3 sätestab: maad ei tagastata endisele omanikule, kui seal asuvad teisele isikule kuuluvad hooned ja rajatised. See jõustus 17. oktoobrist. Ma teen ettepaneku panna sinna vahele "0,5 ha", sest muidu ta jääb rentnikuks ja endine omanik ei saa seda maad tagasi. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Palun küsimused! Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Just praegu jagati meile projekt, mis natuke erineb eelmisel korral kättejagatud projektist. Esimene küsimus puudutab uue projekti 2. punkti 2. alapunkti. Siin on kirjutatud: otsused, mis on vastuolus maareformi seadusega. Miks me peame ühes otsuses sätestama seda, kuidas tühistada seadusega vastuolus olevaid otsuseid? Kas see on vajalik? Neid lihtsalt ei saa ju teha. Täpselt sama probleem on 8. alapunktis, kus räägitakse maa andmisest tähtajatuks kasutamiseks, kui ehitusluba ei ole välja antud enne 1991. aasta 18. oktoobrit. Mind huvitab, kuidas saab lubasid pärast 18. oktoobrit välja anda, kui maareformi seadus seda ei luba, aga me otsuses sätestame, nagu võiks seda teha?

R. Vallner

Küsimus seisneb selles, milleks need punktid peavad seal olema, mida need reguleerivad. Me oleme siiski silmas pidanud seda, et ehitusload, mis on välja antud enne 18. oktoobrit 1991, on jõus ja kehtivad. Võib-olla kirjutada siis "mis on välja antud peale 18. oktoobrit"?

Juhataja

Kas on veel küsimusi ettekandjale? Ei ole. Suur tänu, härra Vallner!

R. Vallner

Aitäh!

Juhataja

Kaasettekande selles küsimuses teeb meile maaelukomisjoni esimees härra Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma alustan natuke teisest kohast. Siin esines härra Raig eile esitatud nõudmisega ajada väga kiiresti kõik maade asjad korda. Üheks punktiks oli seesama otsus, mida me täna üritame vastu võtta. Mis puutub põllumajanduse omandireformi seadusesse, siis siin ei anna enam midagi kiirendada, see on meie menetluses ja peab tulema Ülemnõukogu päevakorda korraliselt esimesel istungjärgul pärast jõulu- ja uusaastavaheaega. Nii et muret tunda ei maksa. Mis puutub käesolevasse otsusesse Eesti Vabariigi maareformi seaduse rakendamise kohta, siis siin on toimunud tõsine töö nii seaduseelnõu kui ka otsuseprojekti esitanud valitsuse esindajate, ajutise omandi- ja maareformi komisjoni ja maaelukomisjoni vahel. On võetud arvesse ka neid parandusi, mis on tulnud kõrvalt. Teile täna jagatud projekt on täieliku konsensus tulemus, see puudutab nii seda parandust, millest valitsuse esindaja härra Vallner ette kandis, kui ka neid parandusi, millest, ma loodan, saab ette kanda ajutise maa- ja omandireformi komisjoni esimees härra Kama. Me oleme jõudnud täiesti ühisele arvamusele ja meie vahel mingeid vaidlusi ja hääletusi ei tule. Kui need tulevad, siis nende küsimuste põhjal, mida teie, head kolleegid, siin saalis võite tõstatada. Palun anda sõna härra Kamale!

Juhataja

Suur tänu, härra Telgmaa! Küsimusi härra Telgmaale ei ole. Palun kaasettekandeks kõnetooli härra Kama.

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Härra Telgmaa juba ütles, et meie komisjonide vahel on toimunud mitmeid kooskõlastusvoore selle maareformi rakendusotsuse lõplikul formuleerimisel, on veel mõned parandused selle teksti kohta, mis teile juba esitati ja mis on ka juba maaelukomisjoni poolt aktsepteeritud. Enamuses on need redaktsioonilist laadi, mitte sisulised muudatused, on püütud mõtet täpsemini ja juriidilisel korrektsemalt väljendada.

On pakutud välja 2. punkti 6. alapunkti uus sõnastus: Eesti NSV taluseaduse alusel seaduslikus korras antud maaks loetakse talumaad, mille põlise maakasutuse otsused on tehtud enne 18. oktoobrit 1991, olenemata sellest, kas maa on looduses eraldatud või mitte, samuti talud, millele maakasutuse vormistamise ajaks on antud ajutine maakasutuse õigus.

Sisu on sama, me loeme mittetagastamise põhjuseks, kui talu on lõplikult vormistatud enne maareformi seaduse vastuvõtmist, olenemata sellest, kas ta on looduses eraldatud või mitte, ning samuti need talud, mille maakasutus oli vormistamisel ja kellel juba ajutine kasutusõigus käes on. Lihtsalt formuleering on natuke täpsem.

Teine parandus on sama 2. punkti 10. alapunktis ja siin on öeldud, et kompaktse hoonestusega alad määrab kindlaks valla maareformi komisjon ja kinnitab maakonnavalitsus. Kuna meil kuskil mujal ei ole veel nendest maareformi komisjonidest midagi räägitud, siis on see siin ilmselt liigne detail ja see tuleb asendada sõnadega "kohaliku omavalitsuse organ koos Maa-ametiga". Tähendab, sõnad "valla maareformi komisjon ja kinnitab maakonnavalitsus" tuleb asendada sõnadega "kohaliku omavalitsuse organ koos Maa-ametiga".

Järgmine parandus on punkti 3 alapunktis 4, kus räägitakse õdedele ja vendadele pärimisõiguse kohaldamisest. Sõnad "kinnisvara (põllumajanduslik tervikvara)" tuleb asendada sõnadega "hoonete või rajatiste", nii et lõpp oleks siis niimoodi: maa pärimisõiguse kohaldamisega kaasneva endise omaniku hoonete või rajatiste pärimisõigust sätestava seaduseelnõu.

Viimane parandus on samuti punktis 3: lisada uus alapunkt, mis oli põhimõtteliselt sees ka algses tekstis, mille valitsus meile esitas, lihtsalt on see vahepeal siit välja jäänud ja nüüd tuleb uuesti sisse tagasi. Tekst on järgmine: kinnitada kahe kuu jooksul käesoleva otsuse vastuvõtmise päevast arvates hoonete ja rajatiste teenindamiseks vajaliku maa määramise alused. See on kõik paranduste kohta. Lõpetuseks tahan öelda, et kui selle rakendusotsusega veel nädalaid ja nädalaid edasi töötada, oleks seda kindlasti võimalik teha paremaks ja täiuslikumaks nagu iga muud dokumenti, aga ma arvan, et see otsus on vaja täna vastu võtta. Täna!

Juhataja

On üks küsimus. Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Kama! Võib-olla minu küsimus ei ole teile kui kaasettekandjale, aga ma loodan, et oskate vastata. Nimelt kõnesoleva otsuse 3. punktis me anname Eesti Vabariigi Valitsusele 14 ülesannet täitmiseks teatud tähtaegadega. Meie kogemus näitab, et valitsus ei täida mitmesugustel põhjustel meie antud ülesandeid. Kas olete sel teemal konsulteerinud või on teil mingi ettekujutus, milline amet või isik hakkab neid

eelnõusid valitsusele esitama? On tunne, et valitsus ütleb, et see on täiesti ebareaalne ja nad ei hakka sellega tegelema. Kas on oodata sellist reaktsiooni?

K. Kama

Seda, kes kuidas ja kui kiiresti hakkab neid akte ette valmistama, peab härra Kork küsima kellegi teise käest, mina vastata ei oska. Mis puutub sellesse, et valitsus ütleb selle olevat absurdse ja ebareaalne, siis rõhutan, maaelukomisjoni eestkostel on kõiki valitsuse pakutud tähtaegu pikendatud.

Juhataja

Suur tänu, rohkem küsimusi ei ole. Kolleegid, ma avan läbirääkimised. Kas võtame otsuse vastu ilma läbirääkimisteta? Ei võta. Aldo Tamm, palun kõnetooli.

A. Tamm

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud kolleegid! Kuna projekti ettekandja härra Vallner peatus minu tehtud parandusettepanekul, mis on käesoleva seaduseelnõu punkt 3 alapunktis 4, siis ma tahaksin veidi põhjendada, miks see parandusettepanek on tehtud, ja öelda ka seda, et nii maaelukomisjon kui ka ajutine omandi- ja maareformi komisjon on seda ettepanekut aktsepteerinud. Nimelt põllumajanduse omandireformi ja üldse maaelu paratamatu ümberkujundamise protsessi käsitlemisel oleme võtnud aluseks põllumajandusliku kinnisvara või õigemini põllumajandusliku tervikvara, kus maa ja peamised tootmisvahendid, esmalt just hooned, rajatised liiguksid koos maaga, kui nad jääksid seniste tootmisüksuste, tähendab, majandite haldusesse või kui nad lähevad üle taludele. Maareformi käigus me tegime omandireformi aluste seadusega võrreldes n.-õ. laienduse, andsime võimaluse ka endiste omanike õdedel ja vendadel pärida maad, kui endisel omanikul ei ole alanevaid sugulasi. Kujutage nüüd ette olukorda, kui inimene pärib maa. Samas on sellel maal õigusvastaselt, ma rõhutan, õigusvastaselt omandatud hooned, rajatised: elamu, karjalaut, ait jne. Siis peab ta hakkama neid välja ostma. Maarahva seisukohalt on see tulevaste tootjate sunnitud rahakoti tühjendamine, ma rõhutan, tulevaste tootjate seisukohalt lähtudes. Täna otsusega ei tee me ju lõplikku otsust, me alles anname valitsusele ülesande see seaduseelnõu meie ette tuua. Siis me arutame seda küsimust edasi. Mul on palve jätta see parandusettepanek sellesse otsusesse sisse. Aitäh!

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu! See otsus, mis praegu on meie käes, on maarahvale väga tähtis. Mul on palve Ülemnõukogu juhatusel või presiidiumil, kes korraldab ajakirjanduses avaldamist, see otsus kindlasti avaldada vabariigi ajakirjanduses. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kui saalis on härra Propst, võtab ta kolleeg Lembit Arro avalduse teadmiseks. Kas me lõpetame läbirääkimised? Kohaloleku kontroll, kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 29. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised selle päevakorrapunkti üle? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 68 rahvasaadikut, mitte keegi ei ole vastu ega erapooletu. Läbirääkimised lõpetatakse. Kolleegid, minule ei ole laekunud ühtegi parandusettepanekut. Kas ettekandjad soovivad lõppsõna? Härra Vallner? Ei soovi. Härra Telgmaa? Ei soovi. Härra Kama? Ei soovi. Kas panen otsuse tervikuna hääletusele? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi maareformi seaduse rakendamise kohta? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 69 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid rahvasaadikuid ei ole, otsus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 13 rakendamisest Tallinna vanalinna suhtes

Juhataja

Kolleegid, järgmisteks etteasteteks palun ette valmistada härra Kalju Kohal, härra Eldur Parderil ja härra Tõnu Antonil. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 13 rakendamisest vanalinna suhtes" projekti kohta ütleb arvamuse Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni esimees härra Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhatus, lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni liikmed arutasid otsuseprojekti omandireformi aluste seaduse § 13 rakendamise kohta 11. detsembril toimunud istungil ja ei soovita nimetatud projekti esitatud

kujul võtta Ülemnõukogus arutusele. Leiame, et probleemi lahendamisel tuleks lähtuda Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 12 6. lõikest, mille kohaselt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu või kohaliku omavalitsuse volikogu otsusel võib vara tagastamisel teha kohustuseks selle vara kohta kehtestatud kaitserežiimi täitmise. Aitäh!

Juhataja

Eelarve-majanduskomisjon ei soovi seda arutusele võtta. Nüüd on selline lugu, et me peame selle läbi hääletama. Selleks on vaja lihthäälteenamust, sellisel juhul tähendab see tagasilükkamist.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, ma olen veidike kimbatuses. Ma ei näe mingit põhjust asuda hääletama projekti või mingit probleemi enne seda, kui me ei ole pidanud läbirääkimisi selles küsimuses ja ei ole saanud ettekandjale esitada küsimusi, sest mida me siin hääletame?

Juhataja

Kas me toetame eelarve-majanduskomisjoni otsust või mitte? Eelarve-majanduskomisjon teeb ettepaneku mitte arutada. Võimalik, et ma eksin, kuulame, mida ütleb Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra Nugis! Kas me juba ammu ei ole seda päevakorda võtnud, see oli lihtsalt majanduskomisjoni kaasettekanne. Mina sain aru, et tema ettepanek on projekt esimesel lugemisel tagasi lükata. Või mis see õieti oli?

Juhataja

Kohe saame selgust. Kalju Koha.

K. Koha

Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! Luges päevakorda, mille me ise oleme vastu võtnud, näeme, et 2. p. meie paranduste kohaselt on: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 13 rakendamisest Tallinna vanalinna suhtes" projekt. Arvamuse projekti kohta esitab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni liige Kalju Koha. Tähendab, me esitasime oma arvamuse projekti kohta, see on täiesti normaalne protseduur.

Juhataja

Tavaliselt on niimoodi, et komisjonid on esitanud oma arvamuse, kas lülitada küsimus selle või teise istungjärgu päevakorda või suunata ekspertiisi. Praegusel juhul eelarve-majanduskomisjoni arvamus on selline, võimalik, et me praegu ei peaks seda läbi hääletama.

K. Koha

Ma kordan veel kord, eelarve-majanduskomisjon ei soovita seda otsuseprojekti esitatud kujul Ülemnõukogu täiskogus arutlusele võtta. Kõik on väga täpselt öeldud.

Juhataja

Jaak Allik annab meile viimase selgituse ja siis tõmbame joone alla.

J. Allik

Kõik asjad on nii sassi läinud. Tähendab, see on siis menetluses oleva küsimuse kohta, kas võtta päevakorda?

Juhataja

Just, ja selle kohta on täiskogu otsus kas võtta päevakorda või mitte, on niimoodi, Jaak Allik? Ma panen nüüd hääletusele. Kas kõik saavad aru? See on protseduuriline ettepanek, kas lülitame päevakorda või mitte, on selge? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et toetada eelarve-majanduskomisjoni seisukohta mitte võtta sellisel kujul päevakorda otsuseprojekt, mis käsitleb Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 13 rakendamist Tallinna vanalinna suhtes? Palun hääletada!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, ma olen natuke hämmingus. Meile jagatud päevakorras 16.–19. detsembrini on ta juba kirjas, tähendab, ma ei ole kunagi kuulnud, et me oleme varem ...

Juhataja

Ta on menetluses, Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Päevakorras on ta. Palun, tutvuge päevakorraga.

Juhataja

Mis nüüd edasi saab? Kas on vaja ära kuulata arvamused selle kohta? (Hääled saalis.) Mis nüüd saab, kolleegid? Kas me kinnitame arvamuse või lükkame tagasi? (Hääled saalis.) Nii panemegi hääletusele? Kes kinnitada ei taha, hääletab vastu.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada eelarve-majanduskomisjoni arvamused? Palun hääletada! See on lihthääletenamus. Selle ettepaneku poolt on 45 rahvasaadikut, vastu on 8, erapooletuid on 5. Eelarve-majanduskomisjoni arvamused on kinnitatud. See tähendab, et sellisel kujul ka täiskogu ei soovi seda päevakorda lülitada. Järelikult on vaja midagi muuta.

Riigimajanditeks jäävate vabariikliku tähtsusega põllumajanduslike õppe-, katse- ja teadusasutuste majandite loetelu ja nende maakasutuse suuruse kinnitamise kohta

Juhataja

Jätkame. Ma palun kõnetooli Ülemnõukogu maaelukomisjoni liikme Eldur Pardi, kes avaldab arvamust ühe otsuseprojekti kohta, mis käsitleb riigimajanditeks jäävate vabariikliku tähtsusega põllumajanduslike õppe-, katse- ja teadusasutuste majandite loetelu ja nende maakasutuse suuruse kinnitamist. Palun!

E. Pardi

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Seda küsimust me oleme juba arutanud, see on meil olnud päevakorras, see on tagasi lükatud ja nüüd on ta siis uuesti ümbertehtuna meie ees. Kahjuks on ka nüüd tulnud selle otsuseprojekti kohta väga palju kirju, küll nii- ja naasuguseid, kus ei olda rahul põllumajandusministeeriumi koostatud nende majandite nimistuga, mida tahetakse kinnitada riigimõisateks ja riigimajanditeks. 16. detsembril arutasime seda maaelukomisjonis, kus oli ka põllumajandusministeeriumi esindaja. Ma loen selle otsuse ette.

Maaelukomisjon, läbi arutanud komisjoni 1991. aasta 16. detsembril toimunud istungil Eesti Vabariigi Valitsuse poolt esitatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti nimetatud küsimuses, märgib, et otsuseprojekti kohaselt on kavandatud kõigi majandite kasutusse jäävat maad suurendada endiste riigimõisate maakasutusega võrreldes 27 700 ha võrra ehk kaks korda.

Otsuseprojekti läbivaatamise käigus on selgunud, et riigimajandite maakasutuse suurused ei ole kõigi taotluses toodud majandite osas esmatasandi omavalitsusorganitega kooskõlastatud. Pretensioone on selle kohta komisjonile käesolevaks ajaks esitatud Rae valla volikogult ja Kaarli ning Palamuse küla rahvasaadikute nõukogult. Maaelukomisjonil on arutatavas küsimuses järgmised seisukohad:

1. Komisjon nõustub Eesti Vabariigi Valitsuse ettepanekuga nimekirja võetud majandite riigimajanditeks muutmise ja nende maakasutamise suuruse osas, kus kavandatud majandite maa kasutuse pindala ei ületa endiste riigimajandite pindala.

2. Komisjon peab vajalikuks, et Eesti Vabariigi Põllumajandusministeerium kooskõlastab nende riigimajanditeks nimetatavate majandite maakasutuse kavandatavad suurused, mis ületavad endiste riigimõisate suurust, kõigi vastavate esmatasandi omavalitsusorganitega ning esitab kooskõlastatud materjalid läbivaatamiseks Ülemnõukogu maaelukomisjonile ja haldusreformi komisjonile 10. jaanuariks 1992. aastaks.

3. Komisjon teeb ettepaneku jätkata riigimajandite nimistu ja nende maakasutuse suuruste arutamist Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 61. istungjärgul, kuulates Eesti Vabariigi Valitsuse ettekannet ja kaasettekandeid Ülemnõukogu maaelu- ja haldusreformi komisjonidelt.

Komisjoni seisukohast on informeeritud Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi, kelle esindajana ministri asetäitja M. Pajo komisjoni istungist osa võttis.

Selline on maaelukomisjoni otsus. Muidugi on väga palju agasid. Hiljuti te võisite "Maalehest" lugeda Puka sovhoosi kohta pikka artiklit, ka sellest tahetakse teha riigimajandit.

Juhataja

Suur tänu! Meil on vaja otsustada, kas me toetame komisjoni seisukohta arutada eespool öeldud tingimustel seda küsimust 61. istungjärgul. Kolleegid, maaelukomisjon ütles oma selged seisukohad selle otsuseprojekti kohta ja teeb ettepaneku arutada seda 61. istungjärgul. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et toetada maaelukomisjoni seisukohta? Palun hääletada! Selle seisukoha poolt on 47 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Komisjoni seisukohta toetatakse.

Lugupeetud kolleegid, on esitatud seaduseelnõu "Munitsipaliseerimise ja erastamisega tekkivate vaidluste kohtueelse lahendamise korra kohta". Oma arvamuse selle eelnõu kohta esitab Ülemnõukogu õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu "Munitsipaliseerimise ja erastamisega tekkivate vaidluste kohtueelse lahendamise korra kohta" on tähtis ja kiiresti läbivaatamist nõudev küsimus. Õiguskomisjoni arvates on seaduseelnõu valmistatud ette piisavalt korrektselt, et seda arutada täiskogu istungil. Õiguskomisjoni arvates on esimene võimalus alustada selle küsimuse arutamist 61. istungjärgul, mis algab 20. jaanuaril. Õiguskomisjon sellise ettepaneku teebki.

Juhataja

Suur tänu! Kas toetame õiguskomisjoni seisukohta? Lugupeetud kolleegid, kes on selle poolt, et toetada õiguskomisjoni seisukohta ja võtta arutusele munitsipaliseerimise ja erastamisega tekkivate vaidluste kohtueelse lahendamise korra seaduseelnõu 61. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 49 saadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Läheb 61. istungjärgule.

Lugupeetud Ülemnõukogu, me jätkame Eesti Vabariigi kaitseteenistuse seaduse eelnõu ja selle juurde käiva otsuse aruteluga. Meil peaks täna toimuma teine lugemine, kuid ma palun kõnetooli riigikaitsekomisjoni esimehe Enn Tupi.

E. Tupp

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Kuna mul on allergia kõikvõimaliku paberimäärimise vastu, püüan läbi ajada nii vähese paberihulgaga kui võimalik. Esitatud parandusettepanekud olid esitatud põhiliselt kolme mehe poolt. Ma pidasin õigeks mitte paljundada parandusettepanekute tabelit kõikide saadikute jaoks. Aga ma tean kuluaarivestlustes, et saadikud seda juba nõuavad (härra Jaak Allik, härra Jaak Jõerüüt). Kahjuks ei ole momendiks paranduste tabel veel paljundatud, seepärast ma vabandan teie ees. Ma teen ettepaneku arutada 60. istungjärgu päevakorra täiendamist kaitseteenistuse seaduse eelnõu teise lugemisega.

Juhataja

Suur tänu! Selle küsimuse püstitus on analoogiline eelmistega, ka seda otsustab täiskogu, kas ta kinnitab riigikaitsekomisjoni seisukohta oma otsusega. Lihthäälteenamus.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 59 saadikut, puudub 44. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et toetada riigikaitsekomisjoni seisukohta ja lükata kaitseteenistuse seaduse eelnõu

ning selle juurde käiva rakendusotsuse projekti arutelu 60. istungjärgule? Selle ettepaneku poolt on 39 rahvasaadikut, vastu on 2, erapooletuid on 2. Läheb 60. istungjärgule.

Eesti Vabariigi maanteeseaduse eelnõu teine lugemine

Juhataja

Kolleegid, jätkame päevakorrapunktiga, mis käsitleb Eesti Vabariigi maanteeseaduse eelnõu. Tundub, et kinnitatud päevakorras on viga. Meil on esimene lugemine läbi, tegemist saab olla teise lugemisega. Ma palun ettekandeks kõnetooli härra Kaldase.

A. Kaldas

Lugupeetav juhataja, lugupeetavad saadikud! Pärast esimest lugemist on maanteeseaduse eelnõu tekstis tehtud väikesi muudatusi, kokku kümnes paragrahvis, suurem osa neist on redaktsioonilist laadi. Parandatud tekstid on teil käes, mitu asjalikku märkust, mis aitasid eelnõu viimistleda, tuli keskkonnakomisjonilt. Suur tänu kaastöö eest. Ma kommenteerin sellisel juhul, kui on küsimusi.

Eelnõu sisaldab praegu ühte alternatiivvarianti, mis puudutab § 8 ja mis käsitleb maantee kaitsetsooni maantee erineva talitusliku staatuse puhul. Selle ettepaneku on teinud samuti keskkonnakomisjon, ta soovib kaitsetsooni laiuseks viiskümmend meetrit maantee mõlemal pool, ka põhimaanteede puhul. Eelnõu autorid peavad vajalikuks maanteede kaitsetsooni laiuseks 200 meetrit kummalgi pool. Ma võin selgituseks lisada, et põhimaanteed on Eestis 1568 kilomeetrit, 8% riigimaanteede üldpikkusest, ja nende kaitsetsoon, milles kehtiv režiim tähendab teatavat reservatsiooni ehitustegevuse ja maakasutuse suhtes, moodustaks 1% Eesti pindalast. Eelnõu koostajad toetavad esialgu ettevalmistatud varianti järgmistel tehnilistel põhjustel. Esiteks, sõltuvalt liiklussagedusest mõjub kahele poole maanteed veokite heitegaasidest lähtuv saaste ja ka muu tolm, põhimaanteed on suure liiklusega, meil on miinimum paar tuhat veokit ööpäevas. Siit tuleneb ka saaste suur ulatus. Teiseks, meie põhimaanteede võrk on veel vähe arenenud. Euroopa tasemega riigis vajaks majandus kiirteid ja nendetaolisi teid 1–1,5% riigimaanteedest. Eestis oleks vaja täna või pisut hiljem 150–220 km, praegu on meil kiirteid ligikaudu 50 km. Ees seisab sunnitud ehitustegevus, mis hõlmab põhimaanteede lähemat naabrust. Ja kolmandaks, nendel asuvad eri tasapinna sõlmed, mahasõidud ja silmused nõuavad külgsuunas teatud ruumi, oleks vaja, et see ruum oleks vaba,

lai kaitsetsoon võimaldab põhimaanteedel hoida olukorda teatud kontrolli all nii sanitaartingimustest kui ka tehtavate tööde majanduslikkusest lähtudes. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas meil on küsimusi härra Kaldasele? Ei ole. Tänan, härra Kaldas! Kaasettekande peaks tegema õiguskomisjoni nimel härra Anton. Ei tee. Härra Hallaste, palun kõnetooli!

I. Hallaste

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Maanteeseadus, mis meil käes on, on olnud menetluses juba pikka aega ja kõigil on olnud võimalik teha parandusettepanekuid. Meie tekstis on sees ainult üks alternatiiv, see on § 8 lõike 2 juures, kus riigikaitsekomisjon teeb ettepaneku kehtestada riigimaanteed kaitsetsooniks 50 m mõlemale poole tee teljest. Seda ettepanekut õiguskomisjon ei toetanud, ta toetab seda varianti, mis on seaduseelnõu põhitekstis. Õiguskomisjon teeb ettepaneku see pärast alternatiivi läbihääletamist vastu võtta.

Juhataja

Kas on küsimusi härra Hallastele? Ei ole.

Ma tänan! Avan läbirääkimised. Andres Tarand.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Keskkonnakomisjonis arutasime maanteeseaduse eelnõu korduvalt, osades asjades jõudsime üksmeelele, kompromissidele. Jäi ainult üks punkt, mis oli ka arutusel õiguskomisjonis. See puudutab kaitsetsoone maantee ümber. Seaduseelnõu põhivariant pakub välja 200 meetrit, aga pärit on see Nõukogude Liidu määrusest, Liidus oli teatavasti viimase ajani maad õige palju. Kui te olete ka suhteliselt suurte pindaladega Skandinaaviamaades liikunud, siis teate, kuidas nende teeääred on kaitstud, seal on võrgud tihtipeale kümnete kilomeetrite pikkuselt, et tagada ohutu liiklus ja takistada loomade sattumist teele. Võrk ei ole iialgi kuskil 100 meetri kaugusel teest, rääkimata juba 200 meetrist. Tähendab, juba need suhteliselt suure pindalaga riigid oskavad hinnata maa väärtust. Mis puutub argumenti, et 1% Eestimaast läheb teedevalitsuse kontrolli alla, siis on seegi protsent pisut suurem, vähemalt poolteist protsenti, aga selle üle ei ole mõtet vaielda, ma umbes hindasin, mul ei ole praegu neid hindteid kaasas. Kui me võtame veekogud maha, siis maismaast läheb veelgi veidi. Küsimus ei ole ehk ka selles, mõnel on tõesti nii palju maad. Aga mida peab silmas pidama keskkonnakomisjon? Keskkonna kaitset. Siin toodi see

ettekandes ka argumendina. Asi on siiski nii, et saastamise küsimust ei saa lahendada sel viisil, et me lihtsalt peletame inimesi ja elu ning võtame ära maa, sest autoteedelt väljub saast. See on ju kahjuks nii. Põhiline regulatsioon, mida arenenud maailm on rakendanud, on heitmete vähendamine. Meil seisab ees suur töö autode mootorite reguleerimisel. Teatavasti läänemaailm kasutab pliivaba bensiini. Kuidas meil sellega hakkab olema ja kui palju me üldse bensiini kasutame, on teatud määral problemaatiline. Kuid rasked metallid levivad teelt just nimelt 50 meetri kaugusele, see, mis kaugemale levib, muutub nii-öelda fooniks. Mis puutub gaasidesse, siis need levivad praktiliselt globaalselt. Nagu te teate, nad küll lahjenevad, aga levivad meie pea kohale, näiteks vingugaasist võib tekkida ka CO₂ ja jääbki sinna. Nii et see on ülemaailmne probleem, mida ei saa lahendada sellise laia tsooniga. Teedevalitsus on küll öelnud, et nad ei hakka mõistagi kedagi segama maanteeäärses 200 m tsoonis, kuid mida see endine ja vana kooskõlastus siis ikkagi tähendab? Meil tekivad eramaomanikud, ja kui ametkond tahab, peletatakse nad maantee äärest kaugemale sohu. Meie usume, et õiguskomisjon antud juhul (nagu paljude teiste seaduseelnõude käsitlemisel) vormistab oma ettepaneku äärmiselt efektselt, me oleme seda kõik siin saalis näinud. Kunagi usaldasime õiguskomisjoni nii-öelda "*ne gljadja*", aga nende kiire graafik kahjuks ei luba neil asjade sisust kõike aru saada. Oma komisjoni eesmärki näen ma just vastupidises õiguskomisjonile. Meie ei vormista, aga püüame selgitada, milles on asi, asja sisu. Seepärast palume panna hääletusele antud alternatiiv ja vähendada märgatavalt maanteemeeste söögiisu, jätta kaitsetsoon 50-meetriseks. Aitäh!

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Keskkonnakomisjon teeb justkui keskkonnakaitsevastase ettepaneku. Ma siiski täielikult toetan keskkonnakomisjoni tehtud ettepanekut. Ega gaaside levikut ei saa takistada, paneme selle piiri kas 200 m või 50 m peale, gaas levib ikka ühtemoodi. Asi on hoopis sellele maa-alale kaitserajatiste ehitamises, hekkide, puude istutamises. Peaks piisama 50 meetrist. Mida lähemal need kaitserajatised on, seda vähem gaas levib. Kui me need kaitserajatised teeme kaugemale, läheb maad rohkem raisku. Seda on näha ka ehitustel, et maa ei maksa midagi. Ma mäletan, kui KEK tuli kolhoosi midagi ehitama, siis nõuti, et olgu 2 ha maad ümberringi paljas, kui kuskile väikest onni taheti ehitada. Nii et ma palun saadikutel tõesti järele mõelda, ei ole võimalik väikest Eestimaad niipalju kinni panna, vaid seda tuleb ka intensiivselt majandada. Aitäh!

Juhataja

Kolleegid, mulle tundub, et saalis valitsevad erimeelsused on juba välja selgitatud ja ma tahan teha ettepaneku läbirääkimiste lõpetamise kohta. Küsimus on selge – kas alternatiivi või põhiteksti poolt. Kohaloleku kontroll. Kohal on 57 rahvasaadikut, puudub 46. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised pärast Rein Tamme sõnavõttu? Selle ettepaneku poolt on 42 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Läbirääkimised lõpetatakse pärast Rein Tamme sõnavõttu. Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud kolleegid, ka mina tahan jätkata sel teemal, millest on kõnelenud kaks eelnevat sõnavõtjat, see on riigimaanteede kaitsetsooni laiuusest. Asi on selles, et see kaitsetsoon sisuliselt ei ole kaitstud tsooni funktsioonidega, vaid seaduseelnõu esitajad käsitlevad seda minu arusaamist mööda kui riigimaantee reservmaad, millel 200 m ulatuses maantee teljest on võimalik ükskõik missugune tegevus vastavuses maakasutuse erinõuetega. Kaitsetsooni esmane eesmärk peaks olema maanteega külgnevate maade kaitsmine maanteelt tulevate kahjulike mõjude eest. See aga niisuguse tsooni puhul ei toimi. Peale selle, kui mõelda, kui palju maakasutust asub mitmesuguste maanteede, valla- või riigimaanteede läheduses, siis võib arvata, et väga paljudel juhtudel häiritakse erinõuete tõttu tootmistegevust ikkagi mingil määral. Ma palun teid toetada alternatiivvarianti, mis teeb ettepaneku kehtestada kaitsetsooni laiuseks 50 m mõlemale poole tee teljest. Aitäh!

A. Tähiste

Austatud spiiker, lugupeetud kolleegid! Võiks pühendada natuke tähelepanu sellelesamale kaitsetsoonide küsimusele. Teile võib-olla näib, et esmatähtis on siin ökoloogiline kriteerium. Kolleeg Arro ütles, et ta paneb imeks, et keskkonnakomisjon astub ökoloogiliste kriteeriumide vastu, aga tegelikult ei ole küsimus selles, kas kaitsetsoon on 50 m või 80 m, selle taga ei ole ökoloogilist kriteeriumi. Selle sisu on minu meelest kontrolli omamine nende ehitiste üle, mis jäävad selle tsooni sisse. Praegu saame esitada oma taotlusi ja ettepanekuid osa maa reserveerimise kohta, mitte anda seda maad inimestele tagasi. Oleks päris loomulik, et maanteeamet ja need asutused, kes tegelevad teede projekteerimisega, pakuvad inimestele, kelle krundid ulatuvad tee äärde, kompensatsiooni või maad teises kohas, siis ei ole seda 200 m tsooni tõepoolest tarvis. Kui tulevikus hakatakse teed ehitama, siis tuleb maa nii või teisiti inimese käest, sest see aeg, kus meil maad eraldati, on minevik.

Kuna inimesi käib saalist sisse-välja ja oma rahakoti täitmine on praegu esmatähtis, siis ütleksin neile, kes juurde tulid, natuke selgituseks. Kui küsimus on autode heitgaasidest eralduvatest rasketest metallidest, nad ladestuvad juba 50 m peal, ja päris õige oleks istutada suurte teede äärde hekid või ka võsa või külvata muru, mis neelab raskeid metalle. Heitgaasid levivad lõppastmes tegelikult ovaalselt ja muud lenduvad ained, ka tahm kummi seest lendab parasjagu sinna, kuhu tuul puhub, ja muidugi oleneb heitgaaside levik tuule tugevusest. Veel kord ma juhin tähelepanu sellele, et keskkonnakomisjoni kriteeriumid ei ole sugugi mitte ökoloogilised, vaid lähtuvad sellest, et maantee hakkab kulgema läbi tohutu suure hulga omanike maa ja 200 m kummalegi poole pärsib tugevasti maa kasutamise õigust.

R. Tamme

Lugupeetud kolleegid, mulle on selge, et kõnesolev tsoon ei oleks kaitsetsoon, vaid selgelt ametkondlik tsoon. Kui me tahame, et Eesti Vabariigi maastikud kuuluksid kultuurmaastike hulka, siis tuleks meil pidevalt seista hea selle eest, et need tsoonid oleksid minimaalsed. See ei käi ainult maanteede kohta, vaid ka muude magistraalide ja raudtee kohta. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, sellega on läbirääkimised lõppenud. Minule parandusettepanekuid laekunud ei ole. Jääb ainult alternatiivide probleem. Kas ka härra Kaldas soovib lõppsõna? Palun!

A. Kaldas

Lugupeetud saadikud, ma arvan, et pole mõtet käesolevat arutelu muuta pikemaks diskussiooniks, kuna ma võin oma lühidalt nimetatud argumente sügavamalt avada. Ma tahan õiendada seda 1%. See on üks sajandik Eesti pindalast ruutkilomeetrites, tegemist on nimelt põhimaanteede kaitsetsooniga, nii et ma ei eksinud. Lisamärkus selle ökoloogilise aspekti kohta. Nimelt meil on palju näiteid selle kohta, et on tükitud ehitama maanteedele väga lähedale ka eluhooneid. Siin on ökoloogiaga otsene side. Omamata võimalust kontrollida, kuhu need majad ehitatakse, võib juhtuda, et teed jäävad sellele majavaldajale ohtlikku lähedusse. Tänan!

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid, ma palun teha kõigepealt tekstis parandus. Nimelt 2. lõike põhitekstis on: riigimaanteede kaitsetsooni laiuseks on põhi- ja tugimaanteedel 200 m,

kohalikel maanteedel 50 m. "Tugimaanteed" on kahes kohas märgitud, see on eksitus. "Tugimaanteed" tuleb "põhimaanteed" juurest maha tõmmata. Tähendab, tugimaanteedel on kaitsetsooniks 50 m. Ja õige tekst on: kaitsetsooni laiuks on põhimaanteedel 200 m ning tugi- ja kohalikel maanteedel 50 m. See on trükiviga. Mis puutub sellesse, kas 200 või 50 m, siis selle küsimuse vaatas õiguskomisjon läbi 15. detsembri istungil. Hääletamise ajal oli kohalolijaid 6, hääled jagunesid 1 : 3 : 2. Kui õiguskomisjon praegu kokku tuleks, võiks tulemus olla teistsugune. Selline mulje on jäänud õiguskomisjoni liikmete arutelust. 200 m laiune tsoon tõepoolest piirab omanike õigusi, kuid tegelikult hakkab kõik sõltuma sellest, kuidas lahendatakse lõige 1. See tähendab, millised on maakasutuse erinõuded, mis kehtestatakse selle tsooni kohta. Mis puutub ehitise lähedusse maanteega, siis mujal maailmas võib näha, et väga suurte maanteedee ääres on ehitised ainult mõne meetri kaugusel ja selles ei ole katki midagi. Kuid õiguskomisjoni ametlik seisukoht 15. detsembril oli toetada põhiteksti, mitte alternatiivi. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ma küsin kindluse mõttes üle. Meil on ainult üks alternatiiv, §-s 8? Mitte rohkem? Ei ole. Kolleegid, kas sobib selline variant, et ma panen kõigepealt hääletusele alternatiivi? Kui alternatiiv leiab toetust, siis jääb alternatiiv. Kui alternatiiv toetust ei leia, jääb põhitekst. On kõigile mõistetav?

Nüüd ma palun kõik palgasaajad ja sabasseisjad saali. Jätke seal oma järjekord, nüüd tulevad hääletusvoorud.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 76 rahvasaadikut, puudub 27. Mis juhtus, Koit Raud? Läbirääkimised on meil läbi.

K. Raud

Lugupeetud juhataja, kurt pole kuulnud, nägija pole näinud, ja need, kes alles äsja saali tulid, ei oma vähimatki aimu, mida me praegu hääletama hakkame. Ma palun veel korra kõik põhjalikult üle seletada.

Juhataja

Kolleegid, võtke ette seaduseelnõu! Me peame praegu otsustama, kumba me eelistame, kas § 8 alternatiivi või põhiteksti. Kolleeg Koit Raud soovitas hääletada alternatiivi poolt, õiguskomisjon aga põhiteksti poolt. Keskkonnakomisjonil oli ka oma arvamus, tema pakkus

alternatiivi. Oli ka teisi arvamusi. Kõigepealt ma panen hääletusele alternatiivi. Kui alternatiiv saab lihthäälteenamuse, jääb alternatiivi tekst, kui ei, jääb põhitekst. Johannes Kass.

J. Kass

Kuna osa saadikuid oli palgajärjekorras, palun need alternatiivid selgelt ette lugeda.

Juhataja

Kolleegid, teil on ju käes seaduseelnõu, võtke paberid ette. Paragrahv 8. Lugege, palun! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on §-s 8 alternatiivi poolt? Palun hääletada! Alternatiivi poolt on 67 rahvasaadikut, vastu 6, erapooletuid on 2. Jääb alternatiiv. Nagu öeldud, parandusettepanekuid esitatud ei ole, alternatiive rohkem ei ole. Ma panen seaduseelnõu tervikuna teisel lugemisel hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi maanteeseadus? Palun hääletada! On vaja 52 häält. Selle poolt on 75 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, üks on erapooletu. Seadus on vastu võetud.

On laekunud Ülemnõukogu väliskomisjoni taotlus toetada juhatuse ettepanekut käesoleva istungjärgu päevakorra täiendamise kohta.

Meil on jäänud mõned minutid, kuid taotlus on nõuetekohaselt vormistatud. Ma loen teile ette. Kuulake tähelepanelikult, me tõesti ei jõua praegu paljundada ja välja jagada, ma loen aeglaselt ette.

"Läbi vaadanud Ülemnõukogu liikmete Peet Kase, Ivar Raigi, Arvo Sirendi, Illar Hallaste esitatud Ülemnõukogu vastava otsuse projekti, väliskomisjon otsustab:

1. Toetada antud otsuse vastuvõtmist Ülemnõukogu poolt.
2. Teha härra Raigile ülesandeks esitada Ülemnõukogule väliskomisjoni seisukoht ja taotleda antud küsimuse arutamist Ülemnõukogus kiireloomulisena 19. detsembril 1991."

Väliskomisjon toetab seda otsuseprojekti, mille juhatus andis üle selle istungi alguses, see otsus on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esindajatest Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees. Otsus on niisuguse pealkirjaga: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esindajatest Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees. Seda küsimust on korduvalt arutatud vanematekogus. Üksikasjad selguvad ettekandest ja ma esitan teile, kolleegid, juhatuse palve koos väliskomisjoni toetusega täiendada päevakorda.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 76 rahvasaadikut, puudub 27. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda? Ma võtan maha. Jaak Allik. Otsuseprojekt on välja jagamata? Teeme niimoodi, et nii kaua kui projekti paljundatakse, ma ei paku seda päevakorra täiendust, vaid võtan teise päevakorrapunkti.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus Läti Vabariigi omandi ja Leedu Vabariigi omandi kohta

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, ma teen ettepaneku arutada päevakorrajärgset punkti: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus Läti Vabariigi omandi ja Leedu Vabariigi omandi kohta. Kõik menetlused on toimunud, on vaja ainult hääletada. Ma palun kõnetooli Tiit Made, ta ütleb meile kolm lauset.

T. Made

Austatud eesistuja, kallid kolleegid! Möödunud nädalal me katkestasime selle avalduse arutamise ühel lihtsal põhjusel – saalis ei olnud kvoorunit. Muud asjad olid kõik klaarid. Niisiis soovitus on võtta vastu see poliitiline otsus, väga lihtne otsus, et me aktsepteerime Läti ja Leedu Vabariigi vara Eesti Vabariigi territooriumil, nemad omalt poolt teevad samuti meie suhtes. Selle juurde, kas mitte lülitada samasse avaldusse Ukraina, Valgevene ja teised endised liiduvabariigid, tuleme täiesti uue ja erineva avaldusega. Neid kahte asja siduda ei maksa. Teie lihtne ülesanne on vajutada rohelist nuppu. Ma tänan!

Juhataja

Suur tänu! Üks hetk, Tiit Made, me loeme, et see oli ettekanne, ja nüüd me esitame ka mõned küsimused. Samas ma juhin teie tähelepanu, kolleegid, sellele, et tegemist on avaldusega, mitte otsusega, me võtame selle vastu lihthäälteenamusega. Kas Kaido Kamal oli küsimus? Ei olnud küsimus. Suur tänu, Tiit Made, küsimusi ei ole.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 71 rahvasaadikut, puudub 32. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu avaldus Läti Vabariigi omandi ja Leedu Vabariigi omandi kohta. Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 60 rahvasaadikut, vastu on 1, erapooletuid ei ole, avaldus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esindajatest Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees

Juhataja

Kolleegid, minu käsutuses võiks veel olla veerand tundi, ma selgitan asjaolusid, kuidas kulgeb juhatusprojekti paljundamine ja tõlkimine, kas on lootust või ei ole. Nüüd oleneb kõik sellest, kui heatahtlikult saadikud sellesse suhtuvad. Suhtuvad heatahtlikult? Ivar Raig, ma palun mulle see koopia tagasi tuua, las siiski paljundamine jätkub, ja ma loen ta ette. Kolleegid, jutt on päevakorra täiendamisest, juhatus esineb taotlusega, mida toetas väliskomisjon. Dokumentide ettevalmistamine ei kulgenud rahuldavalt. Loen ta teile ette.

Vastu tulles Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimehe pöördumisele Euroopa Nõukogu poole, andis Euroopa Nõukogu oma otsusega 18. septembrist 1991 Eesti Vabariigi Ülemnõukogule Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee resolutsiooniga nr. 1917 1989. aastast kehtestatud Parlamentaarse Assamblee erikülalise staatuse.

Lähtudes Euroopa Nõukogu poolt kehtestatud korrast, otsustab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu:

1. Kinnitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esindajateks Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees Viktor Andrejev, Ignar Fjuk, Mart Laar, Marju Lauristin, Juhan Telgmaa.
2. Kinnitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsiooni juhiks Marju Lauristin.
3. Anda õigus osavõtjate nimetamiseks Euroopa Nõukogu korraldatavatest üritustest delegatsiooni kompetentsi.
4. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsioonil oma tööst informeerida regulaarselt Ülemnõukogu.

Nagu te näete, on siin ka sisse programmeeritud personaalküsimus. Kuid see on pingelise töö tulemus, konsensus on saavutatud vanematekogu poolt ja autorid teevad ettepaneku võtta vastu see otsus avalikul hääletamisel nimekirjaliselt. Niisugune on meiepoolne taotlus ja ma teen teile ettepaneku täiendada päevakorda selle küsimuse aruteluga. Kui küsimused tulevad, siis on küsimused ettekandjale. Mina praegu sisust rääkida ei tohi. Praegu me hääletamise teel otsustame, kas me täiendame päevakorda või mitte. Kui me päevakorda oleme täiendanud, tulevad kõik jutud. Nii et härra Sovetnikov, võtke praegu oma tellimus maha. Üks väga tähtis asjaolu on mul teile teatavaks tegemata. Nimelt soovib Euroopa Nõukogu teada saada meie delegatsiooni koosseisu 2. jaanuariks. Sellest ka selline rutt ja niisugune ebakorrektnes asjaajamine.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 rahvasaadikut, puudub 29. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes

on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda ühe kiireloomulise küsimusega, mis käsitleb Ülemnõukogu esindatust Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 64 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid saadikuid ei ole. Päevakorda täiendatakse. Juhatusel teeb ettekande härra Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma ei esine teie ees kui väliskomisjoni esimees, sest see ei ole väliskomisjoni initsiatiiv ega ettepanek, kuid Ülemnõukogu juhatus, arutades Euroopa Nõukogu nõudeid parlamentaarsete delegatsioonide moodustamisel, tuli järeldusele, et seda peaks meie puhul tegema vanematekogu, kus on esindatud eri parteid, erinevad vaated. Vastavalt meie soovitusel arutaski vanematekogu, keda võiks nimetada delegatsiooni koosseisu. Võin teile öelda kui teie kolleeg, et minu meelest vastab praegune koosseis sellele nõudele, mida esitab Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee oma vastava resolutsiooniga nr. 1917 1989. aastast Parlamentaarse Assamblee erikülalise staatuse osas parlamendile või siis meie puhul Ülemnõukogule. Siin on esindatud nii sotsiaaldemokraadid kui ka rahva-keskerakond, siin on kristlikud demokraadid ja "Maaliidu Ühenduse" fraktsioon, keda esindab Juhan Telgmaa. Viktor Andrejev esindaks ka muulastest kodanikke, nii et minu meelest on asi korrektne. Me lihtsalt peame selle otsuse täna vastu võtma, muidu me jääme Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee ees väga piinlikku olukorda, sest me peame teatama oma delegatsiooni koosseisu kuu aega varem. Ma tänan!

Juhataja

Suur tänu! Küsimus Enn Leissonilt.

E. Leisson

Lugupeetud ettekandja, kes esindab vanematekogus Ülemnõukogu enamust, sõltumatuid saadikuid?

I. Toome

See on tohutult hea küsimus, kolleeg Leisson, aga selle sa esitad järgmisele esinejale. Mina ei koostanud nimekirja, selle koostas vanematekogu.

Juhataja

Sõltumatud saadikud ei olegi vanematekogus esindatud, selline on meie reglement. Aga vanematekogu kui institutsioon, kui kõrgem konsultatiivorgan on olemas.

I. Toome

Mina olin ainult, kui nii võib öelda, organisaator, korraldaja, et otsuseprojekt oleks paika pandud, et delegatsiooni koosseis vastaks Euroopa Nõukogu poolt kehtestatud nõuetele. Selle, keda delegatsiooni pakkuda, selgitas aga välja vanematekogu.

Juhataja

Suur tänu! Härra Toomele rohkem õnneks küsimusi ei ole. Kolleegid, kas vajatakse läbirääkimisi või paneme otsuseprojekti hääletusele? Paistab, et vajatakse läbirääkimisi. Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Eile toimus meie rahvussuhete komisjoni istung ja me arutasime seda küsimust. Et Euroopa Nõukogus arutatakse mitte ainult majandus-, põllumajandus- jt. küsimusi, vaid põhiliselt inimõiguste küsimusi, on meie komisjonil ettepanek lülitada nimekirja ka härra Leisson. Ta on sõltumatu saadik.

Juhataja

Kolleegid, lepime kokku, et kõik, kel on oma kandidatuurid, esitavad need kohe kirjalikult. Kell on 14.10, üle 5 minuti minu käsutuses ei ole.

T. Made

Austatud eesistuja! Siin on midagi korrast ära. Mul on ettepanek teha vaheaeg, siis saavad kõik sõltumatud saadikud kokku ja arutavad oma kandidaati, sest et küsimus on siiski süsteemis 3 + 3, meil on 5 inimest, 6 võime saata ja sõltumatud saadikud on täiesti esindamata. Siin me näeme 4 saadikurühma esindaja allkirja ja see kahjuks või õnneks ei väljenda absoluutselt meie parlamendi jõudude vahekorda. Niisiis ma kutsun üles kõiki sõltumatuid saadikuid kogunema ja mõtlema nende kandidaatide üle, keda me saadame.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja! Kuna järgmisel Euroopa Nõukogu istungil on veel põllumajandusprobleemid, ma arvan, et lisaks Juhan Telgmaale võiks delegatsiooni koosseisu olla ka Liia Hänni.

Juhataja

Kell on 14.11. Kas me pikendame tänast tööaega? See on vähemasti tunniajaline protseduur, sest see jõuab nüüd konkursini. Vanematekogu oleks pidanud leidma konsensuse. Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud spiiker, lugupeetud saadikud! Selleks, et seda küsimust kiiremini lahendada, teen ettepaneku kõigepealt kinnitada 5 nimega nimekiri, kuuendale kohale aga korraldada konkurss. Vastasel juhul me sulgeme praegu kogu nimekirja.

Juhataja

Suur tänu, see on hea nõuanne, kuid ma ei saa seda panna hääletusele, enne pannakse parandusettepanekud. Ivar Raig.

I. Raig

Austatud saadikud, nagu juba öeldi, oli vanematekogu korduvalt koos ja vanematekogu liikmete allkirjadega on esitatud ka otsuseprojekt. Sellepärast ma teen veel kord ettepaneku mitte avada läbirääkimisi ja panna selle küsimuse otsustamine hääletamisele, et me saaksime delegatsiooni koostada enne 2. jaanuari. Me rohkem ei saa ju sel aastal enam kokku ja kui see ettepanek ei lähe läbi, on mul ettepanek istungiaega pikendada. Tänan!

Juhataja

Ma ei saa niisugust ettepanekut hääletusele panna. Ma saan praegu panna hääletusele ainult ettepaneku tööpäeva pikendamise kohta. Rohkem ma teha ei saa. Kell on 14.13. Kohaloleku kontroll. Kohal on 84 rahvasaadikut, puudub 19. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada täna istungjärgu ametlikku tööaega kuni otsuse vastuvõtmiseni? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 67 saadikut, vastu on 1, erapooletuid on 7. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised pärast Jaak Jõerüüdi sõnavõttu?

Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 62 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 2. Läbirääkimised lõpetatakse. Ants Paju.

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Me oleme aktsepteerinud, et esindus peab meie poolt lähetatud olema ja me peame selle küsimuse lahendama. Ma teeksin järgmised ettepanekud. Kui on jäänud üks Ülemnõukogu jõud arvestamata, siis võib vaheajal, mis praegu välja kuulutatakse, selgitada, kas vanematekogu seda aktsepteerib, ja siis tuleb ta tervikuna hääletamisele. Mitte viia siin läbi konkurssi.

Juhataja

Suur tänu! Kõik ettepanekud laekuvad minule kirjalikult. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kuna Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee nõuab delegatsiooni moodustamist oma reeglite järgi, siis konkursshääletust läbi viia ei saa. Samal ajal ei saa võtta ära ka võimalust esitada lisakandidatuure. Mul on ettepanek volitada selle küsimuse lahendamine Ülemnõukogu juhatusele, kes kaalub täiendavalt esitatud kandidatuure. Aitäh!

J. Jõerüüt

Härra eesistuja, kallid kolleegid! Inglismaal viibinud Eesti Ülemnõukogu delegatsiooni muljetest ei ole olnud veel aega rääkida ega kirjutada. Siiski ütleksin kõigi viie inimese poolt, kes seal olid, et nii opositsiooni kui ka valitseva partei juhtivad parlamendiliikmed on meile õige mitmel korral meelde tuletanud, et kui on mängus riigi huvid, unustatakse või lükatakse teise järjekorda isiklikud või erakonna huvid. See jäi mulle isiklikult vägagi meelde. Siin saalis on konsensuse saavutamine küllaltki keeruline. Mulle tundub, et praeguse projektiga on saavutatud suhteliselt kõrge konsensuse aste. Kui me täna selle projektiga untsu läheme, ei kahjusta see mitte meid isiklikult, vaid Eesti riiki. Ma teen ettepaneku võtta see dokument vastu sellisena, nagu ta on esitatud.

Juhataja

Suur tänu! Sellega on läbirääkimised lõppenud. Minule on laekunud üks protseduuriline ja üks sisuline ettepanek Jaak Alliku poolt. Protseduuriline ettepanek on selline: volitada seda

küsimust lahendama juhatust. Sisuline ettepanek on lisada delegatsiooni koosseisu Liia Hänni. Kas Liia Hännil on mulle küsimus? Liia Hänni.

L. Hänni

Ma tahtsin öelda enda arvamuse enda kandidatuuri kohta. Täna muidugi Jaak Allikut minu esitamise eest, aga ma leian, et vanematekogu väljapakutud nimekiri esindab piisavalt Ülemnõukogu saadikute koosseisu värvikirevust ja ma palun mind mitte nimekirja lülitada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Enesetaandamine on võimalik. Jääb Jaak Alliku protseduuriline ettepanek, mille ma panen ka hääletusele. Ma kohaloleku kontrolli ei tee, sest muutusi saalis ei ole toimunud. On ka laekunud üks sisuline ettepanek.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendavate kandidatuuride esitamisega üleskerkinud probleemidele otsitakse lahendust juhatuse poolt ja see jääb juhatuse volituseks? Palun hääletada! Lihthäälteenus. Selle ettepaneku poolt on 47 rahvasaadikut, vastu on 16, erapooletuid on 3. Ettepanek on vastu võetud.

Praegu on laekunud üks lisaettepanek rahvussuhete komisjonist härra Sovetnikovi nimel. Ta teeb ettepaneku täiendada nimekirja Enn Leissoniga. Minul rohkem ettepanekuid ei ole. Täiskogu on oma otsuse vastu võinud. Kuulutan 5-minutilise vaheaja ja palun juhatuse liikmeid oma laua juurde.

V a h e a e g

Juhataja

Kohalolekut kontroll. Kohal on 69 rahvasaadikut, puudub 34. Lugupeetud Ülemnõukogu, rahvasaadik Liia Hänni ei loobunud siiski oma kandidatuurist. Nimelt mõistis ta esialgu valesti, et nimekirjas on juba kuus inimest, sest tõesti kuut nõutakse. Kuna nimekirjas oli viis, siis ta jättis oma kandidatuuri alles. Juhatust viis läbi konkursi juba täiskogu ees proovitud viisil: igal liikmel on hääletusvoorus üks hääl. Häältega 10 : 3 osutus valituks Liia Hänni, nii et koosseis, mida pakutakse otsuseprojektis, on järgmine: Viktor Andrejev, Ignar Fjuk, Mart Laar, Marju Lauristin, Juhan Telgmaa, Liia Hänni.

Kas Indrek Toome soovib lõppsõna? Ei soovi. Ma panen otsuseprojekti tervikuna hääletusele. Tegemist on avaliku hääletusega, sest isikud on pandud nimekirjaliselt otsuseprojekti, see ei ole vastuolus ajutise töö- ja kodukorra § 1 2. lõikega. Ignar Fjuk, milles küsimus on?

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, ma teen ettepaneku panna Liia Hänni nimi tähestikulisesse järjekorda. Nii vist oli ettekandja mõelnud.

Juhataja

Minul on suuri raskusi alfabeediga, Ignar Fjuk. Nüüd tuleb mulle ette öelda, kuhu ma ta torkan. Viktor Andrejev. Ignar Fjuk, Liia Hänni, Mart Laar, Marju Lauristin, Juhan Telgmaa. Kolleegid, kas on mõistetav, mida ma panen hääletusele? On mõistetav. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esindajatest Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees? Palun hääletada! On vaja 52 häält. Nüüd saab veel vajutada, härra Rüütel. Selle ettepaneku poolt on koos härra Rüütliga 56 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 6. Otsus on vastu võetud. Kolleegid, on veel teadaanne. Härra Anton kui Põhiseaduse Assamblee juhataja soovib 1–3 minutit meile midagi öelda.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid, teile on välja jagatud kaustad 60. istungjärguks. Paljude vajalike paberite kõrval on seal veel üks, mis kannab pealkirja "Põhiseaduse Assamblee eelnõu. Eesti Vabariigi põhiseadus". Assamblee juhatusel on teile palve, et te pööraksite tähelepanu ka sellele eelnõule, ja kui teil on kriitilisi märkusi ja ettepanekuid, oleks ülimalt hea, kui teil oleks võimalik need läkitada Assambleele 10. jaanuariks. Seoses sellega, et jõulupost kipub kõiki saadetisi kaua teel hoidma, on paljudele kolleegidele üks palve: teile on välja jagatud ümbrikud, selleks et põhiseaduse tekst jõuaks ka linna- ja maavalitsustele ja volikogudele. Palun teid aidata kaasa sellele, et tõepoolest ka linna- ja maavalitsused ja volikogud eelnõu teksti saaksid. Paraku on nii, et venekeelne eksemplar on alles redigeerimisel. Lugupeetud vene keelt kõnelevad kolleegid, teil on võimalik saada venekeelne eksemplar esmaspäeval. Kui kolleegidel on võimalik kaasa aidata sellele, et maakonna ja linna lehed analüüsiksivad põhiseaduse eelnõu, lähtudes teile välja jagatud tekstist, siis oleks Assamblee juhatusel selle üle väga hea meel. Täna teid!

Juhataja

Suur tänu! Veel on üks teadaanne härra Grigorjevil ja siis veel minul. Pavel Grigorjev.

P. Grigorjev

Täna, lugupeetud spiiker! Lugupeetud kolleegid! Uue aasta eel on alati olnud tavaks pöörduda oma lähedaste ja sõprade, kõigi inimeste poole heade soovidega. Pikki aastaid vaikiti meil maha kogu maailmas tunnustatud jõulupühad ja nüüd on meil taas tekkinud võimalus pühitseda neid koos Euroopa rahvastega, kes on alati jõule pidanud kõige suuremaks pühaks aastas, mis ühendab inimesi, ükskõik mis päeval neid ka ei tähistataks. Meie tähistame praegu küll neid pühi sügava majanduskriisi, eluliselt tähtsate probleemide ümber tekkinud politikaanluse ja kristlike käskude kategoorilise eiramise õhkkonnas, aga olgu pealegi. Tahaksin, et meie kalestunud hinged heldiksid, et me pöörduksime inimliku moraali poole ning ilmutaksime halastust ja kaastunnet haigete ja nõrkade vastu. Et me aitaksime eksinuil leida usku enesesse. Tulevikuga seostavad inimesed lootuse paremale elule. Soovime, et me kõik saaksime üle materiaalsetest raskustest, usaldaksime rohkem üksteist, ühinenult väljuksime kaosest ja liiguksime heaolu poole. Õnne ja tervist soovivad teile, teie sugulastele ja sõpradele Eesti Vabariigi Ülemnõukogu fraktsiooni "Kodanikuleppimus" saadikud. Täna!
(Aplaus.)

Juhataja

Kolleegid, Ülemnõukogu spiiker palub kõiki saadikuid sööklaruumi pokaalile šampanjale!
Ants Paju.

A. Paju

Austatud kolleegid! Mitte kolleeg Grigorjev ei sundinud mind neid sõnu ütleva. Hommikul nägite laual väikest kasseti. See on meie hea sõber ansambel "Sõnajalg", kes sai oma kodustuudios maha esimese kassetiga. Ta palus teile edasi öelda parimad soovid aasta kõige kaunimaks ajaks.

Juhataja

Suur tänu!

(Aplaus.)